

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Miroslav Scheinost a kol.

Sankční politika pohledem praxe

Sankční politika pohledem praxe

Miroslav Scheinost a kol.

Autorský kolektiv:

PhDr. Miroslav Scheinost

Mgr. Lucie Háková

Mgr. Jan Rozum

PhDr. Jan Tomášek, Ph.D.

Mgr. Jiří Vlach

Recenzenti:

JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D. (Právnická fakulta Univerzity Karlovy)

JUDr. Jakub Chromý, Ph.D. MBA (Nejvyšší státní zastupitelství ČR)

Výzkum, z jehož výsledků tato publikace vychází, byl realizován díky grantovému projektu GA ČR č. P408/12/2209.

ISBN 978-80-7338-144-8

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014

www.kriminologie.cz

Obsah

1. Úvod	8
2. Názory a zkušenosti soudců	10
2.1. Alternativní tresty v novém trestním zákoníku z pohledu soudců	11
2.1.1. Škála alternativních trestů	11
2.1.2. Vliv aplikace alternativních trestů na průběh trestního řízení	12
2.1.3. Trest domácího vězení	13
2.1.4. Trest obecně prospěšných prací	17
2.1.5. Peněžitý trest	21
2.1.6. Dohled probačního úředníka	23
2.2. Součinnost při ukládání a výkonu alternativních trestů	25
2.2.1. Ukládání trestů	25
2.2.2. Součinnost při výkonu trestů	27
2.3. Trestní zákoník očima soudců	28
2.3.1. Formální pojetí trestného činu	28
2.3.2. Návrhy de lege ferenda	29
2.3.2.1. Možnosti dekriminalizace	29
2.3.2.2. Možnosti zmírnění postihu	31
2.3.2.3. Možnosti zpřísnění postihu	33
2.4. Trestní zákoník a vězeňská populace	33
2.5. Práce s pachateli trestné činnosti	34
2.6. Celkové hodnocení nového trestního zákoníku	35
3. Názory a zkušenosti státních zástupců	46
3.1. Alternativní tresty v novém trestním zákoníku z pohledu státních zástupců	41
3.1.1. Škála alternativních trestů	41
3.1.2. Vliv aplikace alternativních trestů na průběh trestního řízení	42
3.1.3. Trest domácího vězení	44
3.1.4. Trest obecně prospěšných prací	48
3.1.5. Peněžitý trest	51
3.1.6. Dohled probačního úředníka	53
3.2. Součinnost při ukládání alternativních trestů	55
3.3. Trestní zákoník očima státních zástupců	56
3.3.1. Formální pojetí trestného činu	56
3.3.2. Návrhy de lege ferenda	58
3.3.2.1. Možnosti dekriminalizace	58
3.3.2.2. Možnosti zmírnění postihu	60
3.3.2.3. Možnosti zpřísnění postihu	62
3.4. Trestní zákoník a vězeňská populace	62
3.5. Práce s pachateli trestné činnosti	63
3.6. Celkové hodnocení nového trestního zákoníku	65
4. Názory a zkušenosti vedoucích středisek Probační a mediační služby ČR	82
4.1. Obecně prospěšné práce	71
4.1.1. Srovnání předcházející a aktuální zákonné úpravy OPP	71
4.1.2. Největší problémy v oblasti výkonu trestu OPP	75
4.1.3. Zprávy probačního úředníka před rozhodnutím soudu	79
4.1.4. Navrhované změny pro efektivnější výkon trestu OPP	82
4.2. Institut dohledu	84
4.2.1. Vymezení účelu dohledu	85
4.2.2. Vymezení povinností pachatele	86

4.2.3. Vymezení povinností a oprávnění probačního úředníka	89
4.3.3. Největší vnímané problémy praxe v oblasti výkonu dohledu	92
4.3.4. Návrhy na změny v trestním zákoníku	96
4.4. Trest domácího vězení	99
4.4.1. Zavedení trestu domácího vězení z pohledu PMS	99
4.4.2. Efektivita trestu domácího vězení bez systému elektronického monitoringu	102
4.4.3. Největší vnímané problémy v oblasti výkonu trestu domácího vězení	104
4.4.4. Navrhované změny pro zefektivnění výkonu trestu domácího vězení	107
4.5. Dopad nového trestního zákoníku na praxi	108
4.6. Spolupráce PMS se státními zastupitelstvími a soudy	111
4.7. Hodnocení celkové úrovně starého a nového trestního zákoníku	117
4.8. Práce s pachateli trestné činnosti v České republice	118
5. Závěr	122
6. Resumé	128
7. Summary	138
8. Použitá literatura	150
Přílohy	152
Příloha číslo 1:	153
R/9 Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011 (Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012)	
Příloha číslo 2:	161
Dotazník pro soudce	
Příloha číslo 3:	166
Dotazník pro státní zástupce	
Příloha 4:	170
Dotazník pro vedoucí středisek PMS	

1.

Úvod

Přijetím nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. došlo v oblasti právní úpravy trestněprávních sankcí k výrazným změnám. Po pěti letech jeho účinnosti je na místě hledat odpověď na otázku, zda a do jaké míry naplňuje nový trestní zákoník očekávání zákonodárce v oblasti změn sankcí. S cílem reagovat na potřebu takového vyhodnocení byl připraven a probíhá výzkumný projekt „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“. Výzkum je realizován ve spolupráci výzkumných pracovníků Institutu pro kriminologii a sociální prevenci s odborníky v oblasti trestního práva a trestní politiky působícími na Filozofické fakultě UK a v justici. Byl schválen Grantovou agenturou České republiky na období let 2012 až 2015 pod č. P408/12/2209. To už je doba umožňující nashromáždit dostatečné množství poznatků z implementace trestního zákoníku, které dovolí jeho podloženou analýzu a vyhodnocení.

Předmětem výzkumu je analýza a vyhodnocení právní úpravy trestněprávních sankcí po změnách, ke kterým došlo v důsledku přijetí nového trestního zákoníku v kontextu sankční politiky uplatňované v České republice po roce 1989. Je zkoumán dopad jeho uplatňování na aplikační praxi vybraných institucí trestní justice, na charakter a strukturu ukládaných sankcí (s důrazem na sankce alternativní), a tím i na skladbu vězeňské populace a na činnost Vězeňské služby a Probační a mediační služby.

Cílem je ověřit, zda výše uvedené legislativní změny splnily svůj účel, zda se mění počty osob ve výkonu trestu odnětí svobody, zda se zvýšila účinnost ukládaných sankcí a zda se podařilo odstranit alespoň některé z problémů aplikační praxe. Výzkum se cíleně zaměřuje na získání poznatků o účinnosti vybraných konkrétních trestních sankcí – trestu domácího vězení, obecně prospěšných prací, podmíněného odsouzení s dohledem a krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Jednou z klíčových otázek výzkumu proto bylo zjištění názorů a praktických zkušeností soudců, státních zástupců a probačních úředníků s aplikací vybraných sankcí formou expertního dotazníkového šetření. Toto šetření bylo – jako určitý protějšek – doplněno zhodnocením praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011, které ve spolupráci s výzkumným týmem a v rámci tohoto výzkumného projektu realizoval Nejvyšší soud ČR. Šetření Nejvyššího soudu poskytuje zajímavou konfrontaci praktické činnosti soudů s názory vyjádřenými pracovníky justice a Probační a mediační služby.

Analýza těchto zjištění, názorů a stanovisek umožňuje formulovat náměty na další postup v oblasti sankční politiky de lege lata i de lege ferenda.

Předkládaná monografie „Sankční politika pohledem praxe“ jako jeden z výstupů z výzkumu „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“, podporovaného Grantovou agenturou České republiky, nabízí shrnutí a analýzu takto získaných poznatků. Navazuje na monografii publikovanou v roce 2013 („Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a názorech veřejnosti“), která se kromě přehledu změn, jež přinesl nový trestní zákoník, a analýzy jejich zakotvení v celkovém kontextu sankční politiky v ČR, zabývala způsobem, jak o novém trestním zákoníku referovala média, a také postoji veřejnosti k trestům, trestání a sankční politice obecně. Po zhodnocení role médií a názorů veřejnosti tedy aktuální publikace přináší názory odborníků na aplikační praxi.

2.

Názory a zkušenosti soudců

V rámci dotazníkového expertního šetření jsme oslovili předsedy všech okresních (resp. obvodních) soudů s žádostí o distribuci dotazníku v listinné formě vždy třem příslušným trestním soudcům na jejich soudu¹. Celkem jsme zpět obdrželi 160 vyplněných dotazníků, což představuje 62 % návratnost. Průměrná délka praxe² ve funkci soudce činila u respondentů 14 a ½ roku (nejkratší uvedená délka praxe byla 4 měsíce, nejdelší pak činila 42 let). Délku praxe do pěti let uvedlo 17,7 % respondentů, praxi v délce od šesti do čtrnácti let 41,8 % respondentů a praxi v délce trvání od patnácti let více 40,5 % respondentů. Lze tedy konstatovat, že se většinou jednalo o respondenty s bohatými profesními zkušenostmi.

2.1. Alternativní tresty v novém trestním zákoníku z pohledu soudců

2.1.1. Škála alternativních trestů

Nejprve jsme se respondentů dotazovali na jejich spokojenost se škálou alternativních trestů v novém trestním kodexu. Jak je patrné z následující tabulky, výrazná většina dotazovaných soudců (90,6 %) je s ní spokojena a považuje ji za dostatečnou.

Tabulka 1: Spokojenost se škálou alternativních trestů v novém trestním zákoníku (soudci)

	Počet respondentů	v %
Škála je dostatečná	145	90,6
Škálu by rozšířil	7	4,4
Škálu by zúžil	3	1,9
Neví/nemá jednoznačný názor	5	3,1
Celkem	160	100

Tři respondenti navrhli ve svých komentářích rozšíření škály trestů o kombinaci trestu odnětí svobody s některými výraznými alternativními prvky³:

„Kombinovaný trest odnětí svobody – část nepodmíněný trest odnětí svobody, část podmínka. Např. mnohdy u mladého pachatele pomůže 1. výkon trestu odnětí svobody, a kdyby bylo možno uložit trest např. 3 roky, z toho 6 měsíců nepodmíněný trest odnětí svobody, 2,5 roku podmíněné odsouzení se zkušební dobou a hrozbou, že si ho odsedí, mělo by to něco do sebe...“

„Otevřený výkon trestu odnětí svobody, odsouzený chodí do práce, sám si vaří, sám si pere, jen bydlí ve vězení (posiluje se sociální vazba, neničí se rodina)...“

„Jakési domácí vězení s povinností ovšem trávit noční klid a svátky + (soboty i neděle) ve věznicích. Například chodit do svého zaměstnání (od 6.00 do 8.00 hodin), ale vracet se zpět do věznice, např. v 16.00–18.00 a být zde až do rána...“

1 Jednalo se o první tři trestní soudce z abecedního jmenného seznamu soudců.

2 Uvedené údaje se vztahují pouze na respondenty, kteří na otázku ohledně délky praxe odpověděli, tj. v tomto případě na 158 respondentů.

3 Kurzivou a uvozovkami jsou v této publikaci uváděny doslovné citace respondentů.

Jeden z respondentů se dokonce vyslovil pro znovuzavedení tělesných trestů:

„Fyzické tresty – káráním holí nebo metlou, a to na veřejnosti – myslím to vážně, v naší kultuře fyzické tresty vždy byly a jsou a mají svůj účel – lepší jediná facka než sto dobrých poučení...“

Další z respondentů doporučoval rozšířit škálu alternativních trestů o zostřenou variantu trestu obecně prospěšných prací:

„Úprava trestu obecně prospěšných prací tak, aby měl přesnější vymezení z hlediska místa výkonu trestu a termínu jeho výkonu včetně možnosti dočasného omezení osobní svobody pro účel jeho výkonu, pokud se jeho výkonu pachatel vyhýbá...“

Dva soudci naopak vyjádřili přesvědčení, že by škála alternativních trestů měla být zúžena o trest domácího vězení a jeden doporučoval vyjmout z právní úpravy možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení či peněžitý trest a přeměny peněžitého trestu v trest domácího vězení či v trest obecně prospěšných prací. K tomuto tématu se řada respondentů vyslovila v dalších částech dotazníku.

2.1.2. Vliv aplikace alternativních trestů na průběh trestního řízení

V další otázce jsme se pokusili zjistit, jak soudci vnímají vliv aplikace alternativních sankcí na rychlost trestního řízení. Z odpovědí je patrné, že mezi respondenty nepanuje u této problematiky výrazná shoda. Mírně však převládal názor, že alternativní sankce průběh nezrychlují (48,2 %), nad názorem, že trestní řízení rozhodně nebo spíše zrychlují (45 %).

Tabulka 2: Vliv aplikace alternativních sankcí na rychlost trestního řízení (soudci)

	Počet respondentů	v %
Rozhodně řízení zrychluje	11	6,9
Spíše řízení zrychluje	61	38,1
Spíše řízení nezrychluje	55	34,4
Rozhodně řízení nezrychluje	22	13,8
Neví/nemá jednoznačný názor	11	6,9
Celkem	160	100

Své odpovědi doplnilo komentářem celkem padesát sedm respondentů. V třiceti dvou komentářích k nesouhlasným odpovědím soudci především poukazovali na nutné úkony předcházející ukládání některých alternativních trestů:

„Trest obecně prospěšných prací či domácí vězení je nutné nejprve předjednat s PMS, učinit např. šetření v místě bydliště, u peněžitého trestu učinit šetření k osobě – majetkovým i osobním poměrům spíše dobu trestního řízení prodlužuje, na druhou stranu však zvyšuje jeho efektivitu, neboť trest je přizpůsoben individuálním poměrům pachatele...“

„Pokud nemohu uložit trest obecně prospěšných prací v trestním příkazu bez stanoviska PMS a toho se v zákonné lhůtě pro vyřízení věci nedočkám, tak je někde v systému něco špatně...“

„Aplikace alternativních trestů je pro soud komplikovaná bez součinnosti s okresním státním zastupitelstvím a Policií ČR. Těmto složkám je to úplně jedno, protože za to nemají žádné zvýhodnění. Po podání obžaloby nebo návrhu na potrestání si soud musí sám obstarávat vyjádření obviněného k trestu obecně prospěšných prací, předjednání trestu domácího vězení a jeho podmínky, včetně souhlasu obviněného. Komplikuje se tak rychlé vydání trestního příkazu a soud musí buď čekat na všechny zprávy, nebo nařídit hlavní líčení, a k tomu si také zprávy vyžádat. Oba způsoby zpomalují řízení před soudem...“

„Nejrychlejší je vydání trestního příkazu. V případě alternativních sankcí je obtížné ho vydat, neboť je nutno vše projednávat přes PMS, takže je mnohem častěji ukládán podmíněný trest. Pokud by bylo projednání součástí přípravného řízení, jak by to situaci zlepšilo...“

„Před uložením některých trestů je ze zákona nutné provádět šetření či poučování (§314e odst. 3 a 4 trestního řádu), což trestní řízení i o několik týdnů prodlužuje, ale je ku prospěchu věci...“

Sedm respondentů zastávalo naopak názor, že aplikace alternativních sankcí má na zrychlení trestního řízení pozitivní vliv, neboť v případech, kdy obviněný (respektive obžalovaný) s uložením takové sankce souhlasí, většinou z jeho strany nehrozí napadení rozhodnutí soudu opravnými prostředky:

„Obviněný přijme svou vinu, pokud mu není ukládán nepodmíněný trest, mnohem raději...“

„Někteří obvinění přijmou tyto tresty snadněji a nedochází tak k průtahům v trestním řízení...“

„Alternativní sankce jsou zpravidla pro obviněné přijatelnější, než trest odnětí svobody – tedy kvůli trestu nepodávají odvolání...“

„Mnohdy je pro obžalované, kteří jsou si vědomi svého pochybení, stěžejní otázkou vězení či nevězení, tedy cokoliv jiného...“

2.1.3. Trest domácího vězení

Stranou pozornosti nemohl zůstat trest domácího vězení (§ 60 – § 61 trestního zákoníku), který byl nově trestním zákoníkem zařazen do systému trestních sankcí. V našem šetření mu byly věnovány hned tři z otázek. V první z nich jsme se soudců dotazovali na jejich názor na zavedení této sankce. Ze získaných odpovědí je zřejmé, že nadpoloviční většina respondentů (57,6 %) hodnotí zavedení trestu domácího vězení pozitivně (velmi či spíše), zatímco negativně jej hodnotila téměř třetina dotázaných (31,9 %). Podrobněji jsou odpovědi uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 3: Hodnocení zavedení trestu domácího vězení (soudci)

	Počet respondentů	v %
Velmi pozitivní	6	3,8
Spíše pozitivní	86	53,8
Spíše negativní	41	25,6
Velmi negativní	10	6,3
Neví/nemá jednoznačný názor	17	10,6
Celkem	160	100

Čtyři z respondentů připojili ke své odpovědi stručný komentář. Bez ohledu na to, k jaké z možných odpovědí se přiklonili, se shodují v názoru, že trestu domácího vězení zatím chybí účinný nástroj kontroly jeho výkonu:

„Za situace, kdy stále není zabezpečen jeho výkon, tj. neustálá kontrola, jde o trest bezzubý...“

„Prozatím je však ukládání omezené jednak s ohledem na omezenou kapacitu možnosti kontroly ze strany PMS a dále také naráží na fakt, že obvinění nemají stále bydliště...“

V další z otázek jsme se zajímali, jak soudci hodnotí právní úpravu trestu domácího vězení z pohledu praxe. Bezmála polovina dotazovaných (45 %) se přiklání k názoru, že současná právní úprava trestu domácího vězení způsobuje v praxi problémy. Naproti tomu téměř třetina respondentů (32,5 %) je přesvědčena, že právní úprava výše zmíněného trestu v praxi problémy nepůsobí.

Tabulka 4: Hodnocení právní úpravy trestu domácího vězení (soudci)

	Počet respondentů	v %
Nepůsobí v praxi problémy	52	32,5
Způsobuje v praxi problémy	72	45,0
Neví/nemá jednoznačný názor	36	22,5
Celkem	160	100

Možnosti připojit ke své odpovědi stručný komentář využilo u této otázky celkem 84 respondentů. Osmnáct z nich (21,4 %) zmínilo, že v praxi působí problémy **právní úprava přeměny** trestu domácího vězení v trest odnětí svobody dle § 61 trestního zákoníku:

„Nedokonalost právní úpravy při rozhodování o přeměně trestu domácího vězení na nepodmíněný trest – odkdy posuzovat neplnění podmínek pro přeměnu, tj. zda od posouzení podmínek trestu domácího vězení nebo od rozhodnutí soudu I. či II. stupně při přeměně...“

„Nejasný postup při možné přeměně, zejména určení data...“

„Nedokonale vyřešená otázka přeměny trestu (musí se nejprve přerušit výkon trestu, poté teprve rozhodnout o přeměně – dvojí rozhodování s možností stížnosti – dlouhá doba – možnost pro obstrukce)...“

„Přeměna trestu domácího vězení: § 61 změněn amatérskou novelou, bylo použito znění přeměny obecně prospěšných prací na zcela jiný druh trestu. Přeměňuje se nevykonaný zbytek, ne jednoduše celý náhradní trest odnětí svobody – opět snaha vyprázdnit věznice. Pokud je do konce trestu domácího vězení např. jeden měsíc – odsouzený klidně může začít výkon mařit – než se nařídí povinné zasedání a rozhodně o přeměně, trest domácího vězení bude vykonán, nebude žádný zbytek k přeměně...“

„V praxi dále není jednotný názor, od kterého okamžiku trest domácího vězení přeměnit, když odsouzený poruší podmínky trestu. Od doby porušení do rozhodnutí soudu může uplynout i řada měsíců, kdy odsouzený trest dále řádně vykonával. Má se přeměnit zbytek od rozhodnutí soudu, nebo zbytek od okamžiku porušení?“

„Rovněž není v zákoně uvedeno, ke kterému dni se má trest domácího vězení přeměnit (zda ke dni porušení nebo ke dni rozhodování soudu)...“

Jedenáct respondentů (13,1 %) prohlásilo, že zatím nemohou posoudit, zda právní úprava trestu domácího vězení v praxi působí či nepůsobí problémy, neboť mají s ukládáním jen **minimální zkušenosti** nebo jej zatím nikdy neukládali:

„Trest není využíván, osobně jsem jej uložil jen jednou, přičemž rozhodnutí bylo následně ve výroku o trestu změněno. Je jen zanedbatelné množství pachatelů, kde tento trest připadá v úvahu...“

„Ukládám tento trest výjimečně...“

„Dosud jsem trest domácího vězení neuložila...“

Více než dvě třetiny respondentů (67,9 %), kteří svou odpověď doplnili komentářem, se neopomněly zmínit o **praktických problémech výkonu trestu** domácího vězení. Nejčastěji, v jednapadesáti komentářích (60,7 %), byla zmiňována absence účinné kontroly výkonu trestu domácího vězení. Někteří respondenti však uvedli též další problémy:

„Trest domácího vězení lze dle zkušeností uložit pouze velmi omezenému okruhu pachatelů, ve většině případů se jedná o osoby, které nemají stálé bydliště, často jej mění a není žádné místo, kde by se zdržovali po delší dobu...“

„Trest lze uložit jen velmi omezenému množství pachatelů (většina nemá stálé bydliště)...“

„Opakované žádosti odsouzených o změnu místa výkonu, když obzvláště soc. slabší (kterých je většina) se často stěhují...“

„Podmínky výkonu trestu se mohou často měnit, a proto by pak bylo nutno znovu rozhodovat dle §334e trestního řádu – např. při změně zaměstnání, práce v provozu ve směnách a změny směn, dojíždění do zaměstnání a podobně stanovit přesné časové období, kdy se bude odsouzený zdržovat v určitém obydlí, je značně problematické...“

„Podle mého názoru jde o trest, který (alespoň já) ukládám ve specifických a konkrétních případech, konkrétnímu pachateli. Ne u každého pachatele a případu (i když by se jeho uložení nabízelo) lze tento trest považovat za trest...“

Jak vyplynulo i z některých předchozích komentářů, ačkoliv je trest domácího vězení součástí systému trestních sankcí již několik let, doposud nebyl zaveden elektronický monitoring a kontrola výkonu tohoto trestu je stále prováděna pracovníky Probační a mediační služby formou namátkových kontrol. V poslední z otázek věnovaných trestu domácího vězení jsme se proto zajímali o názory soudců na efektivitu tohoto trestu bez zavedení **systému elektronického monitoringu**.

Tabulka 5: Souhlas s tvrzením, že i bez elektronického monitoringu je trest domácího vězení efektivní (soudci)

	Počet respondentů	v %
Zcela souhlasí	12	7,5
Spíše souhlasí	38	23,8
Spíše nesouhlasí	55	34,4
Zcela nesouhlasí	46	28,8
Neví/nemá jednoznačný názor	9	5,6
Celkem	160	100

Ze získaných odpovědí je zřejmé, že pouze necelá třetina respondentů (31,3 %) s uvedeným tvrzením souhlasila, zatímco téměř dvě třetiny dotazovaných soudců (63,2 %) se domnívají, že bez zavedení systému elektronického monitoringu není trest domácího vězení efektivní.

Komentář k odpovědi na tuto otázku připojilo celkem 76 soudců. Ti, kteří se ve svých odpovědích přiklíněli k možnosti efektivnosti trestu domácího vězení i bez zavedení elektronického monitoringu (22 komentářů, tj. 28,9 %), poukazovali především na **malý počet uložení** tohoto trestu, díky němuž je v silách pracovníků Probační a mediační služby kontrolovat jeho řádný výkon:

„Po dobu existence trestu domácího vězení se nedomnívám, že by bylo takové množství odsouzených, kterým by vůbec bylo možno tento trest uložit, aby kontrolu nezvládla zajistit PMS. Finanční investice na elektronický monitoring by dle mého těžko odpovídala míře případného zefektivnění...“

„Při dobré spolupráci s PMS může být i tak efektivní, záleží ovšem na počtu uložených trestů v konkrétním obvodu...“

„Domnívám se, že i po zavedení systému elektronického monitoringu bude trest domácího vězení efektivní jako dosud...“

„PMS je zatím schopna zvládat agendu i bez náramků, ale ekonomicky je řešení pro stát nákladnější...“

„Při dostatečném počtu pracovníků PMS je kontrola z jejich strany dostačující...“

„Pokud je trest uložen slušnějšímu odsouzenému (rozuměj nepřilíš narušenému), dobrovolně jej vykoná i bez nepřetržitého monitoringu. V praxi je spíše složité takového pachatele odhadnout a tento trest mu uložit, zvláště v případě, kdy podle doktríny je tento trest především určen jako alternativa k nepodmíněným trestům...“

„V dosavadní praxi se žádné problémy nevyskytly díky dobré práci PMS...“

Naproti tomu soudci, kteří se vyjádřili k dané otázce nesouhlasně, upozorňují ve svých komentářích (50 komentářů, tj. 65,8 %) především na **nedostačující kontrolu** dodržování podmínek výkonu trestu domácího vězení s ohledem na personální kapacitu Probační a mediační služby:

„Zavedení trestu domácího vězení nebylo dostatečně materiálně připraveno (na provoz není dostatek finančních prostředků), kontrola jeho výkonu je zajištěna pouze pracovníky PMS, kteří provádí toliko namátkové kontroly. S ohledem na počet pracovníků PMS jsou tito schopni kontrolovat jen omezený počet osob, a proto je tento trest ukládán pouze výjimečně. Současná kontrola výkonu tohoto trestu formou namátkových kontrol PMS jen spíše znevýhodňuje. Přínosem může být až zavedením elektronického monitoringu...“

„Důkazní břemeno ohledně porušení režimu trestu tak leží na PMS, respektive soudu. Odsouzený se může hájit (a tyto případy registrujeme), že v místě výkonu trestu byl, ale neslyšel zvonek a vybil se mu mobilní telefon apod. Současná praxe výkonu trestu je polovičatá, nedotažená, přičemž je iritující, že odpovědnost za malý počet ukládaných trestů je kladena za vinu soudcům...“

„I při maximální snaze probačních úředníků o kontrolu výkonu trestu domácího vězení nemohou na odsouzené dohlížet trvale...“

„Mám za to, že není kapacitně možná důsledná kontrola, což snižuje dopad trestu a degraduje jej na bezzubé opatření...“

„Elektronický monitoring zajistí neustálé sledování odsouzeného, bude tedy jisté, že trest řádně vykonán a budou snadno prokazatelné excesy. Současné namátkové kontroly svádí odsouzené k porušování podmínek, vedou k různým výmluvám (nefunkční zvonek apod.). Elektronický monitoring je jednoznačně žádoucí a je podmínkou pro širší ukládání tohoto trestu...“

Jeden z respondentů se kriticky vyslovil nejen k problematice elektronického monitoringu, ale též k trestu domácího vězení jako takovému:

„Zcela nesouhlasím s trestem domácího vězení! Elektronický monitoring je pouze prostor pro další veřejnou zakázku Ministerstva spravedlnosti...“

2.1.4. Trest obecně prospěšných prací

Prostřednictvím našeho dotazníkového šetření jsme zjišťovali také názory soudců na právní úpravu trestu obecně prospěšných prací (§ 62 – § 65 trestního zákoníku). Více než dvě pětiny z nich se přiklonily k tvrzení, že současná právní úprava tohoto trestu je horší než úprava předchozí. Více než čtvrtina jejich kolegů se naopak domnívá, že je současná úprava lepší.

Tabulka 6: Hodnocení právní úpravy obecně prospěšných prací (soudci)

	Počet respondentů	v %
Nová úprava lepší než předchozí	46	28,8
Nová úprava horší než předchozí	65	40,6
Nová úprava ani horší, ani lepší než předchozí	37	23,1
Neví/nemá jednoznačný názor	12	7,5
Celkem	160	100

Svou odpověď doplnilo komentářem celkem 88 respondentů. Nejčastěji (ve 24 případech, tj. 27,3 %) se vyjadřovali kriticky k obligatornímu vyžádání **zprávy probačního úředníka** dle § 314e odst. 3 trestního řádu v případech, kdy je trest obecně prospěšných prací ukládán trestním příkazem:

„Problém je, že může být uložen po předchozím vyžádání si zprávy PMS. Při možnosti vydání trestního příkazu se tímto řízením protahuje. Administrativně náročnější. Stanovisko pachatele k uložení tohoto druhu trestu, včetně jeho zdravotní způsobilosti, by mohla zjistit již Policie ČR v přípravném řízení v rámci jeho výslechu, kdy je vyslýchán v procesním postavení obviněného, popř. podezřelého...“

„Nutnost vyžádat předchozí zprávu PMS před uložením trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem je překážkou častějšího ukládání, navíc ho chápu jako nedůvěru justici – jde přece o trest a ne o nabídku zaměstnání! Absence předchozích ustanovení po novele § 65 trestního zákoníku...“

„Nemyslím, že by mělo být uložení tohoto trestu trestním příkazem vázáno na předchozí vyžádání zprávy PMS...“

„Stanovisko PMS před vydáním trestního příkazu je zbytečné, prodlužuje trvání trestního řízení. Stačilo by vyjádření obviněného k eventuálnímu uložení obecně prospěšných prací...“

Možnost **přeměny trestu** obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody byla novelizací provedenými zákony č. 330/2011 Sb. a č. 390/2012 Sb. doplněna o možnosti přeměny na trest domácího vězení či trest peněžitý. Poměrně kriticky se k těmto novým možnostem přeměny dle ustanovení § 65 odst. 2 písm. a) a b) trestního zákoníku vyjádřilo 22 respondentů (tj. 25 % komentářů):

„Pokud odsouzený trest zaviněně neodpracuje, dostává další šance v podobě domácího vězení nebo peněžitého trestu. Je to pouze evidentní snaha zákonodárce o vyprázdnění věznic. Není daleko doba, kde se soud bude za uložený trest odsouzeným ještě omlouvat. Trest obecně prospěšných prací je alternativa k trestu odnětí svobody a odsouzený by si měl této šance vážít. Pokud dobrovolně zaviněně trest neodpracuje, nemůže počítat ze strany státu s dalším milostivým postupem...“

„Příliš variant v §65 odst. 2 trestního zákoníku – jednou byl uložen alternativní trest, a to navíc po souhlasném stanovisku obviněného, nevidím tedy důvod, proč v případě jeho neplnění by měl (mohl) následovat další alternativní trest...“

„Přeměna na peněžitý trest je u odsouzených v podstatě nerealizovatelná, neboť se většinou jedná o osoby bez majetku a financí...“

„Obecně prospěšné práce jsou samy alternativním trestem, pachatel se uložением a výkonem má možnost vyhnout nepodmíněnému trestu, proto další alternativy pro případ nevykonání obecně prospěšných prací nejsou výchovné. Jediným smyslem je snaha nenaplňovat věznice...“

Devět respondentů naopak možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací na některé z dalších alternativních trestů vítá:

„Pozitivní je možnost proměny na trest domácího vězení, peněžitý trest, na místo paušální přeměny na trest odnětí svobody...“

„Vítám možnost přeměny tohoto alternativního trestu na alternativní trest domácího vězení, nikoli přímo na trest odnětí svobody.“

Oproti původnímu znění nového trestního zákoníku došlo zákonem č. 330/2011 Sb. mimo jiné k novelizaci ustanovení § 65 odst. 1, spočívající v **prodloužení doby na vykonání** uloženého trestu obecně prospěšných prací z jednoho na dva roky. Respondenti se k této změně vyjadřovali kriticky ve 20 komentářích:

„Prodloužení délky doby pro odpracování na 2 roky je spíše demotivující...“

„Prodloužení doby výkonu trestu obecně prospěšných prací na dva roky považuji za nepřiměřeně dlouhou...“

„Doba, po kterou musí odsouzený trest vykonat, je příliš dlouhá, dříve stanovený 1 rok byl více odpovídající účelu trestu...“

„Pokud má odsouzený uložen tento trest, je vhodné jej co nejdříve realizovat, pokud si jej rozloží do období dvou let, postrádá dle mého názoru jeho prvotní účel smysl...“

„Odpracovat 300 hodin během 2 let je výsměch všem poctivým a pracovitým lidem...“

Devět respondentů ve svých komentářích doporučovalo **zvýšení výměry trestu** obecně prospěšných prací, neboť se jim současná horní hranice dle ustanovení

§ 63 odst. 1 trestního zákoníku zdá být příliš nízká⁴:

„Doporučil bych navýšit horní hranici. Dřívějších 400 h bylo lepších...“

„Výměra trestu OPP byla zkrácena toliko na 300 hodin...“

„Sazbu hodin navýšit na 50-600 hodin...“

V porovnání s ustanovením § 45a odst. 4 trestního zákona č. 140/1961 Sb. došlo spolu s přijetím nového trestního zákoníku ke **změně poměru přepočtu nevykonaných hodin** trestu obecně prospěšných prací na dny trestu odnětí svobody. Dle ustanovení § 65 odst. 2 písm. c) trestního zákoníku se nově přepočítávají nevykonané hodiny v přísnějším poměru, tj. každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody. O tomto poměru se respondenti vyjádřili pochvalně v pěti komentářích:

„Poměr 1:1 u přeměny trestu je transparentní a logický...“

„Pozitivem je přísnější přepočet...“

Další z otázek se zaměřila na problematiku **předběžného vyžádání zprávy od probačního úředníka**, jakožto předpokladu uložení trestu obecně prospěšných prací prostřednictvím trestního příkazu. K novelizaci ustanovení § 314e odst. 3 trestního řádu, které toto vyžádání zakotvuje, došlo zákonem č. 41/2009 Sb. v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku. O tom, jak tuto změnu oproti předchozí právní úpravě někteří soudci vnímají, nasvědčovaly již četné kritické komentáře k předchozí otázce. Nebylo proto žádným překvapením, že více než polovina respondentů považuje tuto změnu za změnu k horšímu. Za změnu k lepšímu ji považuje necelá třetina respondentů.

⁴ Dle § 45a odst. 1 trestního zákona č. 140/1961 Sb. mohl soud uložit trest obecně prospěšných prací ve výměře od 50 do 400 hodin.

Tabulka 7: Hodnocení vyžadování zprávy PMS při uložení trestu trestním příkazem (soudci)

	Počet respondentů	v %
Jedná se o změnu k lepšímu	45	28,1
Jedná se o změnu k horšímu	90	56,3
Tato změna není ani k lepšímu, ani k horšímu	22	13,8
Neví/nemá jednoznačný názor	2	1,3
Bez odpovědi	1	0,6
Celkem	160	100

Ke své odpovědi na tuto otázku připojilo komentář celkem 81 respondentů. Nejčastěji (ve 33 komentářích) bylo poukazováno na skutečnost, že vyžádání zprávy značně prodlužuje trestní řízení:

„Podstatně zpomaluje/oddaluje rozhodnutí. Významné je i to, že soudci tlačeni tabulkovým/čárkovým systémem se v případě možného měsíčního zdržení odkloní od této alternativy. Spíš by povinnost předjednat měla být stanovena u trestu domácího vězení...“

„Takto je trestní řízení prodlužováno o 2-4 týdny kvůli zprávě, což vedlo mnohé soudce k tomu, aby omezili ukládání tohoto trestu, a volí tresty jiné, aby věc hned vyřídili, což je špatné...“

„Zpomaluje řízení před soudem. Pro soudce je mnohem rychlejší uložit formou trestního příkazu podmínku, než předjednat obecně prospěšné práce v době, kdy mu běží lhůta 3 týdnů pro první úkon ve věci podle §181/3 TR a jsou 2 dny před koncem měsíce. Bohužel i dále v justici platí čárkovací systém, výkony a kvantita nad kvalitou. Pokud se toto nezmění, nelze očekávat změnu v rozhodování trestních soudů...“

„Prodlužuje řízení (to už je často praktičtější nařídít hlavní líčení)...“

Některé z komentářů přicházejí též s návrhy, jak by se dal tento problém řešit:

„Jde jen o zpomalení. Podmínky pro uložení obecně prospěšných prací jsou většinou jasné již ze spisového materiálu, často s ním souhlasí i obviněný již ve výslechu před orgány policie. Pokud by s druhem trestu nesouhlasil, podal by proti trestnímu příkazu odpor...“

„Zdravotní stav či sociální podmínky obviněného by měly být zjišťovány již při jeho výslechu v přípravném řízení...“

„Již v přípravném řízení je obviněný dotázán policií, zda by případně souhlasil s uložením trestu obecně prospěšných prací, je pak nadbytečné před uložením tohoto trestu vyžadovat zprávu probačního úředníka...“

Vyžádání zprávy probačního úředníka však není vnímáno pouze negativně. Ve 33 komentářích bylo naopak hodnoceno kladně, neboť je tato zpráva považována za cenný zdroj informací důležitých pro ukládání zmíněného alternativního trestu:

„Oceňuji především povinnost předjednat trest s PMS. Jejich stanovisko je významné při ukládání tohoto trestu. Obviněný je od PMS dokonale poučen o důsledcích nevykonání trestu a souhlasné stanovisko obviněného je známkou, že trest bude vykonán. Mám zkušenost s 0% přeměnou trestu, což svědčí o kvalitní právní úpravě...“

„Šetření PMS zabrání ukládání trestu obecně prospěšných prací nevhodným osobám (zdravotně, zejména psychicky postiženým, o čemž v trestním spise není zmínky)...“

„Postupoval jsem tak již před touto právní úpravou a považuji ji za správnou. Tento způsob eliminuje rozhodování na základě nedostatečných informací (viz trestní příkaz krajského soudu – uložení obecně prospěšných prací beznohému pachateli)...“

„Je vyšší předpoklad výkonu trestu obecně prospěšných prací, výhodnější by ovšem byla příprava takového stanoviska již v přípravném řízení, soud zdržuje...“

„Ubylo nadužívání tohoto druhu trestu a jeho ukládání osobám, které ho stejně nevykonají. Nejsou tak časté přeměny trestu. Trest je ukládán nyní přiměřeněji než v minulosti a opět adresněji...“

2.1.5. Peněžitý trest

Další z otázek byla věnována peněžitému trestu (§ 67 – § 69 trestního zákoníku). Opět nás zajímalo, jak respondenti hodnotí současnou právní úpravu v porovnání s předcházející právní úpravou v trestním zákonu č. 140/1961 Sb. Z následující tabulky je patrné, že téměř dvě třetiny dotazovaných soudců považují aktuální právní úpravu peněžitého trestu za horší.

Tabulka 8: Hodnocení právní úpravy peněžitého trestu (soudci)

	Počet respondentů	v %
Nová úprava lepší než předchozí	18	11,3
Nová úprava horší než předchozí	96	60,0
Nová úprava ani horší, ani lepší než předchozí	31	19,4
Neví/nemá jednoznačný názor	15	9,4
Celkem	160	100

Respondenti vyjadřovali nespokojenost především v souvislosti s úpravou **přeměny nevykonaného peněžitého trestu** dle § 69 odst. 2 a 3 trestního zákoníku. Kriticky se k ní vyjádřilo celkem 30 oslovených:

„Pokud má odsouzený tento trest uložen, měl by jej ve stanovené lhůtě vykonat. Nesouhlasím s novelizací ohledně následné proměny v trest domácího vězení, považuji to za neúčelné...“

„Změny a komplikace týkající se vymáhání peněžitého trestu a jeho přeměny na domácí vězení, respektive obecně prospěšné práce, vedly v praxi k tomu, že peněžitý trest je nyní ukládán mnohem méně než v minulosti...“

„Dle § 69 odst. 1 trestního zákoníku se stanoví náhradní trest odnětí svobody, ale v případě, že odsouzený řádně trest nevykoná, přeměňuje dle § 69 odst. 2 trestního zákoníku v trest domácího vězení či obecně prospěšné práce. K tomuto postupu, tj. obligatorní přeměna v alternativní trest a teprve, pokud tento trest řádně nevykoná, v trest odnětí svobody, není, dle mého názoru, důvod. Dle mého názoru může i ovlivnit výkon samotného peněžitého trestu v negativním smyslu, oslabuje pohružku výkonu trestu odnětí svobody pro případ nevykonání peněžitého trestu...“

„Určitou výhradu mám vůči znění § 344 odst. 2, 3 trestního řádu, který aplikuje, že trest se zásadně přeměňuje na trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací, a pouze, nepřichází-li v úvahu (§ 344 odst. 3, věta první za čárkou) tento postup, nastupuje nařízení náhradního trestu. Tento požadavek implikuje povinnost ukládat další druhy alternativních trestů (tj. povinnost zkoumat, zda přichází v úvahu), ač byl odsouzený stanovením náhradního trestu jasně informován o tom, že mu bude peněžní trest změněn na nepodmíněný trest, pokud si jej nevykoná (neuhradí)...“

„Odsouzený, který si neváží dobrodiní peněžitého trestu a vysmívá se tím slušným lidem, nemůže počítat s dalšími alternativami za odměnu. Je to výsměch trestní justici...“

„Stává se nevymahatelným!! Náhradní trest by měl být vždy nepodmíněný...“

Tři respondenti však širší možnost přeměny peněžitého trestu vítají:

„Nově upravená možnost přeměny peněžitého trestu na trest obecně prospěšných prací je vítána...“

„Opět pozitivní možnost přeměny na jiný než trest odnětí svobody...“

Hojně bylo respondenty kritizováno ukládání peněžitého trestu v **denních sazbách** dle ustanovení § 68 trestního zákoníku. Ve svých komentářích je za problematické považovalo 19 dotázaných. Většinou poukazovali na nepřehlednost a nepraktičnost tohoto způsobu ukládání:

„Institut denních sazeb je přinejmenším nedotažený (smysluplnější by bylo, pokud už byl zaveden, aby počet nezaplacených denních sazeb bylo možno přímo přepočítat na délku odnětí svobody) a matoucí (odsouzení mají tendenci považovat jej za splátkový kalendář)...“

„Nutnost uvádění počtu a výše denních dávek zvyšuje riziko formálních chyb (překlep a částka pak nesedí)...“

„Zavedení denních sazeb a výše denních sazeb je nepřehledná pro obviněné. Tito se zajímají o to, jakou konkrétní částku mají zaplatit...“

„Vyměňování trestu v denních sazbách se jeví jako zcela absurdní a pro aplikační praxi zbytečné...“

„Denní sazby nemají žádný smysl, zjevně jsou zbytkem jiné koncepce ukládání trestů, ta se ale nere-alizovala a odsouzené matou...“

„V současné úpravě jsou stanoveny nesmyslné denní sazby, takže místo toho, aby byla ve výroku uvedena přímo výměra peněžitého trestu, se tu uvádí např. 100 denních sazeb po 100 Kč, což působí značně nepřehledně.“

Také zde se nicméně objevilo několik komentářů, které se naopak o ukládání peněžitého trestu v denních sazbách zmiňují pochvalně:

„Systém denních pokut a větší rozsah v ukládaných částkách umožňuje lepší individualizaci trestu...“

„Umožňuje větší rozpětí a variabilitu při ukládání tohoto druhu trestu...“

„Pomocí denních sazeb a jejich počtu lze lépe vystihnout majetkové poměry pachatele a závažnost skutku, dřívější horní hranice nemusela být vždy dostatečná...“

„Zavedení denních sazeb považuji za přínos, který přispěje k přiměřenějšímu ukládání trestů...“

Celkem 33 z dotazovaných soudců označilo za významnou komplikaci obligatorní **vymáhání nezaplaceného peněžitého trestu** (dle ustanovení § 343 trestního řádu) před tím, než je možno přikročit k jeho přeměně v jiný trest:

„K přeměně trestu lze přikročit až po bezvýsledném vymáhání trestu v exekučním řízení, což vede k další časové prodlevě mezi uložením trestu a jeho případnou přeměnou...“

„Degraduje soudce do pozic vymáhajícího úředníka při neplacení peněžitého trestu – je to činnost, která trestnímu soudci nepatří...“

„Domnívám se, že by neměl být dáván k vymáhání, ale v případě jeho neuhrazení by mělo být přístupováno k nařízení výkonu trestu odnětí svobody...“

„Pro soud je zatěžující, že musí peněžitý trest nejprve vymáhat a teprve, když je vymáhání nemožné, nařídít náhradní trest. Předchozí úprava byla vhodnější...“

„Pokud se z peněžitého trestu stala vlastně pohledávka, která má být nejprve vymáhána, přestává být peněžitý trest sankcí a odsouzeným je poskytována možnost se výkonu tohoto trestu po dlouhou dobu vyhýbat či jej dokonce i mařit. Účinnost vymáhání je dle mých zkušeností jen minimální, úkony se jeví jen jako formální. Přestává fungovat možnost přeměny trestu v trest odnětí svobody jako jakýsi strašák a motivace k zaplacení...“

„Výrazným krokem zpět je povinnost předchozího vymáhání peněžitého trestu před rozhodováním o jeho transformaci na trest odnětí svobody (časově zatěžující, bezvýsledné, vyčerpávající personální kapacity, o motivaci odsouzených nemůže být ani řeč)...“

2.1.6. Dohled probačního úředníka

Další z otázek se týkala zhodnocení právní úpravy dohledu nad pachatelem. Více než dvě třetiny soudců jsou přesvědčeny, že současná právní úprava dohledu není ani lepší, ani horší než úprava předchozí.

Tabulka 9: Hodnocení právní úpravy dohledu (soudci)

	Počet respondentů	v %
Nová úprava lepší než předchozí	18	11,3
Nová úprava horší než předchozí	3	1,9
Nová úprava ani horší, ani lepší než předchozí	109	68,1
Neví/nemá jednoznačný názor	30	18,8
Celkem	160	100

Z celkového počtu 32 komentářů k této otázce se jich 13 spíše než právní úpravou dohledu zabývalo **problematikou jeho výkonu**. Většinou respondenti vyjadřovali názor, že účinnost dohledu nad podmíněně odsouzeným je zcela závislá na kvalitě práce probačních úředníků:

„Dle mého názoru je úprava odpovídající, do značné míry faktický výkon dohledu závisí na přístupu probačního úředníka. Já sama mám jen dobré zkušenosti...“

„Právní úprava nemá v praxi zásadní význam, stačí obecná úprava a dobrý přístup probační služby...“

„Nevím, zda je to úpravou, každopádně spolupráce s PMS je velice dobrá (patrně zásluhou pracovníků PMS)...“

„Stěžejní zůstává vlastní realizace dohledu PMS, při dobré spolupráci s PMS tento institut funguje...“

Osm respondentů vyslovilo přesvědčení, že změny úpravy dohledu jsou oproti předchozí právní úpravě vesměs pouze „kosmetického rázu“ a v praxi se v podstatě neprojeví:

„V ustanovení §49 trestního zákoníku a následujících není žádná podstatná změna...“

„Z mého pohledu není praktický rozdíl...“

„Došlo pouze ke kosmetickým úpravám, rozšířila se možnost ukládání dohledu, ale PMS nebyla dostatečně personálně a materiálně posílena...“

„Dosud nepozoruji zásadní rozdíly...“

Dva soudci naproti tomu ve svých kritických komentářích zpochybňují význam samotné existence tohoto institutu:

„Dle mých zkušeností dohled nemá na odsouzené žádný dopad, kdyby ho trestní zákoník neobsahoval, nic by to v praxi nezměnilo. Zbytečnost dohledu hodnotím shodně ve starém i novém trestním kodexu...“

„Mám pochybnosti vůbec o smyslu dohledu, zda tato forma kontroly pachatele je účinná, když v mezidobí je dotyčný stejně na volné noze...“

2.2. Součinnost při ukládání a výkonu alternativních trestů

2.2.1. Ukládání trestů

Dvě otázky jsme v našem dotazníku věnovali tomu, jak soudci hodnotí součinnost se státním zastupitelstvím a Probační a mediační službou při ukládání alternativních trestů. Z výsledků uvedených v následující tabulce je zřejmé, že téměř dvě třetiny respondentů (62,5 %) hodnotí součinnost se státním zastupitelstvím pozitivně (tedy jako velmi nebo spíše dobrou). Negativně ji hodnotila jen necelá sedmina respondentů (15 %).

Tabulka 10: Součinnost se státním zastupitelstvím při ukládání alternativních trestů (soudci)

	Počet respondentů	v %
Velmi dobrá	24	15,0
Spíše dobrá	76	47,5
Spíše špatná	16	10,0
Velmi špatná	8	5,0
Neví/nemá jednoznačný názor	36	22,5
Celkem	160	100

Také u této otázky rozvedli soudci své odpovědi řadou doplňujících poznámek. Pozitivně hodnotící odpovědi doplnili ve 28 případech svými praktickými poznatky či připomínkami:

„Již státní zástupce pověřuje PMS předjednáním alternativních sankcí...“

„Součinnost, a to i s PMS, by měla mít počátek v samotném přípravném řízení...“

„Daná spolupráce je celkově dobrá, pouze mi vadí kampaňovitost postupu státního zastupitelství, kdy podle pokynů shora vždy prosazují určité tresty apod...“

„Státní zástupci dělají, co mohou a alternativním trestům se nebrání...“

„Již s podáním obžaloby pověřují PMS, ale bylo by vhodné, aby k pověřování k získání stanoviska k obecně prospěšným pracím či podkladů k trestu domácího vězení byla PMS pověřována již dříve, např. po výsledku obviněného policií...“

Kritické poznámky připojili respondenti k negativně hodnotícím odpovědím ve 12 případech. Bylo v nich poukazováno především na pasivitu či jistý formalismus postupu státních zástupců:

„Státní zastupitelství často ponechává to, jak bude trest vykonán, na soudu. Jsou navrhovány tresty bez ohledu na reálné možnosti výkonu. Státní zastupitelství pověřuje PMS projednáním alternativních trestů v situacích, kdy nepřicházejí do úvahy, zbytečně je zatěžována PMS...“

„Okresní státní zastupitelství zjevně vhodně věci nevedou k vytváření podmínek pro uložení alternativních sankcí, prioritou okresního státního zastupitelství i Policie ČR je mít rychle čárku, tedy co nejdříve věc podstoupit soudu...“

„Mnohdy chybí v protokolu skutečnosti, rozhodné vůbec pro to, zda je určitý druh alternativních trestů možno uložit. U peněžitého trestu nejsou zjišťovány platy, finanční poměry pachatele...“

„Často chybí podklady pro takový postup a soud si je musí opatřovat sám v soudním řízení...“

„Státní zástupci se stále chovají jako pošťáci, jejich hlavní starostí je spis dopravit k soudu a mít tzv. zasouzeno, ale poskytovat součinnost soudu je pro ně práce navíc a to dělat nebudou, ačkoliv to otevřeně nikdy nepřiznají...“

„Často nezáměr o další průběh řízení, neinicují projednání obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení, jsou ale i světlé výjimky...“

Součinnost s Probační a mediační službou při ukládání alternativních trestů byla soudci hodnocena velmi pozitivně. Pochvalně se o ní vyjádřilo téměř 92 % respondentů. Negativně (jako spíše či velmi špatnou) ji hodnotil přibližně jen každý dvacátý respondent (5,1 %). Podrobnější výsledky jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka 11: Součinnost s PMS při ukládání alternativních trestů (soudci)

	Počet respondentů	v %
Velmi dobrá	83	51,9
Spíše dobrá	64	40,0
Spíše špatná	5	3,1
Velmi špatná	2	1,3
Nevím/nemám jednoznačný názor	6	3,8
Celkem	160	100

Čtyřicet osm dotazovaných soudců doplnilo svou odpověď pochvalným komentářem, v němž ocenili především kvalitu práce a iniciativu, s jakou se probační úředníci podílejí na procesu ukládání alternativních sankcí:

„Probační úředníci, se kterými mám tu čest spolupracovat, dělají svou práci velmi dobře. Jsou schopni v případě, že to považují za vhodné, předjednat i nad rámec pověření soudu uložení trestu domácího vězení či navrhnout vhodná omezení či povinnosti dle § 48 odst. 4 trestního zákoníku...“

„PMS opravdu vyvíjí velkou snahu a má zájem soudu pomoci, ale také často ztroskotávají na neochotě okresního státního zastupitelství a Policie ČR...“

„Nemám připomínky, spolupráce je dobrá, přistupují na všechny mé prosby, konečná zpráva je přehledná a kvalitní...“

„Zdejší PMS, respektive její pracovníci, jsou velmi komunikativní a zvládají dobře své úkoly. Aktivně se soudem spolupracují v rámci svých časových a kapacitních možností...“

„Zprávy dodávají ve lhůtách a v kvalitním provedení. Komunikace je bezproblémová...“

„Práce PMS je velmi přínosná pro soudce, neboť zmapuje poměry pachatele, zjistí jeho předběžné stanovisko...“

Dva z komentářů poukazují na skutečnost, že rychlost práce probačních úředníků je závislá mimo jiné na přístupu obžalovaného, obviněného, respektive odsouzeného:

„Snaží se pracovat rychle, ale přístup klientů je obdobný jako v řízení před soudem, tj. nepřebírat zásilky, neretagovat na výzvy...“

„Spolupráce je téměř bez problému, ovšem s některými odsouzenými je potíž i v případě součinnosti všech, tj. PMS, okresního státního zastupitelství i soudu...“

2.2.2. Součinnost při výkonu trestů

V návaznosti na předchozí otázku jsme se zajímali o to, jak soudci hodnotí součinnost s Probační a mediační službou při výkonu alternativních trestů. I zde byla vzájemná spolupráce hodnocena pozitivně, a to v téměř 92 % odpovědí. Jako spíše či velmi špatnou ji naproti tomu vnímají jen 3 % respondentů.

Tabulka 12: Součinnosti s PMS při výkonu alternativních trestů (soudci)

	Počet respondentů	v %
Velmi dobrá	86	53,8
Spíše dobrá	61	38,1
Spíše špatná	4	2,5
Velmi špatná	1	0,6
Neví/nemá jednoznačný názor	8	5,0
Celkem	160	100

Odpověď doplnilo víceméně pochvalným komentářem 26 soudců. Většina z nich se omezila jen na velmi stručné zhodnocení, jako např. „bez problému“, „velice rychlá odezva a součinnost“ či „snaží se“. Některé poznámky však byly pojaty o něco širěji:

„Jakékoli problémy s výkonem trestů včas signalizují, velmi dobře plní své povinnosti dle trestního řádu...“

„Jejich práce je pečlivá a důsledná, zprávy o výkonu vždy podrobné a ochotně se dostavují pracovníci PMS i k příslušným jednáním...“

„Snaží se, aby odsouzení tresty vykonávali, ač v řadě případů zájem odsouzených není...“

„Když už je alternativní trest uložen, zpravidla PMS řádně kontroluje jeho výkon, kde jí to přísluší...“

Čtyři respondenti uvedli příklady problémů, s nimiž se probační úředníci v praxi musejí potýkat či dokonce sami navrhli některé změny v oblasti výkonu alternativních trestů:

„PMS má opravdu snahu, ale neustále se potýká s nedostatkem v personálním i materiálním vybavení. Pokud okresní soud během kalendářního roku odsoudí přibližně 600 osob včetně uložení dohledů + podmíněné zastavení trestního stíhání, nemohou pracovníci PMS toto množství efektivně stihnout ve třech lidech s jedním automobilem.“

„Dohled probíhá dobře, s výhradou omezených možností kontroly trestu domácího vězení...“

„Zprávy jsou podávány průběžně. Bylo by ovšem vhodné, aby případné obtíže (např. odsouzený přestane vykonávat obecně prospěšné práce) nejprve mohla řešit PMS sama – např. předvedení k výslechu a osobní poučení. Nyní vše zajišťuje soud...“

„Při nefunkčním systému elektronického monitoringu u trestu domácího vězení by bylo vhodné provádět častější kontroly; u trestu obecně prospěšných prací by bylo vhodnější zasílat i průběžné (třeba po třech měsících) informace o stavu výkonu trestu;

zavedení činnosti PMS u peněžitého trestu namísto jeho bezzubého vymáhání...“

Čtyři respondenti se ve svých komentářích naproti tomu vyjádřili k činnosti probačních úředníků poměrně kriticky:

„PMS, resp. některé pracovnice PMS o každém, byť bagatelním problému informují soud s žádostí o sjednání nápravy, přičemž často jde o věci, které můžou ověřit v rámci své kompetence a nezatěžovat těmito soud...“

„PMS při výskytu sebemenšího problému v převážné většině případů žádá soud o vyřešení problému, aniž by sama vyvinula jakoukoliv snahu o řešení...“

„Špatný je dohled. Jedná se v podstatě jen o jakési výsledky v budově PMS. Absentuje práce v terénu...“

„Bezzubá činnost, spíše negativní zkušenosti v případech, že není odsouzený sám aktivní a zodpovědný...“

2.3. Trestní zákoník očima soudců

2.3.1. Formální pojetí trestného činu

Opuštění dřívějšího materiálního, respektive formálně-materiálního pojetí trestného činu a příklon k pojetí formálnímu v novém trestním zákoníku se staly předmětem řady odborných diskuzí. Zajímali jsme se proto, zda tato změna nepřinesla problémy v rámci aplikační praxe. Jak ukazuje následující tabulka, téměř dvě třetiny oslovených soudců zastávají názor, že významnější problémy se neobjevily. Opačný názor vyjádřila přibližně pětina respondentů.

Tabulka 13: Formální pojetí trestného činu a problémy v aplikační praxi (soudci)

	Počet respondentů	v %
Formální pojetí přináší problémy	34	21,3
Formální pojetí problémy nepřináší	93	58,1
Neví/nemá jednoznačný názor	33	20,6
Celkem	160	100

Možnosti doplnit svou odpověď stručným komentářem využilo u této otázky celkem 54 respondentů. Ve 23 komentářích vyzdvihli širší možnosti posouzení skutku z hlediska materiální stránky trestného činu, tak jak tomu bylo za účinnosti trestního zákona č. 140/1961 Sb.:

„Formální pojetí nikdy nemůže postihnout všechny aspekty trestné činnosti, které život přináší. Materiální pojetí proto často chybí, užití společenské škodlivosti ji nenahrazuje, popř. to lze činit velmi krkolomně...“

„Existují situace, zejména při užití vyšších kvalifikovaných skutkových podstat, kde určitý aspekt, jenž je důvodem pro takovou kvalifikaci z hlediska formálního pojetí, má v materiálním ohledu zanedbatelný význam, takže by se dle starého trestního zákona aplikoval § 88 odst. 1. U sazeb nad pět let (horní hranice) je tak nemožněná celá řada alternativních postupů (např. podmíněčné zastavení trestního stíhání), byť se pro ten který případ (jenž vlivem formálního pojetí v takové sazbě skončí) takový postup jeví vhodným...“

„Uvedený přístup vede k tomu, že před trestními senáty jsou často projednávány případy, které mohly být řešeny např. formou správního řízení...“

„Stát formálním pojetím trestného činu rezignoval, resp. neumožňuje soudům výklad toho, co je už trestné a co ještě nikoli, absduje princip zdrženlivosti opakovaně zmiňovaný v nálezech Ústavního soudu (např. ÚS 196/2004, ÚS 40/2005)...“

Sedmnáct respondentů naproti tomu vyjádřilo přesvědčení, že formální pojetí v novém trestním zákoníku nepředstavuje oproti předchozí právní úpravě zásadní rozdíl:

„S ohledem na zásadu ultima ratio je situace posuzována stejně jako za minulého trestního zákona...“

„Praktický postup soudů je v podstatě shodný jako dříve, pouze se odůvodňuje jinou terminologií...“

„Nepřináší problémy, pokud se důsledně aplikuje § 12 odst. 2 trestního zákoníku...“

„Lze stále bez větších problémů využít materiální korektiv...“

„Ne, ani v minulosti formálně-materiální pojetí trestného činu na okresní úrovni nečinilo problémy, protože okresní státní zastupitelství podávalo žaloby na vše, co alespoň formálně naplňovalo skutkovou podstatu, a soud se s tím vždy musel nějak vypořádat. Tato změna jen potvrdila dlouhou dobu trvající faktický stav, kdy v podstatě nikdo nevěděl, co je vlastně ta společenská nebezpečnost pro společnost. Stačí se jen podívat do rozsudků soudů (odůvodnění) i odůvodnění obžalob podávaných do 31. prosince 2009 a je vše zcela zřejmé...“

2.3.2. Návrhy de lege ferenda

V několika otázkách jsme se snažili zmapovat názory respondentů na případnou úplnou či částečnou dekriminalizaci některých ze stávajících trestných činů, jakož i na možnost zmírnění, nebo naopak zpřísnění postihu některých trestných činů.

2.3.2.1. Možnosti dekriminalizace

Dekriminalizovat některé ze stávajících trestných činů by doporučovala téměř polovina dotazovaných soudců (78 respondentů, tj. 48,8 %). Nesouhlasně se k této možnosti vyjádřila necelá třetina (52 respondentů, tj. 32,5 %). Souhrnný přehled trestných činů, u nichž respondenti navrhovali úplnou či částečnou dekriminalizaci, je pro přehlednost uveden v následující tabulce.

Tabulka 14: Stávající trestné činy, které by bylo vhodné dekriminalizovat (soudci)

	Počet respondentů	Počet pouze dle §
§ 181	1	1
§ 184	5	5
§ 188	1	1
§ 189	1	1
§ 192	1	2
§ 192 odst. 1	1	
§ 194	2	2
§ 196	43	60
§ 196 odst. 1	16	
§ 196 odst. 1 a 2	1	
§ 201 odst. 1 písm. b)	1	1
§ 205 odst. 2	2	2
§ 211	1	3
§ 211 odst. 1	2	
§ 215	1	1
§ 223	1	1
§ 224	1	1
§ 228 odst. 2	1	1
§ 230	1	1
§ 231	1	1
§ 232	1	1
§ 234	1	1
§ 268 odst. 1	1	1
§ 269 odst. 1	1	1
§ 270 odst. 1	1	1
§ 274 odst. 1	1	1
§ 285 odst. 1	2	2
§ 287 odst. 1	1	1
§ 337 odst. 1 písm. a)	3	7
§ 337 odst. 1 písm. a), c) a d)	1	
§ 337 odst. 1 písm. d)	1	
§ 337 odst. 1 písm. f)	2	
§ 358 odst. 1	1	1
Celkem	101	101

* § 181 – Poškození cizích práv, § 184 – Pomluva, § 188 – Soulož mezi příbuznými, § 189 – Kuplířství, § 192 – Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, § 194 – Dvojí manželství, § 196 – Zanedbání povinné výživy, § 201 – Ohrožování výchovy dítěte, § 205 – Krádež, § 211 – Úvěrový podvod, § 215 – Podílnictví z nedbalosti, § 223 – Zvýhodnění věřitele, § 224 – Způsobení úpadku, § 228 – Poškození cizí věci, § 230 – Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací, § 231 – Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat, § 232 – Poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače

z nedbalosti, § 234 – Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku, § 268 – Porušení práv k ochranné známce a jiným označením, § – Porušení chráněných průmyslových práv, § 270 – Porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi, § 274 – Ohrožení pod vlivem návykové látky, § 285 – Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, § 337 – Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, § 358 – Výtržnictví

Nejčastěji se respondenti přikláněli k dekriminalizaci přečinu **zanedbání povinné výživy** dle § 196 trestního zákoníku. V doplňujících komentářích většinou navrhovali jako vhodnější alternativu trestního postihu vymáhání neplaceného výživného v rámci občanskoprávního řízení:

„Bylo by vhodnější dlužné výživné vymáhat namísto trestního postihu...“

„Trestný čin zanedbání povinné výživy, který je v praxi velmi častý, okolo jedné třetiny celkového nápadu, který především díky recidivě způsobil přeplněnost věznic. Minimálně by skutková podstata měla být upravena, aby to odpovídalo současné ekonomické situaci, nezaměstnanosti atd...“

„Trestní řízení zcela evidentně nahrazuje neschopnost vymoci dlužné výživné...“

„Civilní soud určil výživné a měl by určit v této rovině odpovídající sankce...“

Jeden z respondentů se naopak vyslovil proti dekriminalizaci zmíněného přečinu:

„S úvahami o netrestnosti neplacení výživného nesouhlasím. Trestní řízení je většinou jediná možnost, jak se následně úhrady domoci...“

2.3.2.2. Možnosti zmírnění postihu

Přijetím nového trestního zákoníku došlo oproti předchozí právní úpravě ke zpřísnění postihu některých trestných činů. Dotázali jsme se proto soudců, zda by bylo vhodné postih těchto činů zmírnit. Pro takový krok se vyslovilo pouze 25 respondentů (15,6 %), zatímco 113 (70,6 %) se přiklonilo k zachování stávající úrovně trestního postihu. V následující tabulce jsou uvedeny trestné činy, u nichž se respondenti domnívali, že by měl být jejich postih zmírněn.

Tabulka 15: Trestné činy, jejichž postih by bylo vhodné zmírnit (soudci)

Trestný čin*	Počet respondentů	Počet pouze dle §
§ 143 odst. 2	1	1
§ 145 odst. 1	3	3
§ 146 odst. 1	2	2
§ 196	2	4
§ 196 odst. 3	2	
§ 205 odst. 2	8	8
§ 214 odst. 1	1	1
§ 234 odst. 3	1	1
§ 276	1	4
§ 276 odst. 2	3	
§ 283 odst. 1	2	2
§ 337 odst. 1	3	4
§ 337	1	
Celkem	30	30

* § 143 – Usmrcení z nedbalosti, § 145 – Těžké ublížení na zdraví, § 146 – Ublížení na zdraví, § 196 – Zanedbání povinné výživy, § 205 – Krádež, § 214 – Podílíctví, § 234 – Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku, § 276 – Poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení, § 283 – Nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, § 337 – Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání

Nejvíce respondentů se stavělo za zmírnění postihu **trestného činu krádeže** dle ustanovení § 205 odst. 2 trestního zákoníku, neboť umožňuje stíhat tento přečin nezávisle na výši způsobené škody:

„Přečin krádeže dle § 205 odst. 2 trestního zákoníku má při bagatelních škodách přísnou sazbu...“

„U § 205 odst. 2 snížit horní hranici.“

U stávající právní úpravy trestného činu **poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení** dle § 276 se v doplňujících komentářích soudců stala terčem kritiky z praktického pohledu nevhodně stanovená horní hranice trestní sazby v druhém odstavci:

„U § 276 odst. 2 trestního zákoníku, sazbu snížit na 6 měsíců až 5 let. Tím, že každý kousek kabelu na železnici je vlastně zločin, nutí soudy vše projednávat v senátu za účasti obhájce. Trest 6 let stejně nikdo neuloží...“

„V praxi je nutno i u bagatelních věcí v senátu, bez možnosti trestního příkazu a za nutné obhajoby řešit kauzy, kdy tento trestný čin je jen přílepkou – krádež telefonních kabelů od železničních tratí – značně frekventované...“

V poněkud obecnější rovině pak navrhol jeden respondent u všech trestných činů s trestní sazbou od jednoho roku do šesti let *„sazbu snížit tak, aby ve věci bylo možno jednat samosoudcem“*.

2.3.2.3. Možnosti zpřísnění postihu

Zajímavou otázkou bylo i to, zda by respondenti postih některých trestných činů doporučovali naopak zpřísnit. Pro zachování stávající úrovně trestního postihu se vyslovilo 93 dotázaných (58,1 %). Zpřísnění trestního postihu doporučovalo 36 respondentů (22,5 %). Většina odpovědí obsahovala pouze **skupinové vymezení trestných činů**, u nichž by respondenti přísnější postih uvítali. Ve čtrnácti odpovědích byly takto uváděny trestné činy násilného charakteru, v deseti odpovědích pak trestné činy proti majetku. Pro zpřísnění postihu drogových deliktů se vyslovili čtyři respondenti. Tři soudci by uvítali přísnější postih hospodářských trestných činů.

V některých odpovědích byly zmiňovány **konkrétní trestné činy**. Jednalo se o trestný čin vraždy dle § 140; usmrcení z nedbalosti dle § 143 odst. 3, 4; znásilnění dle § 185 odst. 1; pohlavního zneužití dle § 187; zneužití dítěte k výrobě pornografie dle § 193 odst. 1, 2; zanedbání povinné výživy dle § 196 odst. 1, 2; týrání svěřené osoby dle § 198 odst. 2; týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 odst. 2; krádeže dle § 205 odst. 5; zpronevěry dle § 206 odst. 5; podvodu dle § 209 odst. 5; pojistného podvodu dle § 210 odst. 6; úvěrového podvodu dle § 211 odst. 6; dotačního podvodu dle § 212 odst. 6; poškození cizí věci dle § 228 odst. 1, 2; ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 odst. 1; nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283 odst. 2; nebezpečného vyhrožování dle § 353 odst. 1; nebezpečného pronásledování dle § 354 odst. 1 a výtržnictví dle § 358 trestního zákoníku.

Jeden z respondentů připojil kritickou poznámku k problematice zpřísnování a následného zmírňování postihu přečinu zanedbání povinné výživy:

„Jen mi přišla zvláštní úprava § 196 trestního zákoníku, kdy nejdříve byl zpřísněn postih za recidivu dle odst. 3 písm. b), aby pak byl zanedlouho zrušen, protože zřejmě pachatelé těchto přečinů příliš naplňovali naše věznice. To nesvědčí příliš o dobré koncepci tvořit či rušit skutkové podstaty jen podle kapacity věznic.“

2.4. Trestní zákoník a vězeňská populace

Jedním z cílů kodifikace nového trestního zákoníku byla dle důvodové zprávy též „změna celkové filozofie ukládání sankcí, kdy je třeba především změnit hierarchii sankcí, v rámci níž by byl trest odnětí svobody chápán jako „ultima ratio“ a byl by kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele“. Proto jsme se pokusili zjistit, jak soudci vnímají vztah mezi přijetím nového trestního kodexu a stavem vězeňské populace. Jak je patrné z následující tabulky, téměř dvě třetiny oslovených soudců se přiklánějí k názoru, že nový trestní zákoník ke snížení počtu vězňů nepřispěl. Opačný názor zastává jen necelá osmina. Justiční i vězeňské statistiky hovoří v tomto směru paradoxně o tom, že podíl osob s nepodmíněným trestem odnětí svobody na celkové struktuře odsouzených se po přijetí nového zákoníku zvýšil (Scheinost, a další, 2013).

Tabulka č. 16: Nový zákoník a snížení počtu vězňů (soudci)

	Počet respondentů	v %
Nový zákoník přispěl ke snížení	19	11,9
Nový zákoník ke snížení nepřispěl	95	59,4
Neví/nemá jednoznačný názor	46	28,8
Celkem	160	100

2.5. Práce s pachateli trestné činnosti

Recidiva je problémem, s nímž se justiční systém dlouhodobě potýká. Na soudce jsme se obrátili s prosbou o zamýšlení, jaká konkrétní opatření či kroky v oblasti resocializace pachatelů by dle jejich názoru přispěly k jejímu snížení, respektive na co by se v tomto směru měla trestní politika zaměřit. Vyhovělo nám celkem 103 respondentů. Z jejich návrhů je patrné, jak významnou roli v jejich očích hraje **práce odsouzených** jakožto nástroj resocializace. Padesát dva respondentů vyjádřilo přesvědčení, že zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody je důležité pro udržení či v mnoha případech teprve vytvoření pracovních návyků, a spolu se zajištěním pracovních příležitostí po propuštění významně snižuje riziko následné recidivy:

„Povinnost pracovat ve výkonu trestu odnětí svobody – pro mnohé možná prvotní možnost získat pracovní návyky, které by umožnily získat prostředky pro náhradu škody, nákladů řízení a věznění...“

„Lepší práce s vězni ve výkonu trestu, širší možnosti zaměstnávání vězňů, což by pomohlo řešit jejich finanční problémy a vedlo by alespoň k náhradě pobytu ve věznicích...“

„V rámci věznic zajistit dostatek pracovní aktivity tak, aby odsouzení opouštěli po delším výkonu trestu vězení se základními pracovními návyky – např. vstát ráno do práce...“

„Vězni by měli, pokud nejsou invalidé, ve výkonu trestu pracovat, aby si alespoň trochu osvojili nějaké návyky a řád. Také aby si vydělali na náklady řízení, aby nehromadili dluhy a měli z čeho žít po návratu do společnosti...“

„Nucené práce ve výkonu trestu, aby se někteří do výkonu trestu netěšili jako na odpočinek se zajištěným stravováním. Zajištění zaměstnání pro osoby po výkonu trestu – každý jde po propuštění na úřad práce, sociální dávky nepostačují a páchá trestnou činnost...“

Ve třiceti osmi odpovědích respondenti navrhovali různé možnosti posílení systému **postpenitenciární péče**. Šlo především o návrhy na zřízení „domů na půli cesty“ či zavedení podpůrných startovacích programů, které by propuštěným poskytovaly účinnou pomoc při jejich začleňování do společnosti:

„Postpenitenciární péče – domovy na půli cesty umožňující těm, kdo skutečně chtějí, se zapojit po delším výkonu trestu odnětí svobody do života...“

„Vylepšit postavení terciální péče, aby se z vězení nešlo rovnou (zpět) na ulici...“

„První období po výstupu z výkonu trestu odnětí svobody. Pokud budou recidivující odsouzení pouštět věznicí s jízdou a kapesným na tři dny, počet opětovných odsouzení se sníží...“

„Vzhledem k prakticky neexistující státem koordinované postpenitenciární péči by bylo namísto cokoli na tomto poli...“

„Větší zaměření na resocializační program po výkonu trestu...“

„Více kontrolovat a dohlížet na osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, sociální programy, dohled PMS, kontrola kurátorem atd., bydlení a práce, více příspěvků z rozpočtu na resocializaci (pořád se to vyplatí víc, než pobyt odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody), riziko recidivy je enormně vysoké (např. v období od února 2013 do současnosti jsem odsoudil k nepodmíněnému trestu asi 20 až 30 pachatelů, kteří byli počátkem ledna 2013 propuštěni z výkonu trestu odnětí svobody na amnestii – nečekaně, do zimy, bez peněz, bez práce a často i bez bydlení)...“

Skupina 16 soudců vyjádřila jisté pochyby o tom, že by v současnosti byla trestní politika jako taková schopna nějak účinněji ovlivnit resocializaci pachatelů. Větší význam v této souvislosti přičítají především **politice sociální a sociálně-ekonomickým poměrům** v naší společnosti:

„Konkrétní kroky jsou mimo rámec trestní politiky, kroky by se měly vztahovat k oblasti školství, sociální pomoci, pomoci rodinám, posílení sociální práce v rizikových skupinách obyvatel a rizikových oblastí ČR...“

„Samotná trestní opatření nestačí, pomůžou změny v sociální oblasti, vytváření alternativ k získávání prostředků než trestnou činností...“

„Zásadnější řešení nutno hledat mimo oblast trestní politiky...“

„Předpokládám, že je míněna především recidiva u majetkové trestné činnosti. Zde jde u velké části pachatelů spíše o otázku sociální politiky.“

„Sklon některých osob k páčání trestné činnosti je hlubším problémem. U určitých činů (např. porušování uložených zákazů řízení motorových vozidel) v tom může hrát i roli přesvědčení pachatelů, že vlastně nečiní nic až tak závažného. Obecně je to ale spíše problém prevence a výchovy, která by měla vést k jakémusi ztotožňování s hodnotami společnosti, jež jsou následně chráněny sankcemi v trestním zákoníku.“

Šest respondentů doporučilo **zprísňení postihu recidivy**, přičemž tři z nich zmínili v této souvislosti možnost zavedení pravidla „tříkrát a dost“. Čtyři respondenti se ve svých odpovědích vyslovili pro zprísňení podmínek výkonu trestu odnětí svobody. Toto zprísňení ovšem již dále nekonkretizovali.

2.6. Celkové hodnocení nového trestního zákoníku

Respondenty jsme požádali, aby se pokusili ohodnotit celkovou úroveň starého trestního zákona č. 140/1961 Sb. a nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. K ohodnocení byla podobně jako ve škole užitá škála známek od jedné do pěti (tedy jednička jako nejlepší hodnocení, pětka jako nejhorší). Výsledky tohoto „známkování“ jsou uvedeny v následujících tabulkách:

Tabulka 17: Hodnocení trestního zákona č. 140/1961 Sb. (sudci)

Známka	Počet respondentů	v %
1	10	6,4
2	85	54,5
3	57	36,5
4	4	2,6
5	0	0,0
Celkem	156	100

Tabulka 18: Hodnocení nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. (sudci)

Známka	Počet respondentů	v %
1	4	2,6
2	76	48,7
3	59	37,8
4	15	9,6
5	2	1,3
Celkem	156	100

Porovnáme-li průměr obdržovaných známek u obou trestních kodexů, dosáhl o něco lepšího hodnocení předchozí trestní zákon s průměrnou známkou 2,4 oproti novému trestnímu zákoníku, který obdržel průměrnou známkou 2,6. Poněkud lepší představu o tom, jak soudci hodnotili nový trestní kodex v porovnání s kodexem starým, získáme na základě údajů uvedených v následující tabulce. Je zřejmé, že lepší známkou ohodnotila nový trestní zákoník přibližně jen čtvrtina respondentů (23,7 %), zatímco více než tři čtvrtiny respondentů (76,2 %) jej ohodnotilo známkou stejnou, nebo dokonce horší.

Tabulka 19: Porovnání hodnocení obou trestních kodexů (sudci)

	Počet respondentů	v %
Lépe hodnotí starý zákon	57	36,5
Lépe hodnotí nový zákoník	37	23,7
Obě právní úpravy hodnotí stejně	62	39,7
Celkem	156	100

Kromě samotného „známkování“ byli respondenti požádáni, aby uvedli, v čem spatřují **hlavní přednosti i nedostatky nového trestního zákoníku**. Celkem jich tak učinilo padesát devět. Šestnáct z nich vyjádřilo přesvědčení, že nový trestní zákoník ve své podstatě nepřinesl žádné významné změny a jedná se tedy víceméně jen o „*změny spíše kosmetické*“:

„I když došlo k přečíslování skutkových podstat, zůstal zákoník v duchu 60. let minulého století...“

„Nový trestní zákoník není ničím jiným, než horší kopií starého trestního zákona. Drtivou většinu obecné části, ale i skutkových podstat zvláštní části jen částečně pozměnil, nicméně podstata trestního zákoníku a starého trestního zákona je téměř stejná. V zásadě se jedná jen o jakousi větší novelu starého trestního zákona...“

„Obě úpravy byly dostačující, změny nejsou tak významné, nemění se základní principy hmotného práva...“

V hodnotících poznámkách 16 soudců je negativně hodnocen (výše již diskutovaný) **příklon k formálnímu pojetí trestného činu** a s ním spojená zásada „ultima ratio“ v novém kodexu:

„Nedostatkem je absence materiálního znaku, resp. nemožnost při stávající úpravě formálního pojetí tento aspekt v méně závažných případech, které skončily v kategorizaci zločinů, vyvažovat stejnými atributy, jako u přečinů, např. možnost upustit od potrestání, podmíněné zastavení atd...“

„Nedostatky: formální pojetí; neexistence korektivu na způsob materiální stránky; nefungování zásady ultima ratio, ba naopak, při aplikaci odvolacím soudem striktní dodržování formálního pojetí skutkové podstaty trestného činu v trestním zákoníku...“

„Hlavní problém je vyjasnění ultima ratio (velmi rozdílné názory soudů I. stupně a nadřazených soudů odvolacích, co je protiprávní jednání postihnutelné podle trestního zákoníku, a co ne)...“

Výraznou změnu oproti trestnímu zákonu č. 140/1961 Sb. představovala zcela jiná **systematika zvláštní části trestního zákoníku** kladoucí na přední místa trestné činy proti životu a zdraví. Tuto novou systematiku považuje za přínosnou osm respondentů:

„Systematika zvláštní části vystihuje závažnost zájmů chráněných trestním zákoníkem, tzn. přísnější postih nejzávažnějších trestných činů proti životu a zdraví...“

„Pozitivum: nové seřazení trestných činů ve zvláštní části dle jejich skutečné škodlivosti...“

„Poklidnější a logičtější strukturovaný...“

Tři respondenti naopak vnímají tuto změnu negativně:

„Jediný nedostatek souvisí s tím, že se zaměnila čísla paragrafů, která již byla dlouhodobým užíváním z. č. 140/1961 Sb. pevně vryta do paměti soudců.“

„Zbytečný chaos v paragrafech, stačila pořádně a důsledně udělaná novela.“

O **rozšíření spektra alternativních trestů** se jako o přednosti nového trestního zákoníku zmínilo šest respondentů. V souvislosti s těmito sankcemi byla na druhou stranu jako zásadní nedostatek uváděna osmi respondenty problematika jejich přeměny:

„Vidím spíše negativa – překombinovanost, přílišná snaha mít ve výkonu trestu odnětí svobody co nejméně odsouzených. Nejsem pro absolutní kriminalizaci, ale neustálé ústupky odsouzeným – alternativy do alternativních trestů nemohou být přínosem pro nápravu odsouzených, naopak...“

„*Snaha vyprázdnit věznic je prosazována před snahou o spravedlivé potrestání. Snížení výchovné funkce trestu – pachatel ví, že poruší-li uložený trest, dostane další alternativu...*“

„*Zásadně nesouhlasím s dalšími přeměnami alternativních trestů na jiné, považuji je za příliš benevolentní...*“

Sedm dotazovaných soudců vytýká novému trestnímu zákoníku přílišnou **kazuističnost**, a s ní spojenou nepřehlednost:

„*Zbytečná a naivní snaha postihnout všechny možné případy...*“

„*Kazuistika jak u Chamurappiho, špatná formulace, zbytečné ustanovení, zázrak, ve který se čekalo (a na kterém se tak dlouho pracovalo), se nekonal...*“

„*Zbytečné množství skutkových podstat reagujících na konkrétní trestný čin...*“

3.

Názory a zkušenosti státních zástupců

Dotazníky jsme mezi respondenty distribuovali tak, že jsme oslovili vedoucí státní zástupce všech okresních (resp. obvodních) státních zastupitelství s žádostí o jejich předání vždy třem státním zástupcům na jejich úřadě⁵. Zpět se nám vrátilo 186 vyplněných dotazníků, což představuje 72,1% návratnost. Průměrná délka praxe ve funkci státního zástupce činila 16 a ½ roku (nejkratší uvedená praxe nepřesáhla svou délkou jeden měsíc, nejdelší pak činila 40 let)⁶. Délku praxe do pěti let uvedlo 17% respondentů, praxi v délce od šesti do čtrnácti let 31,3% a praxi v délce trvání od patnácti let více 51,6%. Podobně jako u soudců tedy i zde ve většině případů platilo, že se našeho šetření účastnili respondenti s mnohaletými zkušenostmi v oboru.

3.1. Alternativní tresty v novém trestním zákoníku z pohledu státních zástupců

3.1.1. Škála alternativních trestů

Jak již bylo zmíněno, přijetím nového trestního zákoníku došlo k rozšíření škály alternativních trestů. Státních zástupců jsme se stejně jako soudců zeptali, jak jsou s touto škálou spokojeni. Ze získaných odpovědí vyplynulo, že výrazná většina respondentů (91,4%) považuje tuto škálu za dostatečnou. Shodovali se tak se soudci, mezi nimiž stejnou variantu odpovědi zvolilo rovněž zhruba devět z deseti dotázaných (90,6%).

Tabulka 20: Spokojenost se škálou alternativních trestů v novém trestním zákoníku (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Škála je dostatečná	170	91,4
Škálu bych rozšířil	8	4,3
Škálu bych zúžil	5	2,7
Neví/nemá jednoznačný názor	3	1,6
Celkem	186	100

Svou odpověď doplnilo osm státních zástupců o konkrétní návrhy na rozšíření zmíněné škály. Tři respondenti navrhli **modifikovaný trest odnětí svobody** spočívající v kombinaci jeho podmíněné a nepodmíněné formy:

„Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s ukázkou výkonu. Šlo by o podmíněné odsouzení, z něhož část by byla nepodmíněná, aby odsouzený věděl, co ho případně čeká v případě, že se neosvědčí...“

„Dle možností věznic lze např. u závažných nedbalostních trestných činů uvažovat o zavedení programu v angloamerické právní oblasti známém jako víkendový program, resp. víkendové vězení (weekend program, weekend jail), kdy tuto alternativu by bylo možné užít i při přeměně trestu obecně prospěšných prací, event. domácího vězení, když výměra trestu, který bude vykonáván jen o víkendech, neukončí případné pracovní zařazení odsouzených, ale ani nezasáhne do rodinných vazeb odsouzených v případech, kdy po spáchání trestného činu a/nebo během výkonu jiného alternativního trestu založí rodinu a pečují o děti, jsou-li však splněny zákonné podmínky pro přeměnu původně uloženého alternativního trestu na trest nepodmíněný...“

5 Shodně jako při šetření mezi soudci se jednalo o první tři státní zástupce z abecedního seznamu.

6 Tyto hodnoty byly vypočítány pouze pro soubor respondentů, kteří na dané otázky odpověděli (182 osob).

Další dva státní zástupci se (zřejmě s nadsázkou) vyslovili pro obnovení některé z forem veřejného zostuzení ve více či méně modernizované podobě jakožto možnosti alternativního postihu:

„Lze se domnívat, že absentuje určitá forma alternativních trestních sankcí v podobě veřejného potupení pachatelů opakovaných, zejména majetkových, mravnostních, násilných činů, u nichž selhává stávající forma trestních sankcí včetně nepodmíněného trestu; příkladem jako návod by mohl sloužit v minulosti hojně využívaný trest pranýřování, vystavení pachatele na soudním dvoře s popisem spáchaných deliktů, tak, aby ostatní lidé věděli, co je pachatel zač, a mohli si dát na něj pozor. Tato sankce by skloubila jak represivní, tak preventivní prvky...“

„Například povinnost zveřejnění rozsudku na specializovaných internetových stránkách.“

Jeden z respondentů navrhl pozměnit právní úpravu **trestu zákazu činnosti** dle § 73 a n. tak, aby v případě uložení trestu zákazu řízení motorových vozidel nebylo odsouzenému znemožněno vykonávat jeho povolání, ale byl omezen pouze v soukromých aktivitách:

„Například u zákazu činnosti řízení motorových vozidel o možnost zakázat řídit jen pro některou skupinu řidičského oprávnění nebo jen pro určitou denní dobu (řidičské oprávnění je často nezbytné kvůli zaměstnání, takže pro účel zaměstnání by řídit bylo možné, soukromě ale ne)...“

Další ze státních zástupců by mezi alternativní sankce zařadil **omezení některých veřejných práv**, například pasivního volebního práva.

Pět respondentů se naopak vyjádřilo pro **zúžení škály alternativních trestů**. Tři z nich navrhovali vyjmout trest domácího vězení, což jeden z nich odůvodnil velmi obtížnou aplikovatelností, respektive realizovatelností tohoto trestu. Dále se v návrzích na zúžení objevuje ve třech případech trest obecně prospěšných prací, především v souvislosti s problematickým zjišťováním stanovisek Probační a mediační služby a pachatele. Jednou byl zmíněn trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, jakož i trest peněžitý.

3.1.2. Vliv aplikace alternativních trestů na průběh trestního řízení

Naše šetření ukázalo, že podle mírné většiny státních zástupců (53,3%) aplikace alternativních trestů nezrychluje průběh trestního řízení. Opačný názor sdílelo 39,8%. Také zde se tedy respondenti víceméně shodovali s názory soudců, byť v jejich případě byly rozdíly v počtu zastánců obou názorů ještě méně výrazné (viz podkapitolu 2.1.2.).

Tabulka 21: Vliv aplikace alternativních sankcí na rychlost trestního řízení (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Rozhodně řízení zrychluje	14	7,5
Spíše řízení zrychluje	60	32,3
Spíše řízení nezrychluje	71	38,2
Rozhodně řízení nezrychluje	28	15,1
Neví/nemá jednoznačný názor	13	7,0
Celkem	186	100

Možnosti obohatit svou odpověď o stručný komentář využilo u této otázky 51 státních zástupců, přičemž k souhlasným odpovědím tak učinilo pouze 16 z nich. Pět respondentů připustilo, že by zrychlení průběhu trestního řízení mohlo být způsobeno méně častým **využíváním opravných prostředků**:

„Zcela jistě tím, že širší škála alternativních trestů nevyvolává u obviněných tak často odvolání, jako v případech ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody...“

„Lze mít za to, že alternativní trest bude spíše akceptován odsouzeným, než trest nepodmíněný (nebude využívat opravných prostředků), nadto lze mít za to, že jsou poměrně velmi podařeným prostředkem individualizace trestu...“

„Zejména jsou (alternativní tresty) pro obžalované přijatelnější, než například trest odnětí svobody, a proto nedochází k odvoláním (příp. odporům proti trestním příkazům)...“

Dva státní zástupci zmínili možnost zrychlení průběhu trestního řízení, pokud je alternativní trest ukládán **formou trestního příkazu**:

„U alternativních trestů lze vydat trestní příkaz. Nebýt alternativních trestů, soud by ukládal nepodmíněný trest, kdy by muselo proběhnout hlavní líčení...“

„Jen tam, kde je možné vydat trestní příkaz, jinak ne...“

Jeden státní zástupce pak v této souvislosti poznamenal, že zrychlení je často dosaženo na „úkor spravedlivého odsouzení“.

Šestnáct respondentů naopak ve svých nesouhlasných komentářích poukazovalo na **průtahy trestního řízení** způsobené zjišťováním toho, zda jsou splněny podmínky pro uložení některého z alternativních trestů, či stanoviska pachatele:

„Před uložením alternativní sankce se vyžadují speciální zprávy o možnostech pachatele tyto sankce vykonat, což řízení jistě nezrychluje...“

„U většiny alternativních trestů je nutno vyžadovat šetření a stanovisko PMS ČR, což prodlužuje řízení...“

„Při nutnosti splnění řady podmínek pro jejich uložení a zjištění řady skutečností, nelze hovořit o zrychlení...“

Názor, že aplikace alternativních trestů nemá na rychlost trestního řízení žádný, respektive žádný pozitivní vliv, vyjádřilo ve volných odpovědích 12 respondentů:

„Jsou to sankce jako každé jiné, vždy jim předchází trestní řízení, musí být uloženy příslušným rozhodnutím atd...“

„K uložení sankce dochází až na samém konci trestního řízení, kdy je řádně a dostatečným způsobem prokázáno, že pachatel spáchal trestný čin. Průběh dokazování k takovému závěru, než dojde k úvaze o uložení sankce, musí být stejný a takový proces nelze urychlit ani aplikací alternativních sankcí. V demokratickém právním státě nelze dle mého názoru vyměnit příslib uložení alternativní

sankce za doznání pachatele, který by tak mohl být ve výjimečných případech vybízen k doznání jednání, které nespáchal, resp. nespáchal tak, jak je mu ze strany státního zastupitelství kladeno za vinu, což může mít vliv na právní kvalifikaci skutku, ale i na trestnost stíhaného jednání vůbec. Na rychlost trestního řízení má spíše vliv stupeň objasněnosti věci, síla zjištěných usvědčujících důkazů a jejich stálost v čase, způsob obhajoby osoby, proti které se řízení vede...”

„Nevidím v této souvislosti rozdíl mezi trestním řízením, jež skončí uložením podmíněného trestu odnětí svobody, a trestním řízením, jež je ukončeno trestem obecně prospěšných prací...”

Pět státních zástupců zmínilo **komplikace v rámci vykonávacího řízení** alternativních trestů, které dle jejich názoru nepřispívají k zrychlení průběhu trestního řízení:

„Problémy s výkonem alternativních trestů v řadě případů spíše trestní řízení prodlužují...”

„Vykonávací řízení u alternativních trestů je mnohdy komplikované a vyžaduje od soudu větší pozornost, než například uložení trestu odnětí svobody či zákazu činnosti...”

Dva respondenti připomněli také **negativní vliv přeměn** nevykonaných alternativních trestů na délku trestního řízení:

„Následné další alternativy k výkonu již alternativního trestu, jako je prodlužování lhůt, přeměna na jiný alternativní trest nebo vymáhání peněžitého trestu, trestní řízení naopak zdržují...”

„Tyto tresty přináší rozsáhlou postagendu a často končí stejně výkonem nepodmíněného trestu...”

3.1.3. Trest domácího vězení

Tak jako soudců, i státních zástupců jsme se dotázali, jak vnímají nově zavedený trest domácího vězení (§ 60 – § 61 trestního zákoníku). Vyšlo najevo, že více než polovina z nich (57,9 %) hodnotí jeho zavedení (velmi či spíše) pozitivně, zatímco negativně jen o něco více než čtvrtina dotázaných (27,5 %). Znovu se tak jednalo o poměr velmi blízký tomu, jaký vyšel z vyhodnocení dotazníků pro soudce (v jejich případě se jednalo o 57,6 % vs. 31,9 %). Podrobnější přehled nabízí následující tabulka.

Tabulka 22: Hodnocení zavedení trestu domácího vězení (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Velmi pozitivní	7	3,8
Spíše pozitivní	100	54,1
Spíše negativní	45	24,3
Velmi negativní	6	3,2
Neví/nemá jednoznačný názor	27	14,6
Celkem	185	100

Komentářem svou odpověď u této otázky doplnilo pouze 14 respondentů. Osm z nich zmínilo absenci **elektronického monitoringu**, kterou považují za příčinu nepříliš častého ukládání trestu domácího vězení:

„Je ukládán výjimečně, nebyly splněny podmínky k realizaci (sledování satelitem)...“

„Zatím se téměř neukládají, nadto ještě nedávno platilo, že se ukládat nemají pro nedostatečnou kontrolu...“

„Bez účinné možnosti elektronické kontroly nemá smysl...“

Pět respondentů poznamenalo, že se s trestem domácího vězení ve své praxi zatím nesetkali vůbec, nebo jen výjimečně:

„Zatím jsem se s tímto trestem setkala pouze v jednom případě...“

„Domnívám se, že tento trest nesplnil očekávání, jeho využití není z různých důvodů v praxi soudů příliš rozšířené...“

Jeden státní zástupce vítá možnost ukládání trestu domácího vězení zejména „ve vztahu k nedbalostním trestným činům s těžkým následkem“.

Další otázka k trestu domácího vězení se týkala **hodnocení jeho právní úpravy** z pohledu praxe. Jak je zřejmé z následující tabulky, odpovědi státních zástupců byly téměř rovnoměrně rozděleny mezi všechny nabízené varianty. Lze nicméně konstatovat, že mírně převažovali respondenti, podle nichž současná úprava problému v praxi působí (31,4 %), což i v tomto případě znamená shodu s většinovým názorem soudců (viz podkapitola 2.1.3.). Bez zajímavosti není ani zjištění, že více než třetina státních zástupců nemá při hodnocení právní úpravy domácího vězení jednoznačný názor.

Tabulka 23: Hodnocení právní úpravy trestu domácího vězení (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Nepůsobí v praxi problémy	58	31,4
Způsobuje v praxi problémy	63	34,1
Neví/nemá jednoznačný názor	64	34,6
Celkem	185	100

Devadesát šest respondentů poskytlo k této otázce stručný komentář. Převážná většina z nich se však spíše než na samotnou právní úpravu zaměřila na problémy spojené s **ukládáním a výkonem trestu** domácího vězení. Padesát osm respondentů spatřuje nejzávažnější překážku jeho častějšího ukládání v absenci systému účinné kontroly výkonu:

„S ohledem na to, že výkon kontroluje pouze PMS (namátkově v málo případech za stanovené období), nelze je ukládat v takovém počtu případů, jako by bylo možné při elektronickém monitoringu...“

„Bez elektronického systému je to téměř nepoužívaný institut...“

„Trest domácího vězení se částečně májí účinkem, neboť neexistuje 100% kontrola odsouzeného, zda podmínky trestu bezvýhradně dodržuje. Trest domácího vězení tak neplní svůj účel, mnohdy je zneužíván...“

„Není dostatečně technicky a personálně zajištěn výkon tohoto trestu, což vede k tomu, že ho soud dosud v našem okrese neuložil...“

„Problémem je málo probačních úředníků, aby byli schopni uhlídat dodržování trestu. Trest měl být v trestním zákoníku až po vyřešení praktických problémů a ne řešit problémy po zavedení trestu (viz náramky)...“

„Právní úprava trestu domácího vězení nepůsobí v praxi problémy, protože prakticky není využíván, teprve po zavedení náramků a větší využívání přinese konkrétní poznatky...“

Osm státních zástupců připomnělo problematiku **pachatelů bez trvalého bydliště**, respektive s trvalým bydlištěm, které řádný výkon trestu domácího vězení neumožňuje:

„Často nereálná aplikace na osobu odsouzeného vzhledem k osobním a pobytovým poměrům...“

„Trest přichází v úvahu dle mého názoru jen u bagatelní trestné činnosti, avšak řada pachatelů má hlášen pobyt toliko formálně na ohlašovně, např. magistrátu, proto je problematické určit obydlí, v němž se musí odsouzený zdržovat (žádné nevlastní apod.)...“

„Moc se neukládá, pachatelé totiž většinou nemají stálé bydliště, kde by bylo možné domácí vězení vykonávat...“

Přílišnou **složitost agendy** předcházející uložení trestu domácího vězení jakožto možnou příčinu jeho zřídkavého využívání uvedl jeden z dotazovaných:

„Nutnost předběžného šetření ze strany PMS, zda obydlí je vhodné pro výkon trestu domácího vězení a zda tam obviněný vůbec bydlí, činí ukládání tohoto trestu v bagatelních věcech tak komplikovaným, že soudce dá vždy přednost raději podmínce. Chybějící možnosti následné kontroly pak neochotu ukládat tento trest završují...“

Podle dvaceti respondentů není prozatím možné případné praktické problémy posoudit, neboť se s uložení trestu domácího vězení nesetkali buď vůbec, nebo jen výjimečně:

„Ukládání tohoto druhu trestu není v praxi příliš časté, nelze proto provést objektivní zhodnocení...“

„Trest je ukládán málo, tedy o žádných problémech nevím...“

„Prozatím málo případů, nelze zobecnit...“

Již komentáře k předchozí otázce signalizovaly, že státní zástupci považují za důležitý předpoklad řádného výkonu trestu domácího vězení zavedení systému **elektronického monitoringu**. Potvrdily to i jejich odpovědi na otázku další, v níž jsme zjišťovali, zda může být tento trest bez zmíněného monitoringu efektivní. Jak lze vyčíst z následující tabulky, podle tří čtvrtin respondentů (74,2%) o jeho efektivitě za daných podmínek uvažovat nelze. Opačné stanovisko zastávala jen zhruba pětina dotázaných. Státní zástupci tak byli k situaci neexistujícího systému elektronické kontroly o něco kritičtější než soudci (v jejich případech považovalo trest domácího vězení bez elektronického monitoringu za více či méně neefektivní 63,2%, naopak téměř třetina v určitou efektivitu věří).

Tabulka 24: Souhlas s tvrzením, že i bez elektronického monitoringu je trest domácího vězení efektivní (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Zcela souhlasí	7	3,8
Spíše souhlasí	33	17,7
Spíše nesouhlasí	80	43,0
Zcela nesouhlasí	58	31,2
Neví/nemá jednoznačný názor	8	4,3
Celkem	186	100

Stručný komentář připojilo 98 státních zástupců. Šestnáct z nich upozornilo na **malý počet uložených trestů** domácího vězení, z něhož odvozují skutečnost, že elektronický monitoring je ve své podstatě zbytečný a finančně nákladný:

„S přihlédnutím k dosavadní praxi je zřejmé, že tresty domácího vězení nebudou ukládány v takovém rozsahu, aby byl elektronický monitoring efektivní. Předpoklady Ministerstva spravedlnosti na počet trestů domácího vězení vychází z jisté neznalosti struktury pachatelů, sociálního zázemí a možnosti výkonu trestu domácího vězení...“

„PMS těch několik trestů domácího vězení zvládne monitorovat bez elektronického monitoringu...“

„Namísto výdajů na elektronický monitoring bych navýšila odměny probačních úředníků, kteří provádějí namátkové kontroly odsouzených k domácímu vězení tak, aby je mohli provádět častěji...“

„Při malém počtu ukládání tohoto trestu tak, jak to je při současné praxi, zvládne PMS kontrolu...“

Pochybnosti o účinnosti kontrol plnění podmínek výkonu trestu domácího vězení pouze prostřednictvím **namátkových kontrol úředníků PMS** vyjádřilo ve svých komentářích celkem 78 respondentů:

„Nahodilost kontrol ze strany PMS se dá těžko porovnávat s přesným údajem o místě, kde se odsouzený v každém okamžiku nachází...“

„Elektronický monitoring zefektivní výkon tohoto trestu, sníží zatížení pracovníků PMS. Dnes je odhalení porušení tohoto trestu spíše dílem náhody...“

„Výkon trestu domácího vězení, který je již svou povahou alternativní k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, znamená, že se ukládá osobě, které reálně hrozí uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody, ale soud takový druh trestu ještě neukládá, když lze důvodně předpokládat, že mravní vyspělost, vzrůstalost a pevnost vůle u pachatele již budou zasaženy natolik, že nelze předpokládat řádný výkon takového druhu trestu, nebude-li jeho výkon řádně monitorován, o čemž by pachatel měl povědomí. Pouhá namátková kontrola nemusí plnit požadovaný efekt, když následné omluvy nepřítomnosti pachatele v obydlí s přihlédnutím k tomu, že v dnešní době lze zajistit předložení potvrzení od jakékoliv instituce a ověřovat autentičnost, pravdivost, případně míru pravdivosti a naléhavosti nepřítomnosti

pachatele v daném obydlí v době kontroly při existenci celé škály zákonných povinností mlčenlivosti a ochrany osobních údajů může znamenat značné vícenásledky a někdy i nemožnost ověření pachatelem deklarovaných důvodů a tím pádem i závažnost porušení podmínek výkonu trestu...“

„Myslím si, že bez systému monitorování v celém rozmezí dne, je tento trest velmi neefektivní, když se odsouzený v případě porušení podmínek může spoléhat na náhodu, zda bude toto zjištěno, či nikoliv...“

„Obávám se, že bez tohoto technického zařízení nemůže být plná kontrola chování odsouzených, byť jsem si vědoma nákladnosti tohoto opatření...“

3.1.4. Trest obecně prospěšných prací

Další z otázek byla zaměřena na právní úpravu obecně prospěšných prací (§ 62 – § 65 trestního zákoníku). Pouze necelá pětina státních zástupců (18,9 %) vyjádřila přesvědčení, že současná úprava je horší než úprava předchozí. Třetina se domnívá, že nová úprava není ani horší, ani lepší, a 41 % uvedlo, že nový zákoník je v tomto směru lepší než starý trestní zákon. Státní zástupci se tak ve svých názorech mírně rozcházel se soudci, mezi nimiž se našlo 40 % respondentů, podle nichž je nová úprava obecně prospěšných prací horší než úprava předchozí.

Tabulka 25: Hodnocení právní úpravy obecně prospěšných prací (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Nová úprava lepší než předchozí	76	41,1
Nová úprava horší než předchozí	35	18,9
Nová úprava ani horší, ani lepší než předchozí	64	34,6
Neví/nemá jednoznačný názor	10	5,4
Celkem	185	100

Sto respondentů využilo možnost doplnit svou odpověď stručnou poznámkou. Ve čtrnácti případech se jednalo o kladné hodnocení **rozšířených možností přeměny** trestu obecně prospěšných prací:

„Pozitivum vidím především v širší škále případného náhradního trestu odnětí svobody stejně jako možnost jeho přeměny v jiné alternativní tresty...“

„Více variabilní v případě jeho nevykonávání...“

„Více alternativních možností rozhodnutí v případě, že odsouzený zaviněně nevykonává uložený trest obecně prospěšných prací...“

Pět státních zástupců vnímá ovšem tutéž změnu jako změnu k horšímu:

„Vzájemná záměna jednoho alternativního druhu trestu za další druh zatěžuje ve vykonávacím řízení soudy a nemá oproti přeměně v nepodmíněný trest odnětí svobody výchovný účinek na odsouzeného...“

„Nynější možnost prodlužovat lhůtu či uložit jiný alternativní trest, je pro výkon obecně prospěšných prací dle mého názoru ještě dále demotivující...“

„Trest přestává být trestem, pachatel může jeho nevykonáním dosáhnout uložení jiného trestu, který považuje za příznivější a i potom může výkon trestu případně oddalovat...“

Stejně jako mezi soudci, i zde se několik komentářů vztahovalo ke změně spočívající v novém **systemu přepočítávání** nevykonaného trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody (každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu se nyní počítá za jeden den odnětí svobody). Pozitivně toto zpřísnění vnímalo dokonce 21 státních zástupců (u soudců se jednalo jen o pět respondentů):

„Kladně hodnotím jednodušší a přísnější přepočet na trest odnětí svobody...“

„Poměr přeměny nevykonaného trestu více odpovídá závažnosti trestu...“

„V případech nevykonání trestu je přeměna 1:1 přiměřenější než dřívější 1:2...“

„Zjednodušení přepočtu i pro laickou veřejnost...“

„Výhodu ve vymahatelnosti obecně prospěšných prací spatřuji v navýšení nepodmíněného trestu při přeměně 1 hod. = 1 den oproti původní úpravě...“

Pouze tři státní zástupci mají na tuto úpravu opačný názor:

„Koefficient 2:1 byl přiměřenější...“

„Přeměna v poměru 1:2 byla adekvátní...“

V devatenácti případech se respondenti vyjadřovali kriticky k obligatornímu vyžádání **zprávy probačního úředníka** dle § 314e odst. 3 trestního řádu v případech, kdy je trest obecně prospěšných prací ukládán trestním příkazem:

„Nevhodná nutnost písemného stanoviska PMS má za následek omezení rozhodnutí soudu, eventuálně prodloužení řízení...“

„V praxi z nedostatku času nebývá zpráva opatřena a z tohoto důvodu není pak tento druh trestu navrhován a ukládán, přitom z obsahu rejstříku trestů je zjevné, jak v minulosti obviněný k tomuto trestu přistupoval, pokud mu byl již uložen, pokud nikoli, měl by mít možnost a šanci takový trest obdržet, bez ohledu na názor úředníků PMS...“

„Záporně hodnotím v případě vydání trestního příkazu potřebu zjištění možnosti uložení tohoto druhu trestu u střediska PMS, což prodlužuje dobu vyřízení a ukončení věci u soudu, současně i poněkud zvyšuje náklady řízení (komunikace soudu se střediskem PMS, komunikace střediska PMS s obviněným či obžalovaným)...“

„S ohledem na nutnost předchozího projednání uložení tohoto trestu s PMS dochází k prodlužování trestního řízení a v praxi je spíše ukládán jiný trest...“

Naproti tomu tři státní zástupci vnímají obligatorní vyžádání zprávy probačního úředníka pozitivně:

„Uložení trestu OPP je možné pouze na základě znalosti konkrétní situace... Je tak větší pravděpodobnost, že uložený trest splní svůj účel a bude skutečně vykonán...“

Prodloužení doby na vykonání uloženého trestu obecně prospěšných prací z jednoho na dva roky, ke kterému došlo novelizací § 165 odst. 1 zákonem č. 330/2011 Sb., vnímalo negativně 12 respondentů:

„Především je příliš dlouhá lhůta dvou let pro výkon obecně prospěšných prací. Odsouzení i dříve nechávali výkon až na poslední chvíli, ale jeden rok ještě nebyl tak moc...“

„S ohledem na to, že byla snížena výměra pouze do 300 hodin, mám za to, že navýšení doby k odpracování na 2 roky, je příliš benevolentní...“

Čtyři respondenti toto prodloužení naopak uvítali.

Horní hranice výměry trestu obecně prospěšných prací byla oproti předchozí právní úpravě v novém zákoníku snížena ze 400 hodin (§ 45a odst. 1 trestního zákona) na 300 hodin (§ 63 odst. 1 trestního zákoníku). Negativně tuto změnu hodnotilo 13 státních zástupců:

„Maximální výměra 400 hodin měla zůstat zachována...“

„Výměra počtu hodin obecně prospěšných by měla být vyšší, když tento trest by měl být zejména ukládán místo trestu nepodmíněného trestu odnětí svobody...“

„Novou právní úpravou došlo ke změkčení tohoto trestu ve výměře (maximální výměra trestu), což je výhodné zejména pro pachatele trestných činů...“

Další z našich otázek se soustředila na problematiku, kterou někteří respondenti zmiňovali již v předchozích komentářích – tedy na obligatorní vyžádání **zprávy od probačního úředníka** coby předpokladu uložení trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem. Z níže uvedené tabulky lze odvodit, že podobně jako mezi soudci nejsou názory mezi státními zástupci na tuto změnu jednotné. Převažovali sice respondenti, kteří ji považují za změnu k horšímu, ale nelze přehlédnout, že zhruba čtvrtina státních zástupců ji hodnotí kladně.

Tabulka 26: Hodnocení vyžadování zprávy PMS při uložení trestu trestním příkazem (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Jedná se o změnu k lepšímu	45	24,2
Jedná se o změnu k horšímu	92	49,5
Tato změna není ani k lepšímu, ani k horšímu	41	22,0
Neví/nemá jednoznačný názor	8	4,3
Celkem	186	100

Mezi sto dvěma respondenty, kteří připojili doplňující komentář, převažovali ti, kdo vyžádání zmíněné zprávy považují za procesní úkon značně **prodlužující trestní řízení** (tuto skutečnost uvedlo celkem 54 státních zástupců):

„Prodlužuje to dobu vyřízení a ukončení věci u soudu, současně i poněkud zvyšuje náklady řízení (komunikace soudu se střediskem PMS, komunikace střediska PMS s obviněným či obžalovaným)...“

„Stanovení povinnosti dle § 314e odst. 3 trestního řádu považuji za nadbytečné a svým způsobem v rozporu se zásadou rychlosti trestního řízení...“

„Zdržuje to a často to vede k tomu, že soudce nevydá trestní příkaz...“

„Trestním příkazem je rozhodováno v zájmu rychlosti, proto soud spíše uloží jiný trest, než by pověřoval PMS k obstarání takové zprávy...“

„Vyžádání zprávy PMS ČR prodlužuje řízení, přitom stanovisko obviněného (podezřelého) k případnému uložení obecně prospěšných prací je zpravidla zjišťováno již v rámci jeho výslechu v přípravném řízení, PMS se mnohdy nepodaří obviněného (podezřelého) kontaktovat a šetření provést...“

Dvacet čtyři respondentů naopak poukazovalo na to, že zpráva probačního úředníka napomáhá lepší individualizaci trestu obecně prospěšných prací, a přispívá tak k jeho **zdárnému výkonu**:

„Zpráva od probačního úředníka může soudu pomoci při rozhodování, zda je v daném případě uložení takového trestu účelné.“

„Aby byl tento trest následně pachatelem skutečně vykonán a nedocházelo k přeměnám na nepodmíněný trest, je toto ustanovení namístě. Soudy jsou ale líné tyto zprávy PMS ČR vyžadovat, neboť je to pro ně práce navíc a brání jim to v rychlém skončení věci, proto trestní příkazy tento druh trestu nyní prakticky neukládají!“

„Soudce tak již získává objektivní podklad pro své rozhodnutí bez toho, že by se záhy zjistilo, že pachatel není způsobilý pro fyzickou činnost, a lze ihned rozhodnout bez nařízení soudního jednání, což celé řízení zrychlí. Případně, lze se tak vyhnout uložení obecně prospěšných prací osobě, která je v minulosti ignorovala...“

„Nedochází k tolika případům, kdy odsouzený není schopen či ochoten uložený trest obecně prospěšných prací vykonat...“

„Pokud státní zástupce vyžádá zprávu od probačního úředníka zároveň s podáním obžaloby či návrhu na potrestání, lze tento uložit trestním příkazem, aniž by byl tento napaden odporem obviněného z důvodu nemožnosti či neschopnosti vykonávat obecně prospěšné práce...“

3.1.5. Peněžitý trest

Jak dokumentuje následující tabulka, současnou právní úpravu peněžitého trestu (§ 67 – § 69 trestního zákoníku) považuje téměř polovina státních zástupců za horší, než byla úprava předcházející. Opačný názor vyslovila jen necelá pětina respondentů, přibližně čtvrtina pak soudí, že aktuální úprava není v porovnání se starým zákonem ani horší, ani lepší. Podobně byly rozloženy i odpovědi mezi soudci, kde novou úpravu považovalo za horší dokonce 60 % respondentů (viz podkapitolu 2.1.5.).

Tabulka 27: Hodnocení právní úpravy peněžitého trestu (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Nová úprava lepší než předchozí	35	18,8
Nová úprava horší než předchozí	87	46,8
Nová úprava ani horší, ani lepší než předchozí	48	25,8
Neví/nemá jednoznačný názor	16	8,6
Celkem	186	100

Hojně kritizovaným se v připojených komentářích, které nám nabídlo celkem 106 respondentů, stalo ukládání peněžitého trestu v **denních sazbách**. Kriticky se o něm zmínilo 53 státních zástupců. Ve shodě s některými soudci poukazovali především na zbytečnou složitost takového způsobu výměry trestu, a s ním spojené nebezpečí obtížné srozumitelnosti pro odsouzeného:

„Systém denních sazeb je matoucí a nesrozumitelný nejen pro pachatele, ale mnohdy i pro soud. Je problém stanovit výši denní sazby a jejich počet. Pachatele stejně zajímá jen celková výše peněžitého trestu. Soudy rovněž často vychází z celkové částky peněžitého trestu a tuto nějak rozdělí na denní sazby...“

„Stanovení výměry trestu počtem denních sazeb určité výše není pro pachatele pochopitelné, a pokud jsou navíc povolovány splátky, působí zmatečně...“

„Zavedení denních sazeb trestu považuji za nesmysl. Soudci ztratili ochotu tyto tresty ukládat, patrně se nechtějí počítat s převáděním celého rozsahu trestu na denní sazby a mají za to, že jde o nesmyslnou komplikaci...“

„Nutnost aplikace formou stanovení denních sazeb vedla k prudkému snížení množství ukládaných peněžitých trestů. Předchozí úprava byla jednoznačně praktičtější a i pro odsouzené nepochybně srozumitelnější při stanovení výměry jednou částkou...“

„Ukládání trestu v denních sazbách a počtu sazeb je naprosto směšné a nijak nevede k transparentnosti jejich výše (což měl být účel)...“

Systém denních sazeb má ovšem i své zastánce – kladně se o něm vyjádřilo sedm respondentů, kteří ocenili zejména „přesnější podmínky pro výměru peněžitého trestu“, respektive „možnost soudu ukládat (rozložit) peněžitý trest na určitý počet denních dávek a s konkrétní výší včetně zvýšení náhradního trestu“.

Povinné **vymáhání nezaplaceného peněžitého trestu** dle ustanovení § 343 trestního řádu před tím, než je možno přikročit k jeho přeměně v jiný trest, zmínilo v kritických komentářích sedm státních zástupců:

„Vzhledem k povinnosti soudu nyní vymáhat zaplacení peněžitého trestu, klesla obecně ochota soudců tento trest ukládat...“

„Podmínka, že před uložením výkonem náhradního trestu musí soud nejprve tento trest vymáhat, zcela paralyzovala jeho užívání v praxi. Je jedno, zda jej státní zástupce navrhne – soud vždy najde“

důvod, proč jej neuložit. Přitom je tato podmínka nesmyslná – každý ví, že když nezaplatí, musí vykonat náhradní trest. Je směšné zatěžovat státní rozpočet jeho předchozím (a v praxi zcela neefektivním) vymáháním...“

„Peněžitý trest v současné podobě je prakticky nefunkční. Oproti předchozí variantě (zaplatit nebo nastoupit výkon trestu odnětí svobody) je rychlost trestu eliminována vymáhací fází, která ve většině případů vede pouze k odkladům a zdržování, protože ten, kdo peníze měl, zaplatil hned, u toho, kdo je nemá, vymáhání nepomůže a jen dále zatíží rozpočet soudu. Odsouzený by měl být postaven před jasnou volbu: buď peněžitý trest, nebo výkon trestu odnětí svobody. Proč ale nastupovat výkon trestu odnětí svobody, když soud nejdřív peněžitý trest musí vymáhat, aby dal odsouzenému další šanci a čas?“

Čtyři státní zástupci projevíli nespokojenost s právní úpravou **přeměny nevykonaného peněžitého trestu** dle § 69 odst. 2 a 3 trestního zákoníku (jednalo se tak o výrazně méně respondentů než mezi soudci, kde stejný názor zazněl ve třiceti komentářích):

„Peněžitý trest by měl být klíčovým trestem (viz sankce za přestupky, kde je pokuta velmi častou a účinnou sankcí), namísto toho je kvůli složité právní úpravě skoro nepoužitelný – zejména kvůli řadě omezujících podmínek a složité přeměně (nově se přeměňuje v obecně prospěšné práce a domácí vězení, což je komplikované a administrativně náročné)...“

„Ztížila se přeměna peněžitého trestu na trest nepodmíněný...“

„Vzájemná záměna jednoho alternativního druhu trestu za další druh zatěžuje ve vykonávacím řízení soudy a nemá oproti přeměně v nepodmíněný trest odnětí svobody výchovný účinek na odsouzeného...“

Dva respondenti naopak považují rozšíření možnosti přeměny za krok správným směrem:

„V § 69 TZ je stanovena větší možnost přeměny peněžitého trestu, což vidím pozitivně...“

V porovnání s předchozí právní úpravou došlo v novém trestním zákoníku také ke **zvýšení maximální výměry peněžitého trestu**, jakož i horní hranice náhradního trestu odnětí svobody. Pozitivně vnímá tuto změnu sedm státních zástupců:

„Je lepší možnost uložení větší výše peněžitého trestu a větší výměra náhradního trestu odnětí svobody...“

„Širší škála a vyšší maximální výměra je jednoznačné pozitivum...“

3.1.6. Dohled probačního úředníka

Vzpomeneme-li odpovědi soudců, většina z nich (68 %) nepovažuje současnou právní úpravu dohledu probačního úředníka nad pachatelem ani za horší, ani za lepší než úpravu předchozí. Státní zástupci se ve stejném duchu vyjadřovali méně často, a to jen v přibližně polovině případů. Tento rozdíl byl dán zejména v poměru odpovědí hodnotících novou úpravu jako lepší (uvedla zhruba pětina státních zástupců oproti desetině soudců). V obou skupinách byl každopádně jen zcela výjimečně zastoupen názor, že nová úprava je horší (1,9 % a 1,1 %).

Tabulka 28: Hodnocení právní úpravy dohledu (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Nová úprava lepší než předchozí	42	22,7
Nová úprava horší než předchozí	2	1,1
Nová úprava ani horší, ani lepší než úprava předchozí	93	50,3
Neví/nemá jednoznačný názor	48	25,9
Celkem	185	100

Čtyřicet státních zástupců využilo možnost svou odpověď rozvést formou volného komentáře. Šest z nich se omezilo na prosté konstatování, nová právní úprava je „ucelenější a propracovanější“ či „podrobnější“. Pět státních zástupců pochvalně zmínilo vymezení **povinností a oprávnění probačního úředníka** v ustanovení § 51 trestního zákoníku:

„Kladně lze hodnotit zavedení povinností probačního úředníka přímo do trestního zákoníku...“

„Podrobněji upravené povinnosti a oprávnění probačního úředníka...“

Možnost, aby soud výjimečně vzhledem k okolnostem případu a osobě odsouzeného **ponechal podmíněně odsouzení s dohledem v platnosti**, i když odsouzený zavinil příčinu k nařízení výkonu trestu, pozitivně komentovali čtyři respondenti:

„Větší variabilnost při jeho ukládání a zejména pro případ, že není plněn...“

„Lepší... s ohledem na ustanovení § 86 odst. 1 a) – c) trestního zákoníku...“

Čtyři z dotazovaných státních zástupců konstatovali, že nová právní úprava dohledu se od té předchozí nijak zásadně neliší:

„Právní úprava v zásadě totožná, nově jen terminologicky upraven probační plán dohledu...“

„Úprava je téměř totožná, jen se upravily odstavce a číslování paragrafů...“

Stejně jako mezi soudci, i zde se našli jedinci, kteří vyjádřili určité pochybnosti o samotném **významu institutu dohledu** nad odsouzeným (jednalo se konkrétně o tři státní zástupce):

„Jedná se o formální záležitost, pokud je plněn, tak pohovory s pracovníkem PMS, jakkoli motivační, nebrání páchání další trestné činnosti ani nedokáže přimět odsouzené k řádnému způsobu života...“

„Dohled je pouze formální. Odsouzení nejsou dle mého názoru dohledem fakticky pozitivně ovlivněni...“

Jeden z respondentů se pak pro změnu zamyslel nad problémy, které spatřuje **v oblasti výkonu dohledu**:

„Dohled by měl spočívat i v pomoci odsouzenému vést řádný život, PMS k tomu má však minimum prostředků, kdy stát na pomoc odsouzeným v zásadě nevyčleňuje prostředky (pomoc při hledání práce, sociální

bydlení – které neexistuje), pomoc s uspořádáním financí, vypořádáním dluhů, vymaněním se ze stereotypů. Je nedostatek terénních pracovníků a pracovníci PMS jsou jen úředníci, jimž se odsouzený chodí ukázat...“

3.2. Součinnost při ukládání alternativních trestů

Zajímalo nás, jak státní zástupci hodnotí součinnost s Probační a mediační službou při ukládání alternativních trestů. Ze získaných odpovědí vyplývá, že téměř tři čtvrtiny respondentů (75,2 %) ji hodnotí pozitivně, tedy jako velmi či spíše dobrou. S negativním vyjádřením jsme se setkali jen u pěti státních zástupců (2,7 %). Hodnocení PMS tak dopadlo podobně příznivě jako v řadách soudců.

Tabulka 29: Hodnocení součinnosti s Probační a mediační službou při ukládání alternativních trestů (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Velmi dobrá	73	39,2
Spíše dobrá	67	36,0
Spíše špatná	4	2,2
Velmi špatná	1	0,5
Neví/nemá jednoznačný názor	41	22,0
Celkem	186	100

Stručný komentář nabídl k této otázce 53 respondentů. Dvaadvacet z nich oceňovalo **aktivní přístup** a v rámci možností též rychlou práci Probační a mediační služby:

„Podněty PMS řeší obratem a kontaktuje podezřelého/obviněného cca do týdne a následně zprávu poskytne přímo i soudu...“

„Poskytují včasné a kvalitní podklady pro ukládání alternativních trestů, na jejich kontrole participují...“

„Žádný problém s prodlevami, ochota, odborná zdatnost...“

„Pracovníci PMS mají zájem na ukládání alternativních trestů, jsou ochotni vyvíjet samostatnou aktivitu...“

„Většinou rychlost, kvalita, operativnost...“

Nedostatečný počet pracovníků PMS vnímá jakožto faktor ztěžující jinak kvalitní součinnost šest respondentů:

„Kvalita spolupráce je podmíněna personální situací a zatížením úředníků PMS, součinnost hodnotím jako spíše dobrou zejména s ohledem na ochotu a snahu stávajících zaměstnanců PMS dostát povinnostem...“

„Vše souvisí s malým počtem pracovníků PMS (tedy s finanční otázkou)...“

„PMS je personálně poddimenzovaná...“

Osm státních zástupců zastávalo názor, že součinnost s PMS při navrhování alternativních trestů je faktorem výrazně **prodlužujícím trestní řízení**:

„Je-li již spis na okresním státním zastupitelství, je třeba jej co nejrychleji skončit podáním obžaloby či jinak, proto spolupráce s PMS pro potřeby návrhu alternativního trestu není využívána, protože výsledek by nestál za průtahy...“

„Přednost má rychlost řízení...“

„Odpověď trvá neúměrně dlouho, není stanovena konkrétní osoba z PMS, s níž by se spolupracovalo trvaleji, jak to bylo dříve, kdy byla spolupráce na mnohem lepší úrovni než dnes, úřednice byla v budově soudu – snadná spolupráce, osobnější vztahy...“

„Státní zástupci ji i s ohledem na požadovanou rychlost nevyužívají...“

Ve výše uvedené tabulce by nám neměl uniknout nezvykle vysoký podíl respondentů, kteří na otázku nedokázali odpovědět či **na spolupráci s PMS nemají jednoznačný názor** (více než pětina státních zástupců). Z komentářů některých z nich překvapivě vyplývá, že naši otázku považovali za nemístnou, byť se jejich návrhová činnost bez PMS při ukládání některých alternativních sankcí podle našeho názoru neobejde:

„K této otázce by se měli vyjádřit spíše soudci...“

„Jedná se o otázku spíše pro soudce, který ukládá trest v trestním řízení, nikoliv pro státního zástupce, který trest pouze navrhuje a s PMS ČR přímo nespolupracuje při ukládání alternativních trestů...“

3.3. Trestní zákoník očima státních zástupců

3.3.1. Formální pojetí trestného činu

Jak již bylo zmíněno, jednou z významných změn v novém trestním zákoníku byl oproti předcházející právní úpravě příklon k formálnímu pojetí trestného činu. Většina soudců v dotazníku uvedla, že tato změna žádné výraznější problémy do aplikační praxe nepřinesla. Z následující tabulky vyplývá, že stejný názor sdílí také většina státních zástupců. Problémy v praxi pocítuje jen necelá čtvrtina, zbývající část respondentů se jednoznačně nevyjádřila.

Tabulka 30: Formální pojetí trestného činu a problémy v aplikační praxi (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Formální pojetí přináší problémy	42	22,6
Formální pojetí problémy nepřináší	117	62,9
Neví/nemá jednoznačný názor	27	14,5
Celkem	186	100

Komentář připojilo 75 respondentů. U čtyřiceti z nich se ve větší či menší míře týkal skutečnosti, že v některých případech je **materiální korektiv** dle § 12 odst. 2 trestního zákoníku pro potřeby praxe nedostačující:

„Ukazuje se, že materiální korektiv § 12 odst. 2 trestního zákoníku a aplikace zásady ultima ratio nedopadla na všechny vhodné případy, kde se dříve uplatnil materiální znak trestného činu...“

„Není vždy možno oddělit zrno od plev – princip ultima ratio, případně odklonové formy trestního řízení zakotvené v trestním řádu nejsou dostačujícími, tj. vždy aplikovatelné ve věcech, v nichž dle dřívější právní úpravy byl nepatrný stupeň společenské nebezpečnosti...“

„Problémy samozřejmě vznikají v souvislosti se zásadou subsidiarity trestní represe, která de facto v praxi supluje materiální stránku trestného činu. Za současné právní úpravy tak mají orgány činné v trestním řízení povinnost stíhat i velmi bagatelní trestnou činnost, neboť to již zpravidla nelze vyřešit zásadou subsidiarity trestní represe, respektive nedostatkem materiální stránky trestného činu...“

„Stíhání je zahajováno i v případech, kdy trestní postih je nepřiměřený, obžaloby jsou podávány i tehdy, když by věc mohla být postoupena pro přestupek...“

„Pokud by bylo dovedeno do důsledku, budou vznikat absurdní situace, tato právní úprava je nevhodná, materiální korekce je nezbytná – ale praxe si poradí i s nevyhovující právní úpravou, jako v řadě jiných případů...“

K názoru, že formální pojetí v novém trestním zákoníku **nezpůsobuje v aplikační praxi významné problémy**, se ve svých komentářích připojilo 32 respondentů:

„Mám za to, že korektiv zakotvený v ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku supluje dřívější materiálně formální pojetí...“

„Nepůsobí problémy, protože chybějící korektiv společenské nebezpečnosti se v praxi velmi rychle nahradil společenskou škodlivostí a principem ultima ratio, ačkoli tvůrce normy opakovaně upozorňuje, že nejde o tytéž korektivy...“

„Problémy v zásadě nepřináší, ani původní materiální znak se příliš v praxi nevyužíval, stejně jako nyní ultima ratio a procesní korektiv. Problém je spíš s tím, jak úzce je princip ultima ratio vnímán a aplikován (což souvisí i s tím, jak banální jednání je v ČR stíháno jako trestný čin a dle zákonodárce dosahuje intenzity trestného činu) – viz stanovisko Nejvyššího soudu k § 12 odst. 2 trestního zákoníku...“

„Významnější problémy asi nepřináší, ale materiální stránka trestného činu umožňovala komplexnější zhodnocení trestného činu a zejména jeho pachatele...“

„Některé méně škodlivé případy, které formálně naplňují znaky trestného činu, lze vyřešit postupem dle § 159a odst. 4 trestního řádu, popřípadě § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu, respektive § 179c odst. 2 písm. i) trestního řádu...“

Jeden z dotazovaných kriticky zhodnotil formální pojetí trestného činu v obecnější rovině:

„Nevím, zda přináší problémy, ale myslím si, že je to do jisté míry krok zpět, když právě formální pojetí trestného činu jednoznačně vede k většímu právnímu formalismu, přičemž korektiv společenské škodlivosti je z hlediska potřeb a zejména účelnosti trestního práva a zásady subsidiarity trestní represe vzhledem k pojetí a způsobu zpracování trestního zákoníku zcela nedostatečný...“

3.3.2. Návrhy de lege ferenda

Státní zástupce jsme stejně jako soudce vyzvali k zamýšlení nad úplnou či částečnou dekriminací některých ze stávajících trestných činů, stejně jako nad možností zmírnit či zpřísnit jejich postih.

3.3.2.1. Možnosti dekriminalizace

Na otázku, zda by bylo vhodné některé ze stávajících trestných činů dekriminlizovat, odpověděla kladně téměř polovina státních zástupců (48,4% – tady takřka totožný podíl jako u soudců, kde měla dekriminlizace zastánce u 48,8% dotázaných). Proti takovým změnám bylo nicméně 40,9% respondentů. Konkrétní trestné činy, které státní zástupci zmiňovali, shrnuje následující tabulka.

Tabulka 31: Stávající trestné činy, které by bylo vhodné dekriminlizovat (st. zástupci)

Trestný čin*	Počet respondentů	Počet pouze dle §
§ 180	1	1
§ 181	1	3
§ 181 odst. 1	2	
§ 184	20	21
§ 184 odst. 1	1	
§ 187 odst. 1	1	1
§ 188	1	1
§ 189	1	1
§ 192	1	1
§ 194	1	1
§ 196	58	65
§ 196 odst. 1	7	
§ 205 odst. 1	2	7
§ 205 odst. 2	5	
§ 206	1	1
§ 208	3	4
§ 208 odst. 1, 2	1	
§ 209	1	1
§ 210	4	5
§ 210 odst. 1, 2	1	
§ 211	6	9
§ 211 odst. 1	2	
§ 211 odst. 1, 2	1	
§ 212 odst. 1, 2	1	1
§ 221	1	1

§ 222	1	1
§ 223	2	2
§ 224	1	1
§ 225	1	1
§ 228	1	2
§ 228 odst. 2	1	
§ 234 odst. 1	2	2
§ 240	2	2
§ 241	6	6
§ 242	1	1
§ 243	1	1
§ 244	1	1
§ 245	1	1
§ 246	1	1
§ 247	1	1
§ 254 odst. 2 alinea 3	2	2
§ 274 odst. 1	3	3
§ 284	1	2
§ 284 odst. 1	1	
§ 285 odst. 1, 2	1	1
§ 321	1	1
§ 330 odst. 1	1	1
§ 337 odst. 1 písm. a)	9	9
§ 339	1	1
§ 355	1	1
§ 356	1	1
§ 358 odst. 1, 2	2	3
§ 358 odst. 2 písm. a)	1	
§ 404	1	1
§ 405	1	1
Celkem	174	174

* § 180 – Neoprávněné nakládání s osobními údaji, § 181 – Poškození cizích práv, § 184 – Pomluva, § 187 – Pohlavní zneužití, § 188 – Soulož mezi příbuznými, § 189 – Kuplířství, § 192 – Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, § 194 – Dvojitý manželství, § 196 – Zanedbání povinné výživy, § 205 – Krádež, § 206 – Zpronevěra, § 208 – Neoprávněný zásah do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru, § 209 – Podvod, § 210 – Pojistný podvod, § 211 – Úvěrový podvod, § 212 – Dotační podvod, § 221 – Porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti, § 222 – Poškození věřitele, § 223 – Zvýhodnění věřitele, § 224 – Způsobení úpadku, § 225 – Porušení povinnosti v insolvenčním řízení, § 228 – Poškození cizí věci, § 234 – Neoprávněné opatření,

padělání a pozměnění platebního prostředku, § 240 – Zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby, § 241 – Neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby, § 242 – Zvláštní ustanovení o účinné lítosti u trestného činu neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby, § 243 – Nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení, § 244 – Porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží, § 245 – Padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti, § 246 – Padělání a pozměnění známek, § 247 – Porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství, § 254 – Zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění, § 274 – Ohrožení pod vlivem návykové látky, § 284 – Přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu, § 285 – Nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku, § 321 – Služba v cizích ozbrojených silách, § 330 – Maření úkolu úřední osoby z nedbalosti, § 337 – Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, § 339 – Násilné překročení státní hranice, § 355 – Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, § 356 – Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod, § 358 – Výtržnictví, § 404 – Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka, § 405 – Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia

Ve shodě se soudci navrhovali státní zástupci nejčastěji dekriminalizaci přečinu **zanedbání povinné výživy** dle § 196 trestního zákoníku. Stejně jako oni viděli řešení v občanskoprávním řízení:

„Zanedbání povinné výživy odčerpává značnou kapacitu činnosti policie. U pachatelů, kteří nevyužijí účinné lítosti, je jejich věznění kontraproduktivní (stejně neplatí), efektivnější by byl postih civilní.“

„Zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku – v poslední době ubývá osob, které z obavy z trestního stíhání výživné uhradí. V našem okrese se tato trestná činnost velmi důkladně vyšetřuje a mám za to, že výživné lze vymáhat i jinými způsoby a že orgány činné v trestním řízení by se měly zabývat objasňováním a vyšetřováním jiných trestných činů (podotýkám, že nápad této činnosti je poměrně vysoký)...“

„Jedná se o kriminalizaci typicky civilního sporu. Nadto je vymáhání neefektivní a v 90 % i nespravedlivé – pachatelé obvykle neplatí, protože nemohou. Protože justice a policie v průběhu řízení stojí paradoxně násobně více, než je vymáhaná částka...“

„Primární by mělo být okamžité exekuční řešení věci (postihnout finance či majetek otce)...“

Nepřehlédnutelné zastoupení měl v návrzích na dekriminalizaci také **trestný čin pomluvy** dle § 184 (zmínilo jej 21 státních zástupců, mezi soudci jich bylo 5):

„Pomluva nepatří do sféry trestního práva...“

„§ 184 nechť je jen občanskoprávní...“

3.3.2.2. Možnosti zmírnění postihu

Postih některých trestných činů byl přijetím nového trestního zákoníku zpřísněn. Podobně jako soudci, i státní zástupci s tímto zpřísněním zjevně souhlasí, neboť pouze necelá desetina z nich (9,7%) by postih daných činů zmírnila, zatímco 83,9% se jednoznačně přiklonilo k zachování stávající úrovně trestního postihu. Trestné činy, u nichž respondenti zmírnění navrhovali, prezentuje následující tabulka.

Tabulka 32: Trestné činy, jejichž postih by bylo vhodné zmírnit (st. zástupci)

Trestný čin*	Počet respondentů	Počet pouze dle §
§ 145 odst. 1	1	1
§ 146 odst. 1	2	3
§ 146 odst. 3	1	
§ 173	1	1
§ 184	1	1
§ 196	4	6
§ 196 odst. 1	2	
§ 205 odst. 1	1	7
§ 205 odst. 2	6	
§ 210	1	1
§ 211	2	3
§ 211 odst. 3	1	
§ 212	1	1
§ 214	1	2
§ 214 odst. 1	1	
§ 234 odst. 1	1	1
§ 337	1	2
§ 337 odst. 1	1	
§ 358 odst. 2	1	1
Celkem	30	30

* § 145 – Těžké ublížení na zdraví, § 146 – Ublížení na zdraví, § 173 – Loupež, § 184 – Pomluva, § 196 – Zanedbání povinné výživy, § 205 – Krádež, § 210 – Pojistný podvod, § 211 – Úvěrový podvod, § 212 – Dotační podvod, § 214 – Podílnictví, § 234 – Neoprávněné opatření, padělání a pozmenění platebního prostředku, § 337 – Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, § 358 – Výtřnictví

Také zde se opakovala situace ze šetření mezi soudci, neboť nejvíce respondentů navrhovalo zmírnění postihu **trestného činu krádeže** dle ustanovení § 205 odst. 2 trestního zákoníku:

„V některých případech, typicky u krádeží v prodejnách za provozu s velmi nízkou škodou – řádově desítky až sto Kč, se trest odnětí svobody i na samé spodní hranici zákonné trestní sazby jeví nepřiměřeně přísný...“

„Dolní sazba 6 měsíců v podstatě neumožňuje u bagatelní trestné činnosti (krádež zboží za 80 Kč) uložit nižší trest odnětí svobody...“

Čtyři státní zástupci poukázali na skutečnost, že novelou trestního zákoníku č. 390/2012 Sb. již bylo provedeno jisté zmírnění v podobě zrušení přísnějšího postihu recidivy u trestného činu **zanedbání povinné výživy dle § 196**.

3.3.2.3. Možnosti zpřísnění postihu

Pro zpřísnění trestního postihu u některých trestných činů se vyslovila bezmála třetina státních zástupců (29,6 % – u soudců se jednalo o 22,5 %), stávající úroveň by naproti tomu zachovalo 58,1 % respondentů (u soudců byl procentuální údaj zcela shodný – 58,1 %).

Část návrhů, které jsme takto obdrželi, obsahovala pouze skupinové vymezení trestných činů. V osmi případech se jednalo o trestné činy násilného charakteru, ve třech o trestné činy proti majetku a ve dvou o hospodářskou trestnou činnost. Drogové delikty by přísněji postihoval jeden respondent.

V ostatních odpovědích byly uváděny konkrétní trestné činy. Nejčastěji se jednalo o trestný čin **zanedbání povinné výživy** dle § 196 trestního zákoníku, který uvedlo deset respondentů. Osmi respondenty bylo navrhováno zpřísnění trestního postihu nebezpečného pronásledování dle § 354 trestního zákoníku („s ohledem na citelný a opakovaný zásah do osobních práv poškozených“). Zpřísnění postihu trestného činu zkršování údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254 trestního zákona bylo navrženo pěti dotazovanými státními zástupci. Trestné činy přijetí úplatku dle § 331 a podplácení dle § 332 byly uvedeny čtyřikrát. Zpřísnění postihu vraždy navrhovali také čtyři respondenti, přičemž jeden z nich uvažoval o zvýšení trestní sazby v prvním odstavci, a další naopak ve druhém a třetím odstavci. Čtyři z dotazovaných státních zástupců též navrhovali zpřísnění postihu krádeží dle § 205 trestního zákoníku.

V jednotlivých odpovědích pak bylo dále navrhováno zpřísnění postihu u trestného činu usmrcení z nedbalosti dle § 143; těžkého ublížení na zdraví dle § 145; ublížení na zdraví dle § 146; loupeže dle § 173; vydírání dle § 175; znásilnění dle § 185; sexuálního nátlaku dle § 186; pohlavního zneužití dle § 187; týrání svěřené osoby dle § 198 odst. 1; týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 odst. 1; únosu dítěte a osoby stížená duševní poruchou dle § 200; zpronevěry dle § 206; podvodu dle § 209; pojistného podvodu dle § 210; úvěrového podvodu dle § 211 odst. 6; lichvy dle § 218; porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 220 respektive § 220 odst. 3; porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti dle § 221 respektive § 221 odst. 2; poškození věřitele dle § 222 respektive § 222 odst. 4; zvýhodnění věřitele dle § 223 respektive § 223 odst. 3; porušení povinnosti v insolvenčním řízení dle § 225; zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240; neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby dle § 241; neoprávněného podnikání dle § 251; poškozování spotřebitele dle § 253; sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě dle § 256; pletich při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži dle § 257; pletich při veřejné dražbě dle § 258; poškození finančních zájmů Evropské unie dle § 260; ohrožení pod vlivem návykové látky dle § 274 respektive § 274 odst. 1; nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy dle § 283; týrání zvířat dle § 302; zneužití pravomoci úřední osoby dle § 329; maření úkolu úřední osoby z nedbalosti dle § 330; nepřímého úplatkářství dle § 333; maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle § 337; násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci dle § 352; nebezpečného vyhrožování dle § 353; podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356; výtržnictví dle § 358 a hanobení lidských ostatků dle § 359 trestního zákoníku.

3.4. Trestní zákoník a vězeňská populace

Pokusili jsme se zjistit, zda státní zástupci spatřují vztah mezi přijetím nového trestního kodexu a stavem vězeňské populace. Ze získaných odpovědí, které shrnuje následující tabulka, je možno odvodit, že podle většiny respondentů nový trestní zákoník ke snížení počtu vězňů nepřispěl. I v tomto případě se tak státní zástupci víceméně shodovali se soudci.

Tabulka 33: Nový zákoník a snížení počtu vězňů (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Nový zákoník přispěl ke snížení	30	16,1
Nový zákoník ke snížení nepřispěl	104	55,9
Neví/nemá jednoznačný názor	52	28,0
Celkem	186	100

3.5. Práce s pachateli trestné činnosti

Také státní zástupce jsme vyzvali, aby se stejně jako soudci pokusili navrhnout konkrétní opatření či kroky, které by přispěly k úspěšnější resocializaci pachatelů a ke snížení jejich recidivy. Na tuto otevřenou otázku odpovědělo celkem 132 respondentů. Tématem, které dominovalo, byla i tentokrát práce odsouzených, respektive jejich **pracovní uplatnění** po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. O tomto problému se zmínilo 40 státních zástupců:

„Resocializace by měla více směřovat ke schopnosti uplatnění pachatelů na pracovním trhu a udržení či získání pracovních návyků...“

„Životní realita je obtížná – špatně se hledá práce, pokud pracují, dostávají málo peněz, sklouznou ke snadnějšímu životu s trestnou činností, mnohdy se rádi vracejí do výkonu trestu...“

„Za rozhodující aspekt resocializace pachatelů pokládám jejich uplatnění na trhu práce, tj. za podstatné pokládám, zda se jim po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody podaří nalézt práci...“

„Motivace zaměstnavatelů při zaměstnávání osob propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody – ve formě úlev...“

„Vyšší možnost získat zaměstnání, neboť se záznamem v rejstříku trestů jsou téměř vyloučeni na trhu práce...“

Osmnáct respondentů se přímo vyslovilo pro **povinné zaměstnávání odsouzených** ve výkonu trestu odnětí svobody:

„Práce a práce, méně pohodlí ve věznicích a povinná práce...“

„Vyšší možnost ukládání pracovních povinností odsouzeným či se aktivně podílet na náhradě škody či odstranění následků jejich jednání...“

„Pokud jde o odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody, mělo by se několik měsíců před propuštěním jednat o jejich dalším pobytu a pracovním zařazení. Měli by mít ve věznicích pracovní příležitosti, a tím splácet dluhy, aby se nestalo, že vyjdou z věznic s ještě většími dluhy, bez práce a bez bydliště, což vede k recidivě...“

Třicet čtyři respondenti vidí slibné možnosti v systému **postpenitenciární péče**. Jednalo se zejména o návrhy na výrazné posílení úlohy sociálních kurátorů či probačních úředníků, na zřízení „domů na půli cesty“ či na rozvoj a podporu programů, jejichž cílem by byla pomoc pachatelům reintegrovaným se zpět do společnosti:

„Místo neustálého zlepšování podmínek ve věznicích (např. sportovní vyžití, stravování apod.) by ČR měla zlepšit, resp. finanční prostředky používat spíše na pomoc osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody (při hledání zaměstnání, bydlení atd.)...“

„Podle mého názoru by se s propuštěnými odsouzenými mělo pracovat, poskytnout jim poradenství...“

„Vytvoření skutečně funkčního kurátorského modelu. Nutnost individuálního přístupu ke každému jedinci, což znamená zvýšení počtu těchto specialistů, což znamená vyšší náklady a zde již narážíme na Miroslava Kalouska a jemu podobná individua...“

„V ČR neexistuje práce s odsouzenými, kteří opouští věznice, ani s těmi, jimž byl uložen alternativní trest. Tyto osoby jsou většinou v tíživé životní situaci jak finanční, tak s bydlením a možností sehnat se záznamem v rejstříku trestů práci. Přesto neexistuje sociální bydlení ani efektivní programy pomáhající těmto osobám získat práci a uspořádat své finanční a právní záležitosti. To je třeba změnit, jinak se tyto osoby nemohou resocializovat...“

„Postpenitenciární péče! V ČR prakticky neexistuje (kurátoři od sociálních odborů nemají možnost zajistit ani bydlení, ani práci)...“

Zpřísnění postihu recidivy jako vhodný způsob jejího omezování doporučovalo 15 státních zástupců. Dva z nich dokonce navrhovali zavedení pravidla „tříkrát a dost“:

„Vyšší výše trestu způsobuje, že se pachatelé více bojí (a méně páchají), nic jiného nepomůže...“

„Ukládání přísnějších trestů a vyšetřování vedené vazebně...“

„Zpřísnění trestů či opatření v případě recidivy...“

Dalších čtrnáct respondentů by zpřísnilo **podmínky** výkonu trestu odnětí svobody:

„Zavedením dalšího stupně diferenciaci věznic s ještě přísnějším režimem, např. podle vzoru USA...“

„Zpřísnit podmínky ve vězení, aby je pobyt ve vězení od páchání trestné činnosti odradil, a ne, aby se ve vězení cítili jako na dovolené...“

„Zpřísnění podmínek výkonu trestu (snížení recidivy = strach dostat se do výkonu trestu opětovně)...“

Stejně jako mezi soudci, i mezi státními zástupci se vyskytovaly pochybnosti, zda trestní politika může reálně resocializaci pachatelů ovlivnit. Setkali jsme se s nimi u třinácti respondentů, kteří mimo jiné poukazovali na význam faktorů z oblasti **sociální politiky** či ekonomické situace:

„Trestní politika resocializaci pachatelů nemůže výrazně ovlivnit, když pro ni nebudou existovat potřebné společenské podmínky – to je spíš problém politiků než pracovníků na trestním úseku...“

„Zastávám názor, že kromě osobnosti pachatele jsou příčinou recidivy, zejména u trestných činů majetkové povahy, nepříznivé ekonomické a sociální poměry pachatelů. Nevím, zda a jakým způsobem je tento problém schopna řešit trestní politika, která se zde evidentně mívá účinkem...“

„V současné době není resocializace až tak věcí trestní politiky. Je to odraz celé společnosti...“

3.6. Celkové hodnocení nového trestního zákoníku

Závěrem našeho dotazníkového šetření byli státní zástupci požádáni o celkové zhodnocení starého trestního zákona č. 140/1961 Sb. i nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., a to formou „školní stupnice“ (od jedné do pěti). Výsledky zachycují následující dvě tabulky:

Tabulka 34: Hodnocení trestního zákona č. 140/1961 Sb. (státní zástupci)

Známka	Počet respondentů	v %
1	8	4,4
2	100	54,6
3	69	37,7
4	1	0,5
5	5	2,7
Celkem	183	100

Tabulka 35: Hodnocení nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. (st. zástupci)

Známka	Počet respondentů	v %
1	2	1,1
2	91	49,7
3	74	40,4
4	15	8,2
5	1	0,5
Celkem	183	100

Z porovnání průměrných známek vychází o něco lépe trestní zákon s průměrnou známkou 2,4 oproti novému trestnímu zákoníku, u něhož průměrná hodnota činila 2,6. Není bez zajímavosti, že ke zcela totožným průměrným hodnotám dospělo i šetření mezi soudci (viz podkapitulu 2.6.).

Trochu jiný pohled na hodnocení obou kodexů poskytuje následující tabulka, která ukazuje, kolik respondentů hodnotilo lépe starý zákon, kolik nový a kolik zastávalo názor, že je možné oba kodexy „oznámkovat“ stejně. Je z ní dobře patrné, že lepší známkou ohodnotila nový trestní zákoník přibližně pětina respondentů, zatímco starý trestní zákon hodnotila jako lepší více než třetina. Nejčastěji však byly státními zástupci hodnoceny obě normy stejnou známkou.

Tabulka 36: Porovnání hodnocení obou trestních kodexů (st. zástupci)

	Počet respondentů	v %
Lépe hodnotí starý zákon	64	35,0
Lépe hodnotí nový zákoník	40	21,9
Obě právní úpravy hodnotí stejně	79	43,2
Celkem	183	100

Respondenti mohli následně uvést, co považují za **hlavní přednosti a nedostatky** nového trestního zákoníku. Učinilo tak devadesát z nich, přičemž se znovu opakovala témata, která zmiňovali i soudci.

Příklon k **formálnímu pojetí trestného činu** spolu se zásadou „ultima ratio“ byl nepříznivě hodnocen devatenácti státními zástupci:

„Formální pojetí trestného činu je spíše na obtíž, zákon někdy nutí k tomu, aby bylo vedeno řízení, v němž je skutek kvalifikován podle kvalifikované skutkové podstaty trestného činu, i když by stačilo posoudit podle základní (problém s nutnou obhajobou, senátní věc, nemožnost odklonu)...“

„Formální pojetí neumožňuje v dostatečné míře odlišovat bagatelní trestnou činnost od závažnějších forem...“

„S formálním pojetím se nám těžko sžívá – materiální zákon byl pružnější, dával větší prostor pro vlastní úvahu – i když v tomto směru kladl na orgány činné v trestním řízení větší nároky...“

„Přísně formální pojetí nemůže postihnout realitu, kdy ustanovení § 12 odst. 2 trestního zákoníku mohlo vést až k absurdním výkladům...“

„Nedostatkem je nedostatečné vysvětlení formálního pojetí tr. činu, škodlivosti ve vztahu k ultima ratio, nutno řešit judikaturou...“

Právní úpravu **alternativních trestů** v novém trestním zákoníku ve srovnání s předcházející právní úpravou vyzdvihlo 12 respondentů:

„Propracovanější systém alternativních trestů, jejich ukládání a výkonu...“

„K přednostem určitě patří posílení možností uložení alternativních trestů...“

„Pozitivem je větší a pestřejší katalog sankcí...“

„Přednosti – možnost opakovaně ukládat tresty obecně prospěšných prací, zákazu činnosti, vyhoštění, peněžitě tresty...“

Tři respondenti se naopak o nové právní úpravě alternativních sankcí vyjádřili v negativním duchu:

„Nedostatkem je rozmělnění alternativních trestů ve prospěch odsouzených až k jejich bezzubosti; alternativní tresty se staly spíše alternativou upuštění od potrestání, než odnětí svobody...“

„Příliš složitá (zejména po posledních novelizacích) úprava řady trestů, zejména peněžitého trestu...“

Deset respondentů vyslovilo přesvědčení, že nový trestní zákoník ve své podstatě **nepřinesl žádné významné změny** oproti trestnímu zákonu č. 140/1961 Sb.:

„Nevidím v něm až takový zásadní posun oproti staré právní úpravě...“

„Fakticky se neliší od starého trestního zákoníku; jen se teorie trestního práva včlenila do zákonných ustanovení – učebnice trestního práva přepsaná do paragrafů...“

„Nutnost přijetí nového trestního zákoníku mi dosud není zřejmá...“

„Nejde o nový trestní zákoník, spíše o přečíslovaný trestní zákon s dílčími úpravami...“

Na časté novelizace nového trestního zákoníku poukázalo sedm státních zástupců:

„Trestní zákoník byl připravován poměrně dlouhou dobu, a přesto již byl opakovaně novelizován...“

„Od účinnosti zákona č. 40/2009 Sb., dnem 1. 1. 2010 bylo vydáno již 12 novelizací – to hovoří za vše!“

„Negativa – časté novelizace (což asi svědčí o málo času na přípravu trestního zákoníku)...“

Za markantní změnu oproti předchozí právní úpravě lze považovat **odlišné řazení skutkových podstat** ve zvláštní části. Zmínilo jej sedm státních zástupců, přičemž pět z nich ho považuje za přínosné:

„Předností je změna řazení jednotlivých hlav...“

„Lepší uspořádání trestných činů dle závažnosti ve zvláštní části...“

Dva respondenti naopak vnímají tuto změnu negativně:

„Ministerstvo spravedlnosti jasně deklarovalo, že zásadní význam má úprava zvláštní části – přečíslování skutkových podstat, aby například trestné činy proti životu a zdraví byly řazeny před hospodářskými. Nesmyslný argument, přednost měla dostat tradice a respekt k několik desetiletí fungujícímu zákonu...“

„Nedostatky – zpřeházení paragrafů (pouze zmatečné)...“

Šesti státním zástupcům se podobně jako některým soudcům nelíbí **přílišná kazuističnost** a komplikované znění skutkových podstat, které podle jejich názoru ubírají novému zákoníku na přehlednosti:

„Složitost a příliš podrobná úprava ztěžují aplikaci a výklad pro konkrétní kauzu...“

„Zbytečná specifikace některých skutkových podstat – přílišná specializace skutkových podstat, a pak se nařiká, že praxe nové formy není schopna postihnout – důraz na detailní výčet znaků tr. činů pod záminkou právní jistoty (jako příklad – podvod x pojistný, dotační, úvěrový – vždyť vše je podvod, jen způsob jednání je jiný)...“

„Nedostatkem je přílišná kazuistika u některých skutkových podstat, která způsobuje zbytečné štěpení podobných jednání na různé trestné činy...“

4.

Názory a zkušenosti vedoucích středisek Probační a mediační služby ČR

Probační a mediační služba (PMS) je odpovědná za praktickou realizaci řady opatření a trestů, od nichž si moderní trestní politika slibuje účinnější reakci na kriminální jednání. Filozofie této politiky je založena nejen na představě pozitivního působení na pachatele formou alternativních trestů, ale též na snaze uspokojit potřeby obětí a řešit dopady, které má trestná činnost na život příslušné komunity. Drželi se jí i tvůrci nového trestního zákoníku, kteří původní škálu alternativních trestů rozšířili o tresty nové (trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce), a současně stávající alternativní sankce a alternativy k potrestání významným způsobem modifikovali, aby zajistili jejich širší a efektivnější aplikaci.

Nabízí se otázka, nakolik se zmíněné změny projeví v praxi. V našem výzkumu jsme se na ni rozhodli odpovědět formou dotazníkového šetření, jehož respondenty se kromě soudců a státních zástupců stali vedoucí středisek PMS. Ve spolupráci s Generálním ředitelstvím PMS jsme dotazníky distribuovali na všech 74 středisek. Vyplněné je mohli respondenti v průběhu měsíce června 2013 zasílat poštou, nebo elektronicky. Řádně vyplněných jsme nakonec obdrželi 45 dotazníků (návratnost tedy činila 60 %). Šetření bylo koncipováno jako anonymní, avšak stojí za zmínku, že naprostá většina respondentů se ke svým názorům a postřehům otevřeně hlásila, neboť svou identitu neskrývali.

Stejně jako dotazníky pro soudce a státní zástupce, i v tomto případě byl nástroj pro sběr dat založen na kombinaci otázek uzavřených (s nabízenými variantami odpovědí) a otevřených. Naši primární snahou bylo poskytnout respondentům dostatek prostoru pro vyjádření všech relevantních poznatků a zkušeností, s nimiž budou mít chuť se nám svěřit. Následující odstavce proto v převážné míře vycházejí z doslovných citátů, které jsme obdrželi. Vedoucí středisek k vyplnění dotazníků přistupovali s velkou ochotou, díky čemuž se podařilo získat velké množství zajímavých postřehů či námětů. Tematicky jsme dotazník zaměřili na sedm oblastí. Tři z nich tvořily vybrané alternativní sankce a opatření (trest obecně prospěšných prací, institut dohledu a trest domácího vězení), zbývající zahrnovaly dopad nového trestního zákoníku na praxi, spolupráci PMS se soudy a státními zástupci, hodnocení celkové úrovně starého a nového trestního zákona a také názory na to, jaká konkrétní opatření či kroky by respondenti doporučovali v trestní politice uskutečnit, aby se podařilo snížit recidivu pachatelů. Některé otázky se tak shodovaly s otázkami z dotazníků pro soudce a státní zástupce, jiné byly připraveny výhradně pro tuto skupinu respondentů.

4.1. Obecně prospěšné práce

Trestu obecně prospěšných prací (OPP) jsme se v našem dotazníku věnovali ve čtyřech otázkách. První z nich směřovala k celkovému srovnání úpravy podmínek pro výkon tohoto trestu podle nového a starého trestního zákoníku. Následně nás zajímaly konkrétní problémy, s nimiž se PMS v oblasti jeho výkonu v současnosti nejvíce potýká. Obdobně jsme chtěli vědět, jak budou respondenti hodnotit změnu, spočívající podle nového zákona v možnosti uložit trest OPP trestním příkazem pouze po předchozím vyžádání si zprávy od probačního úředníka. V poslední z otázek byli vedoucí středisek PMS vyzváni, aby sami navrhli, jaké úpravy trestního zákoníku by bylo možné provést, aby byl výkon trestu OPP co nejefektivnější. Podle očekávání se ukázalo, že odpovědi na jednotlivé otázky byly velmi často propojené a některé problémy či témata se v nich opakovaly.

4.1.1. Srovnání předcházející a aktuální zákonné úpravy OPP

Komparace nového trestního zákoníku se starým trestním zákonem z hlediska úpravy podmínek výkonu obecně prospěšných prací nevyzněla zcela jednoznačně – podle 38 % respondentů je lepší nová úprava, 26 % naopak za zdařilejší považuje úpravu předcházející. Zbývající část dotazovaných

mezi oběma zákony podstatné změny k lepšímu či horšímu nezaznamenala (18 %), eventuálně na tuto otázku neměla jednoznačný názor (taktéž 18 %). Připomeňme, že v názorech se lišili i soudci (největší podíl z nich považuje novou úpravu za horší) a státní zástupci (nejvíce jich volilo variantu, že nová úprava je lepší).

Ambivalentním závěrům snadněji porozumíme, seznámíme-li se s komentáři, které ke svým odpovědím vedoucí středisek připojili (možnosti svou odpověď doplnit vlastním vysvětlením využili u této otázky všichni dotázaní). Ukázalo se totiž, že některé změny, obsažené v novém zákoníku, respondenti uvítali, avšak jiné naopak kritizují a volají po návratu k úpravě předchozí. Proto někteří celkově hodnotí nový zákoník jako lepší, jiní jako horší.

Za zcela evidentní můžeme považovat, že jedna ze změn, kterou nový zákoník v oblasti výkonu trestu OPP přinesl, se bohužel minula s potřebami praktické činnosti PMS – jedná se o **prodloužení lhůty**, po kterou musí odsouzený trest vykonat. Ve starém trestním zákoně byla stanovena na jeden rok, nový zákoník ji rozšířil na roky dva. Tento legislativní krok hodnotila většina dotázaných jako chybný, v čemž se shodovali i s některými soudci a státními zástupci. Téměř dvě třetiny vedoucích středisek se v tomto duchu zmínily již v této části dotazníku, ovšem stejné téma dominovalo také odpovědím v jeho částech dalších, týkajících se největších problémů, kterým PMS v oblasti výkonu obecně prospěšných prací čelí (zde tuto změnu zákona v negativním duchu výslovně zmínilo 31 % respondentů), a také navrhovaných změn v trestním zákoně (u této otázky se zmínka o nevhodném prodloužení lhůty pro výkon trestu OPP, respektive požadavek na návrat k úpravě předchozí objevily u 58 % dotázaných!).

Důvodů, proč vnímají prodloužení lhůty negativně, uváděli vedoucí středisek PMS více. Nejčastěji se vztahovaly k horší vykonatelnosti trestu, kterou nová úprava přinesla – klienti jsou nyní méně motivovaní a mají tendenci výkon trestu odkládat, navíc je výrazně složitější vyjednat podmínky výkonu trestu s poskytovateli. Objevovaly se dokonce hlasy, že se jedná o „nevýchovné opatření“, vycházející vstříc pachatelům, kteří nemají zájem trest vykonat:

„Domnívám se, že lhůta na vykonání trestu OPP ve výměře dvou let je příliš benevolentní. Pro poskytovatele míst pro výkon trestu OPP je dvouletá lhůta na vykonání trestu příliš dlouhá, a to ve vztahu k pracím, které mají klienti vykonávat...“

„Podle staré úpravy pro toho, kdo měl zájem trest vykonat, bez problémů stačila lhůta jednoho roku, dvouletá lhůta dává prostor pro různé výmluvy při neplnění harmonogramu výkonu trestu...“

„Prodloužením doby výkonu trestu na dva roky od jeho nařízení soudem poskytovatelé těchto prací nemají zájem o výkon trestu ve stanovené době dvou let, neboť se jedná o značné časové a administrativní zatížení poskytovatelů. Současně se touto právní úpravou snížil počet odsouzených, které je možno umístit k výkonu trestu k jednomu poskytovateli z důvodu nedostatku vhodné práce, neboť se zvýší počet umístěných odsouzených po dobu až dvou let. Z těchto důvodů poskytovatelé odmítají umožnit výkon trestu po dobu až dvou let od nařízení a trest umožní vykonat pouze po dobu nejdéle 1 roku od nařízení (shodně s předchozí zákonnou úpravou). S tím souvisí další nadměrné zatížení probačního úředníka a soudu při změně poskytovatele v zákonné lhůtě dvou let, neboť zbytek výkonu trestu je nutno nařídit k vykonání k jinému poskytovateli...“

„Jednoroční lhůta byla zcela dostačující – hlavně s ohledem na skutečnost, že pracovní neschopnosti, výkon trestu odnětí svobody, rodičovská dovolená nebo úrazy se do této doby nezapočítávají...“

„Dvouletá lhůta pro výkon trestu snižuje vykonatelnost a motivaci odsouzeného pro výkon trestu, jelikož odsouzení s touto lhůtou operují. Tímto se trest stává i méně výchovným, neboť odsouzený jej vykonává s velkým časovým odstupem po spáchání trestného činu...“

„Nelíbí se mi prodloužení doby pro výkon trestu z 1 roku na 2. Kdo k výkonu trestu přistupuje zodpovědně, tak to musí do roku odpracovat...“

Názor, že prodloužení lhůty na dva roky představuje změnu k lepšímu, byl zaznamenán pouze u dvou dotázaných. Shodně v ní viděli větší šanci pro realizaci výkonu trestu, a to zejména u odsouzených s pravidelným a časově náročnějším zaměstnáním.

Hlubší analýza dat napovídá, že celkově horší hodnocení nové úpravy výkonu trestu obecně prospěšných prací ve srovnání s úpravou předchozí souviselo u řady respondentů právě s prodloužením lhůty pro jeho vykonání. Z 27 respondentů, kteří tuto změnu v rámci volné odpovědi kritizovali, hodnotil nový zákon jako lepší pouze jediný dotázaný, zatímco mezi těmi, kdo dané téma vůbec nezmínili (celkem 16 respondentů), je nová úprava lepší podle 82 % z nich.

Dalším argumentem, jímž vedoucí probačních středisek vysvětlovali své hodnocení nového zákona, byla změna, spočívající v možnosti uložit trest OPP pouze po předchozím **vyžádání si zprávy od probačního úředníka**. Vzhledem k tomu, že stejnému tématu se detailně věnovala jedna z našich otázek, shrneme názory respondentů na něj později. Již nyní ale stojí za povšimnutí, že v doplňujícím komentáři k první otázce se kladné hodnocení tohoto opatření spontánně objevilo u 20 respondentů (44 %). I tentokrát se přitom ukázala důležitost tohoto názoru pro celkové hodnocení nového zákoníku. Z respondentů, kteří tuto změnu ve volné odpovědi vyzdvihovali, byl pouze jediný, kdo nový zákon hodnotil z hlediska výkonu trestu OPP jako horší než předchozí úpravu.

Kladně byly vnímány také některé další změny, které nový trestní zákoník přinesl. Celkem devět respondentů vyzdviho **snížení maximální výměry trestu** obecně prospěšných prací z předchozích 400 na 300 hodin (v negativním duchu tuto změnu nepřipomenul v doplňujícím komentáři nikdo, čímž se pracovníci PMS nápadně lišili od soudců i státních zástupců). Stávající výměra podle nich přispívá k lepší vykonatelnosti tohoto alternativního trestu:

„Pozitivem je, že došlo k úpravě (ke snížení) maximálního počtu ukládaných hodin ze 400 na 300 hodin. Předchozí praxe ukázala, že odsouzení k trestu OPP, kterým byl trest OPP uložen v maximální výměře, z větší části trest OPP nevykonali vůbec či jej vykonali pouze zčásti...“

Stejný počet respondentů (tedy devět) si na nové úpravě cení změny, spočívající v systému **přeměny nevykonaných hodin** obecně prospěšných prací na dny, strávené ve výkonu trestu odnětí svobody (ani tuto změnu přitom nikdo nezmínil v negativním duchu). Nový trestní zákoník je na pachatele „přísnější“, neboť za jednu nevykonanou hodinu hrozí jeden den ve vězení. Dřívější právní úprava počítala s poměrem 2:1 (jeden den ve vězení za dvě neodpracované hodiny). Respondenti, kteří tuto změnu kvitovali, v ní vidí zejména způsob, jak lépe motivovat klienty k vykonání prací pod hrozbou citelnější sankce.

Obdobně jako soudci a státní zástupci, rozdílný pohled měli jednotliví vedoucí středisek PMS na nově zavedenou možnost **přeměny trestu obecně prospěšných prací i na jiné tresty**, než na trest odnětí svobody (tedy především na trest domácího vězení a trest peněžitý). V komentáři k první otázce se této problematice věnovalo 16 dotázaných, tedy zhruba třetina vzorku. Negativně změnu

hodnotilo deset z nich, pozitivně zbývajících šest. Respondenti, kteří se k ní stavěli kriticky, vyčítají tvůrcům zákona, že tímto způsobem „nevýchovně“ nahrazují jednu alternativu alternativou druhou, což je problematické z hlediska vhodné motivace pachatelů trest OPP vykonat:

„Alternativní trest je nahrazován dalším alternativním trestem, což se jeví jako nadbytečné, klient už jednou šanci dostal a v případě, že ji nevyužil, by měla následovat přísnější sankce...“

„Nelíbí se mi možnost přeměny trestu OPP na jiný alternativní trest. Jde jen o další ústupek podporující nezodpovědný přístup pachatelů a jejich neúctu k zákonu, to vše zřejmě na politickou objednávku (přeplněnost věznic). Není výchovné dávat odsouzeným další a další šance...“

„Toto rozšíření dle našeho názoru snižuje vykonatelnost trestu OPP (klient se tak neobává výkonu trestu odnětí svobody)...“

Respondenti, kteří možnost uložení jiné alternativní sankce v rámci přeměny naopak vítají, si cení především více kombinací, jež se nyní při práci s konkrétním klientem nabízejí:

„Soud může zvažovat vhodnou formu donucovacích kroků, které mají zesilující tendenci až k trestu nepodmíněnému – větší variabilita postupu přeměny nevykonaných hodin (trest domácího vězení, nepodmíněný trest)...“

Pro čtyři dotázané je významnou změnou, kterou nový zákoník přinesl, možnost soudu uložit v průběhu výkonu trestu OPP **přiměřené povinnosti, omezení či dohled probačního úředníka** (při současném prodloužení lhůty pro výkon až o šest měsíců). Ve třech případech byla tato úprava přijata kladně („možnost ponechání trestu v platnosti či prodloužení lhůty k vykonání trestu OPP za současného zprísnění podmínek podle § 65...“), v jednom ji naopak dotyčný respondent zařadil mezi horší stránky nového kodexu:

„Možnost prodloužit lhůtu pro výkon trestu až o 6 měsíců za současného stanovení dohledu § 65 odst. 3 písm. a) – zbytečné, úprava nahrává pachatelům, kteří se trestu vyhýbají a v praxi – alespoň v našem okrese se dohled ukládal právě u těch pachatelů, kteří se trestu vyhýbali a nakonec jej ani v prodloužené lhůtě nevykonali, smysl by to mělo možná ve chvíli, kdyby byla lhůta pro výkon trestu opět zkrácena na 1 rok...“

Čtyři respondenti si na nové úpravě cení toho, že podle nich lépe či „zřetelněji“ vymezuje **podmínky pro přeměnu trestu** v případě, že odsouzený práci nevykoná. Tři dotázaní se kladně vyjádřili také k novému **ustanovení § 62 odst. 2**, který podle nich správně zohledňuje případy, kdy byl již trest obecně prospěšných prací u dané osoby v minulosti přeměněn. Jeden z nich navíc pozitivně vnímá i skutečnost, že „lze souběžně uložit více trestů OPP, není stanovena maximální hranice počtu hodin současně uložených a v praxi se tak již nepodávají podněty ke stížnosti pro porušení zákona“. Je totiž známo, že dříve se vyskytly případy, kdy jednomu pachateli uložily soudy v souhrnu více než 400 hodin, čímž došlo k porušení zákona (Rozum, Háková, & Kotulan, 2005).

Posledním poznatkem, který bylo možno z komentářů k první otázce vyčíst, byla spokojenost se změnou spočívající v **nařizování trestu OPP přímo soudem, který trest uložil**. Respondent, který tento názor vyjádřil, se domnívá, že výsledkem je „zrychlení vykonávacího řízení a ponechání břemene zajištění vykonávacího řízení na soudu, který trest ukládá.“

4.1.2. Největší problémy v oblasti výkonu trestu OPP

Druhá z otázek stavěla respondenty před výzvu, aby nastílnili největší obtíže či překážky, jimž jejich středisko v oblasti výkonu trestu OPP čelí. Jednalo se o zcela otevřenou otázku, tedy bez nabídky variant odpovědí. Svůj názor nám až na jednoho respondenta sdělili všichni dotázaní, přičemž šest z nich (13 %) konstatovalo, že se s žádnými zásadnějšími problémy nepotýkají.

Jak již bylo naznačeno výše, i v této části dotazníku se někteří dotázaní (celkem 14) vraceli k tématu **prodloužení lhůty** pro vykonání trestu z jednoho na dva roky. Svou nespokojenost vysvětlovali na konkrétních problémech, které jim změna přinesla. Nejčastěji se jednalo o zhoršené podmínky pro vyjednávání jak s klienty, tak s poskytovateli:

„Při poučování o výkonu trestu je náročné klientovi vysvětlit, aby se vnitřně ztotožnil s tím, že dvouletá lhůta neznamena to, že např. 50 hodin trestu bude dle harmonogramu vykonávat 2 roky...“

„Zvláště v případech, kdy je odsouzenému uložen trest OPP v malé výměře (např. 50 nebo 100 hodin) dochází k tomu, že poskytovatelé prací takového klienta vidí pouze několik hodin v měsíci. Následně to poskytovatelé hodnotí negativně, ne jako pomoc...“

„Vzhledem ke dvouleté zákonné lhůtě mají klienti tendenci odkládat zahájení výkonu trestu na pozdější dobu – v souvislosti s ročním obdobím (z léta na zimu)...“

Obdobně se někteří respondenti (celkem 4) vrátili k otázce **přeměny trestu** obecně prospěšných prací na jiné tresty než trest odnětí svobody, což je změna, kterou hodnotí velmi kriticky:

„Když klient neplní to, co bylo v rámci OPP dohodnuto, tedy nevyužije šance dané soudem, měl by soud postupovat zcela jasně a ne kličkovat v podobě dalších alternativ...“

Početně více zastoupené byly nicméně v komentářích jiné dva problémy, s nimiž se střediska v praxi potýkají – jednalo se o potíže spojené s přístupem klientů k výkonu trestu a také o spolupráci se soudy. V obou případech se o nich zmínilo celkem šestnáct respondentů, tedy třetina souboru.

Pokud jde o **přístup klientů** a práci s nimi, v komentářích byla zmiňována zejména jejich častá nespolehlivost, pasivita, nízká motivace a neochota trest vykonat, nízká pracovní morálka (někdy i včetně chybějících pracovních návyků a smyslu pro řád) nebo špatný postoj k dodržování stanovených povinností. Objevil se dokonce poznatek, že někteří klienti páchají majetkovou trestnou činností přímo na pracovišti, tedy ke škodě poskytovatele. Zmiňovány byly také tendence klientů podvádět, a to prostřednictvím „náhradníků“, tedy osob, které práci vykonávají za odsouzeného:

„Trest je ukládán pachatelům s bohatou trestní minulostí, kteří si ho neváží, často páchají majetkovou trestnou činností dále, a to i u poskytovatele...“

„Faktické problémy nejčastěji řešíme ve vztahu k jednotlivým klientům, konkrétně s jejich pracovní morálkou, postojem k plnění soudem uložených povinností apod...“

„Nezájem odsouzených o uložení tohoto druhu trestu při zjišťování stanoviska před uložení trestu, nedodržování povinností ze strany odsouzených – dostavit se ve lhůtě 14 dnů od oznámení usnesení o nařízení trestu k probačnímu úředníkovi ke stanovení dne nástupu výkonu trestu, nedodržování

předem stanovených termínů výkonu trestu odsouzenými, problematická komunikace odsouzených s poskytovateli...

Kritiku postoje klientů k výkonu trestu někteří respondenti spojovali s výše diskutovanou změnou v délce lhůty, případně s možností, že nevykonané práce nejsou automaticky přeměněny na trest odnětí svobody, ale i na jiné (alternativní tresty):

„Klienti často argumentují tím, že mají na výkon trestu dvouletou lhůtu, nemají motivaci trest vykonávat podle aktuálních potřeb poskytovatele, a trest se tak stává nevykonatelným...“

„Nedodržování dohodnutého harmonogramu prací ze strany odsouzených – z mého pohledu jde o důsledek dlouhé lhůty, možností přeměn na jiné alternativní tresty, které mohou některým odsouzeným více vyhovovat, a neukotvení pojmu harmonogram prací a povinnost jeho dodržování do trestních předpisů...“

Soudy byly vedoucími středisek nejvíce kritizovány za nevhodně uložené tresty (někdy i navzdory zápornému stanovisku PMS) a také za nedůslednost ve vykonávacím řízení, kdy v některých případech nereagují na návrhy PMS na přeměnu:

„Nevhodné ukládání trestů těm, kteří již trest zaviněně nevykonali v dřívějších letech; občasné nerepektování negativních stanovisek při předjednání uložení trestu OPP...“

„V případech, kdy je ve věci nařízeno hlavní líčení a PMS zpracovala stanovisko k uložení trestu nedoporučující, soudci i přes nedoporučující stanovisko trest uloží...“

„Ukládání trestu OPP osobám závislým na alkoholu, které pak nejsou schopny ani dojít k výkonu OPP ve střízlivém stavu – větší riziko úrazu...“

„Pakliže odsouzený trest OPP nevykonává, ale jinak žije řádně, soudci trest OPP prakticky nepřeměňují. Většinou se čeká, až odsouzený spáchá novou trestnou činnost. Odsouzenému se dávají bezmezná šance trest vykonávat, i přesto, že s ním již u několika poskytovatelů byla pro nespolehlivost ukončena spolupráce...“

„Benevolence soudů – nereagují na návrhy na přeměnu trestu v případech, kdy jsou k tomu dány zákonné důvody...“

Jeden z respondentů neváhal soudce otevřeně nařknout z **obcházení zákona**:

„Nezákonná praxe soudů – ojedinělé ukládání trestů OPP trestním příkazem bez předchozího vyžádání si zprávy PMS – porušování § 314 e odst. 3 trestního řádu...“

Kritizovány byly také časové prodlevy mezi jednotlivými úkony, které výkon trestu komplikují:

„Uplynutí poměrně dlouhé doby od odsouzení k zaslání pověření PMS ČR k projednání výkonu trestu až následně k nařízení výkonu...“

„Častým problémem je značná časová prodleva od předání doporučující zprávy k uložení trestu OPP soudu nebo státnímu zastupitelství do vydání trestního příkazu a následně další dlouhé období, po které

je nutno čekat na vydání usnesení o nařízení výkonu trestu OPP. Dochází tak k tomu, že se výrazně změni požadavky poskytovatele, který očekával, že práci klienta využije např. k sezonním činnostem nebo k jiné neodkladné práci. Klesá tak i motivace klienta k řádnému výkonu trestu OPP...“

Pro čtrnáct respondentů (31 % dotázaných) představuje citelný problém **nedostatek poskytovatelů**, u nichž mohou odsouzení trest vykonat. Tato skutečnost byla dávana opakovaně do souvislosti se špatnými zkušenostmi poskytovatelů, a znovu také s prodloužením lhůty pro výkon trestu na dva roky:

„Nedostatek poskytovatelů – obavy z rizik bezpečnosti práce, ztráty zapůjčeného nářadí, obavy z útoků směřujících vůči majetku poskytovatele...“

„Problémem je dvouletá doba na výkon tohoto trestu, a s tím související ochlazení zájmu o realizaci výkonu trestu ze strany poskytovatelů...“

„Odchod některých strategických organizací kvůli administrativě a krádežím...“

Jeden z respondentů uvedl, že uvedený problém v jejich regionu částečně vyřešila amnestie v lednu roku 2013:

„Vzhledem k amnestii mnoho problémů zmizelo. Nicméně před amnestií byl problém s umístováním některých klientů, protože někteří poskytovatelé, zejména ti, kteří měli negativní zkušenost s klienty (špatná pracovní morálka klientů, nepravidelná docházka apod.) odmítali další spolupráci. Tím pádem vznikl v některých částech okresu problém s umístováním klientů – odsouzených k trestu OPP...“

Objevily se poznámky, že mezi odsouzenými najdeme specifické kategorie, jejichž „umístitelnost“ u poskytovatelů je složitější než u ostatních odsouzených. Týká se to zejména **drogově závislých pachatelů**, kteří mají pověst velmi nespolehlivých jedinců, a také klientů z řad mladistvých:

„Výkon tohoto trestního opatření by měl mít i výchovný aspekt, možnost nabídky něčeho nového, zajímavého...“

Problém se špatnou „umístitelností“ klientů by někteří dotázaní rádi řešili systémově, a to uzákoněním povinnosti obcí místa pro výkon OPP vytvářet, případně finančním zvýhodněním organizací, které se rozhodnou s PMS spolupracovat. Tomuto tématu se část respondentů věnovala také v poslední otázce, určené pro návrhy na úpravu zákona směrem k větší efektivitě výkonu trestu:

„Není zde rovněž nějaký zákonný rámec, který by nutil např. obce, aby povinně vytvářely místa pro výkon OPP svých občanů. PMS je v pozici, kdy musí kolem poskytovatelů chodit jako kolem malovaných vajec. Finanční motivace pracovníků pověřených v organizacích k realizaci trestu OPP (administrativní práce, dohled nad odsouzenými) mnohdy chybí, což snižuje ochotu a angažovanost těchto zaměstnanců ke spolupráci s PMS. Zajištění realizace výkonu trestu OPP vnímají jako přítěž nad rámec běžných pracovních povinností. Prosazování jakýchkoliv změn nebo jen toho, aby důsledně dodržovali zákon (trest je možné vykonávat až po vydání usnesení a dle stanoveného časového harmonogramu) je obtížné, když hrozí, že poskytovatelé vypovědí dohodu s PMS...“

„Dobrovolnost poskytovatelů – není ze zákona povinnost, např. obcí, umožnit výkon trestu OPP. Takže se může stát, že v některé oblasti nemáme poskytovatele, což vede k neuložení trestu OPP nebo dojíždění klienta do jiného místa...“

„Nedostatečné množství pracovišť pro odsouzené – možná by řešilo zvýhodnění organizací, které poskytují pracovní místa, např. daňové – motivace ze strany státu pro poskytovatele...“

Spolupráci s poskytovateli komplikuje také další problém, který zmínilo celkem 13 respondentů, a to nevyřešené otázky bezpečnosti, respektive **pojištění v případě úrazu či způsobené škody**:

„Stát dosud nezajistil pro poskytovatele výkonu trestu OPP pojištění odpovědnosti za škodu, kterou mohou odsouzení během výkonu způsobit, a tím se snižuje zájem o umístění odsouzených, zejména na menších obcích a městech, kde si nemohou pojištění z rozpočtu dovolit. Součástí pojištění by mělo být i pojištění samotných odsouzených při výkonu trestu OPP pro pracovní úraz, který se během výkonu může stát...“

„Poskytovatelé opakovaně poukazují na absenci pojištění odsouzených při výkonu trestu OPP. Proč odsouzení ve VTOS jsou pojištěni a odsouzení na OPP nikoliv? I přes proškolení BOZP⁷ mají poskytovatelé obavy, aby ošetřili všechna rizika a předešli případnému sporu...“

Čtyři respondenti upozornili na občasnou **nedůslednost poskytovatelů** ve vedení administrativy obecně prospěšných prací, včetně nedokonalé kontroly odsouzených. Dva z nich přitom varovali před **rizikem korupce**, s nímž se ve své praxi potýkají – jde o připisování hodin poskytovatelem, které ve skutečnosti odsouzený neodpracuje. Jeden z těchto respondentů přiznal, že eliminovat tento jev je pro probační službu velmi náročné.

Třikrát se v odpovědích objevilo téma **harmonogramu prací**. Někteří vedoucí středisek se domnívají, že výkon trestu OPP by usnadnilo ukotvení tohoto pojmu, stejně jako podmínek jeho dodržování přímo do trestních předpisů. Zazněl také poznatek, že poskytovatelé mají často problém harmonogram prací přesně stanovit dopředu, přičemž pro soud je právě harmonogram důležitý při případné úvaze o přeměně trestu.

Jiní tři respondenti považovali za důležité upozornit na problém, který popisují jako „**nekontaktnost klientů**“. Mají tím na mysli obtíže spojené se zahájením práce s klientem v případech, kdy nemají dostatek informací o jeho osobě a bydlišti. Většinou jde podle nich o chybu soudů:

„Nekontaktnost klientů v případě uloženého trestu OPP rozsudkem (bez předjednání uložení trestu u PMS)...“

„Soud poskytuje mnohdy neaktuální kontaktní údaje, následně je nutné věnovat více času na zajištění kontaktnosti klienta a klient není ničím tlačěn ke kontaktu s PMS ČR ještě před poučením o jeho povinnostech v návaznosti na OPP...“

S ohledem na dobu, kdy jsme naše šetření uskutečnili (červen 2013), není překvapivé, že několikrát (celkem čtyřikrát) se v odpovědích objevil termín **amnestie**. Jeden z dotázaných, jehož odpověď již byla citována výše, ji spojoval s vyřešením problémů s umístováním klientů. Další se omezil na konstatování, že žádné problémy v oblasti výkonu trestu OPP neřeší, neboť právě díky kroku prezidenta Klause je těchto trestů aktuálně velmi málo. Zbývající dva respondenti viděli problém z jiného úhlu. Amnestie způsobila problém obcím, které nyní postrádají pracovní sílu. Poptávka

po odsouzených k trestu obecně prospěšných prací je v jejich regionu vysoká.

Některé obtíže, s nimiž se praxe v oblasti výkonu OPP potýká, zazněly sice pouze u jednotlivých respondentů, ale ani tak bychom je neměli přehlédnout. Jednalo se o zmínky o omezených možnostech PMS **kontrolovat uložené povinnosti** stanovené rozhodnutím soudu; o nevyhovující povinnosti odsouzeného **dostavit se** po nařízení výkonu trestu do 14 dnů k PMS (tento postup není dle daného respondenta pro praxi přínosný: „*Je to další zátěž pro probačního úředníka, který takto musí domlouvat s poskytovatelem, kdy se k němu musí odsouzený dostavit...*“); o **nedostatku pracovníků**, kteří mohou výkon trestu kontrolovat přímo v terénu; o **velké zátěži střediska** při vysokém počtu trestů OPP a také o nutnosti **několikanásobného jednání s klienty** („*Předjednání trestu, projednání místa výkonu – pokud není soudem nařízeno, což se nestává často, neboť OS tuto praxi ne vždy využívají a i někteří ji nehodlají využívat, poté při konzultaci u stanovení dne nástupu k organizaci...*“). Jeden z dotázaných svůj komentář uzavřel kritikou situace, která nastává v případě, že odsouzený trest odpracuje a nemá se k zaplacení škody, způsobené trestnou činností:

„*Pokud odpracuje OPP, hleď se na něj, jako by nebyl odsouzen a škoda zůstává a lze ji vymáhat toliko v civilním řízení? Novou úpravu vnímáme skutečně jako úřelovou...*“

4.1.3. Zprávy probačního úředníka před rozhodnutím soudu

Zákonem č. 41/2009 Sb. došlo k upřesnění pravidel při ukládání trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem. Podle odst. 3, nově zavedeného do ustanovení § 314e TrŘ, může být tento trest uložen pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka. Jejím obsahem je zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu a o zdravotní způsobilosti obviněného, včetně stanoviska obviněného k uložení tohoto druhu trestu. Soud pak k této zprávě při ukládání přihlíží.

Naše šetření ukázalo, že tuto zákonnou úpravu probační úředníci na rozdíl od řady soudců a státních zástupců (viz podkapitoly 2.1.4. a 3.1.4.) jednoznačně vítají. Pouze jediný respondent ji považuje za změnu k horšímu, všichni ostatní (tedy 98 % dotazovaných) ji **hodnotí kladně**. Připomeňme, že v pozitivním duchu byla povinnost soudu vyžadovat zprávy často zmiňována již ve volných odpovědích, týkajících se hodnocení celkové úpravy trestu obecně prospěšných prací v novém trestním zákoníku.

Respondenty jsme opět poprosili, aby svou odpověď zdůvodnili. Učinili tak všichni, přičemž v některých případech odkazovali na svá slova v odpovědi na předchozí otázku. Zdaleka nejčastějším argumentem, proč je daná změna zákona přínosná, byla **lepší vykonatelnost trestu**. Přesvědčeno o ní bylo 24 respondentů, tedy zhruba polovina našeho souboru:

„*PMS může soudům zajistit veškeré podstatné informace zásadně důležité pro uložení trestu OPP konkrétnímu obviněnému, časové možnosti, motivaci k výkonu trestu OPP, umístitelnost k vhodnému poskytovateli, případná rizika pro řádný výkon OPP a navrhnout jejich možná ošetření atd. Lze tak eliminovat někdy nevhodně uložené tresty OPP, což zvyšuje následnou vykonatelnost těchto trestů...*“

„*Zjištění stanoviska obviněného k uložení trestu OPP zvyšuje pravděpodobnost, že uložení trestu je vhodné a že bude vykonatelný...*“

„*Jednoznačně oceňujeme a hodnotíme jako posun k lepšímu úpravu v předjednání trestu OPP, v důsledku čehož se významným způsobem zvýšila vykonatelnost trestů OPP a došlo k eliminaci zcela nevhodných případů, v nichž by mohl být pachatelí takový druh trestu uložen...*“

„S ohledem na osobní jednání s klientem lze soudci sdělit informace, které nemusí být uvedeny v trestním spise, na jehož základě rozhoduje...“

Někteří respondenti vyjadřovali názor, že o větší vykonatelnosti již existují přesvědčivé **důkazy z praxe**:

„Zjištěním stanoviska pachatele před uložením alternativního trestu obecně prospěšných prací lze zvýšit vykonatelnost tohoto druhu, jak již bylo prokazatelně zjištěno v době účinnosti nového trestního zákona...“

„Bylo zjištěno, že předjednané tresty, u kterých bylo vyhotoveno kladné stanovisko PMS k uložení trestu, jsou více vykonávané než tresty uložené rozsudkem či s negativním stanoviskem PMS...“

Jedním z bodů, na něž se zprávy probačního úředníka mají cíleně zaměřit, je **zdravotní způsobilost** obviněného. Vzhledem k tomu, že toto téma spontánně zmínilo hned 18 respondentů (40 %), můžeme předpokládat, že právě zdravotní komplikace klientů představovaly v dřívější praxi citelný problém. Nyní se podle našich respondentů daří předem vyloučit případy, kdy obviněný není schopen trest vykonat. Kromě zdravotních omezení byly v podobném duchu uváděny také další charakteristiky klientů, které dříve působily komplikace. Týkalo se to zejména **bezdromovců** (v odpovědi zmínilo 8 dotázaných) a osob **závislých na drogách** (2 respondenti):

„Tímto opatřením se mohou eliminovat nevhodně uložené tresty OPP. V minulosti se občas stávalo, že soud uložil trest OPP zcela nevhodnému klientovi, např. invalidnímu, bezdomovci nebo rizikovému uživateli OPL, případně klientovi, který jednoznačně neměl zájem trest OPP vykonávat. Tyto případy nyní může probační úředník ještě před uložením trestu odhalit a uložení trestu nedoporučit...“

„V důsledku tohoto ustanovení se snížil počet trestů nevhodně uložených (tj. trestů uložených bez objektivizace zdravotních překážek, reálnosti umístění odsouzeného k výkonu prací...). Zvýšil se podíl odpracovaných trestů u trestů, jejichž uložení PMS doporučila...“

Jeden z dotázaných považuje za důležité, že předejít lze tímto způsobem také uložení trestu za podmínek, kdy není k dispozici **vhodný poskytovatel**:

„Předem se vyloučí případy, kdy odsouzený není schopen trest vykonat... chybějící poskytovatel trestu OPP v blízkosti bydliště pachatele a zároveň nemožnost pachatele dopravit se k vhodnému poskytovateli...“

Jedním z klíčových faktorů rozhodujících o efektivitě jakéhokoli alternativního trestu je **motivace odsouzeného** k jeho vykonání. Část respondentů (celkem 11, tedy téměř čtvrtina výzkumného souboru) je přesvědčena, že zakotvení povinnosti soudu vyžadovat předem zprávu PMS umožňuje, aby probační úředník dokázal rozpoznat klienty, u nichž je odhodlání k vykonání trestu OPP natolik slabé, že jeho uložení nelze považovat za vhodné:

„Předjednání možnosti uložení trestu OPP umožňuje lépe poznat klienty, jejich motivaci i zdravotní možnosti pro výkon trestu a i nalezení vhodného poskytovatele – jak je uvedeno v zákoně, což lze vnímat jako velmi pozitivní. V současnosti je méně případů, kdy je trest OPP, s ohledem na uvedené, nevhodně uložen...“

„Je menší pravděpodobnost, že trest OPP dostane nemotivovaný odsouzený...“

Vstup probační služby již do **fáze před rozhodnutím soudu** navíc umožňuje s motivací klienta aktivně pracovat:

„Odsouzený je motivovanější – zná rizika a výhody uloženého trestu, je seznámen s podmínkami TOPP...“

Do stejné fáze mohou navíc vstoupit i **poskytovatelé**:

„Probační pracovník při osobním styku pozná klienta a zjistí jeho možnosti v realizaci trestu, aby nebyl např. zdravotně handicapovaný, a stejně tak se s ním mohou osobně setkat i poskytovatelé OPP. Zástupci obcí jsou klidnější, když se jim přijde před nástupem trestu klient osobně představit...“

Celkem šest dotázaných spojuje zprávu pro soud (respektive s ní související kontakt s pachatelem ještě před rozhodnutím soudu) se šancí, že se do případu podaří efektivněji vnést také hledisko **uspokojení potřeb poškozeného**:

„Pachatelé trestné činnosti se k nám dostávají v raných fázích trestního řízení a jsou více motivováni k náhradě škody či odčinění následků trestného činu...“

„Zvyšuje se pravděpodobnost vykonání trestu a úhrady nákladů trestního řízení i náhrada škody, případně možnost uskutečnění mediace – včasný vstup PMS do případu...“

„Je větší prostor pro práci s poškozenými – možnosti mediací v přípravném řízení apod...“

Sedm respondentů si na nové úpravě cení možnosti navrhnout ve zprávě pro soud **jiný alternativní trest** než trest OPP, eventuálně doporučit uložení přiměřených povinností či omezení:

„Již v přípravném řízení poznáme klienty, máme možnost navrhnout i jiné tresty, případně uložení vhodných povinností a omezení, nejen čistého alternativního trestu...“

„Lze včas eliminovat případy, kdy uložení trestu OPP není vhodné, např. ze zdravotních či pracovních důvodů a je možno zároveň předjednat vhodnější alternativní trest...“

Probační úředník může ve zprávě upozornit také na skutečnost, že danému klientovi již byl trest obecně prospěšných prací **uložen v minulosti** a k jeho vykonání nedošlo. Tuto výhodu vyzdvihli tři respondenti:

„Lze případně doporučit či nedoporučit trest s odkazem na předchozí zkušenosti s výkonem OPP u daného klienta z předchozí doby...“

„Tímto ustanovením odpadají nevhodně uložené tresty OPP např. odsouzeným, kteří již několikrát trest OPP měli uložen a nevykonali jej...“

Podmínkou, aby se všechny uvedené změny v praxi uplatnily, ovšem zůstává, že soud bude **zprávu PMS a stanoviska v ní obsažená respektovat**. Hned osm respondentů (tedy pětina souboru) bohužel uvedlo, že se tak ne vždy děje:

„Setkáváme se běžně i s tím, že přes naše nedoporučení soudce stejně trest OPP uloží...“

„Problémem je, že následné rozhodnutí soudu není vždy v souladu se stanoviskem PMS. Také se občas vyskytuje jakési obcházení soudu, kdy si obžalovaného předvolají a po formálním seznámení s OPP si vyžádají jeho souhlas...“

„Na druhou stranu se i nadále objevují případy uložení trestu OPP trestním příkazem bez vyžádání zprávy PMS či ne vždy jsou zprávy PMS soudci respektovány...“

„Soudy opět po odeznění toho, že by měly vždy v případech uložení OPP trestním příkazem žádat o zprávu PMS (stížnost pro porušení zákona byla konstatována jako bezpředmětná), se vrací k tomu, že mnohdy ukládají OPP nevhodně, a to i recidivistům a problémovým klientům, což v důsledku vede zase jen a jen k dalším problémům. Umístění u konkrétního zadavatele OPP pak je pro tyto rizikové klienty velmi problematické...“

„Hodnota“ zprávy je navíc podle jednoho z dotazovaných **limitována časově**. Díky tomu je celkový efekt dané právní úpravy opět podmíněn přístupem soudu, který zprávu využívá:

„Změnu vnímám jednoznačně přínosně – dojde ke zmapování aktuální zdravotní, sociální, ekonomické a rodinné situace a na základě těchto informací lze kvalifikovaněji rozhodnout o vhodnosti uložení či neuložení trestu OPP z hlediska jeho vykonatelnosti, ovšem za předpokladu, že soud v brzké době po zpracování zprávy ve věci rozhodne, při delší době již zpráva může ztratit informační hodnotu...“

Jak již bylo konstatováno, **negativně hodnotil** povinnost soudu vyžadovat zprávu PMS pouze jediný respondent (připomeňme, že vedoucí středisek PMS se tím výrazně lišili od soudců a státních zástupců). Jako důvod uvedl, že pokud soud rozhoduje trestním příkazem, má vždy k dispozici protokol o výslechu podezřelého. V tomto protokolu je dotýčný tázán na zdravotní stav i další okolnosti. Proto se tomuto respondentovi jeví nutnost vyžadovat zprávu probačního úředníka „zbytečnou a zdržující“.

4.1.4. Navrhované změny pro efektivnější výkon trestu OPP

V poslední otázce věnované v našem dotazníku trestu obecně prospěšných prací jsme respondenty vyzvali, aby sami navrhli, jaké změny v trestním zákoně by mohly vést k jeho efektivnějšímu výkonu. Nereagovali pouze dva dotázaní, jeden respondent pak uvedl, že takovou ideu nemá.

Nejčastější návrh směřoval k problému, jemuž se řada respondentů věnovala v předchozích otázkách – tedy lhůtě, po kterou může odsouzený trest obecně prospěšných prací vykonat. Opět se potvrdilo, že její prodloužení považuje většina vedoucích středisek PMS za chybu. Celkem 26 respondentů (58 %) se domnívá, že **zkrácení lhůty zpět na jeden rok** (tedy dle předchozí zákonné úpravy) by bylo jednou z cest k požadované efektivitě trestu.

Také druhý nejčastěji zmiňovaný návrh opakoval myšlenky, které již zazněly – podle 11 respondentů (24 %) by k větší efektivitě výkonu trestu OPP přispělo, pokud by **soudy rychleji či pružněji reagovaly** na návrhy na přeměnu trestu u klientů, kteří stanované podmínky neplní. V tomto případě tak respondenti nevolají po legislativní změně, ale pouze po zdokonalení stávající praxe:

„Postačí, když budou soudy reagovat pružně...“

„Nejedná se o změnu v zákoně, ale rychlejší reakce okresních soudů na návrhy přeměny trestu OPP...“

„Zákonná úprava je dle našich názorů efektivní dostatečně, jen v některých případech by bylo ze strany soudců třeba více zohledňovat návrhy PMS, protože trest OPP nedoporučujeme či navrhuje na přeměnu jen v opravdu odůvodněných případech...

Pět respondentů by zákon upravilo ve smyslu **zrušení možnosti přeměny** nevykonaného trestu obecně prospěšných prací na trest jiný než trest odnětí svobody. Zdá se jim, že nová úprava, umožňující již zmíněné nahrazování „alternativy alternativou“, je v tomto bodu v rozporu s požadavkem výchovného působení na pachatele:

„Zrušení přeměny na trest domácího vězení v případě nevykonávání trestu, porušování podmínek atd. – připadá nám to v podstatě nevýchovné...“

„Ne přeměna OPP na trest domácího vězení či peněžitý trest, ale vrátit se k jasně stanoveným podmínkám 1 den neodpracovaných OPP = 1 den výkonu trestu odnětí svobody. Novou úpravu vnímám jako v době přijetí – účelové řešení k tomu, aby odsouzení k OPP nenastupovali do výkonu trestu odnětí svobody ke krátkodobým trestům, respektive alespoň snahu o to, aby tam nastoupili s časovým posunem...“

V pěti případech zazněl požadavek na **zvýšení pravomocí PMS**, což by podle respondentů kromě jiného zajistilo menší zatížení soudů:

„Zcela svěřit kompetence při nařizování, změně místa výkonu do rukou PMS ČR. Situace by mohla vést k tomu, že soudce trest pouze uloží a soud již nebude mít další administrativní zátěž s prací na případu, pouze s případným návrhem na přeměnu trestu. Změnu možnosti výkonu podle vzorů jiných zemí tak, aby bylo uloženo např. 300 hodin trestu a bylo by na zvážení PMS ČR, jakým způsobem bude trest vykonáván – tj. polovinu jako hodiny prospěšných prací a další část dle individuální situace klienta – psychologické poradenství, programy následné péče, programy zaměstnanosti, protidluhové programy apod. Změna povede k tomu, že klient bude zapojen do větší škály služeb, nepůjde jen o odpracování hodin a může dojít k řešení či omezení recidivy...“

„Střediska PMS by měla mít pravomoc vydávat usnesení o nařízení trestu ke konkrétnímu poskytovateli. Zrychlil by se tím výkon samotného trestu OPP a ulevilo administrativě soudu...“

„Nařizování místa výkonu trestu OPP přímo probačním pracovníkem. Soud tímto vykonává pouze zbytečnou administrativu...“

„Aby PMS mohla vydávat usnesení o nařízení trestu OPP – proces bude efektivnější, často od dojednání s poskytovatelem a vydáním usnesení, které je vydáváno na návrh PMS, uběhne dlouhý čas...“

Tři respondenti by v zákoně uvítali jasnější vymezení podmínek výkonu trestu, a to formou **stanovení určitých limitů** pro vykonání požadovaných prací, které musí odsouzený dodržet:

„Stanovit povinnost v každém měsíci odpracovat minimálně 1/12 trestu. Pokud neodpracuje a není řádně zdůvodněno, např. nemocí nebo zaměstnáním, tak přeměna ve výkon trestu odnětí svobody. Rozvolňování povinnosti nemá žádný pozitivní výchovný efekt...“

„Určit minimální týdenní/měsíční sazbu, kterou by odsouzený musel vykonat...“

„Uložit povinnost vykonat určitý počet hodin v určitém časovém období, aby docházelo k průběžnému výkonu trestu OPP, což by umožňovalo efektivnější kontrolu výkonu trestu OPP a zvyšovalo by to užitečnost výkonu trestu pro poskytovatele (záruka průběžného výkonu prací). Případně přidat k povinností odsouzených povinnost dodržování harmonogramu prací (tj. harmonogramu, který vznikne dohodou mezi odsouzeným a poskytovatelem prací)...“

Další tři respondenti cítí slabinu v malé nabídce míst pro výkon trestu. Domnívají se proto, že by v zákoně měla být stanovena **povinnost určitých subjektů** podmínky pro vykonání trestu obecně prospěšných prací aktivně vytvářet:

„Nařídit povinnost státním subjektům poskytovat možnost výkonu trestu OPP...“

„Povinnost měst v rámci své veřejnosprávní funkce poskytovat OPP...“

„Zákonná povinnost pro obce, rozpočtové a příspěvkové organizace k vytváření míst pro výkon OPP...“

Dva vedoucí středisek PMS se domnívají, že trestní zákon by měl výslovně zamezit možnosti uložit trest obecně prospěšných prací pachateli, který při jeho výkonu v **minulosti selhal**:

„Ustanovení zákazu ukládání trestu OPP odsouzeným, kterým byl trest OPP v posledních třech letech přeměněn...“

„Neukládat trest těm klientům, jimž byl tento trest v minulosti přeměněn...“

Dvě zastoupení měl v komentářích také názor, že zákon by měl zajistit **pojištění** pro poskytovatele i odsouzené, a také návrh, že trest OPP by si zasloužil **ucelenou právní úpravu** jeho výkonu. Jednotlivě se pak objevovaly další zajímavé náměty. Respondenti zmiňovali například zakotvení dohody o realizaci výkonu OPP do trestního zákoníku, stanovení pevné a krátké lhůty pro rozhodování o návrzích, potřebu neukládat trest OPP osobám, u kterých není známé a ověřené místo pobytu, povinnost sjednávat časový harmonogram výkonu trestu a následně i povinnost všech jej respektovat či zřízení „chráněných dílen“, kde by byli „rizikovní“ klienti (například dlouhodobě nezaměstnaní) pod dohledem a kde by s nimi navíc bylo možno kontinuálně pracovat. Jeden respondent by uvítal rovněž povinnost soudu vyžádat si zprávu k uložení trestu OPP nejen při rozhodování trestním příkazem, ale taktéž při rozhodování v hlavním líčení (minimálně by podle něj měl soud prostřednictvím PMS vždy ověřovat, zda existuje vhodný poskytovatel dle místa pobytu a zaměstnání pachatele). Jiný z oslovených by naproti tomu zrušil i ostatními kolegy vítanou změnu v podobě povinné zprávy PMS při rozhodování trestním příkazem (jednalo se o téhož respondenta, který vyžadování zprávy kritizoval již v předchozí otázce).

4.2. Institut dohledu

Dohled probačního úředníka je v novém trestním zákoníku vymezen v ustanovení § 49 až 51. V našem dotazníku jsme se zaměřili na všechny podstatné skutečnosti, a to jak na vymezení samotného účelu dohledu, tak na vymezení povinností pachatele a povinností a oprávnění probačního úředníka. Současně jsme pozornost věnovali také největším praktickým problémům, kterým střediska PMS čelí, a také případným legislativním návrhům, které by mohly přispět k efektivnějšímu výkonu dohledu.

4.2.1. Vymezení účelu dohledu

Z názorů vedoucích středisek vyplývá, že účel dohledu je v novém trestním zákoníku vymezen vhodným způsobem. Jak ukazuje následující tabulka, ani jeden respondent se nedomnívá, že by toto vymezení bylo „zcela nevyhovující“, za „spíše nevyhovující“ jej považují pouze dva.

Tabulka 37: Spokojenost s vymezením účelu dohledu v novém trestním zákoníku (PMS)

	Počet respondentů	v %
Zcela vyhovující	20	44,4
Spíše vyhovující	20	44,4
Spíše nevyhovující	2	4,4
Zcela nevyhovující	0	0,0
Neví/nemá jednoznačný názor	3	6,8
Celkem	45	100

Kladnému hodnocení zákonné úpravy odpovídal charakter většiny komentářů, které respondenti ke svým odpovědím připojili (dvacet dotázaných tuto možnost nevyužilo, v některých případech s dovětkem „bez připomínek“ či „nemám komentář“). Dva respondenti uvedli, že nová úprava se v zásadě neliší od úpravy předcházející. V patnácti případech jsme se mohli setkat s výroky různou formou vyjadřujícími **spokojenost**:

„Formulace je přesná, stručná a jasná...“

„Účel je popsán jasně a srozumitelně.“

Čtyři respondenti si zvláště cenili, že zákon dohled nejen vhodně vymezuje, ale zároveň ponechává PMS **prostor pro hledání vlastních cest či metod**, jak požadovaných cílů dosáhnout:

„Zákonné vymezení je zcela vyhovující a je jen na úředníkovi, aby klientovi jasně vysvětlil, co je účelem dohledu – v zákoně pro to má plnou oporu, a motivoval jej k jeho úspěšnému výkonu...“

„Účel dohledu je vymezen vhodně, je možné z něj čerpat a řešit individuálně...“

Drobný nesoulad v názorech bylo možno pozorovat u **vyváženosti zákonné definice dohledu** z hlediska pomyslného poměru mezi pomocí, kterou má probační úředník klientovi nabízet, a kontrolou, jak klient dodržuje stanovené podmínky. Zatímco dva respondenti v tomto smyslu nový zákoník ocenili (viz první dva z následujících citátů), jiní dva byli kritičtější (druhé dva citáty):

„Je dostatečně vyvážené – zahrnuje zároveň nástroje sociální kontroly i podpůrnou sociální práci s klientem...“

„Je v něm zachycen prvek jak kontroly, tak pomoci, tedy restorativního přístupu...“

„Spojení kontroly a pomoci je poněkud diskutabilní, také ochrana společnosti je příliš velký cíl – někdy tušíme, že odsouzený, kterého máme na dohled, představuje riziko, dokonce můžeme vědět proč a jaké, ale soud nezareaguje dřív, než se skutečně něco stane...“

„Domnívám se, že by bylo vhodnější více podtrhnout kontrolní prvky dohledu...“

Dva respondenti v zákonném vymezení dohledu postrádají zmínku o **zájmech poškozených**. Shodli se, že pachatel by měl být jasně veden k odčinění následků, které svým skutkem způsobil. I tato oblast by podle nich měla být součástí probační práce.

Objevily se také další, velmi konkrétní náměty. Jeden z respondentů by upravil znění § 49 odst. 2 písm. a), kde by namísto konstatování, že účelem dohledu je „sledování a kontrola chování pachatele“, uvítal pojem „**sledování životní situace**“. Jako mírně zavádějící vnímá tento respondent rovněž pojem „odborné vedení pachatele“. Domnívá se, že vhodnější by byla úprava ve smyslu termínů „individuální“, „přiměřené“ či „užitečné“. Také cíl dohledu by podle jeho názoru měl být rozšířen o plnění závazného probačního plánu. Znění třetího odstavce § 49 („Dohled nad pachatelem provádí probační úředník“) navíc podle něj svádí k domněnce, že u dohledů nejsou činní **probační asistenti**.

V několika komentářích zazněly připomínky týkající se problémů v rámci samotného výkonu dohledu, a to konkrétně při **spolupráci se soudy** (v této části dotazníku zmínilo šest respondentů). Většinou šlo o konstatování, že samotná zákonná norma, byť dobře připravená, pro zajištění efektivní práce nestačí:

„Zákon není špatně napsán, některým soudcům však záleží především na tom, zda odsouzený ve zkušební době nespáchal další trestnou činnost, některým dokonce stačí, když odsouzený k dohledu pouze dochází (tzn. je fyzicky přítomen), i když neplní povinnosti nebo probační plán. Myslím, že někteří nemají vůbec představu, co je smyslem dohledu a jak tento probíhá. Pokud již soudce dohled uloží, měl by být probačnímu úředníkovi partnerem a ihned reagovat na zjištěné nedostatky v plnění odsouzeného. Oba by měli být tzv. na jedné lodi...“

Tomuto tématu se budeme podrobněji věnovat dále, neboť se k němu většina respondentů vyjadřovala i v následujících otázkách (nejvíce v otázce na největší problémy praxe).

4.2.2. Vymezení povinností pachatele

Pravidla, jimž se pachatel s uloženým dohledem musí podrobit, upravuje v novém trestním zákoníku § 50. Naše šetření ukazuje, že také v tomto případě považuje většina vedoucích středisek PMS příslušné znění za vyhovující, opačný názor sdílela pouze desetina dotázaných (viz následující tabulku).

Tabulka 38: Spokojenost s vymezením povinností pachatele v rámci dohledu (PMS)

	Počet respondentů	v %
Zcela vyhovující	20	44,4
Spíše vyhovující	19	42,2
Spíše nevyhovující	5	11,2
Zcela nevyhovující	0	0,0
Neví/nemá jednoznačný názor	1	2,2
Celkem	45	100

Bez připomínek či dalších komentářů nechalo svou odpověď 14 respondentů (necelá třetina souboru). V ostatních případech připojili dotázaní většinou stručné vysvětlení, proč úpravu považují za vyhovující (týkalo se 13 respondentů). Oceňována byla především její jasnost a jednoznačnost usnadňující kontrolu klienta a jeho chování během zkušební doby:

„Povinnosti uvedené v trestním zákoníku jsou jasně specifikovány a pro klienty vymezují jasné mantinely pro výkon dohledu...“

„Jasně vymezení povinností klienta zlepšuje možnost kontroly...“

„Povinnosti pachatele jsou jednoznačně definovány, vymezení je pro realizaci dohledu zcela dostačující...“

Jeden z respondentů zvláště uvítal povinnost pachatele informovat probačního úředníka o **zdrojích obživy**, další pak **uzákonění probačního plánu dohledu**.

Čtyři respondenti by považovali za žádoucí, aby byla mezi základní povinnosti doplněna také **povinnost pachatele nahradit škodu**, kterou svým skutkem způsobil, eventuálně i další pohledávky s trestnou činností spojené. Opět se tím potvrdilo, že vedoucím probačních středisek je blízká filozofie restorativní justice, založená na uspokojování potřeb obětí i celé komunity:

„Doplnila bych ještě povinnost, aby odsouzený během dohledu odstranil zcela nebo částečně způsobenou újmu nebo škodu...“

„Povinnost hradit své pohledávky, které vznikly v souvislosti s trestnou činností – škoda, náklady trestního řízení, náklady obhajoby, náklady na VTOS...“

Ve třech komentářích se objevilo téma **drog a drogových závislostí**. Respondenti doporučovali rozšířit výčet povinností o povinnost klienta podrobit se testům na přítomnost návykových látek v těle, a to zejména u případů, kde trestná činnost s jejich zneužíváním souvisela:

„Možnost kontroly zneužívání OPL a alkoholu, pokud byl čin spáchán v souvislosti s jejich užíváním, nebo je pro klienta problémem...“

Od dalších tří dotázaných zazněl námět na doplnění odst. c) citovaného paragrafu, který se týká povinnosti pachatele informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených omezení a povinností a jiných důležitých okolnostech. Praxi by podle jejich názoru prospělo, aby byl pachatel ze zákona povinen o těchto skutečnostech nejen informovat, ale **přímo je dokládat**. Jedna z dotázaných by současně stanovila časové limity, do nichž by měl klient na středisko PMS oznámit podstatné změny, k nimž v jeho životě došlo:

„Uvítala bych připojení povinnosti dokládání sdělených skutečností a povinnost každou změnu (pobytu, zaměstnání, zdrojů obživy) nahlásit probačnímu úředníkovi obratem, například nejpozději do pěti pracovních dnů...“

Zazněl ovšem také názor, že byť by doplnění povinnosti dokládat uvedené skutečnosti bylo přínosem, současná zákonná úprava daný problém v podstatě řeší, a to konkrétně v § 50, písm. a):

„Možnost doplnění – §50 písm. c) – informovat a dokládat probačnímu úředníkovi... Nicméně to v podstatě zahrnuje písm. a) – spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví...“

Dva respondenti poukázali na skutečnost, že zákoník obsahuje i takový druh povinností pachatele, **jejichž dodržování PMS nemůže reálně kontrolovat**. Jeden z nich přitom odkazoval na část zákoníku, týkající se přiměřených omezení a přiměřených povinností u podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. Zejména se zmínil o povinnosti zdržet se návštěv nevhodného prostředí, neoprávněných zásahů do práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob, hazardních her či požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek:

„U některých z vyjmenovaných povinností však není v silách probačního úředníka zajistit jejich kontrolu ani ve spolupráci s policií (§ 48 odst. 4 písm. e až g)...“

V jednom z komentářů zazněl požadavek, že by měl zákon pamatovat na situaci dohledu u pachatelů, kteří **dosud nebyli pravomocně odsouzeni**:

„Od počátku činnosti PMS zcela chybí bližší určení a vymezení povinností pachatele, který nebyl odsouzen a podrobuje se dohledu v době náhrady vazby tímto institutem (NVD), nebo vykonává dohled ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání...“

Znovu jsme se mohli setkat (v tomto případě u sedmi respondentů) také s připomínkami, že samotné znění zákona sice je důležité, ale ještě podstatnější je jeho **uplatňování v praxi**. Opět se přitom jednalo zejména o výhrady k práci soudů:

„Povinnosti jsou vymezeny dobře, ale bohužel stále chybí adekvátní zpětná vazba ze strany soudů v případě neplnění těchto povinností ze strany pachatelů...“

„Formálně-právně jsou povinnosti pachatele vymezeny dostatečně, problém je ovšem s tím, že úroveň plnění těchto povinností je odvislá od rozhodovací praxe soudu, kdy pokud soud o neosvědčení a nařízení výkonu TOS rozhodne, pouze pokud odsouzený poruší povinnost vedení řádného života a není pro soudce podstatné, že neplní povinnosti, které mu v rámci dohledu ze zákona vyplývají, pak je celkem nepodstatné, jak jsou tyto povinnosti v zákoně vymezeny...“

„Pro praxi by bylo přínosné, kdyby soudci při uložení dohledu odsouzené alespoň v minimálním rozsahu poučovali, co dohled obnáší a motivovali je k dostavení se o vlastní vůli na místně příslušné středisko PMS ještě před jeho pověřením soudem, což by mohlo eliminovat časově a ekonomicky náročné nahánění klientů. Přiměřenou povinnost dostavit se např. do čtrnácti dnů od data hlavního líčení na PMS některé soudy využívají...“

„Problém spíše představuje nevyužívání této možnosti ze strany soudů. Soudy pracují s dohledem mnohdy nevhodně. Zdráhají se např. dohled využít při kratších trestech. Využití dohledu u méně narušených jedinců by mohlo přinést pozitivní efekt. Stanovit dohled u člověka až x-násobně trestaného, kdy jeho narušení dosáhne vyšší stupeň, nepřináší mnohdy žádoucí efekt. Dohled u méně narušených jedinců, zejména v případě špatně fungující rodiny a u mladších pachatelů může mít i jistý preventivní význam. Minimální výchovný dopad má dohled u tzv. hospodářské trestné činnosti...“

4.2.3. Vymezení povinností a oprávnění probačního úředníka

V § 51 trestního zákoníku jsou stanoveny povinnosti a oprávnění, které má při výkonu dohledu probační úředník. Jak dokazují následující dvě tabulky, také v tomto případě hodnotí většina vedoucích středisek PMS citovaný zákon kladně. Nespokojených bylo nepatrně více v otázce na oprávnění probačního úředníka (variantu „spíše“ či „zcela nevyhovující“ zde zvolilo pět respondentů, u otázky na spokojenost s vymezením povinností pouze jeden).

Tabulka 39: Spokojenost s vymezením povinností probačního úředníka u dohledu (PMS)

	Počet respondentů	v %
Zcela vyhovující	25	55,6
Spíše vyhovující	17	37,8
Spíše nevyhovující	0	0,0
Zcela nevyhovující	1	2,2
Neví/nemá jednoznačný názor	2	4,4
Celkem	45	100

Tabulka 40: Spokojenost s vymezením oprávnění probačního úředníka u dohledu (PMS)

	Počet respondentů	v %
Zcela vyhovující	17	37,8
Spíše vyhovující	22	48,9
Spíše nevyhovující	4	8,9
Zcela nevyhovující	1	2,2
Neví/nemá jednoznačný názor	1	2,2
Celkem	45	100

Možnosti připojit vlastní komentář využilo u otázky na vymezení povinností probačního úředníka 23 respondentů. U čtrnácti z nich se přitom opět jednalo o upřesnění, proč jsou se zákoníkem v daném směru **spokojeni**:

„Zákoník řeší vše...“

„Přiměřeně reflektuje posun od policejního k probačnímu dohledu...“

„Podrobně a jasně komentovány povinnosti, odkazováno na existenci probačního plánu...“

„Současná úprava přesně povinnosti vymezuje, na druhou stranu nechává prostor PMS pro třeba netradiční řešení a sociální práci s klientem...“

V kontextu výše uvedeného již nepřekvapí, že několik dotázaných (u této otázky celkem pět) si opět posteskl, jak ke spolupráci při výkonu dohledu **přístupují některé soudy**:

„Vymezení povinností může být sebelepší, a probační úředník je může plnit beze zbytku, pokud ale soudy nebudou reagovat na zprávy o neplnění podmínek odsouzeným, účel dohledu nemůže být zcela naplněný...“

„Povinnosti jsou vymezeny dobře, ale bohužel stále chybí adekvátní zpětná vazba ze strany soudů v případech, že úředník sděluje opakované porušení...“

„Povinnosti i oprávnění jsou poměrně jasně uvedeny, problémem v praxi je ne zcela efektivní a rychlá reakce soudu na sdělení o neplnění dohledu; do doby, než soud rozhodne (zda vůbec), často odsouzený páchá novou trestnou činnost; kdyby soud reagoval rychle, podařilo by se v některých případech další trestné činnosti zabránit...“

„V praxi se v rámci tohoto institutu nepotýkáme s výraznými problémy v rámci zákoníku, problém spíše nastává při vymahatelnosti práva ze strany soudu – např. osvědčení pachatele přesto, že dohled je vyhodnocen jako nefunkční a osvědčení není probačním úředníkem doporučeno. Dále chybí flexibilita soudů – např. pachatel s dohledem na podmíněně propuštění páchá další TČ či jinak závažně porušuje podmínky uloženého dohledu (např. požívá alkohol přes uložený zákaz) – probační úředník toto avizuje soudu a ten zůstává nečinný – často se jedná i o velmi nebezpečné pachatele a dohled pak neplní právě tuto společensky ochrannou funkci...“

Tři respondenti navrhli konkrétní změny ve **znění příslušných paragrafů**. Dva z nich by upravili znění odst. 3 zmíněného paragrafu (tedy § 51), určující termíny, v nichž má PMS informovat soud o průběhu dohledu. Domnívají se, že namísto stanovených šesti měsíců (nestanoví-li předseda senátu jinak) by postačovala lhůta jednoho roku. Důvodem je podle nich skutečnost, že o závažném narušení podmínek dohledu informuje probační úředník bez odkladu, naopak u „mnohaleťch“ dohledů, kde s klientem není problém, by **roční frekvence zpráv** byla dostačující. Druhý návrh směřoval k doplnění odst. 1, a to ze současné formulace „probační úředník je povinen vykonávat dohled nad pachatelem v souladu s vytvořeným probačním plánem“, kdy by byla vložena zmínka „a v souladu s výrokem soudu“. Tomuto respondentovi se současně jeví věta „být mu nápomocen v jeho záležitostech“ jako příliš široká či zavádějící – navrhoval by její zúžení či specifikaci zmíněných „záležitostí“. Jeden z oslovených pak uvedl, že v rámci probačních činností má pracovník PMS velmi **malé pravomoci**. Považuje za žádoucí, aby měl **status úřední osoby** dle § 102 TrZ.

S větším množstvím návrhů jsme se setkali u otázky na **oprávnění probačního úředníka** (svou odpověď zde volně rozvedlo 27 respondentů). Devět dotázaných se vyslovilo pro **rozšíření** těchto oprávnění (dva respondenti dokonce ironicky upozorňovali, že ačkoli § 51 nese v názvu „povinnosti a oprávnění probačního úředníka“, ve skutečnosti se týká především povinností). Konkrétně se jednalo o (reálně zřejmě jen těžko představitelné) oprávnění **prolomit bankovní tajemství** v případě úspor klientů a také o již dříve zmiňovanou možnost **testovat klienta na přítomnost alkoholu** či jiných návykových látek v těle. Nejvíce poznámek ale směřovalo k **posílení postavení probačního úředníka** ve vztahu k soudu či k uloženým opatřením:

„Dosah probačních zpráv by neměl spočívat pouze v podávání informací, ale i v konkrétních podnětech probačního úředníka k příslušnému orgánu, k nimž by se mělo dále přistupovat jako k erudovaným a zřetele hodným výstupům z této konkrétní odborné činnosti...“

„Z dosavadní praxe je zřejmé, že některé soudy nereagují na zprávu probačního úředníka, že klient výrazným způsobem porušil podmínky dohledu a ve věci ničeho nekonají či sdělují, že máme pokračovat ve výkonu dohledu. Bylo by vhodné, aby PMS byla v rámci vykonávacího řízení stranou a mohla

podat návrh ke konání veřejného zasedání a soud by musel v dané věci konat. Soud by měl neprodleně po konání veřejného zasedání či výslechu informovat PMS o jeho výsledku...“

„Chybí oprávnění probačního pracovníka, dle vyhodnocení případu, nastavit povinnost či omezení směřující k naplňování účelu dohledu – snížení možnosti opakování TČ – např. zdržet se užívání alkoholu a omamných a psychotropních látek, povinnost podrobovat se psychologickému poradenství apod. Z praxe vyplývá, že probační pracovník je v rámci dohledu a v průběhu dohledu schopen definovat rizika a tudíž následně zapracovat kroky vedoucí k účelu dohledu do probačního plánu. Často se ale stává, že soudem povinnosti nejsou uloženy, probační plán má tak takřka charakter dobrovolnosti – tj. není-li plněn, soudce situaci neřeší. Soudem uložené přiměřené povinnosti a omezení často nereagují na reálný a aktuální stav pachatele, který se může v průběhu času během dohledu měnit – tato kompetence by tedy měla být v rukou probačního úředníka...“

„Postrádám alespoň návrh soudu na výkon trestu odnětí svobody, popřípadě jiná opatření... (nutno brát v potaz, že svými kroky nemohu nijak soudem uložený trest zpřísnit). Jak pak ošetřit např. vysoké riziko u omamných a psychotropních látek, když ho na léčení nemohu poslat, musím počkat, až dojde k takovému kroku sám, mezitím však způsobí značné škody...“

Jedenáct dotázaných vyjádřilo v komentáři **spokojenost** s tím, jak nový zákoník oprávnění probačního úředníka vymezuje. Příslušné paragrafové znění hodnotili většinou jako dostačující, poukázováno bylo také na možnosti, které se od něj odvíjejí:

„Vymezení je dostačující...“

„Podrobně a jasně komentována oprávnění probačního úředníka, odkazováno na existenci probačního plánu...“

„Oprávnění hodnotím jako vyhovující, více oprávnění by mohlo připomínat spíše policejní dozor, než dohled na restorativním principu...“

„Tato oprávnění byla rozšířena a byla tím dána možnost probačnímu úředníkovi efektivněji kontrolovat uložené povinnosti, povinnosti sjednané v probačním plánu...“

„Dohled nebude nikdy jen o PMS, vždy se musí jednat o vytvoření sociální sítě a tedy o spolupráci s ostatními subjekty jak trestněprávními, tak sociálním a neziskovým sektorem. Vymezení oprávnění nám tento prostor jednoznačně umožňuje...“

„Byly zvýšeny pravomoci, ale také odpovědnost probačních úředníků, což plně vítám...“

Znovu se objevilo téma **rizik, spojených s výkonem profese**. Dva respondenti by uvítali, aby byla zákonem lépe ošetřena ochrana probačního úředníka při kontaktu s rizikovými klienty:

„Při kontrole dohledu ze strany probačního pracovníka by bylo žádoucí, aby byla ošetřena veškerá možná rizika ve styku s klientem, a to jak na středisku, tak i při návštěvě v jeho domácnosti...“

„Chybí jasné ustanovení v trestním zákoníku, že probační úředník je úřední osobou, vyjmenovanou v § 127 trestního zákona...“

Na užití **vhodné terminologie** v zákoníku pak upozornila respondentka, která se v komentáři věnovala možnosti dát pachateli „poučení“ ve smyslu odst. 2 citovaného paragrafu:

„Nově může probační úředník využít tzv. poučení pachatele o tom, že bude-li opakovaně nebo závažněji porušovat stanovené podmínky, probační plán nebo přiměřená omezení či povinnosti, bude o tom informován předseda senátu. Moje výhrada je spíše terminologická. Domnívám se, že pojem poučení není příliš vystihující. Pachatel je o všech podmínkách a povinnostech poučen v počátku dohledu, stejně tak o tom, že nebude-li je plnit, bude o tom soud informován. Pokud tedy i po takovém prvotním poučení porušuje podmínky dohledu, volila bych spíše VÝSTRAHU nebo DŮRAZNÉ UPOZORNĚNÍ. Myslím si, že z psychologického hlediska nebude POUČENÍ příliš efektivní...“

4.3.3. Největší vnímané problémy praxe v oblasti výkonu dohledu

S velkou odezvou respondentů jsme se setkali u otázky vybízející k popsání největších obtíží, jimž PMS při výkonu dohledu čelí. Možnost svěřit nám své zkušenosti nevyužili pouze tři dotázaní. V komentářích jasně dominovalo téma **spolupráce PMS se soudy**, což vzhledem k častým připomínkám uváděným v předchozích otázkách nebylo příliš překvapivé. Kriticky se k práci soudů vyjádřilo 34 respondentů, tedy tři čtvrtiny celého vzorku! Společným jmenovatelem většiny komentářů byla **malá (či dokonce žádná) odezva** na zprávy probačního úředníka ke klientům porušujících podmínky dohledu:

„Soudy poměrně v dosti případech nereagují na zprávy o neplnění povinností v rámci dohledu dostatečně pružně, případně vůbec, což poškozuje image tohoto institutu...“

„Nejvíce mi vadí liknavost soudů při negativních zprávách o výkonu dohledu. V případě, že informuji soud o závažných porušeních podmínek výkonu dohledu, měl by soud dle mého názoru reagovat neprodleně a daný problém řešit např. přeměnou podmíněného trestu na nepodmíněný nebo nařízením výkonu zbytku trestu odnětí svobody v případě podmíněného propuštění...“

„Dohled je uložen formálně, soud nespolupracuje s PMS ČR, nereaguje na negativní zprávy...“

„Potýkáme se s nepružnými reakcemi soudu na zprávy o neplnění dohledu, čím se trest stává neefektivní a nevychovný...“

„V případě, že odsouzený dohled neplní a závažně porušuje jeho podmínky, soudy ve většině případů nepřistupují k nařízení podmíněně odloženého trestu a nechávají dohled dále pokračovat. Soudy rovněž často nereflktují naše závěrečné zprávy o výkonu dohledu a rozhodují o osvědčení odsouzeného i přesto, že tento podmínky dohledu řádně neplnil...“

„Za velmi problematickou považuji situaci, kdy klient neplní dohled, nevede řádný život, neplní sjednaný probační dohledový plán... soudy je o tom podána zpráva a tato zůstane bez reakce. Mnohdy soud nereaguje ani přes opakované urgency. Za problémovou považuji otázku, kdy soud pachatele tzv. osvědčí s odkazem, že vedl řádný život, avšak při tom nespolupracoval s probačním úředníkem, neplnil probační dohledový plán. Soud byl o tom opakovaně zpraven, a přesto se nic nedělo...“

„Malá spolupráce soudců s probačním úředníkem při výkonu dohledu. Pokud klient poruší podmínky dohledu např. tím, že se nedostavuje ve lhůtách, které mu probační úředník stanoví a neinformuje jej o pobytu, zdrojích obživy apod., není pro některé soudce důvod k tomu, aby svolali veřejné zasedání, kde by tuto situaci s odsouzeným probrali a poté rozhodli...“

„Minimalní reakce ze strany soudů na porušování podmínek dohledu, popř. velmi pozdní reakce, někdy i měsíce... Tolerance nevedení řádného života (nehrazení škody, černá práce, nedokládání příjmu...). Neuhrazena škoda ze strany odsouzeného a přesto je osvědčen v podmínce...“

Nelze se divit, že mnozí probační úředníci jsou z takového přístupu soudců rozčarováni. Přehlížení zpráv o závažném porušení podmínek dohledu musí být z hlediska jejich pracovního uspokojení velmi demotivujícím prvkem. Ukazuje se navíc, že v ohrožení je za těchto okolností i potřebná **autorita**, kterou by PMS měla pro odsouzené představovat:

„Tato nevhodná praxe vede k tomu, že se klienti mezi sebou informují a vědí, že soud nebude ničeho konat, když probační úředník zasílá soudu negativní zprávu...“

Objevily se zkušenosti, že důvodem pro nařízení trestu odnětí svobody nemusí pro soud být ani **další trestná činnost** odsouzeného v průběhu dohledu. I takový jedinec se někdy překvapivě dočká „osvědčení“:

„Ani nejlépe zpravovaná a podložená zpráva o neplnění není sama o sobě důvodem k nařízení výkonu trestu odnětí svobody, popř. k uložení dalšího opatření ve smyslu zpřísnění. Nejsou výjimkou případy, kdy klient byl pravomocně několikrát odsouzen za trvání dohledu, a přesto není na negativní zprávu v dohledu reagováno – klient plní pouze to, že se zcela nahodile občas na PMS dostaví...“

„Tresty soudy často nepřeměňují ani při opakovaném odsouzení k další trestné činnosti v rámci zkušební doby. Odsouzený se v rámci zkušební doby dopustí další trestné činnosti, za kterou je pravomocně odsouzen, a přesto je osvědčen. Odsouzený v rámci zkušební doby nesplní zvláštní podmínku osvědčení, a přesto je osvědčen...“

„Povinnost řádného života během zkušební doby – soudy někdy (často) řetězí podmíněná odsouzení. Jak potom pracovat s klientem, který má např. dvakrát podmíněné odsouzení, pak obecně prospěšné práce a opět podmíněné odsouzení? Potom se vymahatelnost jeví naprosto jako formální... Nepopíráme, že je třeba vždy věc posuzovat individuálně...“

S prací soudů byl spojen také další jev, na který respondenti poukazovali. Podmíněné tresty s dohledem probačního úředníka jsou podle jejich názoru v některých případech **ukládány nevhodně**. Upozornilo na to deset dotázaných, tedy necelá čtvrtina našeho souboru. Chyby vidí jak v typu pachatele, kterému je dohled uložen, tak v podmínkách dohledu samotného, zejména pak délky stanovené zkušební doby:

„Podmíněné tresty a dohled probačního úředníka jsou ukládány čím dál tím více u velmi závažné trestné činnosti. Přibývá násilných pachatelů, se kterými není možné v rámci dohledu vůbec pracovat – vyskytují se u nich velmi závažné osobnostní odchylky (výrazné poruchy osobnosti, psychiatrické diagnózy často navazující na dlouholeté užívání drog)...“

„V některých případech je uložen dohled tam, kde není potřeba (např. pachatel má zaměstnání, dobré sociální zázemí, plní své finanční závazky, není dále rizikový, nepotřebuje vedení)...“

„Množí se případy, kdy jsou dohledy ukládány i v případech méně závažné trestné činnosti, např. § 337 odst. 1 písm. a). V některých méně závažných případech je zbytečně uložena příliš dlouhá zkušební doba, např. na pět, u podmíněného propuštění na sedm let...“

„Potýkáme se s ukládáním nepřiměřeně dlouhých zkušebních dob s dohledem probačního úředníka. Uvítali bychom spíše kratší zkušební dobu s možností jejího prodloužení na základě aktuálních zpráv od PMS...“

„Příliš dlouhé zkušební doby, klienti nejsou motivováni, nevidí konec...“

„Neúčelně uložené dohledy klientům, kteří opakovaně selhali při výkonech alternativních trestů, nespolupracovali s orgány činnými v trestním řízení...“

Jeden z respondentů soudům vyčítá neochotu **informovat PMS o událostech**, podstatných pro dohled nad klientem („Nemáme zprávy o nařízených veřejných zasedáních, nedostáváme usnesení z veřejných zasedání...“), jiný se ohradil proti situaci, kdy je tentýž klient k dohledu odsouzen více soudy současně („Občas neefektivní časové překrývání dvou vyslovených dohledů naráz od různých soudů...“).

Soud může odsouzenému v rámci zkušební doby uložit **přiměřená omezení a přiměřené povinnosti**, směřující k tomu, aby vedl řádný život. Šest respondentů vidí problém v tom, že některé z nich nelze v praxi uskutečnit – buď není možné v daném směru klienta reálně kontrolovat, nebo pro realizaci nejsou vytvořeny adekvátní podmínky:

„Uložení povinností, jež nelze kontrolovat – zdržet se určitého chování, nechodit na určitá místa apod...“

„Soudy jsou ukládány povinnosti, které nelze realizovat v menších regionech – neexistence služeb (psychosociální výcvik, najít si zaměstnání...)...“

„Velmi omezené možnosti jsou pro splnění např. přiměřené povinnosti podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy (viz § 48 odst. 4 písm. c) trestního zákoníku), a to díky absenci probačních resocializačních programů pro dospělé...“

„Problematická kontrola některých přiměřených povinností a omezení – např. zákaz hazardních her a gamblingu, užívání alkoholu a omamných a psychotropních látek – máme sice testy, nicméně je problematické pachatele intenzivně namátkově testovat (z časových důvodů na straně PMS či z finančních důvodů na straně pachatele, kdy často nemají finanční prostředky, aby se do střediska PMS na výzvu dopravili také mimo termíny plánovaných konzultací)...“

Tři respondenti by uvítali, aby soudy zmíněných povinností využívaly častěji:

„Málo využití ukládání ostatních povinností – programy, vztah k drogám, poškozeným, zaměstnání...“

S přiměřenými povinnostmi je spojen také obecnější problém, na který v dotazníku poukázalo celkem deset respondentů, a to **chybějící systém služeb a nástrojů**, vhodných nejen pro samotnou resocializační práci s pachatelem (programy pro ně), ale i pro uspokojení jejich základních životních potřeb, bez něhož je riziko následné recidivy značné:

„Je málo pracovních míst pro odsouzené. Dále je málo možností sociálního bydlení. Ubytovny pro problém sociálního a důstojného bydlení neřeší...“

„Absence navazujících služeb pro klienty, především v menších městech...“

„Absence probačních programů pro pachatele trestných činů. Bylo by vhodné větší zapojení neziskových organizací a jejich podpora. Absence odborníků v oblasti psychologie, absence léčeben...“

„Nedostatek vhodných (dostupných) návazných služeb, kterými by bylo možno ošetřovat zjištěná rizika, tj. riziko újmy, recidivy, sociální selhání. Např. tzv. dům na půl cesty (zejména pro odsouzené propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody) – problematika bydlení + zajištění zvýšené sociální kontroly nad odsouzenými s vysokým rizikem, doléčovací centra ambulantní nebo pobytové s terapeutickým programem – problematika závislostního chování, resocializační programy zaměřené na problematiku finanční gramotnosti, předluženost (alternativní programy oddlužení), agresivní řidiče, podporované zaměstnání odsouzených (získávání, rozvoj pracovních návyků), atd.“

„Neexistence spolupracujících subjektů poskytujících resocializační programy pro odsouzené, nezaměstnanost klientů v oblastech s vysokou mírou nezaměstnanosti – nereálnost motivovat klienty k získání zaměstnání...“

Téma nezaměstnanosti se objevovalo rovněž v komentářích, které za jeden z největších problémů v oblasti výkonu dohledu označovaly **sociální situaci klienta** – v tomto duchu se vyjádřilo devět respondentů. Kromě obtíží spojených s hledáním práce, které odsouzeným komplikuje záznam v rejstříku trestů, se jednalo o problémy spojené se **zadlužením** a exekucemi. Někteří klienti PMS se nechávají zaměstnávat „načerno“, což následně způsobuje komplikace s prokazováním reálných příjmů odsouzeného při řešení jeho závazků:

„Zadluženost klientů, nezaměstnanost klientů, jejich práce formou brigád (= načerno), jejich špatná finanční situace a z ní plynoucí neschopnost plnit své finanční závazky vůči poškozeným a státu...“

Jak již bylo konstatováno, klíčem k úspěšné resocializaci odsouzeného je jeho vlastní motivace žít v souladu se zákony a aktivně se podílet na řešení problémů, jimž ve své životní situaci čelí. Od ní se pak odvíjí i úroveň jeho spolupráce s probačním úředníkem. Podle pěti respondentů je to právě **slabá motivace klientů**, co jejich dohledovou činnost výrazným způsobem ztěžuje. Klienti se podle jejich zkušeností odmítají dostavovat na konzultace, nemají zájem spolupracovat, někteří i mění adresy, díky čemuž je obtížné je kontaktovat. Velkým problémem je za takových okolností vymahatelnost pohledávek, které klienti mají v souvislosti se spáchaným trestným činem:

„Minimální motivace odsouzených pracovat a hradit své pohledávky, často je pobírání dávek výhodnější (dávky převyšují příjem z minimální mzdy)...“

Bohužel se vyskytují případy, kdy úsilí probačního úředníka přimět klienta k uhrazení škody **nekoresponduje s postupem soudů**:

„Často se nám stává, že v rozhodnutí je uložena povinnost uhradit škodu dle § 228 trestního řádu, ale už tam není přiměřená povinnost dle § 85 trestního zákoníku, což vede k tomu, že i přes snahu probačního pracovníka přimět odsouzeného člověka k náhradě škody, škodu nehradí a v rámci podmínky ho to neohrožuje...“

„Pokud je uložena povinnost náhrady škody, soudy při osvědčení často nehledí na plnění náhrady škody...“

Pro probačního úředníka je někdy obtížné zjistit reálnou výši klientových příjmů. Upozornili na to tři respondenti:

„V praxi nemožná kontrola výdělků pachatele...“

Tři dotázaní považují za problém jednání s **rizikovými klienty**, jeden z respondentů obdobně zmínil i klienty s psychiatrickou diagnózou:

„Existují obavy z napadení ze strany pachatele – klienta, když tento může jednat s probačním pracovníkem bez dalších svědků, kteří by mohli zarazit jeho případné slovní či fyzické výpady...“

„Problematická spolupráce s psychiatrickými klienty a předávání informací o psychiatrických klientech...“

Dvakrát zazněl názor, že kvalitu dohledu limitují **personální možnosti PMS**. Pro efektivnější práci s klienty by služba potřebovala svou kapacitu rozšířit:

„Z kapacitních důvodů nelze zajistit častější a intenzivnější kontakt s odsouzenými ve všech případech, kdy je to zapotřebí...“

„Nedostatečné personální stavy PMS ČR pro kvalitní a efektivní zajištění dohledových činností, např. výkon intenzivního dohledu u odsouzených s vysokým rizikem (omezená kapacita na pracovníka, např. max. 30 případů na pracovníka)... Nedostatečné personální stavy PMS ČR pro přípravu podkladů pro možnost podmíněného propuštění s dohledem/do domácího vězení – cíl ochrana společnosti – kvalifikované posouzení připravenosti odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a následný život na svobodě (předjednání vhodných opatření ke snížení zjištěných rizik, eliminace nevhodně uložených odsouzení).“

Jinou komplikací pro dohled je situace, kdy odsouzený opustí republiku. Jeden z respondentů poukázal na fakt, že **pobyt klientů v zahraničí** není legislativně podchycen:

„Pobyt klientů v zahraničí není nijak ošetřen a další výkon dohledu bývá v těchto případech spíše formální. Pracovník není schopen situaci objektivně hodnotit, pokud nemá na dosah prostředí, kde klient žije v zahraničí...“

V komentářích se dále objevil postesek nad **součinností PMS a Vězeňské služby ČR** („činnost VSČR a PMS ČR na sebe ideálně koncepčně nenavazuje – akcent na společná témata: vyhodnocení a ošetření rizik. Aktuálně samotný pobyt ve výkonu trestu odnětí svobody nijak významně nesnižuje rizika – formální programy zacházení, nedostatek reedukačních a terapeutických programů ve výkonu trestu odnětí svobody...“) a také nad problémy spojenými s **náhradou vazby dohledem**, kdy soudy podle jednoho z respondentů nezasiílají rozhodnutí ve věci a PMS si o něj musí sama žádat.

4.3.4. Návrhy na změny v trestním zákoníku

V poslední otázce věnované dohledu jsme se respondenty pokusili přimět, aby sami navrhli změnu, jaká by podle jejich názoru přispěla k jeho efektivnějšímu výkonu. Neodhodlalo se k tomu pouze deset respondentů. Nejčastější reakce, s níž jsme se setkali (celkem 9 dotázaných), nicméně spočívala v konstatování, že podstatný krok k zefektivnění dohledu nevyžaduje ani tak změnu zákona, jako spíše **jiný přístup soudů**. Opět se tak vrátilo téma známé z předchozích otázek:

„Změna není nutná, je třeba spolupráce soudu s PMS ČR...“

„Aktuálně necítím žádnou zásadní potřebu změny. Efektivita dohledu totiž do značné míry závisí na osobě pachatele, zkušenostech a odbornosti probačního úředníka a reakcích soudu na zprávy o neplnění podmínek dohledu...“

„Není třeba měnit ani tak zákoník, jako praxi jednotlivých článků justice a způsob nakládání s alternativními tresty...“

„Efektivita dohledu není závislá na znění zákona, spíše na individuálním posouzení, komu bude dohled uložen, aby jeho výkon neztratil smysl a byl účelný...“

Šestnáct respondentů věří, že přístup soudů by se mohl změnit, pokud by byla **jasně stanovena pravidla** pro případy, kdy klient pravidla dohledu porušuje. Jejich konkrétní formu navrhovali různě:

„Zavedení povinnosti soudu reagovat na zprávy o závažném porušení podmínek dohledu v přiměřené lhůtě...“

„Mělo by platit, že pokud soudu doložím jasné podklady o laxnosti klienta, mělo by to být bráno jako jasné stanovisko pro zprísnění, popř. nařízení výkonu trestu odnětí svobody. Veškerá snaha PMS o naplnění dohledu je zmařena častou laxností soudů mnohdy na hranici nezájmu o obsah zprávy. Tj.: zakotvit lhůtu pro reakci soudu na negativní zprávu. Akceptace námi doložených argumentů ze strany soudů, např. pro nařízení výkonu trestu odnětí svobody...“

„Povinnost nařídit neprodleně (nebo stanovením lhůty) veřejné zasedání o dohledu, pokud k tomu je objektivní důvod (nedocházení na dohled, prokazatelné neplnění dohledu)...“

„Povinnost soudu po návrhu PMS nařídit veřejné zasedání ve lhůtě 1 měsíce...“

„Nevím, zda by to nebylo považováno za zásah do nezávislosti soudu, ale napadá mě možnost uložit soudům povinnost reagovat na zprávu o porušení podmínek dohledu a pokud možno do nějakého termínu od doručení takové zprávy a ne až na konci zkušební doby, kdy po celou dobu probační úředník píše, že dohled neplní svůj účel, a že klient neplní podmínky dohledu. Načež se stává, že proběhne roční lhůta po skončení zkušební doby a takovýto klient je osvědčen ze zákona...“

„Institut návrhu PMS – kdy soud by se musel případem na návrh PMS zabývat (v případě porušení dohledu) a zdůvodnit svůj postoj k věci...“

Podle dvou respondentů by uvedené nedostatky vyřešila **změna postavení PMS** v celém systému. Probační úředník by se podle nich měl stát přímou součástí rozhodovacích procesů:

„PMS by měla být účastníkem řízení v rozhodování o nařízení podmíněně odloženého trestu odnětí svobody s možností podat si proti rozhodnutí soudu opravný prostředek...“

„Trestní zákoník ani trestní řád ve svých ustanoveních s obligatorním zapojením PMS ČR ve fázi před rozhodnutím o podmíněném propuštění či přeměnou nepodmíněného trestu v trest domácího vězení výslovně nepočítá – např. vhodné by bylo obligatorní zapojení u odsouzených s vysokým rizikem...“

Sedm dotázaných vidí cestu k větší efektivitě v úpravě dílčích podmínek průběhu dohledu. Šlo by zejména o pružnější přístup k jeho délce, a to jak ve smyslu možného zkrácení u „bezproblémových“ klientů, tak uložení dohledu pouze na část zkušební doby. O takových opatřeních se v odborných kruzích diskutovalo již dříve (Rozum, Kotulan, & Tomášek, 2008). Přínosná by mohla být jak pro PMS (uvolnění potřebných kapacit), tak samozřejmě i pro samotné klienty (významný motivační faktor):

„Dohled by nemusel být uložen po celou dobu zkušební doby – např. na první 2 roky zkušební doby, přičemž by se dal usnesením přidat. Pokud totiž máme klienta, který potřebuje jen ukázat směr, jakým zvládat svou životní situaci, a poté je dlouhodoběji stabilní, má uhrazenou škodu, absolvovanou léčbu, vede řádný život atp., tak by zbytek zkušební doby již dohled nepotřeboval, ale zároveň by byl stále motivován se udržet v daných kolejích, protože zkušební doba by mu stále trvala...“

„Možnost uložení povinnosti po určitou část se zdržovat v obydlí (obdoba PDV v případě podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody), možnost tak snížit riziko recidivy u určité skupiny klientů. Možnost soudu na návrh a na základě zdůvodnění probačního úředníka rozhodnout o mimořádném zkrácení uložené zkušební doby; výrazný motivační prvek pro klienty. Možnost uložení dohledu pouze na část zkušební doby (některé soudy výjimečně ukládají, není dle mého názoru v souladu s právními předpisy)...“

Pružněji by se podle některých respondentů mělo postupovat také ve vztahu k **povinnostem a omezením**, která lze odsouzenému jako součást dohledu uložit (jeden z respondentů zmínil i to, že by soudy měly těchto opatření využívat ve větší míře než dosud). Podmínky i důležité události, ovlivňující jeho život, se v průběhu zkušební doby mohou měnit, na což by bylo vhodné reagovat, má-li dohled plnit svou „výchovnou“ či resocializační funkci. Soud by proto měl akceptovat návrhy PMS zakomponované do probačního plánu:

„Variabilita a možnosti změny povinností pachatele i v průběhu dohledu – například při zjištění zneužívání omamných a psychotropních látek možnost stanovit léčbu atp.“

„Závaznost probačního plánu, tj. zakomponované nové povinnosti a omezení stanovené na základě vyhodnocení rizik a potřeb by měly být soudem akceptovány a v případě jejich porušení by měl být postup stejný jako při porušení povinností či omezení stanovených v rozsudku či trestním příkazu...“

„Možnost PMS v průběhu dohledu stanovit pachateli přiměřená omezení a povinnosti – s ohledem na vyhodnocení rizik a potřeb odsouzeného...“

Dva dotázaní by zákon změnili tak, aby probační úředník nabyl postavení úřední osoby. Stejný počet navrhl jasně stanovit **maximální počet případů** na jednoho pracovníka PMS a stejnou podporu měl také námět, aby **soud uložení dohledu předjednal** s probační službou stejným způsobem, jako je tomu u obecně prospěšných prací či u trestu domácího vězení (jeden z těchto respondentů by takovou praxi uvítal zejména u klientů, kteří spáchali trestný čin závažnějšího charakteru). Ve dvou dotaznících bylo možno objevit připomínku, že by se mělo zamezit již výše vzpomínané situaci spočívající v **uložení více dohledů** témuž odsouzenému ve stejnou dobu:

„Neukládat více dohledů jednomu pachateli, tzn., že v praxi existuje situace, že pachatel má několik dohledů vedle sebe...“

„Odstranit v současné době rozšířenou praxi soudů v ukládání více podmíněných trestů s dohledem/ bez dohledu jednomu pachateli v případě páčání další trestné činnosti po uložení prvního podmíněného trestu...“

Jednotlivě pak zazněl návrh na vymezení **spolupráce s Policií ČR** při kontrole uložených omezení a povinností („možnost kontroly dodržování těchto povinností policisty v místě bydliště pachatele...“), zavedení **obligatorní povinnosti** v rámci podmíněného odsouzení s dohledem dostavit se na místně příslušné středisko PMS v určité lhůtě od vydání meritorního rozhodnutí („otázka, jak toto provázat s právní mocí – např. u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody je to snadné – odsouzený je osobně přítomen, právní moc – datum veřejného zasedání...“), ustavení povinnosti pachatele **dokladovat svoji aktuální situaci** („hlásit změny v oblasti bydlení, práce atd. v určitém, časově přesně vymezeném prostoru...“), zavedení **nástroje hodnocení rizik a potřeb** („diferencovaný přístup k odsouzeným dle zjištěného rizika...“), implementovat systém tzv. **domů na půli cesty** („účinný nástroj k omezení recidivy...“) a také, v obecné rovině, svěřit PMS **větší kompetence** při práci s odsouzenými.

4.4. Trest domácího vězení

Významnou novinkou, kterou trestní zákoník přinesl, je rozšíření systému sankcí o trest domácího vězení (§ 52 odst. 1 písm. b). Spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve stanovené době, s výjimkou případů, které zákon uvádí. Zákonodárce se inspiroval v zahraničí, neboť tento trest je v řadě zemí jako alternativa k trestu odnětí svobody běžně užíván. V našem dotazníku pro vedoucí středisek PMS jsme se zaměřili na čtyři tematické okruhy. Jednalo se o celkové hodnocení nové sankce, názory na dosud chybějící systém elektronického monitoringu, největší vnímané problémy praxe a také o návrhy na konkrétní legislativní úpravy, které by výkon trestu domácího vězení zefektivnily.

4.4.1. Zavedení trestu domácího vězení z pohledu PMS

Jak lze vyčíst z následující tabulky, vedoucí středisek hodnotí zavedení trestu domácího vězení (velmi či spíše) pozitivně – opačný postoj projevil pouze jeden respondent. Porovnáme-li jejich odpovědi s odpověďmi soudců a státních zástupců, spokojenost je v této skupině respondentů výrazně vyšší, neboť jak mezi soudci, tak státními zástupci se našla zhruba třetina dotázaných, kteří zavedení domácího vězení hodnotili negativně.

Tabulka 41: Názor na zavedení trestu domácího vězení do trestního zákoníku (PMS)

	Počet respondentů	v %
Velmi pozitivně	23	51,1
Spíše pozitivně	21	46,7
Spíše negativně	1	2,2
Velmi negativně	0	0,0
Neví/nemá jednoznačný názor	0	0,0
Celkem	45	100

Z doplňujících komentářů (u této otázky je poskytl 40 respondentů) bylo možno odvodit, že uvedenou sankci chápe většina vedoucích středisek jako **vhodné rozšíření palety trestů** sloužících jako alternativa k trestu odnětí svobody. S konstatováním tohoto typu jsme se setkali u 22 dotázaných:

„Rozšíření alternativních sankcí – možnost větší individualizace trestu...“

„Je to úprava, která v sumáři trestů dosud chyběla...“

Respondenti se shodovali, že svým charakterem se jedná o **sankci velmi přísnou**, která na škále trestů představuje pomyslný poslední stupeň před uvězněním:

„Je poslední možností před samotnou přeměnou či odsouzením k nepodmíněnému trestu...“

„Vhodné doplnění škály alternativních trestů o trest nejpřísnější...“

„Jedná se v současné době o nejpřísnější alternativní trest, který umožňuje odsouzenému poslední šanci před výkonem trestu odnětí svobody...“

„Dává odsouzenému poslední šanci znovu získat respekt k právnímu řádu ČR...“

Velkou výhodou trestu domácího vězení spatřují pracovníci PMS v tom, že na rozdíl od trestu odnětí svobody nejsou během jeho výkonu zprůtrhány **sociální vazby** mezi pachatelem a jeho blízkými (zmínilo 17 respondentů, tedy 38 % našeho vzorku). Obdobně byla zmiňována možnost pachatele **udržet si zaměstnání** (uvedlo 11 respondentů – 24 %) a také s ní spojená výhoda, že může **hradit své závazky či pohledávky** (8 respondentů – 18 %):

„Možnost zachování vazeb rodinných i pracovních, a přitom může dojít k potrestání...“

„Mají možnost chodit do práce, splácet dluhy, pokusit se narovnat důsledky svých činů, nezpřetrhají se jim vazby na rodinu, děti...“

„Klient není vytržen z rodinného prostředí a především může řádně docházet do zaměstnání a mít pravidelný zdroj příjmu (může hradit své pohledávky, které souvisí či nesouvisí s trestnou činností)...“

„Jedná se o smysluplnou alternativu výhodnou jak pro klienta – může chodit do práce, vydělává, splácí škody – výhoda pro poškozené, může být s rodinou, nepřerušuje se soc. vazby, vztahy, nevyčlenění se – výhoda pro rodinu, zároveň je omezen na své svobodě, běžném způsobu života – funkce trestu naplněna...“

Pět respondentů v komentáři uvedlo, že právě pro pachatele, kteří mají stálé zaměstnání a u nichž lze předpokládat pozitivní vliv sociálního okolí, je tento trest ideální:

„Alternativní trest vhodný pro specifickou skupinu pachatelů – pracující, se zdravotním omezením, žádající zachování rodinných vazeb...“

„Vhodný alternativní trest především pro ty pachatele, kteří řádně pracují a v minulosti jim byl ukládán již nepodmíněný trest: mohou hradit škodu, mohou hradit výživné, rodina neztratí živitele a zároveň nedojde k zprůtrhání vazeb (zvláště tam, kde jsou děti). Vhodný alternativní trest pro mladistvé a pachatele blízké tomuto věku – může působit výchovně...“

Jedním z významných kritérií, podle nichž lze posuzovat efektivitu určitého trestu, je **hledisko ekonomické** – na výhody, které v tomto směru přináší trest domácího vězení ve srovnání s pobytem odsouzeného ve vězení, upozornilo celkem šest respondentů (13 %):

„Trest domácího vězení se jeví jako velmi vhodná alternativa, především z důvodu efektivního vynakládání finančních prostředků státu na trestání pachatelů trestné činnosti – výkon tohoto trestu je pro společnost výrazně levnější než trest nepodmíněný...“

Jednotlivě jsme se mohli setkat také s dalšími podněty či poznámkami. Jeden z respondentů zdůraznil, že za velmi přínosnou považuje úpravu § 314e odst. 4 trestního řádu. Podle jeho znění může být trest domácího vězení uložen trestním příkazem pouze po předchozím vyžádání si zprávy probačního úředníka obsahující zjištění o možnostech výkonu tohoto trestu, včetně stanoviska obviněného k jeho uložení. K této zprávě pak soud musí přihlédnout. Další dotázaný spojuje výhody trestu domácího vězení s možností **výchovného působení** na pachatele – nejde podle něj pouze o kontrolu, zda je odsouzený v příslušné době v určeném obydlí, ale též o to, že *„je s ním navíc pracováno na PMS, je veden a motivován k plnění dalších povinností, závazků, veden a motivován k řádnému životu...“*. Setkat jsme se v této části dotazníku mohli rovněž se shrnutím dosavadních praktických zkušeností jednoho ze středisek:

„Praxe ukázala, že je trest vykonatelný a účelný. S trestem máme dobré zkušenosti, dosud v našem okrese nedošlo ani jednou k porušení výkonu tohoto trestu...“

Negativně hodnotil zavedení trestu domácího vězení pouze jeden respondent. Komentář, jímž svou volbu doplnil, jeho názor osvětluje:

„Dosud není zaveden (a v dohledné době nebude) elektronický monitoring odsouzených. Soudci i z tohoto důvodu nejsou nakloněni trest domácího vězení ukládat. Když už ho uloží, tak ho uloží nesprávným pachatelům...“

Problému s neexistujícím systémem **elektronického monitoringu**, který je v zahraničí chápán jako nutná součást trestu domácího vězení, jsme si při přípravě dotazníku samozřejmě byli vědomi a věnovali mu stejně jako u soudců a státních zástupců samostatnou otázku (viz dále). Není ale překvapením, že někteří respondenti se k tomuto tématu vyjádřili již nyní. Konkrétně se jednalo o devět dotázaných:

„Zastávám názor, že se jedná o velmi dobrý alternativní trest, který však musí být zasazen v konceptním řešení trestního systému. Zavedení tohoto trestu bylo předčasné, a to proto, že není zajištěna dostatečná kontrola výkonu tohoto trestu...“

„Trest měl být do praxe uveden až po zavedení elektronického monitoringu, případně elektronický monitoring měl následovat neprodleně po zavedení trestu...“

„Určitou rezervu zavedení trestu spatřujeme ve stále chybějícím elektronickém monitoringu...“

Kontrola dodržování podmínek trestu je bez elektronického monitorování založena na návštěvách úředníků probační služby v obydlí odsouzeného. Jeden z respondentů upozornil, že zejména v noci představují tyto návštěvy vysoké **riziko pro zaměstnance PMS**. Také k této problematice se později vrátíme, neboť byla vedoucími středisek zmiňována v komentářích k dalším otázkám. Stejně konstatování platí o kritické připomínce respondenta, který není spokojen s novelou trestního zákona upravující podmínky **přeměny trestu**.

4.4.2. Efektivita trestu domácího vězení bez systému elektronického monitoringu

Justiční statistiky ukazují, že v prvních letech účinnosti nového trestního zákoníku byl trest domácího vězení využíván velmi sporadicky. Jako jeden z hlavních důvodů byla v odborných diskuzích zmiňována absence plošného zajištění jeho výkonu prostřednictvím elektronického monitoringu, a s ní spojená neochota soudců tento trest ukládat (Scheinost, a další, 2013). Také z dotazníkových šetření, jejichž výsledky analyzovaly předchozí dvě kapitoly, jasně vyplynulo, že většina soudců a státních zástupců v efektivitu domácího vězení bez elektronického monitoringu nevěří.

Pohled vedoucích středisek PMS, která mají kontrolu výkonu na starost, byl proto velmi zajímavý. Odpovědi na otázku formulovanou stejně jako v dotaznících pro soudce a státní zástupce shrnuje následující tabulka. Je z ní patrné, že respondenti se ve svých názorech rozcházel. Mírná většina (58,9 %) sice v efektivitu namátkových kontrol v obydlí odsouzeného věří, avšak zanedbatelný není ani počet těch, kteří stejný názor nesdílejí (35,6 %).

Tabulka 42: Souhlas s tvrzením, že i bez elektronického monitoringu je trest domácího vězení efektivní (PMS)

	Počet respondentů	v %
Zcela souhlasí	4	8,9
Spíše souhlasí	24	53,3
Spíše nesouhlasí	13	28,9
Zcela nesouhlasí	3	6,7
Neví/nemá jednoznačný názor	1	2,2
Celkem	45	100

Z doplňujících komentářů (uvedlo je celkem 40 respondentů) bylo možné vyvodit, že i většina respondentů, kteří věří v efektivitu trestu bez elektronického monitoringu, by brzké zavedení tohoto technického zabezpečení uvítala:

„Naše dosavadní zkušenosti s fyzickou kontrolou odsouzených nám ukazují, že i namátkové kontroly zachytí odsouzeného, který výkon trestu porušuje. Nicméně elektronický monitoring bude jednoznačně krokem vpřed...“

„I kontroly (namátkové) domácího vězení odhalí ty, kteří ve svém nepřijetí zodpovědnosti tento trest maří. Ačkoliv bych vítal zavedení elektronického monitoringu, přesto je i bez něj trest domácího vězení efektivním alternativním trestem...“

„Do určitého počtu uložených trestů je výkon trestu domácího vězení efektivně kontrolován ze strany PMS ČR, ale pochopitelně to má jisté hranice a při případném vyšším počtu ukládaných trestů by to dle mého názoru tuto efektivitu začalo postrádat. Protože PMS nemá prostředek, jak případné ukládání regulovat, jeví se elektronický monitoring v budoucnu jako nezbytný...“

O tom, že elektronický monitoring efektivitu trestu domácího vězení zvýší, většina respondentů nepochybuje. Spojují si s ním nejen **odhalení každého porušení** podmínek trestu, ale také **zvýšení důvěry soudců** v tento trest i **větší obavy odsouzeného** z jeho maření:

„Efektivita trestu je do značné míry individuální, nicméně až zavedení elektronického monitoringu stoprocentně zajistí, že každé jedno porušení výkonu domácího vězení ze strany odsouzeného bude vždy a okamžitě zjištěno...“

„Probační a mediační služba nemůže při současné personální kapacitě trest efektivně kontrolovat. Není schopna zajistit dostatečný počet kontrol. Trest je navíc často mařen a to právě s ohledem na to, že bez elektronického monitoringu je pro pachatele maření větším lákadlem...“

„Bude více využíván soudci a určitě bude efektivní...“

„Neexistence elektronického monitoringu tento trest značně degraduje, alespoň v očích některých soudců, kteří ho z tohoto důvodu vůbec neukládají. Namátková kontrola PMS toto nemůže, ani při nejlepší snaze, nahradit...“

„Namátkové kontroly jsou vždy do jisté míry odhadnutelné (po dvou kontrolách téhož dne se asi nedá očekávat třetí...) a zároveň efekt namátkovosti ztěžuje odsouzenému výkon trestu tím, že láká k porušení...“

Rezervovanější postoj k elektronickému monitoringu jsme zaznamenali pouze u jediného respondenta, který upozornil na klíčovou roli přístupu samotného odsouzeného:

„Vždy záleží na míře přijetí trestu odsouzeným a na jeho osobní zodpovědnosti. Již pilotní testování elektronického monitoringu ukázalo, že náátkové kontroly ze strany PMS jsou dostačující a efektivní a vliv elektronického monitoringu nelze přeceňovat...“

Další z respondentů viděli cestu k větší efektivitě v **personálním posílení PMS**, respektive v dostatečném množství vhodně rozvrženého času, který mohou probační úředníci kontrole odsouzených věnovat:

„Je možné vykonávat kontrolu výkonu trestu domácího vězení i bez elektronického monitoringu, za předpokladu posílení pracovníků PMS ČR, kteří by se zaměřili na intenzivní výkon kontroly a práce s klientem a jeho okolím...“

„Trest domácího vězení může být efektivní i bez elektronického monitoringu, pokud bude mít PMS dostatečné možnosti provádět náátkové kontroly alespoň 3x týdně...“

„Při nepravidelném rozvržení pracovní doby by se daly kontroly dělat intenzivně a efektivně tak, že by nebylo nutné u každé osoby užít elektronického monitoringu...“

Některé komentáře vycházející z praktických zkušeností středisek byly naproti tomu k situaci s chybějícím prvkem elektronické kontroly **velmi kritické**:

„Odsouzení riskují, porušují podmínky (například opustí bydliště) a ne vždy je porušení objeveno, což vede k tomu, že riskují znovu. Pouze náátkové kontroly jim tuto možnost dávají. Riskují, i když vědí, že spolupracujeme s policií – ani jejich hlídky je vždy nemusí zastihnout mimo bydliště. PMS nemá možnost zjistit rozsah porušování uloženého trestu...“

„Bez elektronického monitoringu to nejde. Navíc využívat probační úředníky ke kontrolám je mrhání penězi. Jsou to odborníci, a ne hlídači! Praxe nám ukázala případy, jak odsouzení trest bez náramků obcházejí!“

„Chybějící nepřetržitá kontrola je pro klienty lákadlem opustit místo svého bydliště. Spoléhají na to, že namátková kontrola nepřijde...“

Nespokojenost některých respondentů navíc pramenila z toho, že **soudy** podle jejich zkušeností nereagují na zprávy o porušení podmínek dostatečně razantně. Takový názor se objevil v komentářích pěti dotázaných, kteří se jinak domnívali, že určitou efektivitu má i namátková kontrola probačními úředníky (zejména druhý z následujících citátů je v tomto směru alarmující):

„Trest může být efektivní, pakliže by soud ihned reagoval na zprávy probačního úředníka o porušení výkonu trestu a ihned trest přeměnil...“

„Je potřeba, pokud odsouzený poruší tento alternativní trest, aby následovala sankce ze strany soudů, což se v praxi neděje a stává se, že klient i vícekrát (10x) porušil výkon trestu a soud na toto nijak nereagoval...“

4.4.3. Největší vnímané problémy v oblasti výkonu trestu domácího vězení

Téma chybějícího systému **elektronického monitoringu** proniklo také do otevřené otázky, v níž jsme respondenty požádali o výčet největších problémů, kterým v praxi výkonu trestu domácího vězení čelí. Zmínilo se o něm 12 dotázaných (celkem tuto otázku zodpovědělo 43 respondentů, nevyjádřili se pouze dva; tři respondenti pak uvedli, že žádným problémům čelit nemusí). Reakce byly obdobné jako u předchozí otázky, časté bylo opět spojování absence elektronického monitoringu s přístupem soudů k ukládání trestu a také s větší tendencí pachatelů porušovat jeho podmínky:

„Negativní postoj soudců k ukládání tohoto trestu bez existence elektronického monitoringu...“

„Chybějící elektronický monitoring, což vede k neochotě soudců trest ukládat a čtenějšímu porušování a nerespektování podmínek výkonu trestu ze strany pachatelů...“

„Chybí elektronický monitoring. Větší rizikovitost práce, snížená bezpečnost (jízdy vozem, bydliště klientů). Není ukládána povinnost spolupráce a dostavování se na PMS při trestu domácího vězení apod...“

Početním zastoupením ale v této otázce převládlo téma jiné, a to problémy spojené s organizací namátkových kontrol tak, aby odpovídaly požadavkům **zákoníku práce**. Upozornilo na ně devatenáct respondentů, tedy 42 % dotázaných:

„Přestávky v pracovní době odpovídající zákoníku práce na straně úředníků PMS znemožňují organizovat si fyzické kontroly vězňů tak, aby jim byla zachována nahodilost a smysluplná frekvence...“

„Nutnost dodržování zákoníku práce co se povinného odpočinku mezi směnami týče. V praxi činí problémy dodržet povinnou 12hodinovou dobu odpočinku mezi směnami, když v noci probíhá kontrola domácího vězení a pracovník již má naplánovány na druhý den konzultace s klienty na středisku (musí přebjdnávat, jelikož konzultace jsou stanovovány i 2 měsíce dopředu, přitom harmonogram kontrol domácího vězení se tvoří 14 dní dopředu)...“

„Zákoník práce, který pracovníkům PMS nařizuje 12hodinové přestávky v práci a 1x do týdne 35hodinovou přestávku; podle tohoto klíče nemohou být klienti kontrolováni téměř vůbec v nočních hodinách během všedního dne, tak, aby pracovník pak mohl přijít ráno do práce a dále se věnovat své případové agendě; přes víkend takto nelze kontrolovat klienty např. v sobotu odpoledne – nikdy...“

„Nejsou problémy s výkonem trestu domácího vězení, tedy ve vztahu ke klientům. Pouze problémy související s prací probačních úředníků při kontrolách, kde je třeba dodržovat s ohledem na bezpečnostní předpisy 12hodinovou přestávku, což vede k velkým problémům stran naplnění časové dotace pracovních směn probačních pracovníků. Kontrolují-li klienta ve 22:45, do práce můžu jít druhý den až na 10:45, což je velmi komplikované a pro pracovníka zjevně nevýhodné...“

Časové nároky spojené s kontrolou výkonu trestu byly zmiňovány také v souvislosti s tím, že tato činnost ubírá probačním úředníkům prostor pro činnosti jiné (toto téma se objevilo v komentářích 7 respondentů):

„Provádění kontrol čerpá probačnímu úředníkovi využití pracovní doby k jinému účelu, než by podle jeho náplně práce měl být...“

„Časové ztráty vzniklé přesuny mezi kontrolami (faktická práce s klientem na pěti kontrolách je hodina času a mezitím dvě a půl hodiny na silnici – není třeba vysokoškolského vzdělání)...“

„Povinné kontroly ve dvou pracovnících – vysoká zátěž a časová náročnost...“

Část komentářů se vztahovala k **práci soudů**. Třináct respondentů (tedy čtvrtina vzorku) se pozastavilo nad tím, že soudci trest domácího vězení příliš neukládají, což si někteří vedoucích středisek dle očekávání vysvětlují absencí systému elektronického monitoringu. Díky tomuto přístupu ale na druhou stranu někdy platí, že střediska jsou schopná výkon trestu zajistit:

„Vše záleží na rozloze okresu a počtu odsouzených k trestu domácího vězení. V našem okrese nyní máme pouze jeden trest domácího vězení, což pro nás není problém...“

„Chybí elektronický monitoring, soudci vyčkávají a nechtějí bez něho tento alternativní trest ukládat. Když se nehovořilo o elektronickém monitoringu, byli ochotni několik trestů ročně uložit, tak, aby to probační služba zvládla...“

Devět respondentů (20 %) soudy kritizovalo za to, že trest domácího vězení v některých případech **ukládají nevhodně**, a to bez předchozího šetření PMS nebo v rozporu s jeho doporučením:

„Nevhodně uloženy tresty ze strany soudu – bezdomovci, bydlení v karavanu, v lese, atd...“

„Nevhodné ukládání trestů bez předchozího šetření PMS (i v případě ukládání trestu rozsudkem, neboť soudce vychází pouze z prohlášení pachatele o jeho bydlišti a poměrech, tyto skutečnosti nejsou zpravidla nijak ověřeny)...“

„Uložení trestu domácího vězení přes nedoporučující stanovisko PMS...“

Méně často, ale i tak v pěti případech, si respondenti v této otázce stěžovali, že **soud nereaguje** dostatečně rázně na zprávy o tom, že odsouzený podmínky výkonu trestu porušuje:

„Soudy nereagují pružně na zjištěná porušení výkonu trestu domácího vězení, což je nevhodné pro klienta a degraduje to trest v očích veřejnosti...“

„V případě porušení podmínek trestu není přiměřená reakce soudu – soud se situací zabývá až při několikanásobném porušení podmínek trestu...“

Čtyři respondenti kritizovali obdobně jako někteří soudci novelu trestního zákoníku, která upravila ustanovení o **přeměně trestu**. Nové znění podle nich vede k nejednotnému výkladu:

„Komplikovaná přeměna trestu domácího vězení – nejednoznačný výklad přeměny trestu. Navrátili bychom se k původnímu ustanovení – náhradní trest za nevykonaný trest domácího vězení...“

„Chaotická novela trestního zákona, kdy bylo zrušeno logické a přehledné ustanovení o náhradním trestu odnětí svobody v případě maření trestu domácího vězení, a místo toho zavedena současná úprava...“

„Dřívější podoba uložení trestu definovala i náhradní trest (odnětí svobody). Dnešní praxe je taková, že se přeměňuje nevykonaný zbytek od porušení, což může vést k licitaci o délce trestu. PMS ČR čeká na praxi přeměny tohoto alternativního trestu...“

Šest respondentů znepokojuje skutečnost, že návštěvy v bydlišti odsouzeného mohou pro probační úředníky představovat zvýšené riziko z hlediska **jejich vlastní bezpečnosti**. Klienti v některých případech bydlí v problémových lokalitách, přičemž pracovníci PMS do nich musejí vstupovat i v nočních hodinách. Jeden z respondentů uvedl, že tyto situace řeší ve spolupráci s městskou policií, v dalším komentáři zaznělo zklamání, že daná rizika nejsou zohledněna v platovém ohodnocení probačních úředníků:

„Kontroly probíhají i v rizikových lokalitách – potenciální bezpečnostní riziko (zajišťujeme asistenci městských strážníků)...“

„Směšné platové ohodnocení pracovníků PMS ČR s ohledem na práci v noci, ve ztížených podmínkách a mnohdy rizikovém prostředí. Nikomu nestojí ani za zvážení např. plošné očkování pracovníků proti žloutence...“

Dva respondenti se vyjádřili k tématu úhrady nákladů za výkon trestu. Každý z nich ale upozornil na jiný problém:

„Úhrada poplatku za trest domácího vězení – soud ji vypočítá po ukončení trestu – jednodušší by bylo např. po 1 měsíci, a to z důvodu finančních nákladů, např. u trestu uloženého na 24 měsíců...“

„Náklady na výkon trestu – pro některé klienty je částka 50 Kč denně za výkon trestu hodně...“

Jednotlivě byly zmiňovány také další problematice stránky výkonu trestu domácího vězení. Jednalo se například o komplikace spojené s **nelegálním zaměstnáváním** či prací na dohodu nebo na živnostenský list („*problematické prokazování pracovní doby zasahující do doby výkonu trestu...*“), s prací odsouzených ve **víceměnném provozu**, s jejich **bydlením** v nestabilních podmínkách nebo pronájmech, s požíváním **alkoholických nápojů** některými z klientů, s chybějícím uložením **povinnosti spolupracovat s PMS** a dostavovat se na středisko v rámci trestu či s **nedostatečnou**

personální kapacitou středisek pro kontrolu trestu („pokud by středisko mělo zajišťovat domácími kontrolami více jak 10 odsouzených, je to kapacitně – pracovně zcela neúnosné...“).

4.4.4. Navrhované změny pro zefektivnění výkonu trestu domácího vězení

Poslední z otázek podněcovala k zamyšlení, jaké změny či úpravy v trestním zákoníku by mohly přispět k tomu, aby byl výkon trestu domácího vězení efektivnější. Alespoň jeden návrh nám poskytlo 35 dotázaných. Ukázalo se, že nejčastější podnět nesměřoval k úpravě zákona, ale pouze k již výše diskutovanému zavedení **systému elektronického monitoringu**. V této části dotazníku po něm volalo 14 dotázaných, tedy téměř třetina vzorku:

„Zcela jednoznačně je nutné co nejdříve zavést elektronický monitoring...“

„Stoprocentně zavedení elektronického monitoringu. Odsouzený ví, že bude vždy zachycen, jakmile poruší, zatímco při namátkových kontrolách riskuje, porušuje...“

„Zavedení elektronického monitoringu by jistě zefektivnilo výkon trestu domácího vězení a přimělo některé soudce k akceptaci tohoto nového alternativního trestu + zavedení elektronického monitoringu by přineslo větší psychologický efekt...“

Také další téma se objevilo již v komentářích k předcházejícím otázkám. Jednalo se o ustanovení o **náhradním trestu** změněné novelou trestního zákona. Jedenáct respondentů (tedy téměř čtvrtina celého vzorku) by doporučovalo, aby se zákon vrátil k předchozí úpravě:

„Vyhovovala původní úprava – za porušení trestu domácího vězení byl stanoven přísný náhradní trest odnětí svobody...“

„Opětovně se vrátit k předchozímu ustanovení, kdy byl současně ukládán náhradní trest odnětí svobody, který byl nařízen v případě porušení výkonu trestu domácího vězení. Pokud odsouzenému po celou dobu výkonu trestu domácího vězení v případě porušení hrozilo vykonání celého náhradního trestu odnětí svobody, byla motivace neporušit výkon domácího vězení vyšší, zejména ke konci trestu...“

„Změna k původnímu znění, kde byl jednoznačně stanoven náhradní trest při porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení...“

Sedm respondentů je přesvědčeno, že k větší efektivitě by přispělo zakotvení povinnosti soudu ukládat trest domácího vězení jen na základě předchozího vyžádání **stanoviska PMS** (tedy nejen v případě trestních příkazů):

„Nastavit zákonnou povinnost ukládat trest domácího vězení pouze po předchozím předjednání podmínek ze strany PMS – institut předběžného šetření...“

„Před uložením trestu domácího vězení by mělo být vždy ze strany PMS zpracováno stanovisko k jeho uložení. Také by měl být dán dostatečný časový prostor pro tuto zprávu (minimálně 1 měsíc)...“

Tři dotázaní navrhovali úpravu zákona ve smyslu **zkrácení délky trestu**:

„Možná bych se přimlouval za snížení maximální délky trestu domácího vězení, dva roky jsou opravdu hodně...“

„Pokud je trest uložen na dva roky, většinou odsouzený selže. To znamená, že problémem k zamýšlení je maximální hranice dva roky, která se jeví jako demotivující...“

Pro jiné tři respondenty je podstatná otázka, jak přimět soudy, aby **rychleji reagovaly** v situaci, kdy odsouzený podmínky trestu nedodrží:

„Určit jasná pravidla při neplnění trestu, možné postihy realizovat ihned a neotálet, což zase nepůsobí výchovně na klienty...“

„Zavést lhůtu soudu k reagování na zprávy PMS o neplnění podmínek domácího vězení...“

Dva dotázaní by k povinnostem pachatele v rámci výkonu trestu doplnili povinnost pravidelně **docházet na středisko PMS**:

„Automatická povinnost alespoň 1x měsíčně docházet na PMS ČR...“

„Začlenit do příslušného paragrafového znění i povinnost pravidelných kontaktů s probačním úředníkem (nejen jako možnou souběžně ukládanou povinnost), aby bylo možné efektivněji s odsouzenými pracovat, a působit tak na jejich chování...“

Setkat se bylo možné také s dalšími zajímavými náměty, byť jen některé z nich bylo možno chápat jako návrh na otázkou navozenou změnu zákona. Jednalo se například o **posílení pravomoci středisek PMS** („usnesení o nařízení výkonu trestu za konkrétních podmínek by měla mít v pravomoci jednotlivá střediska PMS ČR...“), stanovení **přesné lhůty** „na obstarání si osobních záležitostí mezi uložením a nařízením TDV“, pověřování PMS výkonem trestu s dostatečným časovým předstihem, doplnění zákonem daných povinností o „povinnost vést řádný život“, možnost „flexibilní změny času dle situace bez nutnosti usnesení soudu“, ukládání přiměřených povinností a omezení v rámci trestu a také o větší využívání domácího vězení u osob podmíněně propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Jeden z respondentů se pak podrobněji rozepsal o praxi spojené s **posuzováním maření trestu**:

„Jako ne zcela vhodné se v praxi ukazuje znění § 61 trestního zákoníku – konkrétně, „i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody“. V praxi odsouzený maří výkon trestu, probační úředník toto bezodkladně oznámí soudu a pachatel trest i nadále vykonává. Dále je potřeba vyhlásit veřejné zasedání, ve kterém se rozhodne o přeměně. Co znamená nevykonaný trest? Pokud by se nevykonaný trest počítal od porušení, odsouzený v něm přece i nadále pokračoval. Pokud by se zbytek nevykonaného trestu počítal od veřejného zasedání, byla by délka nepodmíněného trestu přímo odvislá od rychlosti vyhlášení veřejného zasedání. Pokud by soud s rozhodnutím počkal až po skončení trestu, jak se bude počítat zbytek nevykonaného trestu?“

4.5. Dopad nového trestního zákoníku na praxi

Části dotazníku zpracované v předchozích podkapitolách se vztahovaly k jednotlivým alternativním trestům a k praktickým zkušenostem s jejich uplatňováním. Otázky, kterým se budeme věnovat nyní, byly naproti tomu zaměřeny obecněji. V první z nich jsme se pokusili respondenty přimět k posouzení dopadů, jaké nový trestní zákoník na praxi měl. Vzhledem k často diskutované otázce přelplnosti českých věznic jsme se zajímali o to, **zda nový zákoník přispěl ke snížení počtu vězňů**. Odpovědi shrnuje následující tabulka. Je z ní dobře patrné, že na takto

položenou otázku není snadné odpovědět. Více než 40 % respondentů nemělo jednoznačný názor, mezi ostatními pak mírně převládalo přesvědčení, že osob ve výkonu trestu odnětí svobody díky novému trestnímu zákoníku ubylo. Vedoucí středisek PMS tak byli v odhadu vlivu nového zákoníku optimističtější než soudci a státní zástupci. Mezi nimi totiž bylo osob, které ve snížení počtu vězňených díky novému kodexu věřily, podstatně méně (11,9 % mezi soudci a 16,1 % mezi státními zástupci).

Tabulka 43: Nový zákoník a snížení počtu vězňů (PMS)

	Počet respondentů	v %
Nový zákoník přispěl ke snížení	14	31,1
Nový zákoník ke snížení nepřispěl	12	26,7
Neví/nemá jednoznačný názor	19	42,2
Celkem	45	100

Získání velkého množství zajímavých postřehů jsme si slibovali od otevřené otázky, která vedoucí středisek PMS vyzývala k uvedení „**jakéhokoli podnětu, zkušenosti či připomínky**“ týkající se změn, které nový zákoník do oblasti výkonu sankcí přinesl. Na rozdíl od jiných částí dotazníku se zde však nakonec vyjádřilo méně dotázaných, a to osmnáct (tedy 40 % souboru). Důvodem mohla být skutečnost, že většiny podstatných témat se již dotkly předcházející otázky. Tuto hypotézu potvrzuje i to, že v odpovědích, které jsme zde obdrželi, se nejčastěji opakovala dvě témata, hojně diskutovaná již v částech věnovaných jednotlivým sankcím. Pět respondentů se takto vrátilo k tématu **reakcí soudu** na zprávy PMS u klientů, kteří porušují stanovené podmínky příslušné sankce. Opět zazněly také názory, že praxi by prospělo posílení pravomocí i celkového postavení PMS:

„K vyšší efektivitě výkonu alternativních trestů by jistě přispělo rychlé reagování soudů na podávané zprávy PMS...“

„Chybějící povinnost ze strany soudů (v trestním zákoníku) o nutnosti nařídit neprodleně veřejné zasedání o přeměnách a změnách trestů po návrhu ze strany PMS ČR...“

„U většiny trestů včetně dohledu je přesnější vymezení povinností pachatele i oprávnění PMS než dříve. Žel to nezměnilo praxi soudů, která k plnění, tedy spíše neplnění povinností pachatelů vůči PMS, přistupuje stejně benevolentně jako před přijetím trestního zákoníku...“

„Posílit pravomoci PMS – možnost PMS uskutečňovat přeměny alternativních sankcí, kdy PMS by byla rozhodující orgán a soud by byl pouze kontrolním orgánem, který by pouze přezkoumával stížnosti...“

„Bylo by vhodné, aby PMS v trestním řízení postavení byla stranou (u dohledu i trestu domácího vězení), stejně jako je to u trestu obecně prospěšných prací...“

Společným jmenovatelem komentářů dalších pěti respondentů byla zřetelná nespokojenost s celkovým nastavením trestní politiky, která podle jejich názoru postupuje **málo razantně** vůči pachatelům, u nichž nelze pozorovat snahu o vlastní nápravu. Nejvíce jim v tomto smyslu vadí opatření umožňující přeměnit v případě selhání jeden typ alternativního trestu na jiný:

„Možná přeměna nevykonaného trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení je již jen zbytečným otálením, kdy i soudci již nemají v úmyslu k ní přistupovat. Jednou již pachatel svou možnost nápravy propásl, tak proč mu dávat ještě další možnost. Jen s tím bude spojena další administrativní práce jak pro PMS, tak i pro soudy...“

„Je třeba přiměřeně omezit přebujelá práva pachatelů ve prospěch orgánů kontroly výkonu trestu a ve prospěch svědků a obětí...“

„Přeměny alternativních sankcí do dalších alternativních trestů jsou často nesmyslné (např. trest obecně prospěšných prací do peněžitého trestu a naopak...) a soudci nejsou ochotni je využívat...“

„Domnívám se, že cílem nemá být snížení počtu vězňů, ale kriminality. Což není jedno a totéž. Zatím se usilovalo jen o snížení počtu vězňů...“

„Původně přijatý trestní zákoník byl vyhovující (trest domácího vězení, trest zákazu vstupu), ale následné novely včetně Staňkovy⁸ vnímám jako účelové, jak to udělat, aby bylo ve výkonu trestu odnětí svobody co nejméně odsouzených. Z praxe je patrné, že když se někdo dostane do výkonu trestu odnětí svobody, tak obvykle již před tím vyčerpal několik šancí, jež mu byly dány v podobě alternativních postupů či alternativních trestů. Takže nevidím spravedlnost v dalších šancích, které jsou odsouzeným automaticky současnou úpravou nabízeny. Snížení počtu vězňů nesmí být účelovým krokem na úkor většinové společnosti (nepáchající), kdy místo ochrany společnosti hledáme cesty, jak ulevit osobám páchajícím trestnou činnost. Pokud by vše bylo skutečně důsledně uplatňováno, věřím, že změn není třeba. Ale realita je bohužel jiná. Vnímám velkou benevolenci některých soudů jako krok zpět, kdy je to výhodné především pro pachatele trestné činnosti. Z praxe je patrné, že pokud soudce rozhoduje předvídatelně, např. pokud se ve zkušební době klient dopustí další trestné činnosti, tak jde do výkonu trestu odnětí svobody, má to i efekt k ostatním odsouzeným, resp. ke komunitě našich klientů. Najednou začnou plnit hbitě obecně prospěšné práce, dostávají se, jak mají... Ale pokud soud ve vykonávacím řízení nehledí na plnění dohledu, povinnosti, pak jde skutečně o formalitu...“

Dva respondenti se shodně zamysleli nad tím, zda jsou pro uplatňování nového trestního zákoníku připraveny **dostatečné podmínky**:

„Zákoník nabízí širokou škálu sankcí, ne pro všechny sankce jsou vytvořeny materiální, technické a personální podmínky a zároveň soudy nejsou připraveny ukládat individuálně pestrou škálu nabízených sankcí...“

„Domníváme se, že nový trestní zákoník přinesl ve své podstatě zmírnění represivního působení trestu a zvýšení restorativního vlivu. Domníváme se však, že dnešní společnost na toto není stále připravená...“

Obdobně si jeden z dotázaných postěžoval na „**přetrvávající zmatek, nejednotnost právních názorů a postupů ze strany orgánů činných v trestním řízení**“. Z dalších komentářů bylo možno čerpat doplňující podněty ke konkrétním trestům a jejich výkonu. Týkalo se to trestu **zákazu činnosti** spojeného s řízením motorových vozidel („*trest, který je často ukládán, ale není odsouzenými dodržován,*

⁸ Takto je označována novela trestního zákoníku provedená zákonem č. 357/2011 Sb., která byla iniciována poslaneckým návrhem Pavla Staňka.

ani ze strany Policie ČR kontrolován – kromě ztráty řidičského průkazu možnost kauce, která by v případě, že bude mařit, propadla, event. účast v „kurzu pro řidiče“ v případě, že žádá o ½ trestu, atd.“), **domácího vězení** („působit na soudy, aby ukládaly ve větší míře tresty domácího vězení...“) a trestu **zákazu vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce** („užitečný nový trest..., jen jeho ukládání by bylo třeba co nejlépe upřesnit, potýkáme se s příliš široce uloženými, a tedy špatně kontrolovatelnými tresty...“). Jeden z dotázaných pak pro změnu upozornil na obtíže spojené s nalezením vhodné a efektivní reakce na trestný čin **neplacení výživného** („Jak lépe ošetřit neplacení výživného? Ukládané tresty nevedou k placení řádného a doplacení dlužného výživného...“).

Dva respondenti stručně zmínili **amnestii** z ledna roku 2013, která měla na situaci v systému spravedlnosti podstatný vliv. Dále se v komentářích objevily zmínky o tom, že nový trestní zákoník **zprůsnil tresty** u některých skutků, a dále, že se díky němu zvýšil **počet ukládaných alternativních trestů** (došlo tak i k „nárůstu případové práce u PMS“) a také **podnítl diskuzi** k dané problematice. Jeden respondent pak pozitivně zhodnotil, že „soud musí více přihlížet při ukládání trestu k tomu, jak se chová pachatel vůči poškozenému (§ 39)“. Podle jeho názoru to lze využít v přípravném řízení „v argumentační rovině“.

4.6. Spolupráce PMS se státními zastupitelstvími a soudy

Jedním z prvků, které mohou výrazným způsobem ovlivnit celkovou efektivitu alternativních trestů, je úroveň spolupráce mezi institucemi odpovědnými za jejich uplatňování. V dotaznících jsme proto tomuto tématu věnovali náležitý prostor. Vedoucích středisek PMS jsme se zeptali, jak hodnotí spolupráci jejich střediska v oblasti realizace alternativních trestů se státním zastupitelstvím, a jak se soudem. Výsledky shrnují následující dvě tabulky. Připomeňme, že sami soudci i státní zástupci hodnotili tuto kooperaci většinou pozitivně (srov. podkapitoly 2.2. a 3.2.).

Tabulka 44: Spolupráce střediska se státním zastupitelstvím (PMS)

	Počet respondentů	v %
Velmi dobrá	11	24,4
Spíše dobrá	24	53,4
Spíše špatná	4	8,9
Velmi špatná	5	11,1
Neví/nemá jednoznačný názor	1	2,2
Celkem	45	100

Tabulka 45: Spolupráce střediska se soudem (PMS)

	Počet respondentů	v %
Velmi dobrá	17	37,8
Spíše dobrá	26	57,8
Spíše špatná	2	4,4
Velmi špatná	0	0,0
Nevím, nemá jednoznačný názor	0	0,0
Celkem	45	100

Ze srovnání obou institucí vycházejí lépe soudy – 95,6% vedoucích středisek PMS hodnotí spolupráci s nimi kladně (tedy jako velmi či spíše dobrou), zatímco v případě státních zastupitelství volilo stejné varianty odpovědi jen 77,8%. Pět respondentů dokonce spolupráci s nimi hodnotilo jako velmi špatnou. Zajímavý je pohled na to, jak se lišil názor na spolupráci s oběma institucemi u jednotlivých respondentů. Ukázalo se, že téměř polovina dotázaných (23 respondentů – 51,1%) zvolilo v obou otázkách stejnou variantu, 17 respondentů (37,8%) hodnotilo příznivěji soud a 5 respondentů (11,1%) připsalo kladnější hodnocení státnímu zastupitelství.

Skutečnost, že spolupráci se soudem hodnotila naprostá většina vedoucích středisek příznivě, se může jevit mírně překvapivou, uvažíme-li zkušenosti a postřehy, které nám respondenti sdělili v předchozích částech dotazníku. Vzpomeneme-li otázky na „největší vnímané problémy praxe“, u trestu obecně prospěšných prací kritizovalo soudy 16 respondentů, u výkonu dohledu pak dokonce 34 respondentů. Jak naznačuje následující tabulka, dílčí nespokojenost tohoto typu se v otázce na celkové hodnocení spolupráce v podstatě neprojevila a jen čtyři respondenti, kteří soud kritizovali ve svých komentářích k výkonu zmíněných trestů (dva u trestu obecně prospěšných prací a dva u dohledu), hodnotili následně v obecné rovině spolupráci s ním jako („spíše“) špatnou.

Tabulka 46: Spolupráce se soudy podle zkušeností s obecně prospěšnými pracemi a s dohledem (respondenti v %)

Hodnocení celkové spolupráce se soudy	Kritika soudu u trestu OPP		Kritika soudu u dohledu	
	Ano	Ne	Ano	Ne
Velmi dobrá	18,8	48,3	38,2	36,4
Spíše dobrá	68,8	51,7	55,9	63,6
Spíše špatná	12,5	0,0	5,9	0,0
Velmi špatná	0,0	0,0	0,0	0,0
Neví/nemá jednoznačný názor	0,0	0,0	0,0	0,0
Celkem	100	100	100	100

Příležitost doplnit svou odpověď komentářem využilo u otázky na spolupráci se soudy 37 respondentů (82 %). S mírným zjednodušením můžeme jejich poznámky rozdělit do tří skupin, a to na komentáře „pozitivní“, „negativní“ a „smíšené“. Zdaleka nejvíce případů připadalo na první z nich, tedy na takové, které spolupráci se soudem hodnotily pouze kladně. Platilo to o 24 respondentech (více než polovina vzorku – 53 %). Svou spokojenost nejčastěji spojovali s rychlostí, s jakou soud reaguje na návrhy PMS, dobrou komunikací, akceptací podnětů PMS či celkovou vstřícností:

„Úroveň spolupráce s příslušným místním okresním soudem hodnotím maximálně pozitivně – rychlé předávání informací, rychlá reakce soudu na zprávy PMS atd...“

„Výborná komunikace, akceptace názorů a návrhů...“

„Reagují poměrně rychle. Pochopili, že naše návrhy mají smysl...“

„Soudci berou na vědomí naše doporučení na uložení druhu alternativního trestu a uložení povinností...“

„U okresního soudu jsme se neseťkali s neochotou ke komunikaci. Případné problémy v rámci realizace kteréhokoliv z alternativních trestů byly vždy řešeny individuálně s příslušným soudcem, nikdy jsme se neseťkali s nevstřícností...“

„Spolupráce s místním okresním soudem je prakticky od vzniku PMS ČR na velmi dobré úrovni. Zpočátku se soudem středisko intenzivně spolupracovalo zejména při zajišťování výkonu trestů obecně prospěšných prací. Přísné posuzování maření výkonu trestů obecně prospěšných prací s konečnými důsledky pro odsouzené – příp. přeměny trestu na trest odnětí svobody i v roční lhůtě – je již 13. rokem samozřejmostí. V rámci kontroly výkonu trestů obecně prospěšných prací jsou pracovníci střediska v kontaktu s vyššími soudními úřednicemi, v případě potřeby přímo se soudci. Na podněty střediska soud reaguje velmi rychle bez zbytečných odkladů. Postupně s úpravami trestně právních předpisů se spolupráce rozšířila do oblasti zajišťování stanovisek PMS k ukládání dalších alternativních trestů (domácí vězení, dohledy). Jako velmi dobrou rovněž hodnotíme spolupráci s jednotlivými trestními soudci v oblasti zajišťování dohledů a trestu domácího vězení. Zejména jejich rychlé reakce na zprávy střediska o maření podmínek dohledů (nařízení veřejného zasedání) mají výrazně pozitivní vliv při výchovném působení na klienty ve zkušební době podmíněného odsouzení.“

Objevovaly se poznámky, že **spolupráce se zlepšila v průběhu času:**

„Ve vykonávacím řízení se spolupráce (oproti dřívějším dobám – x let zpět) výrazně zlepšila, v případě, že signalizujeme porušení podmínek, např. při dohledu nebo obecně prospěšných pracích, ihned nařizují veřejné zasedání a zpravidla ihned řeší – nečekají na konec zkušební doby. Vysoká míra akceptace našich návrhů. Poměrně dobrá komunikace s jednotlivými soudci. Podpora kompetencí a postavení PMS.“

„Během let nastavená spolupráce obou institucí tak, aby oběma vyhovovala, byla efektivní a rychlá. Jsme v pravidelném vzájemném kontaktu, komunikace probíhá na osobní úrovni...“

O komentářích devíti respondentů je možno prohlásit, že obsahovaly **jak pochvalné, tak kritické podněty**. Určitá nespokojenost nejčastěji pramenila ze zkušeností s nedostatečně ráznými reakcemi soudů na zprávy o porušování podmínek uložených trestů. Jednalo se tedy o jev, o němž řada dotázaných vypovídala již v předchozích otázkách:

„V případě, že s jednotlivými soudci hovoříme o jednotlivých případech, máme možnost jim zdůvodnit naše zprávy, důvody, jež nás vedly k napsání těchto zpráv, jedná se o konstruktivní dialog. V případě přeměn alternativních trestů je situace obtížnější, často dochází k přeměnám až po uplynutí uložené lhůty, ačkoli klient uložené povinnosti neplnil v průběhu uloženého trestu...“

„Soud přihlíží k našim stanoviskům ve zprávách k uložení alternativních trestů. Náš okresní soud reaguje na zprávy, ve kterých jej upozorňujeme na porušování povinností pachatele na rozdíl od mnoha jiných soudů poměrně často. Uvítali bychom větší přísnost (váhání s přeměnou trestů, opakované až přílišné ukládání alternativních trestů tam, kde by z našeho pohledu měl být uložen již nepodmíněný trest – pachatelé spoléhají na alternativní trest, nemají motivaci vést řádný život, alternativní tresty častěji maří a jejich uložení se vysmívají)...“

„Ve fázi před rozhodnutím soudci preferují předjednání trestu obecně prospěšných prací, případně ukládají podmíněný trest (+dohled), trest domácího vězení je ukládán velmi výjimečně. Ke zprávám PMS většinou přihlížejí. Ve fázi vykonávací bych uvítal rychlejší reakci soudu na negativní zprávy PMS...“

„Jako dobrou hodnotíme spolupráci při realizaci obecně prospěšných prací či trestu domácího vězení – rezervy jsou při ukládání trestů obecně prospěšných prací, kdy soudci raději využívají rozhodování rozsudkem, než by pověřovali středisko PMS zjišťováním stanoviska k výkonu trestu. Při realizaci dohledu nejsou vždy brány ohledy na sdělení PMS...“

Zkušenosti se mohou lišit i podle **konkrétních soudců**, s nimiž středisko PMS spolupracuje:

„Kvalita spolupráce se odvíjí od osobnosti soudců. Kladně je nicméně třeba hodnotit pozitivní odezvu na zprávy PMS a zohlednění našich návrhů...“

„S naším soudem převládá vzájemný respekt a dohoda. Tam, kde je intenzivní spolupráce a osobní kontakt, lze řešit případy individuálně. Se soudy mimo region není spolupráce vždy tak optimální...“

Vysloveně v **negativním duchu** se nesly komentáře čtyř respondentů (tedy zhruba desetiny našeho vzorku). Vyplyvá z nich bohužel, že příslušné soudy Probační a mediační službu v podstatě jako partnera neakceptují a o spolupráci s ní příliš nestojí:

„Soud se neztotožňuje s kladným stanoviskem k potřebnosti zřídit PMS ČR, zastává názor, že praxe v trestní oblasti a práce s pachatelem a obětí před vznikem PMS ČR byla vyhovující a plně dostačující. Soud nesouhlasí s potřebností předjednat uložení alternativních trestů, dle jeho názoru může soudce rozhodnout ve věci, aniž by zvažoval situaci klienta nebo možnost vykonatelnosti trestu či rizika s tím spojená, protože mu to zákon umožňuje. Soudce nemusí zajímat, že jsou tresty následně v praxi nerealizovatelné. Soud u některých trestů spatřuje jako překážku čas, který musí poskytnout PMS ČR k její práci, přestože nejde o delší časovou dotaci...“

„Soudy neakceptují zprávy o průběhu dohledu či závěrečné dohledové zprávy. Soudy nepřeměňují trest obecně prospěšných prací, pakliže odsouzený trest řádně nevykonává. Soud neustále prodlužuje lhůtu pro výkon trestu. Soud neakceptuje naše stanoviska k uložení trestu obecně prospěšných prací – pakliže navrhuje místo trestu obecně prospěšných prací podmíněné odsouzení s dohledem, soud uloží pouze podmíněné odsouzení a nereflektuje naše vyhodnocená rizika a navrhovaná opatření. Soudy neukládají tresty domácího vězení...“

„V rámci vykonávacího řízení jsou často ukládány dohledy bez omezení, přestože u závažné trestné činnosti by uložít omezení bylo velice vhodné, občas je uložen dohled k podmíněnému trestu velice nevhodně, stačil by podmíněný trest bez tohoto omezení. Pro soudce v rámci přípravného řízení je nejdůležitější rychlost řízení nad smyslem a účelem potrestání. Zkušenost z předjednávání alternativních trestů je spíše špatná, jelikož sami soudci naše středisko nepověřují. Pokud nějaké pověření přijde, zašle ho soud z jiného okresu...“

„Čárkový systém soudů v kraji – kdo má nejvíce vyřízených věcí ve zkráceném přípravném řízení – min. snaha pracovat s poškozeným nebo předjednat alternativní trest pro pachatele. Neakceptace PMS jako partnera v justici (shazování práce PMS, záporný postoj k práci s poškozeným...). Formální přístup ke spolupráci s PMS, zastávání retributivní justice...“

Spolupráce se **státním zastupitelstvím** vyšla v hodnocení vedoucích středisek jako o něco horší než spolupráce se soudy (viz tabulky výše). Tomu odpovídá i skutečnost, že mezi komentáři, které respondenti ke své odpovědi připojovali (nečinilo tak pouze deset dotázaných), zaznívaly kritické připomínky častěji. Hlasů, z nichž bylo možné vyčíst mimořádně silnou nespokojenost, bylo nicméně jen pět. Obdobně jako v případě soudů, i zde byla společným prvkem celková **neakceptace role PMS** v systému trestní justice:

„Státní zastupitelství do dnešního dne, za celou dobu působení Probační služby a obzvláště našeho střediska, nepochopilo význam PMS na poli trestní justice. Cituji: vás nepotřebujeme...“

„Okresní státní zastupitelství neprojevuje zájem o řešení alternativních trestů ve spolupráci s PMS...“

„Okresní státní zastupitelství nemá valný zájem o spolupráci v této oblasti...“

„Státní zastupitelství nepověřuje středisko k předjednání alternativních trestů. Minimální akceptace PMS jako partnera v justici. Čárkový systém – hodnocení rychlosti v rámci řízení – zkrácené přípravné řízení a hony na konci měsíce, kdy využití možnosti alternativ pro pachatele nebo práce s poškozenými je minimální...“

Ojedinelou nebyla zkušenost, že spolupráce, byť může být na dobré úrovni, se odvíjí výhradně od **vlastní aktivity PMS** – celkem jedenáct respondentů popisovalo, že bez této iniciativy (případně bez spolupráce s Policií ČR) by se k případům v rámci přípravného řízení probační úředník nedostal:

„Všechny případy si musíme individuálně dojednávat. Sami státní zástupci nás vhodnými případy nepověřují...“

„Spolupráce probíhá tak, že PMS si sama vyžaduje souhlasné stanovisko okresního státního zastupitelství k činnosti PMS ve vybraných případech...“

„Není možné mluvit o iniciativě, kterou by vyvinulo samo okresní státní zastupitelství. Případy si musíme aktivně vyhledat ve spolupráci se zastupitelstvím a poté zažádat o souhlas příslušného státního zástupce. Nicméně velmi malé množství případů je zastavováno na okresním státním zastupitelství – postupují spisy na okresní soud...“

„Přivítali bychom širší spolupráci státního zastupitelství při pověřování PMS v přípravném řízení. Pověšinou se k případům dostáváme prostřednictvím Policie ČR a ve zkráceném řízení je menší prostor pro činnost PMS...“

„Státní zástupci, přes opakovanou iniciativu střediska PMS ČR, toto téměř nepověřují k činnosti v přípravném řízení. Pověření se omezují na předjednání trestu obecně prospěšných prací s tím, že zpráva má být podána již přímo soudu. Pověření je však zasiláno ve chvíli, kdy je podávána obžaloba...“

Pět respondentů upozornilo na problémy spojené se **lhůtami pro podávání zpráv**. Ty mohou být nejen limitujícím faktorem, ale nespokojenost probačních úředníků plyne v některých případech také z toho, že státní zastupitelství na dodání podkladů, které si od PMS vyžádalo, nakonec nepočká:

„Ve stanovisku okresní státní zastupitelství uvádí termín, dokdy má být podána zpráva, ale stanovený termín není nakonec ze strany zastupitelství dodržen a je jím podán návrh soudu na potrestání či na obžalobu. Okresní státní zastupitelství neakceptuje naše návrhy na odklony, máme malý počet odklonů v trestním řízení...“

„Okresní státní zastupitelství v některých případech nečeká na zprávu PMS ČR, přestože neuběhl čas, který dalo k jejímu podání...“

„Okresní státní zastupitelství nevyčkává na podklady ze strany PMS, tudíž jeho zájem na předjednávání hodnotíme spíše jako formální...“

Zkušenosti některých respondentů hovoří o tom, že obdobně jako v případě soudů se úroveň spolupráce často odvíjí od postojů či názorů **konkrétního státního zástupce**. Pokud jsou mu opatření založená na kontaktu s Probační a mediační službou blízká, je zákonitě dobrá. V tomto duchu se vyjádřili čtyři respondenti:

„Zvykli si na nás. V současné době je spolupráce s naším okresním státním zastupitelstvím asi nejlepší v historii. Stálo to však hodně úsilí. V současné době nás zastupitelství přijímá jako partnera v přípravném řízení, a to především z toho důvodu, že jim naše podklady usnadňují práci. To se samozřejmě může zvrátit personálními změnami. Spolupráce je bohužel hodně závislá na osobních vztazích...“

„Vše se odvíjí od osobnosti státního zástupce. Řada z nich je využívání alternativních postupů a navrhování ukládání alternativních trestů nakloněna...“

Pozitivně či pochvalně vyzněly komentáře šestnácti respondentů (tedy třetiny vzorku). Nejčastěji oceňovali dobrou komunikaci se státními zástupci a také skutečnost, že státní zástupci akceptují návrhy PMS:

„Nenarážíme na žádné závažné překážky v komunikaci, vše běží standardně...“

„Dobrá komunikace, akceptace návrhů...“

„Během let nastavená spolupráce obou institucí tak, aby oběma vyhovovala, byla efektivní a rychlá. Jsme v pravidelném vzájemném kontaktu, komunikace probíhá na osobní úrovni...“

„Můžeme vstupovat do všech vhodných případů již v přípravném řízení a tudíž navrhnout vhodný alternativní trest, případně realizovat mediaci...“

Někteří dotázaní ve svých poznámkách specifikovali **oblasti**, v nichž je spolupráce výraznější, a kde naopak slabší.

„S okresním státním zastupitelstvím spolupracujeme zejména v případech, kdy je požadováno předjednání možnosti uložení trestu obecně prospěšných prací, v menší míře v případech předjednání možnosti podmíněného zastavení trestního stíhání a ojediněle v případech předjednání možnosti uložení trestu domácího vězení. Většina státních zástupců preferuje trest obecně prospěšných prací...“

„Jednotliví státní zástupci nás pověřují k učinění nabídky k jednání o mimosoudním řešení, výjimečně i jako podklad pro své rozhodnutí, častěji však k vypracování zprávy pro soud...“

„Spolupráci hodnotíme jako dobrou v přípravném řízení – zejména v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání či podmíněného odložení podání návrhu na potrestání. Při využívání odklonů jsou naše návrhy zpravidla akceptovány a podklady pro rozhodování jsou respektovány...“

Opakovaně (ve třech případech) byla vyzdvižována úroveň spolupráce při řešení případů **mládežtých pachatelů**:

„Tradičně na vysoké úrovni probíhá vzájemná kooperace především v oblasti soudnictví ve věcech mládeže...“

„Dobrá spolupráce je na úseku mládeže (probační činnosti v rámci přípravného řízení, ukládání výchovných opatření, vysoká akceptace návrhů PMS)...“

4.7. Hodnocení celkové úrovně starého a nového trestního zákoníku

Otázky na celkové zhodnocení konkrétní právní normy jsou vždy problematické, neboť respondent musí ve snaze o požadované zobecnění spojit různé dílčí aspekty či hlediska, podle nichž příslušný zákon posuzuje. Přes tento metodologický limit jsme se rozhodli vyzvat vedoucí středisek PMS, aby obdobně jako soudci a státní zástupci starý trestní zákon i nový trestní zákoník ohodnotili stejným způsobem, jakým se známkuje ve škole (tedy na škále od 1 do 5). Vyhovělo nám 44 respondentů, jeden z dotázaných na tyto otázky neodpověděl. Z přímého srovnání obou právních úprav vychází výrazně lépe **nový trestní zákoník** – průměrná známka, kterou od respondentů obdržel, byla 2,18, zatímco u starého trestního zákona se jednalo o hodnotu 3,02. Přehled odpovědí nabízí následující tabulka (procentuální údaj je počítán pouze pro respondenty, kteří na otázku odpověděli). Vyčíst z ní lze, že zatímco u starého zákona volili respondenti nejčastěji „trojku“ (75 %), u nového zákoníku „dvojku“ (79,5 %).

Tabulka 47: Hodnocení celkové úrovně starého a nového trestního zákoníku – PMS (respondenti v %)

Hodnocení	Starý trestní zákon	Nový trestní zákoník
1	0,0	4,5
2	11,4	79,5
3	75,0	9,1
4	13,6	6,8
5	0,0	0,0
Celkem	100	100
Průměrná známka	3,02	2,18

Porovnáme-li volby jednotlivých respondentů, ukázalo se, že stejnou známkou hodnotili oba zákony tři z nich (6,8 %). Třicet sedm respondentů (84%) dalo lepší známku novému zákoníku, zatímco pouze čtyři (9,2%) lépe hodnotili trestní zákon starý.

Vedoucí středisek se tak nápadně **lišili od soudců i státních zástupců** – na rozdíl o nich hodnotili většinou lépe nový zákoník než starý trestní zákon (srov. podkapitoly 2.6. a 3.6.).

4.8. Práce s pachateli trestné činnosti v České republice

Smyslem poslední otázky, kterou jsme do dotazníku zařadili, bylo přimět vedoucí středisek k obecnějšímu zamyšlení nad systémem práce s pachateli trestných činů u nás. Vyzvali jsme je, aby nám popsali, jaká opatření v oblasti resocializace pachatelů by mohla přispět ke snížení recidivy, respektive jaké by v tomto směru mělo být zaměřené trestní politiky. Odpovědi jsme se dočkali u čtyřiceti respondentů, svůj názor nám nesdělilo pouze pět dotázaných.

Jednoznačně nejvíce komentářů směřovalo do oblasti **postpenitenciární péče**. Tohoto tématu se dotklo 27 respondentů, tedy 60% našeho souboru. Nejčastěji se jednalo o poznámky o potřebě zajistit pro pachatele trestné činnosti **bydlení** (zmínilo 22 dotázaných – 49%) a **zaměstnání** (21 dotázaných – 47%). Často byla zmiňována opatření typu domů na půli cesty nebo probačních ubytoven:

„V této oblasti je nedostatečně řešeno začleňování pachatelů do běžného života. Není možno zajistit do začátku práci a nějaké ubytování, jen třeba na omezenou dobu. Umožní to získat pracovní návyky a mít svůj vlastní příjem. Toto je hlavní, co propuštění potřebují, v oblasti poradenství je o ně vcelku dobře postaráno. V tomto směru je příkladem Norsko, kde i recidiva je podstatně na jiné úrovni, odsouzení mají možnost po propuštění pracovat a ubytovat se na určitou dobu. Získají prostředky, pracovní návyky a lépe se včleňují do společnosti. Řešením by mohla být plánovaná podpora státu tzv. sociálními formám, které by se věnovaly zaměstnávání odsouzených (primárně podmíněně propuštěných). S tématem souvisí diskriminace na trhu práce pro lidi se záznamem, která dosahuje absurdních podob, kdy i firma shánějící kopáče si vyžaduje trestní rejstřík...“

„Vytvoření sociálních podmínek pro eventuální pachatele – domy na půl cesty, chráněná bydlení, chráněné dílny, dotovaná pracovní místa, domy na půl cesty s resocializačními programy zaměřenými na nácvik pracovních dovedností, vytváření pracovních návyků...“

„Zvýšit možnosti zaměstnání, zvýšit možnosti dostupného bydlení...“

„Myslím, že zřízení tzv. probačních ubytoven – v případě podmíněného propuštění by klient část času strávil na svobodě v probační ubytovně, kde by s ním bylo nadále pracováno a v rámci této ubytovny by měl klient zajištěno také zaměstnání. Zvláště u klientů, kteří nemají sociální zázemí, by se snížila možnost recidivy...“

Sedm respondentů v těchto souvislostech apelovalo na nutnost propojit a sladit činnost jednotlivých institucí trestní justice, ale též na potřebu **meziresortní spolupráce a spolupráce mezi obory**. Vyplynávají podle nich ze vzájemné provázanosti faktorů, které na kriminalitu působí:

„Propojení činnosti obecních samospráv, Policie ČR, PMS... v kontrole výkonu alternativních trestů prostřednictvím systémových řešení (na obecní úrovni přehled o odsouzených, jejich povinnostech

a omezeních). Posilování odpovědnosti komunity za kontrolu povinností a omezení, ale také její zapojení do řešení následků trestné činnosti a její zapojení v rámci restorativní justice. Rozšíření spektra automaticky předávaných informací mezi jednotlivými složkami – orgány činné v trestním řízení, PMS...“

„Systémová řešení – spolupráce všech zainteresovaných (orgány činné v trestním řízení, PMS, Vězeňská služba, kurátoři, občanská sdružení, agentury práce, úřady práce...), všichni, kteří pracují s odsouzenými, propuštěnými...“

„Problematika v této oblasti úzce souvisí se sociálními problémy klientů. Podle nás je nutná úzká spolupráce obou těchto oblastí – trestní a sociální politiky. Zvláště v otázce bydlení odsouzených, jejich zaměstnávání a dostupného kvalitního finančního poradenství. Dosavadní řešení formou krátkodobých projektů situaci dlouhodobě ani kontinuálně neřeší...“

„Posilování meziresortní a mezioborové spolupráce. Justice sama toho mnoho nezmůže...“

„Odpověď na tuto otázku souvisí nejen s činností PMS, ale s celým konceptem státu nejen na trestněprávní politiku, ale také na politiku zaměstnanosti a sociální věci. Provázanost těchto aspektů je nerozdělitelná...“

„V ČR chybí komplexní zabezpečení návazných služeb potřebných pro integraci pachatelů jednak po návratu z výkonu trestu odnětí svobody, ale i v případě výkonu alternativních trestů (bydlení, zaměstnání, dluhy), nahodilá návaznost služeb, region odkázán někdy na velmi omezenou nabídku potřebných a dostupných služeb...“

Kromě potřeby zajistit zaměstnání osobám, které se vracejí z výkonu trestu odnětí svobody, zdůraznilo šest respondentů (13 %) i **význam zaměstnání** v jeho průběhu:

„Možnost pracovního uplatnění ve výkonu trestu odnětí svobody pro více odsouzených a s většími výdělky. Z vydělaných peněz by mohli splácet náhrady škody a ostatní závazky a mohli by si našetřit nějaké peníze na dobu po propuštění, než najdou bydlení a práci. Ve výkonu trestu odnětí svobody vést odsouzené k zvyšování kvalifikace, tak, aby po podmíněném propuštění (podmíněném propuštění s dohledem) našel uplatnění v práci...“

„Již pedagog Makarenko říkal, že se pachatelé musí napravovat hlavně prací. Plnějším zapojením se do pracovního procesu pachatelů během výkonu trestu by se tak mohla řešit otázka jejich pozdějšího finančního zabezpečení po propuštění. Navíc by si tak mohli hradit i různé poplatky. A to jak soudní, tak i různé své dluhy. Kolik odsouzených však má možnost pracovat během výkonu trestu v různých nápravných zařízeních...??? To procento by mne zajímalo, ale myslím si, že minimum...“

Problematika **zadluženosti pachatelů**, zmíněná v předchozím citátu, se objevila v komentářích celkem patnácti dotázaných, tedy třetiny celého vzorku. I z toho lze vyvodit, že pracovníci středisek probační služby považují finanční závazky svých klientů za velkou komplikaci na cestě k resocializaci. Spojují je nejen se zaměstnaností či možností práce v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, ale také s finanční gramotností pachatelů či s činností nebankovních subjektů či exekutorských firem:

„Práce se zadluženými klienty – řešení zadluženosti. Zaměstnávání odsouzených – řešení nezaměstnanosti, příp. problémů při hledání zaměstnání se záznamem v rejstříku trestů...“

„Vzhledem k tomu, že příčinami recidivy je vysoká zadluženost odsouzených, nezaměstnanost a dlouhodobá absence pracovních návyků, nedostatečná připravenost na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a následný život na svobodě, měla by se pozornost věnovat nejen opatřením trestní politiky, ale i ekonomickým a sociálním aspektům trestné činnosti a přizpůsobit tomu ekonomický i sociální systém – např. zřízení domů na půl cesty, podpora zaměstnávání odsouzených...“

„Práce se zadlužeností – programy pro oddlužování pachatelů. Vytváření pracovních možností pro odsouzené či podmíněně propuštěné. Rozšíření sítě sociálních služeb pro odsouzené – ubytovny, chráněné dílny...“

„Podporovat neziskové organizace při poradenství ohledně dluhové problematiky. Vytvořit více dotovaných pracovních míst v rámci zaměstnanosti...“

„Beztrestnost nebankovních subjektů, které napomáhají stále větší zadluženosti klientů – zneužívání finanční negramotnosti a špatné finanční situace klientů...“

Dvanáct respondentů (27 %) postrádá větší množství **probačních či resocializačních programů** pro dospělé pachatele, v nichž by si mohli osvojit potřebné dovednosti a návyky. Akcentována byla i potřeba tyto programy podporovat systematicky a kontinuálně:

„Zajištění kvalitních probačních resocializačních programů včetně zajištění jejich dlouhodobosti a kontinuálnosti (tj. zejména, aby měl poskytovatel programu jistotu financování programu a nežil v neustálé nejistotě, zda na něj peníze v konkrétním období budou, nebo nebudou)...“

„Podporovat více resocializačních programů pro dospělé – např. na zvládání agresivity, závislosti...“

„Vytvořit více probačních programů a podporovat v tomto směru neziskové organizace...“

„Pomohly by cílené celorepublikové probační programy – zajistit dostupnost programů všem, po celé ČR, a nejen ve vybraných lokalitách, jak dospělým, tak i mladistvým...“

Šest dotázaných se zamýšlelo, zda a jakým způsobem by bylo možné zefektivnit působení na pachatele v rámci jeho **pobytu ve vězení**. Většinou se jednalo o doporučení zaměřit pozornost na zaměstnávání či resocializační nebo rekvalifikační programy pro vězně (včetně adekvátní přípravy na propuštění), avšak některé hlasy byly poměrně kritické a volaly po systémových změnách:

„Sami pachatelé, kteří se z výkonu trestu odnětí svobody vrací, mluví o něm jako o pohodě. Pokud se tam opakovaně vrací a nevidí v tom většina z nich nějakou újmu, tak asi není něco v pořádku v samotných věznicích...“

„Konkrétním krokem a následnými opatřeními by byla efektivnější a z pohledu práce s odsouzenými v průběhu výkonu trestu odnětí svobody razantnější reforma vězeňství, která v současné době nepřispívá k snižování recidivy pachatelů, ale naopak ji v některých případech zvyšuje. S výše uvedeným souvisí změna systému propouštění vězňů z výkonu trestu odnětí svobody, kde je žádoucí aplikovat některé zkušenosti ze zahraničí, např. projekt parolové komise, v němž jde o větší zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění...“

„Změny v rámci vězeňského systému – nikoli jen izolace pachatele ze společnosti, ale systematická práce s ním, aby byl schopen se do společnosti zařadit...“

Také v této části dotazníku jsme se mohli setkat s určitou **kritikou práce soudů** i dalších orgánů trestní justice – obsahovaly ji komentáře osmi respondentů (18 % vzorku). Poukazovaly zejména na potřebu větší rychlosti projednávání případů a také na důslednější a razantnější postup u pachatelů, kteří porušují podmínky alternativních trestů:

„Měla by se v některých případech zrychlit práce soudů...“

„Důslednější práce soudů – porušení povinností uložených soudem = nařízení náhradního trestu...“

„Vhodná by byla určitá zásadovost ze strany soudů vůči pachatelům, např. při podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a jeho další trestné činnosti by měl následovat (až na malé výjimky) návrat do výkonu trestu odnětí svobody, a nikoliv opakovaný alternativní trest. Stejně tak je nevhodné vršení podmínek na podmínku při podmíněném odsouzení a celé se to korunuje uložením obecně prospěšných prací nebo trestu domácího vězení. Závěrem lze konstatovat, že přeměny alternativ na jinou alternativu zavedené v poslední době jsou nešťastné a nevhodné. Celé to může mít výsledek v podobě dočasného snížení počtu vězňených osob, ale v delším časovém horizontu to přinese zvýšení kriminality, výchovný či odstrašující efekt trestu se ztrácí...“

„Snížení míry opakovatelnosti alternativních trestů. Toto nepovažujeme za výchovné...“

„Důslednost, vymahatelnost práva, flexibilní využívání všech zákonných možností ze strany orgánů činných v trestním řízení...“

Podle tří respondentů je nutné, aby se co nejdříve podařilo zavést systém **elektronického monitoringu** pro efektivnější výkon trestu domácího vězení. Čtyři respondenti se zasazovali o větší uplatnění programů a opatření, vycházejících z filozofie **restorativní justice**, dva dotázaní poukázali na velký význam **prevence kriminality** a stejný počet by zvýšil **počet probačních úředníků** za účelem intenzivnější práce s klienty a také prosadil dekriminalizaci **neplacení vyživovací povinnosti**:

„Pokud jde o trestní politiku, z vlastní profesní zkušenosti bych doporučil změnu postoje k trestnému činu zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku – možná až k úplné dekriminalizaci za uplatnění jiných možností, které stát k vymáhání této platby má...“

Jednotlivě se pak objevovaly i další zajímavé návrhy, a to zavedení registru přestupků, posílení kontrolní pravomoci obecních samospráv, důsledné omezení trestu odnětí svobody pouze na „pachatele závažnějších trestných činů a recidivisty“, zlepšení vnímání PMS mezi odbornou i laickou veřejností („lepší zákonné procesní postavení PMS, tj. upřesnění kompetencí, aby se nedublovaly mezi jednotlivými orgány, a zvýšení naší důležitosti a prestiže, aby orgány činné v trestním řízení věděly, že se bez nás neobejdou... a nevysmívaly se nám...“), prosazení zásady „třikrát a dost“, možnost dřívějšího „výmazu trestů“, vyhodnocování rizik u odsouzených a efektivnější práce s těmito informacemi, stanovení povinnosti spolupracovat se sociálním kurátorem a také zavedení institutu domácího vězení mimo bydliště („byty nebo domy, kde by nakrátko vykonávali trest jako alternativu k nepodmíněnému trestu – u méně závažné nebo nedbalostní TČ, a kde by se zároveň museli podrobovat daným programům – resocializačním, aktivizačním apod.“). Jeden z respondentů se pak kriticky vyjádřil k práci institucí odpovědných za přípravu legislativních norem:

„Předně by bylo vhodné, aby poslanci byli soudní a nebrali příliš doslovně svoji roli zákonodárce a neměli pocit, že mohou v každém okamžik vkládat své nerozumy do zákonů, o jejichž smyslu moc netuší...“

5.

Závěr

I když soudci a státní zástupci hodnotili z hlediska celkové úrovně o něco lépe starý trestní zákon č. 140/1961 Sb. než nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., stávající škálu alternativních trestů považují za dostačující. Důležitým prvkem, na němž záleží jejich uplatňování v praxi, je spolupráce mezi institucemi odpovědnými za jejich realizaci. Naše šetření ukázalo, že je celkově na dobré úrovni. Platí to také o spolupráci soudů a státních zástupců s Probační a mediační službou, u jejichž pracovníků respondenti oceňovali především aktivní přístup a snahu o rychlé řešení úkolů. Přehlédnout však nemůže ani zjištění, že část soudců a státních zástupců považuje tuto spolupráci za faktor výrazně prodlužující trestní řízení.

Jednou z nových sankcí, kterými trestní zákoník č. 40/2009 Sb. škálu alternativních trestů obohatil, je trest domácího vězení. Všechny skupiny našich respondentů (tedy soudci, státní zástupci a vedoucí středisek PMS) hodnotí jeho zavedení pozitivně. Považují jej za přísnou sankci, která ale na rozdíl od trestu odnětí svobody nepřetřává sociální vazby mezi odsouzeným a jeho blízkými a umožňuje mu udržet si zaměstnání. Velmi kriticky však byla hodnocena neschopnost státu po pěti letech účinnosti zavést systém elektronického monitoringu. Respondenti považují zavedení systému elektronického monitoringu za důležitý předpoklad řádného výkonu trestu domácího vězení. Tento názor je ve shodě se stanoviskem Nejvyššího soudu, které je uvedeno v závěrech materiálu R 9/2014 – Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011 (Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012 – viz příloha č. 1)⁹: „K účinnému ukládání a zejména výkonu trestu domácího vězení je třeba urychleně zavést elektronickou kontrolu odsouzených, jejíž neexistence je hlavním limitujícím důvodem pro častější ukládání trestu domácího vězení, přičemž u některých soudů jde o tak zásadní nedostatek, že se pro něj tyto soudy obávají tento trest uložit, v důsledku něhož není tento trest některými soudy vůbec ukládán. Podle názoru trestního kolegia je skutečně neomluvitelné, pokud je zavedení elektronického kontrolního systému z různých důvodů stále odkládáno, a to přesto, že s ním počítá ustanovení § 334b tr. řádu. Domníváme se, že doba již téměř pěti let od zavedení tohoto nového alternativního trestu, byla zcela dostatečná k tomu, aby došlo i v tomto směru k naplnění účelu zákona.“

Část soudců a státních zástupců tvrdí, že současná právní úprava trestu domácího vězení způsobuje v praxi komplikace. Poukazují především na to, že obtíže působí právní úprava přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody dle § 61 trestního zákoníku. I v tomto případě je názor respondentů v souladu s výše citovaným stanoviskem Nejvyššího soudu: „Trestní kolegium Nejvyššího soudu navrhuje, aby při nejbližší novelizaci trestního zákoníku bylo přistoupeno ke změně stávajícího znění § 61 tr. zákoníku a opětovnému zavedení náhradního trestu odnětí svobody, který je podstatně vhodnější než poměrná přeměna podle platné a účinné úpravy.“

Co se týče praktických problémů, se kterými se v souvislosti s problematikou trestu domácího vězení respondenti setkali, byl často zmiňován nedostatek vhodných pachatelů, kterým lze tento trest uložit, protože velká část odsouzených má problém s bydlením. Část kritických komentářů probačních úředníků se vztahovala k práci soudů. Podle některých probačních úředníků soudy ukládají trest domácího vězení v některých případech nevhodně, a to bez předchozího šetření Probační a mediační služby nebo v rozporu s jeho doporučením. I při realizaci tohoto trestu probační úředníci upozorňují, že soud nereaguje dostatečně rázně na zprávy o tom, že odsouzený podmínky výkonu trestu porušuje. Podle našeho názoru je při ukládání trestu domácího vězení nezbytná úzká součinnost soudu s Probační a mediační službou. Činnost probačních úředníků totiž směřuje ke zjištění důležitých okolností pro uložení tohoto trestu nebo povinnosti, tj. aktuálních bytových a sociálních poměrů pachatele a dalších okolností, které mají na případné uložení trestu domácího vězení nebo

9 R 9/2014 – Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, 2/2014 (ročník LXXVI) z 21. 3. 2014, vydává Nejvyšší soud České republiky ČR, nakladatelství Novatrix s.r.o.

uložené povinnosti podstatný vliv. Probační úředník může dále na základě provedení základní analýzy rizik a potřeb pachatele a zjištění potřeb a zájmů oběti trestného činu navrhnout soudu uložení přiměřených omezení nebo povinností obviněnému. Předběžné šetření probačních úředníků může vést k lepší vykonatelnosti trestu domácího vězení a k menšímu počtu přeměn na náhradní trest.

Při hodnocení právní úpravy trestu obecně prospěšných prací se respondenti rozcházejí. Soudci novou úpravu podstatně více kritizují, a to zejména ve světle dalších změn přijatých po účinnosti trestního zákoníku (zákon č. 330/2011 Sb. a zákon č. 390/2012 Sb.). Právní úprava přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody byla doplněna i o možnost přeměny na trest domácího vězení či trest peněžitý (ustanovení § 65 odst. 2 písm. a) a b) trestního zákoníku). Právě tato změna byla soudci a také některými vedoucími středisek PMS velmi kritizována. Tvůrcům zákona vyčítají, že tímto způsobem „nevýchovně“ nahrazují jednu alternativu alternativou druhou, což je problematické nejen z hlediska vhodné motivace pachatelů trest obecně prospěšných prací vykonat, ale i z hlediska jejich resocializace. I podle našeho názoru není dobrým řešením v případě porušení podmínek výkonu alternativního trestu tento trest nahradit další alternativou k trestu odnětí svobody. Lze mít za to, že u části pachatelů takový postup může vyvolat pocit beztrestnosti.

Oproti původnímu znění nového trestního zákoníku došlo zákonem č. 330/2011 Sb. i k novelizaci ustanovení § 65 odst. 1 trestního zákoníku spočívající v prodloužení doby na vykonání uloženého trestu obecně prospěšných prací z jednoho na dva roky. Změna se stala předmětem značné kritiky, a to zejména soudců a probačních úředníků. S respondenty lze souhlasit, když upozorňovali na horší vykonatelnost trestu, kterou nová úprava přinesla. Klienti jsou nyní méně motivováni a mají tendenci výkon trestu odkládat, navíc je za těchto okolností výrazně složitější vyjednat podmínky výkonu trestu s poskytovateli.

Z praktických problémů se soudci a státní zástupci nejčastěji kriticky vyjadřovali k obligatornímu vyžádání zprávy probačního úředníka k uložení trestu dle § 314e odst. 3 trestního řádu v případech, kdy je trest obecně prospěšných prací ukládán trestním příkazem. Respondenti konstatovali, že vyžádání zprávy probačního úředníka představuje procesní úkon, který prodlužuje trestní řízení. Na druhou stranu však najdeme dost velkou skupinu soudců a státních zástupců, která naopak spatřuje ve zprávě probačního úředníka prostředek napomáhající lepší individualizaci trestu obecně prospěšných prací, která přispívá k jeho zdárnému výkonu. Probační úředníci změnu naopak velmi přivítali. Jsou přesvědčeni, že zakotvení povinnosti soudu vyžadovat předem zprávu probačního úředníka umožňuje, aby probační úředník dokázal rozpoznat klienty, u nichž je odhodláni k vykonání trestu obecně prospěšných prací natolik slabé, že jeho uložení nelze považovat za vhodné.

Podle našeho názoru zpráva probačního úředníka může pomoci soudu trest obecně prospěšných prací náležitě diferencovat a individualizovat. I když trestní řád obsahuje požadavek na co nejrychlejší projednání trestních věcí a je obecně znám preventivní účinek rychlého trestního postihu, domníváme se, že z pohledu celkové trestní politiky je hledisko individualizace důležitější než hledisko rychlosti. Vyžádání zprávy probačního úředníka navíc trestní řízení nijak výrazněji neprodlouží. Samozřejmě platí, že samosoudce není předloženou zprávou vázán, a to i kdyby v ní bylo obsaženo negativní stanovisko probačního úředníka nebo obviněného k možnosti uložení a výkonu trestu obecně prospěšných prací, ale je povinen k ní přihlídnout a se skutečností v ní obsaženými se vypořádat.

Problematikou zpráv Probační a mediační služby se zabývá i Trestní kolegium Nejvyššího soudu. V závěrech Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011 se konstatuje: „*Za nesprávnou je třeba označit praxi těch soudů, které s ohledem na novelizované ustanovení § 314e odst. 3 tr. ř. neukládají tento trest trestním příkazem, neboť je nezbytné vyžádat nejprve zprávu Probační a mediační služby obsahující stanovisko obviněného, a přistupují proto hned k projednání věci v hlavním líčení. Podle názoru Nejvyššího soudu je třeba zajistit ve vhodných případech vyžádání zprávy Probační a mediační služby obsahující stanovisko obviněného ihned nebo*

v krátké době po nápadu obžaloby tak, aby po jejím doručení bylo možno využít trestního příkazu, což se jeví být hospodárnějším než nařízení a provedení hlavního líčení. Vyžádání zprávy Probační a mediační služby v těchto případech vede podle zkušeností těch soudů, které v tomto směru náležitě spolupracují s Probační a mediační službou, k výraznému poklesu počtu nevykonaných trestů obecně prospěšných prací, resp. počtu přeměn tohoto trestu na trest odnětí svobody.“

V novém trestním zákoníku byla zpřesněna právní úprava dohledu, se kterou respondenti v zásadě vyjádřili spokojenost. Vymezením účelu dohledu, povinností pachatele, povinností i oprávnění probačních úředníků je hodnoceno jako detailnější a přesnější. Největším problémem při praktické realizaci dohledu je spolupráce Probační a mediační služby se soudy. Kriticky se k práci soudů vyjádřily tři čtvrtiny celého vzorku probačních úředníků, což je velmi alarmující. Společným jmenovatelem většiny komentářů byla malá (či dokonce žádná) odezva na zprávy probačního úředníka ke klientům porušujících podmínky dohledu. Takový přístup soudu výrazně ohrožuje autoritu, kterou by PMS pro pachatele měla představovat. Zkušenosti některých středisek hovoří bohužel o tom, že důvodem pro nařízení trestu odnětí svobody není pro soud někdy ani další trestná činnost odsouzeného v průběhu dohledu. Mnozí probační úředníci proto cítí, že podstatné kroky, které by mohly výkon dohledu zefektivnit, nespočívají v případných změnách zákona, ale spíše v jiném přístupu soudců a v prohloubení jejich spolupráce s probačními úředníky.

Podíl peněžitého trestu na celkovém počtu ukládaných sankcí se ani po účinnosti trestního zákoníku příliš nezměnil. Peněžitý trest jako sankce hlavní je stále využíván velmi omezeně. V letech 2010 až 2013 byl podíl mezi 3 až 5 % a četnost jeho ukládání se dokonce neustále snižuje (nejmenší podíl v roce 2013 – 3,2 %). Jedním z důvodů je nová právní úprava. Za horší než úpravu předchozí ji považuje většina soudců i státních zástupců. Nespokojenost vyjadřovali především s úpravou přeměny nevykonaného peněžitého trestu dle § 69 odst. 2 a 3 trestního zákoníku. Za významnou komplikaci označila velká část soudců také obligatorní vymáhání nezaplaceného peněžitého trestu (dle ustanovení § 343 trestního řádu) před tím, než je možno přikročit k jeho přeměně v jiný trest. Kritizováno bylo i ukládání peněžitého trestu v denních sazbách dle ustanovení § 68 trestního zákoníku, které je podle respondentů nepřehledné a nepraktické.

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku klade důraz na potřebu změny v hierarchii sankcí, v rámci níž by byl trest odnětí svobody chápán jako „ultima ratio“. Justiční i vězeňské statistiky nicméně hovoří o tom, že podíl osob s nepodmíněným trestem odnětí svobody na celkové struktuře odsouzených se po přijetí nového zákoníku paradoxně zvýšil. I respondenti většinou vyjadřovali názor, že nový trestní zákoník ke snížení počtu vězňů zatím nepřispěl. Jeden z hlavních cílů zákona, tedy snížení počtu vězněných osob, tak zůstal v prvních letech účinnosti trestního zákoníku nenaplněn. Hlavní důvod ale nespátřujeme v nové právní úpravě sankcí. Podle našeho názoru nárůst podílu nepodmíněného trestu odnětí svobody na celkovém počtu odsouzených osob po přijetí nového trestního zákoníku a změny v jeho struktuře v závislosti na délce jeho uložení, do velké míry souvisí se zpřísněním skutkových podstat, zejména zpřísněním postihu recidivy u skutkových podstat některých velmi frekventovaných trestných činů. Konkrétně jde o trestný čin krádeže, zanedbání povinné výživy a maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. V posledních dvou případech došlo nejen ke zpřísnění recidivy, ale také ke zpřísnění sazeb v základních skutkových podstatách, a ke kriminalizaci jednání dosud trestně nepostížitelných. Na výše uvedené stát zareagoval novelou trestního zákoníku, provedenou zákonem č. 390/2012 Sb., kterou došlo ke snížení sazeb v ustanovení dle § 337 odst.1 a § 196 trestního zákoníku, s účinností od 1. 10. 2012. U trestného činu krádeže dle § 205 trestního zákoníku se ke snížení trestních sazeb zatím nepřistoupilo. Statistická data z roku 2013 ukazují, že po této změně došlo k poklesu uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody a nárůstu podmíněných trestů odnětí svobody, ale teprve údaje z dalších let nám ukážou, zda byl pokles trvalý.

V této souvislosti nemalá část soudců a státních zástupců doporučila dekriminalizaci trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku. Respondenti navrhovali, jako

vhodnější alternativu trestního postihu, vymáhání neplaceného výživného v rámci občanskoprávního řízení. Ustanovením § 196 trestního zákoníku jsou chráněny vyživovací vztahy, které vycházejí nově z občanského zákoníku. Jejich úpravu tedy trestní zákon neprovádí a jedná se o typický příklad trestní normy, kdy se obsah dovozuje z netrestních předpisů. Přestože zákon vymezuje mnoho druhů vyživovacích vztahů, tak se v praxi tento trestný čin aplikuje především na vyživovací vztahy k nezletilým dětem. Tento vztah není ničím jiným než závazkem, tedy soukromoprávním vztahem, vznikajícím na základě určité události. Domníváme se, že oprávněný subjekt nepodává oznámení, aby byl někdo spravedlivě potrestán, ale aby mu bylo zapláceno výživné. Podle našich zkušeností z výzkumů provedených v Institutu pro kriminologii a sociální prevenci je u tohoto trestného činu poměrně vysoký počet recidivujících pachatelů, a to bohužel i těch, kteří mají zkušenost s vězeňskou recidivou. Dá se říct, že jde o odsouzené, kteří již zřejmě definitivně rezignovali na svou povinnost platit výživné. Je potřeba zdůraznit, že pobytem ve vězení se u drtivé většiny odsouzených ztrácí možnost výdělků a pouze narůstá jejich dluh na výživném. Podle našeho názoru je nutné zamyslet se u trestného činu zanedbání povinné výživy nad tím, zda porušení těchto občanskoprávních vztahů dosahuje takové společenské nebezpečnosti, která by potřebovala ochranu trestním právem. Dekriminalizaci však nelze provést bez toho, aby nebyla nalezena cesta k oprávněným nárokům vyživovaných osob prostřednictvím civilního práva (třeba formou zálohování výživného státem a posléze vymáhání dlužníkovy pohledávky státem).

Pokud jde o postih trestných činů, pro jeho zmírnění u některých z nich se vyjádřila pouze menší část respondentů. Nejčastěji se objevoval námět na zmírnění postihu recidivy u trestného činu krádeže dle ustanovení § 205 odst. 2, a to ve smyslu snížení, resp. zrušení spodní hranice sazby 6 měsíců.

Experti oslovení naším šetřením nepochybují o tom, že k úspěšné resocializaci odsouzeného vede především jeho motivace žít v souladu se zákony, stejně jako jeho vlastní aktivita a zájem řešit problémy, s nimiž se ve své životní situaci potýká. Zároveň si ale většina z nich uvědomuje, že při snaze omezovat kriminalitu či recidivu pachatelů nemůžeme spoléhat pouze na trestní politiku, neboť trestná činnost je podmíněna řadou sociálních, ekonomických i jiných faktorů. Soudci, státní zástupci i vedoucí středisek PMS proto shodně doporučovali zaměřit se více na oblast postpenitenciární péče. Navrhována byla opatření typu domů na půli cesty či vhodných resocializačních programů. Velký význam většina dotázaných přikládá pracovnímu zařazení odsouzených, a to jak v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, tak po propuštění.

Domníváme se, že v tomto duchu by měla společnost na kriminalitu a její omezování nahlížet. Svět se nestane bezpečnějším, když budeme pachatele více a přísněji trestat, ale když se nám podaří najít způsoby, jak je napravit. Alternativní sankce, jimž tato publikace věnuje největší pozornost, nabízejí v daném směru slibné možnosti, neboť na rozdíl od trestu odnětí svobody pachatele nevytrhávají z jeho přirozeného sociálního prostředí – z kriminologických výzkumů je navíc známo, že pozitivní zvrát v kriminální kariéře u většiny pachatelů nastartují faktory, které působí právě v něm (stabilní zaměstnání, nalezení životního partnera, narození vlastních dětí apod.). Výraznější efekt samotných alternativních sankcí na tyto procesy však nemůžeme očekávat, nevytvoříme-li pro jejich uplatňování potřebné podmínky, a to jak v oblasti legislativy a trestní justice, tak v rámci širší sociální politiky.

6.

Resumé

Výzkumný projekt „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“ je řešen ve spolupráci výzkumných pracovníků Institutu pro kriminologii a sociální prevenci s odborníky v oblasti trestního práva a trestní politiky působícími na Filozofické fakultě UK a v justici. Byl schválen Grantovou agenturou České republiky na období let 2012 až 2015 pod č. P408/12/2209.

Předmět, cíl a metodologie výzkumu

Výzkum se především zaměřuje na získání poznatků o účinnosti vybraných konkrétních trestních sankcí – trestu domácího vězení, obecně prospěšných prací, podmíněného odsouzení s dohledem a krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Cílem projektu je ověřit, zda legislativní změny vyvolané přijetím nového trestního zákoníku s platností od 1. ledna 2010 splnily svůj účel, zda se mění počty osob ve výkonu trestu odnětí svobody, zda se zvýšila účinnost ukládaných sankcí a podařilo se odstranit alespoň některé z problémů aplikační praxe.

Základní metodou této fáze výzkumu bylo dotazníkové šetření, které proběhlo v roce 2013. Šetření bylo koncipováno jako anonymní, avšak stojí za zmínku, že část respondentů se ke svým názorům a postřehům otevřeně hlásila, neboť svou identitu neskrývali. Pro všechny skupiny respondentů byl dotazník založen na kombinaci otázek uzavřených (s nabízenými variantami odpovědí) a otevřených. Naší primární snahou bylo poskytnout respondentům dostatek prostoru pro vyjádření všech relevantních poznatků a zkušeností, s nimiž budou mít chuť se nám svěřit.

V rámci dotazníkového expertního šetření jsme oslovili předsedy všech okresních (resp. obvodních) soudů a okresních (resp. obvodních) státních zastupitelství s žádostí o distribuci dotazníku v listinné formě vždy třem příslušným trestním soudcům jejich soudů, resp. třem státním zástupcům jejich zastupitelství. Celkem jsme od soudů zpět obdrželi 160 vyplněných dotazníků, což představuje 62% návratnost. Průměrná délka praxe ve funkci soudce činila u respondentů 14 a ½ roku (nejkratší uvedená délka praxe byla 4 měsíce, nejdelší pak činila 42 let). Ze státních zastupitelství se nám zpět vrátilo 186 vyplněných dotazníků, což představuje 72,1% návratnost. Průměrná délka praxe respondentů ve funkci státního zástupce respondentů činila 16 a ½ roku (nejkratší uvedená praxe nepřesáhla svou délkou jeden měsíc, nejdelší pak činila 40 let). V případě probačních úředníků se respondenty stali vedoucí probačních středisek Probační a mediační služby. Ve spolupráci s Generálním ředitelstvím Probační a mediační služby jsme dotazníky distribuovali na všech 74 středisek. Řádně vyplněných jsme nakonec obdrželi 45 dotazníků (návratnost tedy činila 60 %).

Tematicky jsme dotazníky zaměřili do několika oblastí. Dotazovali jsme se na vybrané alternativní sankce a opatření, na dopad nového trestního zákoníku na praxi, na spolupráci subjektů při výkonu alternativ, na hodnocení celkové úrovně starého a nového trestního zákona a také názory na to, jaká konkrétní opatření či kroky by respondenti doporučovali v trestní politice uskutečnit, aby se podařilo snížit recidivu pachatelů.

Hodnocení trestních kodexů

Otázky na celkové zhodnocení konkrétní právní normy jsou vždy problematické, neboť respondent musí ve snaze o požadované zobecnění spojit různé dílčí aspekty či hlediska, podle nichž příslušný zákon posuzuje. Respondenti měli zhodnotit celkovou úroveň starého trestního zákona č. 140/1961 Sb. a nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. K ohodnocení byla podobně jako ve škole použita škála známek od jedné do pěti. Respondenti z řad soudců a státních zástupců ohodnotili trestní kodexy shodnými průměrnými známkami. Porovnáme-li průměr známek obou trestních kodexů, dosáhl o něco lepšího ohodnocení trestní zákon s průměrnou známkou 2,4 oproti novému trestnímu zákoníku, který byl ohodnocen průměrnou známkou 2,6. V případě probačních úředníků vychází z přímého srovnání obou právních úprav výrazně lépe nový trestní zákoník – průměrná známka, kterou od respondentů obdržel, byla 2,18, zatímco u starého trestního zákona se jednalo o hodnotu 3,02.

K právní úpravě alternativních trestů

Nový trestní zákoník rozšířil škálu alternativních trestů. Soudci (90,6 %) i státní zástupci (91,6 %) považují škálu alternativních trestů v našem trestním zákoníku za dostatečnou. Několik respondentů by doplnilo škálu stávajících alternativních trestů o modifikovaný trest odnětí svobody spočívající v kombinaci jeho podmíněné a nepodmíněné formy.

Soudci a státní zástupci se vyjadřovali i k problematice vztahu rychlosti řízení a aplikace alternativních sankcí. Obě skupiny respondentů se převážně domnívají, že aplikace alternativních sankcí nemá vliv na zrychlení trestního řízení (takto hodnotilo 48,2 % soudců a 53,3 % státních zástupců). Nutno zmínit i poměrně častý názor z obou skupin respondentů s negativním hodnocením, který lze shrnout tak, že skutečnost, že před uložením alternativní sankce se vyžadují speciální zprávy o možnostech pachatele tyto sankce vykonat, řízení nezrychluje.

K trestu domácího vězení

Všechny tři skupiny respondentů hodnotí zavedení trestu domácího vězení pozitivně. Zavedení trestu domácího vězení do našeho právního řádu má největší podporu u probačních úředníků (97,8 %). Respondenti v komentářích poukazovali na velmi malou četnost jeho ukládání, a to z důvodu absence elektronického monitoringu. Podle jejich názoru tedy trestu domácího vězení zatím chybí účinný nástroj kontroly výkonu v podobě elektronického monitoringu. Většina probačních úředníků chápe trest domácího vězení jako vhodné rozšíření palety trestů sloužících jako alternativa k trestu odnětí svobody. Považují tento trest za přísnou sankci, která umožňuje to, že na rozdíl od trestu odnětí svobody nejsou během jeho výkonu zpřetrhány sociální vazby mezi odsouzeným a jeho blízkými, odsouzený si může udržet zaměstnání, a díky tomu hradit své případné závazky či pohledávky.

Pokud jde o zhodnocení právní úpravy trestu domácího vězení z pohledu praxe, tak 45 % soudců a 34,1 % státních zástupců se domnívá, že současná právní úprava trestu domácího vězení způsobuje v praxi velké problémy. Soudci poukazovali především na to, že v praxi působí problémy právní úprava přeměny trestu domácího vězení v trest odnětí svobody dle § 61 trestního zákoníku. Téměř všichni z těch dotazovaných soudců, kteří svou odpověď na dotaz k problematice právní úpravy doplnili komentářem, se neopomněli zmínit též o praktických problémech výkonu trestu domácího vězení. Nejčastěji byla zmiňována absence účinné kontroly výkonu trestu domácího vězení. Někteří respondenti uvedli i další problémy, se kterými se v souvislosti s problematikou trestu domácího vězení ve své praxi setkali – např. často byl zmiňován nedostatek vhodných pachatelů, kterým lze tento trest uložit (velká část odsouzených má problém s bydlištěm).

Také převážná většina komentářů státních zástupců se spíše než na samotnou právní úpravu trestu domácího vězení zaměřila na problémy spojené s jeho ukládáním a výkonem. Většina respondentů opět spatřuje nejzávažnější překážku jeho častějšího ukládání v absenci systému účinné kontroly výkonu. V komentářích některých státních zástupců se stejně jako u soudců objevilo upozornění na problematiku pachatelů bez trvalého bydliště, respektive s trvalým bydlištěm, které řádný výkon trestu domácího vězení neumožňuje a tím není pro ně vhodným trestem.

Justiční statistiky ukazují, že v prvních letech účinnosti nového trestního zákoníku byl trest domácího vězení využíván velmi sporadicky. Jako jeden z hlavních důvodů byla v odborných diskuzích zmiňována absence plošného zajištění jeho výkonu prostřednictvím elektronického monitoringu, a s ní spojená neochota soudců tento trest ukládat. Soudci a státní zástupci považují zavedení systému elektronického monitoringu za důležitý předpoklad řádného výkonu trestu domácího vězení. Nebylo proto překvapivé zjištění, že jak většina soudců (63,2 %), tak státních zástupců (74,2 %) nesouhlasila s tvrzením, že i bez zavedení systému elektronického monitoringu může být trest domácího vězení efektivní. Lišil se jen názor probačních úředníků, mezi nimiž 58,9 % v efektivitu trestu za daných okolností věří. Naproti jejich názorům poměrně velká část státních zástupců neskřývala pochybnosti o účinnosti a dostatečnosti kontrol plnění podmínek výkonu trestu domácího vězení

pouze prostřednictvím namátkových kontrol úředníků Probační a mediační služby. K tomu stanovisku se přiklonila i část soudců. Nutno upozornit, že část státních zástupců poukázala v komentářích také na to, že i po zavedení elektronického monitoringu nebude trest domácího vězení efektivní, protože nebude ukládán v rozsahu předpokládaném Ministerstvem spravedlnosti. Jako hlavní důvod je respondenty uváděn nedostatečný počet vhodných pachatelů.

Probační úředníci v doplňujících komentářích především kladli důraz na důležitost brzkého zavedení elektronického monitoringu s tím, že elektronický monitoring efektivitu trestu domácího vězení nesporně zvýší. Spojují si s ním nejen odhalení každého porušení podmínek trestu, ale také zvýšení důvěry soudců v tento trest i větší obavy odsouzeného z jeho maření. Někteří z probačních úředníků viděli cestu k větší efektivitě v personálním posílení probačních úředníků, respektive v dostatečném množství vhodně rozvrženého času, který mohou probační úředníci kontrole odsouzených věnovat. Nespokojenost s efektivitou trestu domácího vězení u některých respondentů pramenila i z toho, že soudy podle jejich zkušeností nereagují na zprávy o porušení podmínek dostatečně razantně.

Probační úředníci navíc dostali prostor vyjádřit se k případným problémům, se kterými se v oblasti výkonu trestu domácího v současné době potýkají a dále jaké případné změny je zapotřebí provést, aby byl výkon tohoto trestu efektivnější. Nebylo překvapení, že i zde respondenti jako jeden z hlavních problémů uváděli absenci elektronického monitoringu s přístupem soudů k ukládání trestu a také s větší tendencí pachatelů porušovat jeho podmínky. Početním zastoupením ale v této otázce převládlo téma jiné, a to problémy spojené s organizací namátkových kontrol tak, aby odpovídaly požadavkům zákoníku práce. Respondenti dále upozorňovali na časové nároky spojené s kontrolou výkonu trestu v souvislosti s tím, že tato činnost ubírá probačním úředníkům prostor pro činnosti jiné. Část kritických komentářů se vztahovala k práci soudů. Podle některých probačních úředníků soudy ukládají trest domácího vězení v některých případech nevhodně, a to bez předchozího šetření Probační a mediační služby nebo v rozporu s jeho doporučením či že soud nereaguje dostatečně rázně na zprávy o tom, že odsouzený podmínky výkonu trestu porušuje.

Pokud jde o změny pro zefektivnění výkonu trestu domácího vězení navrhované probačními úředníky, nejčastější podnět nesměřoval k úpravě zákona, ale pouze k již výše diskutovanému zavedení systému elektronického monitoringu. Dále byl probačními úředníky zmiňován problém s přeměnou trestu domácího vězení na náhradní trest odnětí svobody. Respondenti doporučovali, aby se zákon vrátil k předchozí úpravě, tedy k opětovnému zavedení náhradního trestu odnětí svobody, který je podstatně vhodnější než poměrná přeměna podle platné a účinné úpravy. Z dalších četnějších námětů probačních úředníků lze zmínit ten, že k větší efektivitě by přispělo zakotvení povinnosti soudu ukládat trest domácího vězení jen na základě předchozího vyžádání stanoviska Probační a mediační služby.

K trestu obecně prospěšných prací

Právní úprava trestu obecně prospěšných prací prošla v novém trestním zákoníku modifikací, jejímž hlavním cílem bylo především zvýšení efektivitu výkonu tohoto trestu. Soudci a státní zástupci měli tuto úpravu porovnat s úpravou předchozí. Názory se rozcházely. Celkem 40,6 % soudců ji označilo za horší než předchozí, 28,8 % za lepší. Státní zástupci se nejčastěji (41,1 %) přiklonili k tvrzení, že současná právní úprava zmíněného trestu je lepší než předchozí. Pouze necelá pětina státních zástupců se naopak domnívá, že je současná úprava horší.

V komentářích se soudci i státní zástupci nejčastěji kriticky vyjadřovali k obligatornímu vyžádání zprávy probačního úředníka dle § 314e odst. 3 trestního řádu v případech, kdy je trest obecně prospěšných prací ukládán trestním příkazem.

Novelizacemi trestního zákoníku provedenými zákony č. 330/2011 Sb. a č. 390/2012 Sb. byla doplněna právní úprava přeměny trestu obecně prospěšných prací v trest odnětí svobody i o možnost přeměny na trest domácího vězení či trest peněžitý (ustanovení § 65 odst. 2 písm. a) a b) trestního zákoníku). Právě tato změna byla soudci velmi kritizována.

Oproti původnímu znění nového trestního zákoníku došlo zákonem č. 330/2011 Sb. mimo jiné k novelizaci ustanovení § 65 odst. 1 spočívající v prodloužení doby na vykonání uloženého trestu obecně prospěšných prací z jednoho na dva roky. I tato skutečnost se stala předmětem poměrně značné kritiky soudců i části státních zástupců.

Objevily se i komentáře soudců a státních zástupců (ne tak časté), které doporučovaly zvýšení výměry trestu obecně prospěšných prací na 400 hodin (dřívější úprava).

V souvislosti s přeměnou trestu obecně prospěšných prací dle § 65 odst. 2 písm. c) došlo oproti právní úpravě v trestním zákonu č. 140/1961 Sb. ke změně poměru, jakým je přepočítáván nevykonaný trest obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody. V nové právní úpravě se každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací počítá za jeden den odnětí svobody, tj. v poměru 1:1. Soudci i státní zástupci vnímají toto zpřísnění pozitivně.

Respondenti měli šanci vyjádřit se k problematice obligatorního předběžného vyžádání zprávy od probačního úředníka, jakožto předpokladu uložení trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem (§ 314e odst. 3 trestního řádu). Téměř polovina dotazovaných státních zástupců (49,5 %) a více než polovina soudců (56,3 %) vnímá zavedení zmíněné povinnosti jako změnu k horšímu. Pokud jde o doplňující komentář, tak se respondenti nejčastěji vyjádřili, že povinné vyžádání zprávy probačního úředníka představuje procesní úkon, který prodlužuje trestní řízení. Na druhou stranu však najdeme u obou skupin respondentů dost velkou skupinu, která naopak spatřuje ve zprávě probačního úředníka prostředek napomáhající lepší individualizaci trestu obecně prospěšných prací, která přispívá k jeho zdárnému výkonu.

Komparace nového trestního zákoníku se starým trestním zákonem z hlediska úpravy podmínek výkonu obecně prospěšných prací nevyzněla zcela jednoznačně ani u probačních úředníků. Podle 38 % respondentů je v daném směru lepší nová úprava, 26 % naopak za zdařilejší považuje úpravu předcházející.

Za zcela evidentní můžeme považovat, že jedna ze změn, kterou nový zákoník v oblasti výkonu trestu obecně prospěšných prací přinesl, se bohužel minula s potřebami praktické činnosti Probační a mediační služby – jedná se o prodloužení lhůty, po kterou musí odsouzený trest vykonat. Tento legislativní krok hodnotila většina dotázaných jako chybný. Důvodů, proč vnímají prodloužení lhůty negativně, uváděli vedoucí středisek Probační a mediační služby více. Nejčastěji se vztahovaly k horší vykonatelnosti trestu, kterou nová úprava přinesla – klienti jsou nyní méně motivovaní a mají tendenci výkon trestu odkládat, navíc je za těchto okolností výrazně složitější vyjednat podmínky výkonu trestu s poskytovateli.

Rozdílný pohled měli probační úředníci na nově zavedenou možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací i na jiné tresty, než na trest odnětí svobody. Respondenti, kteří se k ní stavěli kriticky, vyčítají tvůrcům zákona, že tímto způsobem „nevýchovně“ nahrazují jednu alternativu alternativou druhou, což je problematické i z hlediska vhodné motivace pachatelů trest obecně prospěšných prací vykonat. Respondenti, kteří možnost uložení jiné alternativní sankce v rámci přeměny naopak vítají, si cení především více kombinací, jež se nyní při práci s konkrétním klientem nabízejí.

Probační úředníci byli požádáni, aby popsali největší obtíže či překážky, jimž jejich středisko v oblasti výkonu trestu obecně prospěšných prací čelí. Respondenti se opětovně vraceli k tématu prodloužení lhůty pro vykonání trestu z jednoho na dva roky a k otázce přeměny trestu obecně prospěšných prací. Svou nespokojenost vysvětlovali na konkrétních problémech, které jim změna přinesla. Nejčastěji se jednalo o zhoršené podmínky pro vyjednávání jak s klienty, tak s poskytovateli. Početně více zastoupené byly nicméně v komentářích jiné dva problémy, s nimiž se střediska v praxi potýkají – jednalo se o potíže spojené s přístupem klientů k výkonu trestu a také o spolupráci se soudy. Pokud jde o přístup klientů a práci s nimi, v komentářích byla zmiňována zejména jejich častá nespolehlivost, pasivita, nízká motivace a neochota trest vykonat, nízká pracovní morálka (někdy i včetně chybějících pracovních návyků a smyslu pro řád) nebo špatný postoj k dodržování

stanovených povinností. Objevil se dokonce poznatek, že někteří klienti páchají majetkovou trestnou činnost přímo na pracovišti, tedy ke škodě poskytovatele. Zmiňovány byly také tendence klientů podvádět, a to prostřednictvím „náhradníků“, tedy osob, které práci vykonají za odsouzeného. Kritiku postoje klientů k výkonu trestu někteří respondenti spojovali s výše diskutovanou změnou v délce lhůty, případně s možností, že nevykonané práce nejsou automaticky přeměněny na trest odnětí svobody, ale i na jiné (alternativní tresty). Soudy byly vedoucími středisek nejvíce kritizovány za nevhodně uložené tresty (někdy i navzdory zápornému stanovisku probačních úředníků) a také za nedůslednost ve vykonávacím řízení, kdy v některých případech nereagují na návrhy probačních úředníků na přeměnu. Pro část respondentů představuje citelný problém nedostatek poskytovatelů, u nichž mohou odsouzení trest vykonat. Tato skutečnost byla dáвана opakovaně do souvislosti se špatnými zkušenostmi poskytovatelů, a znovu také s prodloužením lhůty pro výkon trestu na dva roky. Objevily se poznámky, že mezi odsouzenými najdeme specifické kategorie, jejichž „umístitelnost“ u poskytovatelů je složitější než u ostatních odsouzených. Týká se to zejména drogově závislých pachatelů, kteří mají pověst velmi nespolehlivých jedinců, a také klientů z řad mladistvých. Problém se špatnou „umístitelností“ klientů by někteří dotázaní rádi řešili systémově, a to uzákoněním povinnosti obcí místa pro výkon obecně prospěšných prací vytvářet, případně finančním zvýhodněním organizací, které se rozhodnou s Probační a mediační službou spolupracovat.

Probační úředníci jednoznačně uvítali změnu zákona spočívající v obligatorním vyžádání zprávy od probačního úředníka. Zdaleka nejčastějším argumentem při zdůvodnění odpovědi byla lepší vykonatelnost trestu. Podmínkou uplatnění všech uvedených změn v praxi zůstává, že soud bude zprávu probačního úředníka a stanoviska v ní obsažená respektovat. Podle některých probačních úředníků se tak ne vždy děje.

Jedním z bodů, na něž se zprávy probačního úředníka mají cíleně zaměřit, je zdravotní způsobilost obviněného. Vzhledem k tomu, že toto téma spontánně zmínilo hned 40 % respondentů, můžeme předpokládat, že právě zdravotní komplikace klientů představovaly v dřívější praxi citelný problém. Nyní se podle našich respondentů daří předem vyloučit případy, kdy obviněný není schopen trest vykonat.

Jedním z klíčových faktorů, rozhodujících o efektivitě jakéhokoli alternativního trestu, je motivace odsouzeného k jeho vykonání. Část respondentů je přesvědčena, že zakotvení povinnosti soudu vyžadovat předem zprávu probačního úředníka umožňuje, aby probační úředník dokázal rozpoznat klienty, u nichž je odhodlání k vykonání trestu obecně prospěšných prací natolik slabé, že jeho uložení nelze považovat za vhodné.

Pokud jde o návrhy probačních úředníků na změny v trestním zákoně, které by mohly vést k jeho efektivnějšímu výkonu, nejčastější návrh směřoval k problému, jemuž se řada respondentů věnovala v předchozích otázkách – tedy době, po kterou může odsouzený trest obecně prospěšných prací vykonat. Opět se potvrdilo, že její prodloužení považuje většina vedoucích středisek Probační a mediační služby za chybu a dále, že zkrácení lhůty zpět na jeden rok (tedy dle předchozí zákonné úpravy) by bylo jednou z cest k požadované efektivitě trestu.

Také druhý nejčastěji zmiňovaný návrh opakoval myšlenky, které již od probačních úředníků zazněly – podle čtvrtiny respondentů by k větší efektivitě výkonu trestu obecně prospěšných prací přispělo, pokud by soudy rychleji či pružněji reagovaly na návrhy na přeměnu trestu u klientů, kteří stanovené podmínky neplní. V tomto případě tak respondenti nevolají po legislativní změně, ale pouze po zdokonalení stávající praxe.

Menší část respondentů by zákon upravila ve smyslu zrušení možnosti přeměny nevykonaného trestu obecně prospěšných prací na trest jiný než trest odnětí svobody. Tento názor není tak intenzivní jako u soudců či státních zástupců.

Podmíněné odsouzení s dohledem, problematika dohledu

V novém trestním zákoníku byla zpřesněna i právní úprava dohledu a soudci a státní zástupci byli požádáni o její zhodnocení. Více než dvě třetiny dotazovaných soudců a přibližně polovina státních zástupců je přesvědčena, že současná právní úprava dohledu není ani lepší, ani horší než úprava předchozí. Soudci se v komentářích spíše než právní úpravou dohledu zabývali problematikou jeho výkonu. Většinou v těchto komentářích vyjadřovali názor, že účinnost dohledu nad podmíněně odsouzeným je zcela závislá na kvalitě práce probačních úředníků. Část státních zástupců považuje stávající úpravu za ucelenější a propracovanější, a to především ve smyslu vymezení povinností a oprávnění probačního úředníka v ustanovení § 51 trestního zákoníku.

Dohled probačního úředníka je v novém trestním zákoníku vymezen v ustanovení § 49 až 51. Vedoucí středisek Probační a mediační služby dostali možnost k vyjádření se ke všem podstatným skutečnostem, a to jak k vymezení samotného účelu dohledu, tak k vymezení povinností pachatele a povinností a oprávnění probačního úředníka. Současně jsme pozornost věnovali také největším praktickým problémům, kterým střediska Probační a mediační služby čelí, a také případným legislativním návrhům, které by mohly přispět k efektivnějšímu výkonu dohledu.

Z názorů vedoucích středisek vyplývá, že účel dohledu je v novém trestním zákoníku vymezen vhodným způsobem. Kladnému hodnocení zákonné úpravy odpovídal i pochvalný charakter většiny komentářů.

Pravidla, jímž se pachatel s uloženým dohledem musí podrobit, upravuje v novém trestním zákoníku § 50. Naše šetření ukazuje, že také v tomto případě považuje většina vedoucích středisek Probační a mediační služby příslušné znění za vyhovující, opačný názor sdílela pouze desetina dotázaných. V komentářích byla oceňována především její jasnost a jednoznačnost usnadňující kontrolu klienta a jeho chování během zkušební doby.

V § 51 trestního zákoníku jsou stanoveny povinnosti a oprávnění, které má při výkonu dohledu nad pachatelem probační úředník. Také v tomto případě hodnotí většina vedoucích středisek Probační a mediační služby citovanou právní úpravu kladně.

S velkou odezvou probačních úředníků jsme se setkali u otázky vybízející k popsání největších obtíží, jímž probační úředníci při výkonu dohledu čelí. V komentářích jasně dominovalo téma spolupráce Probační a mediační služby se soudy. Kriticky se k ní vyjádřily tři čtvrtiny celého vzorku. Společným jmenovatelem většiny komentářů byla malá (či dokonce žádná) odezva na zprávy probačního úředníka ke klientům porušujících podmínky dohledu. Nelze se divit, že mnozí probační úředníci jsou z takového přístupu soudců rozčarováni. Přehlížení zpráv o závažném porušení podmínek dohledu musí být z hlediska jejich pracovního uspokojení velmi demotivujícím prvkem. Ukazuje se navíc, že v ohrožení je za těchto okolností i potřebná autorita, kterou by Probační a mediační služba měla pro odsouzené představovat. Objevily se zkušenosti respondentů, že důvodem pro nařízení trestu odnětí svobody nemusí pro soud být velmi často ani další trestná činnost odsouzeného v průběhu dohledu. I takový jedinec se někdy překvapivě dočká „osvědčení“. S prací soudů byl spojen také další jev, na který respondenti poukazovali. Podmíněné tresty s dohledem probačního úředníka jsou podle jejich názoru v některých případech ukládány nevhodně (podle čtvrtiny našeho souboru). Chyby vidí jak v typu pachatele, kterému je dohled uložen, tak v podmínkách dohledu samotného, zejména pak délky stanovené zkušební doby.

Soud může odsouzenému v rámci zkušební doby uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, směřující k tomu, aby vedl řádný život. Část respondentů vidí problém v tom, že některé z nich nelze v praxi uskutečnit – buď není možné v daném směru klienta reálně kontrolovat, nebo pro realizaci nejsou vytvořeny adekvátní podmínky.

Není pochyb o tom, že klíčem k úspěšné resocializaci odsouzeného je jeho vlastní motivace žít v souladu se zákony a aktivně se podílet na řešení problémů, jímž ve své životní situaci čelí. Od ní se pak odvíjí i úroveň jeho spolupráce s probačním úředníkem. Podle některých respondentů je

to právě slabá motivace klientů, co jejich dohledovou činnost výrazným způsobem ztěžuje. Klienti se podle jejich zkušeností odmítají dostavovat na konzultace, nemají zájem spolupracovat, někteří i mění adresy, díky čemuž je obtížné je kontaktovat.

Pokud jde o návrhy vedoucích středisek na změny k efektivnějšímu výkonu dohledu, většinou se nevztahovaly na případné změny zákona, ale spíše k přístupu soudů. Část respondentů věří, že by se mohl změnit, pokud by byla jasně stanovená pravidla pro případy, kdy klient pravidla dohledu porušuje. Jejich konkrétní formu navrhovali dotázaní různě, např. změnou postavení Probační a mediační služby v celém systému (probační úředník by se podle nich měl stát přímou součástí rozhodovacích procesů). Někteří z respondentů vidí změnu v úpravě dílčích podmínek průběhu dohledu. Šlo by zejména o pružnější přístup k jeho délce, a to jak ve smyslu možného zkrácení u „bezproblémových“ klientů, tak uložení dohledu pouze na část zkušební doby. Přínosná by taková úprava mohla být jak pro Probační a mediační službu (uvolnění potřebných kapacit), tak samozřejmě i pro samotné klienty (významný motivační faktor). Pružněji by se podle některých respondentů mělo postupovat také ve vztahu k povinnostem a omezením, která lze odsouzenému jako součást dohledu uložit. Podmínky i důležité události, ovlivňující jeho život, se v průběhu zkušební doby mohou měnit, na což by bylo vhodné reagovat, má-li dohled plnit svou „výchovnou“ či resocializační funkci. Soud by proto měl akceptovat návrhy Probační a mediační služby zakomponované do probačního plánu.

Peněžitý trest

Při šetření byla věnována pozornost i peněžitému trestu (§ 67 – § 69 trestního zákoníku). Zajímalo nás, jak naši respondenti z řad soudců a státních zástupců hodnotí současnou právní úpravu v porovnání s předcházející právní úpravou v trestním zákonu č. 140/1961 Sb. Téměř dvě třetiny dotazovaných soudců (60 %) a skoro polovina (46,8 %) státních zástupců považují aktuální právní úpravu peněžitého trestu za horší oproti předchozí.

Soudci vyjadřovali svou nespokojenost především s úpravou přeměny nevykonaného peněžitého trestu dle § 69 odst. 2 a 3 trestního zákoníku. Hojně bylo respondenty z řad soudců i státních zástupců kritizováno ukládání peněžitého trestu v denních sazbách dle ustanovení § 68 trestního zákoníku. Respondenti většinou poukazovali na nepřehlednost a nepraktičnost tohoto způsobu ukládání peněžitého trestu. Za významnou komplikaci označila velká část soudců obligatorní vymáhání nezaplaceného peněžitého trestu (dle ustanovení § 343 trestního řádu) před tím, než je možno přikročit k jeho přeměně v jiný trest.

Hodnocení spolupráce

Jedním z prvků, které mohou výrazným způsobem ovlivnit celkovou efektivitu alternativních trestů, je úroveň spolupráce mezi institucemi odpovědnými za jejich realizaci. Téměř dvě třetiny soudců hodnotí pozitivně součinnost při ukládání alternativních trestů se státním zastupitelstvím a dokonce 92 % z nich hodnotí kladně součinnost s Probační a mediační službou při ukládání alternativních trestů. Pouze mála skupina soudců připojila v doplňujícím komentáři i kritické poznámky k součinnosti se státním zastupitelstvím. Bylo v nich poukazováno především na pasivitu či jistý formalismus postupu státních zástupců v souvislosti s ukládáním alternativních trestů.

Naopak hodnocení součinnosti při ukládání alternativních trestů s probačními úředníky doplnila celá řada soudců pochvalnými komentáři, v nichž oceňují především kvalitu práce a iniciativu, s jakou se probační úředníci podílejí na procesu ukládání alternativních sankcí. I státní zástupci (tři čtvrtiny z nich) hodnotili velmi kladně součinnost s Probační a mediační službou při ukládání alternativních trestů. Oceňovali především aktivní přístup a v rámci možností též rychlou práci. Část státních zástupců poukázala na nedostatečný počet pracovníků Probační a mediační služby, který vnímá jakožto faktor ztěžující jinak kvalitní součinnost. Objevily se však i názory, ne tak časté, že součinnost s PMS při navrhování alternativních trestů je faktorem výrazně prodlužujícím trestní řízení.

Stejně jako při ukládání alternativních trestů hodnotili velmi kladně soudci i součinnost s Probační a mediační službou při jejich výkonu.

I probační úředníci dostali možnost vyjádřit se ke spolupráci jejich střediska se státním zastupitelstvím a soudem. Ze srovnání obou institucí vycházejí lépe soudy – 95,6 % vedoucích středisek hodnotí spolupráci s nimi kladně, zatímco v případech státních zastupitelství volilo stejné varianty odpovědi jen 77,8 %. Následný komentář respondentů lze s mírným zjednodušením rozdělit do tří skupin, a to na komentáře „pozitivní“, „negativní“ a „smíšené“. Zdaleka nejvíce případů připadalo na první z nich, tedy na takové, které spolupráci se soudem hodnotily pouze kladně. Svou spokojenost respondenti v těchto případech nejčastěji zdůvodňovali rychlostí, s jakou soud reaguje na jejich návrhy, dobrou komunikací, akceptací podnětů probačních úředníků či celkovou vstřícností. Objevovaly se poznámky, že spolupráce se zlepšila v průběhu času. Smíšené komentáře obsahovaly tedy jak pochvalné, tak kritické podněty. Určitá nespokojenost nejčastěji pramenila ze zkušeností s nedostatečně různými reakcemi soudů na zprávy o porušování podmínek uložených trestů. Vysloveně v negativním duchu se nesly komentáře zhruba desetininy našeho vzorku. Vyplývá z nich bohužel, že příslušné soudy Probační a mediační službu v podstatě jako partnera neakceptují a o spolupráci s ní příliš nestojí.

Spolupráce se státním zastupitelstvím vyšla v hodnocení vedoucích středisek o něco hůře než spolupráce se soudy. Tomu odpovídá i skutečnost, že mezi komentáři, které respondenti ke své odpovědi připojovali, zaznívaly kritické připomínky častěji. Obdobně jako v případě soudů, i zde byla společným prvkem celková neakceptace role PMS v systému trestní justice. Ojedinelou nebyla zkušenost respondentů, že spolupráce, byť může být na dobré úrovni, se odvíjí výhradně od vlastní aktivity PMS, že bez této iniciativy (případně bez spolupráce s Policií ČR) by se k případům v rámci přípravného řízení probační úředník nedostal.

Problematika dekriminalizace, zmírnění či zpřísnění postihu některých trestných činů

Mapovali jsme názory soudců a státních zástupců na případnou úplnou či částečnou dekriminalizaci některých ze stávajících trestných činů, jakož i na možnost zmírnění, nebo naopak zpřísnění postihu některých trestných činů. V případě námětů na dekriminalizaci kladně odpověděla téměř polovina dotazovaných soudců a státních zástupců. Nesouhlasně se k možnosti dekriminalizace vyjádřila necelá třetina soudců a 40,9 % státních zástupců. V návrzích respondentů na dekriminalizaci jednoznačně dominoval návrh na „odstranění“ trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 trestního zákoníku. Tento námět uvedlo 60 soudců, resp. 65 státních zástupců, kteří v doplňujících komentářích většinou navrhovali jako vhodnější alternativu trestního postihu vymáhání neplaceného výživného v rámci občanskoprávního řízení. Z dalších návrhů, podstatně méně častých, respondenti uváděli trestný čin pomluvy dle § 184 (5 soudců a 21 státních zástupců) a některá jednání naplňující znaky trestného činu maření výkonu trestného činu úředního rozhodnutí a vykázaní dle § 337 (ve shodě 9 soudců a státních zástupců).

Postih některých trestných činů byl v souvislosti s přijetím nového trestního zákoníku zpřísněn. Zajímalo nás proto, zda by bylo dle názoru oslovených soudců a státních zástupců vhodné postih u některých činů zmírnit. Pro zmírnění postihu se vyjádřilo pouze 15,6 % soudců a necelá desetina státních zástupců. Nejčastěji se u obou skupin respondentů objevoval námět na zmírnění postihu recidivy u trestného činu krádeže dle ustanovení § 205 odst. 2. Naopak pro zpřísnění postihu u vybraných trestných činů se vyslovila zhruba pětina soudců a necelá třetina státních zástupců. Návrhy soudců a státních zástupců většinou obsahovaly pouze skupinové vymezení trestných činů, u nichž by respondenti doporučili jejich přísnější postih. Nejčastěji byli soudci i státními zástupci shodně uváděny trestné činy násilného charakteru.

Snížení vězeňské populace, práce s pachatelí, resocializace

Jedním z hlavních cílů nového trestního zákoníku byla změna celkové filozofie ukládání sankcí. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku klade důraz na potřebu změny v hierarchii sankcí, v rámci níž by byl trest odnětí svobody chápán jako „ultima ratio“ a byl by kladen důraz na individuální přístup k řešení trestních věcí předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele. Nová filozofie ukládání trestních sankcí zakotvená v trestním zákoníku vychází ze zásady depenalizace, kdy na jedné straně jsou mimo stávajících trestních sankcí (trestů a ochranných opatření), které jsou v potřebné míře upraveny, koncipovány nové efektivnější alternativní sankce, které jsou formulovány i se zřetelem na přiměřenou satisfakci obětí trestných činů, přičemž v rámci revize trestních sazeb ve zvláštní části trestního zákona dochází i k snižování některých trestních sazeb. Na druhé straně však vzhledem k tomu, že je třeba zajistit v potřebné míře adekvátní trestněprávní reakci na závažné trestné činy (brutální vraždy, ozbrojené loupeže a únosy atd.) a nové specifické druhy kriminality (organizovaný zločin, terorismus apod.), se u těchto nejzávažnějších trestných činů uplatní náležitá a povaze těchto trestných činů odpovídající represe.

Snažili jsme se proto též zjistit, jak respondenti vnímají vztah mezi přijetím nového trestního kodexu a stavem vězeňské populace. Téměř dvě třetiny soudců a polovina státních zástupců se přiklání k názoru, že nový trestní zákoník ke snížení počtu vězňů nepřispěl. Mezi probačními úředníky nemělo na tuto otázku více než 40 % jednoznačný názor, mezi ostatními pak mírně převládalo přesvědčení, že osob ve výkonu trestu odnětí svobody díky novému trestnímu zákoníku ubylo. Justiční i vězeňské statistiky nicméně hovoří o tom, že podíl osob s nepodmíněným trestem odnětí svobody na celkové struktuře odsouzených se po přijetí nového zákoníku paradoxně zvýšil.

Recidiva je nepochybně vážným problémem, který výrazně ovlivňuje oblast vězeňství. Respondenti ze všech skupin se měli zamyslet nad tím, jaká konkrétní opatření či kroky v oblasti resocializace pachatelů by dle jejich názoru přispěly k jejímu snížení a na co by se v tomto směru měla trestní politika zaměřit. Shodně upozorňovali zejména na významnou roli pracovního zařazení odsouzených. Značná část soudců považuje zaměstnávání odsouzených již ve výkonu trestu odnětí svobody za důležité pro udržení či v mnoha případech teprve vytvoření pracovních návyků u odsouzených. Probační úředníci se zamýšleli nad tím, zda a jakým způsobem by bylo možné zefektivnit působení na pachatele v rámci jeho pobytu ve vězení. Většinou se jednalo o doporučení zaměřit pozornost na zaměstnávání a resocializační nebo rekvalifikační programy pro vězně (včetně adekvátní přípravy na propuštění).

Respondenti navrhovali různé možnosti posílení systému postpenitenciární péče. Šlo především o návrhy na zřízení „domů na půli cesty“, které by alespoň částečně řešily problémy s bydlením či zavedení podpůrných startovacích programů, které by propuštěným poskytovaly účinnou pomoc při jejich začleňování do společnosti. Objevily se i názory na posílení role sociálních kurátorů a probačních úředníků v procesu resocializace.

Námi oslovení experti neskrývali pochyby o míře, do jaké může trestní politika účinně ovlivnit resocializaci pachatelů. Větší význam přičítají především sociální politice a sociálně-ekonomickým poměrům v naší společnosti. Probační úředníci apelovali na nutnost propojit a sladit činnost jednotlivých institucí trestní justice, ale též na potřebu meziresortní spolupráce a spolupráce mezi obory. Jako velká komplikace na cestě odsouzených k resocializaci je vnímána zadluženost pachatelů. Probační úředníci postrádají i větší množství probačních či resocializačních programů pro dospělé pachatele, v nichž by si mohli osvojit potřebné dovednosti a návyky. Akcentována byla nutnost tyto programy podporovat systematicky a kontinuálně. Část probačních úředníků poukazovala na potřebu větší rychlosti projednávání případů a také na důslednější a razantnější postup u pachatelů, kteří porušují podmínky alternativních trestů.

7.

Summary

Sanction policy in practice

The research project “Theoretical and criminal policy aspects of the reform of the criminal code in regard to criminal sanctions“ is a cooperation between the researchers of the Institute for Criminology and Social Prevention and experts in the field of criminal code and sanction policy at the Philosophical Faculty UK and in the justice system. It has been approved by The Grant Agency of the Czech Republic for the years 2012 to 2015 as number P408/12/2209.

Research subject, goal and methodology

The research focuses predominantly on gathering information about the effectiveness of particular criminal sanctions – house arrest, community service, suspended sentences with supervision and short term unconditional imprisonment.

The goal of this project is to ascertain whether the legislative changes in force since January 1, 2010 fulfilled their purpose, whether there is a change in the number of inmates currently imprisoned, whether the effectiveness of sanctions imposed on convicts is rising and whether there was success in eliminating at least some of the problems in their practical application.

The primary method used in this phase of research was a survey in the form of a questionnaire which took place in 2013. The survey was anonymous by design but it should be noted that some of the respondents admitted to their opinions and observations, as they refused to conceal their identity. The survey consisted of a combination of closed questions (the answers consisting of several different provided options) and open-ended questions. Our primary focus was to provide our respondents with enough room to voice all of their respective relevant knowledge and any and all personal experience which they would share with us.

We reached out to the heads of all district courts (or circuit courts where applicable) and district prosecutor’s offices (or circuit prosecutor’s offices where applicable) with a request to distribute the questionnaire as physical documents to three of the criminal judges at their respective courts or to three of the state prosecutors in their respective prosecutor’s offices. In total, we have received 160 filled-out questionnaires, which makes for a 62 % return rate. The judges’ average number of years of experience was 14.5 years (the shortest stated experience was 4 months while the longest was 42 years). We have received 186 filled-out questionnaires from prosecutor’s offices, which makes for a 72.1 % return rate. The state prosecutors’ average number of years of experience was 16.5 years (the shortest stated experience did not exceed one month while the longest was 40 years). In the case of the probation officers, our respondents were the heads of the Probation and Mediation Service’s probation centres. We distributed the questionnaires in cooperation with the Directorate of the Probation and Mediation Service and reached out to all of their 76 centres. We have received 45 filled-out questionnaires in the end (which makes for a 59 % return rate).

The focus of the questionnaire was divided into several topics. We were interested in chosen alternative punishments and measures, the impact of the new criminal code on practical application, the cooperation of subjects while serving their alternative sentences, a general evaluation of the quality of the old criminal code and the new criminal code and also the opinions of our respondents as to what specific steps should be taken in criminal policy in order to lower the recidivism rates in convicts.

Criminal code evaluation

Requesting a general evaluation of a specific legal standard is always problematic, because the respondents must, in their effort to evaluate the standard, connect various constituent aspects or viewpoints according to which they evaluate the law as a whole. Respondents were asked to evaluate the overall quality of the old criminal code n.140/1961 Sb. and the new criminal code n. 40/2009 Sb. This was evaluated on a scale from 1-5 where 1 was the highest quality and 5 the lowest score

available. Judges and state prosecutors evaluated the criminal code with similar average scores. If we compare the average score of both criminal codes, the old criminal code came out with a slightly better average score with a 2.4 than the new criminal code, which was evaluated at an average of 2.6. In comparison of both legislations in the case of the probation officers, the new criminal code has come markedly on top of the old – the average score it received was 2.18 while the average score of the old criminal code was 3.02.

On alternative punishment legislation

The new criminal code added to the range of options for alternative punishment. Judges (90.6 %) and state prosecutors (91.6 %) consider the range of possible alternative punishments to be sufficient. Several respondents would supplement the existing alternative punishment options with a modified imprisonment option which would combine its suspended and unsuspended sentence.

Judges and state prosecutors commented on the issue of the link between the speed of proceedings and the application of alternative punishment. Both respondent groups predominantly think that the application of alternative punishment has no effect on the speed of criminal proceedings (an opinion held by 48.2 % of the judges and 53.3 % of the state prosecutors). We should also mention a relatively frequent opinion held by members of both respondent groups who gave negative scores, which can be summed up as follows; the fact, that an alternative punishment sentence requires a special report concerning the capabilities of the offender to execute it, does not speed up the proceedings.

On punishment of house arrest

All three respondent groups evaluate the introduction of house arrest positively. The introduction of house arrest into law has had the highest support among probation officers (97.8 %). Respondents commented on very low rates of house arrest sentencing due to the absence of electronic monitoring. According to them, the house arrest option is lacking an effective tool with which to monitor the execution of the punishment in the form of electronic monitoring. Most probation officers see the punishment of house arrest as a valid addition to the range of punishments alternative to imprisonment. They consider this punishment a strict sanction which enables the convict to keep his or her social bonds with his/her close friends and relatives and his/her occupation and therefore settle his/her possible obligations or debts as opposed to imprisonment.

Concerning the evaluation of the house arrest legislation in respect to its application, 45 % of judges and 34.1 % of state prosecutors think that the current legislation causes great difficulty in practice. Respondent judges predominantly pointed out that the transformation of the home arrest punishment into imprisonment according to § 61 of the criminal code cause issues in practice. Almost all of the judges who chose to comment did not forget to mention the practical problems in the execution of house arrest. The absence of an effective way to monitor the convicts was mentioned most often. Some respondents listed further issues they came in contact with in practice in regard to house arrest – e.g. there was a frequent complaint about the scarcity of suitable offenders who were able to execute this kind of punishment (a large part of offenders has trouble with their place of residence).

A large portion of the state prosecutors' comments also focused on the issues with sentencing and executing this punishment, rather than the legislation itself. Again, most respondents think that the greatest difficulty lies in the absence of a system of effective control of execution of this punishment. Much like the judges, some of the prosecutors noted the issue of offenders without a permanent residence or a residence that does not allow for a proper execution of this punishment and therefore disqualifies the option of a house arrest sentence.

Judicial statistics show that in the first years after the law went into effect the house arrest option was used very sporadically. Expert discussions mentioned the absence of ensuring the execution of the punishment by a large scale system via electronic monitoring, which was linked to the reluctance

of the judges to hand out these sentences. Judges and state prosecutors consider the introduction of electronic monitoring an important prerequisite for proper execution of the house arrest punishment. It was therefore not a surprise for us to discover that most of the judges (63.2 %) as well as most of the state prosecutors (74.2 %) disagreed with the statement that a house arrest punishment can still be effective without an electronic monitoring system.

The opinion of probation officers on the effectiveness of the house arrest punishment without electronic monitoring differed from the opinions of judges and state prosecutors. As opposed to the opinion of judges and state prosecutors, a slight majority (58.9 %) believe in the effectiveness of the house arrest punishment without an electronic monitoring system, but the portion of those who do not share this view (35.6 %) cannot be overlooked.

In contrast to the opinions of the probation officers, a large portion of state prosecutors listed some doubt in their comments about the effectiveness and sufficiency of control in the area of execution of this punishment merely via random inspections performed by probation officers of the Probation and Mediation Service. Most judges agreed with this opinion as well. It needs to be said that a portion of state prosecutors also noted in their comments that the house arrest punishment would not be effective even when provided with an electronic monitoring system because it would not be imposed at rates expected by the Ministry of Justice. The respondents list the shortage of viable offenders as the main reason.

In additional comments, probation officers highlighted the importance of a timely introduction of an electronic monitoring system along with the belief that electronic monitoring would undoubtedly raise the effectiveness of the house arrest punishment. They linked it not only with detection of each violation of the conditions of the punishment, but also with an expected raise in the judges' confidence in this kind of punishment as well as more concern on part of the convict for violating the conditions of his/her punishment. Some of the respondent probation officers saw the way towards better effectiveness in increasing the number of probation officers, or in a sufficient amount of well allotted time which probation officers could use to keep track of the convicted offenders. The dissatisfaction with the effectiveness of the house arrest punishment was also rooted in the fact that, according to their opinion, courts do not react to reports of breaches of conditions radically enough.

Probation officers were given room to voice their opinions on possible issues they currently face regarding the execution of the house arrest punishment and furthermore to comment on potential changes that could be made in order to make the execution of this punishment more effective. It was not a surprise to us that the main issues they raised was the absence of electronic monitoring, the approach of the courts towards this kind of sentencing and a greater tendency of convicts to violate its conditions. However, a different topic was even more prevalent; the issues linked with the management of random inspections so that they would abide by the requirements of the labour code. Respondents also raised concerns with the time requirements of the inspections of proper execution of the punishment with regard to the fact that this activity subtracts from the time probation officers could spend with other activities. A part of the critical commentary was concerned with the way courts operate. According to some probation officers, courts sometimes impose a sentence of house arrest inappropriately and without previous investigation by the Probation and Mediation Service or in conflict with its recommendation, or that the courts do not react strictly enough to reports of convicts' violations of conditions of the execution of the punishment.

Regarding the changes suggested by the probation officers in the interest of making the house arrest punishment more effective, it has again been shown that the most frequent suggestion was not concerned with a reform of the law but simply with the above stated issue of introducing electronic monitoring. Probation officers also mentioned the problem of transforming the house arrest punishment into a substitute punishment by imprisonment. Respondents recommended the law return to its previous version, which would result in a resurfacing of substitute imprisonment, which

is considerably more suitable than a partial transformation according to the law which is currently valid and in effect. Other more frequent topics mentioned by the probation officers included the suggestion that courts should have an obligation to impose the house arrest sentence only after having requested and received a statement from the Probation and Mediation Service which would lead to a raise in effectiveness.

On the punishment of community service

The legislation regarding the punishment of community service has been modified in the new criminal code in order to increase the effectiveness of executing this punishment. Judges and state prosecutors were asked to compare the new legislation regarding community service with the old legislation. The opinions of respondents differ. In total, 40.6 % of judges consider the new legislation to be worse than the previous one and 28.8 % consider it to be better than the old legislation. The answers provided by state prosecutors clearly show that most (41.1%) of them lean towards the opinion that the current community service legislation is better than the old legislation. Only less than a fifth of the state prosecutors view the current legislation as worse.

Judges and state prosecutors commented most critically on the obligation to request a report of a probation officer according to § 314e paragraph 3 TrŘ /of the code of criminal procedure/ in cases where the community service punishment is imposed by a court order.

Amendments to the criminal code made by the laws n. 330/2011 Sb. and n. 390/2012 Sb. introduced the legislation for transforming the civil service punishment into a punishment of imprisonment and also the options of transforming it into a house arrest punishment or a fine (provision § 65 paragraph 2 letter a) and b) of the criminal code). This particular change was most criticised by the judges.

The original wording of the new criminal code has been changed by the law n. 330/2011 Sb. which, among other changes, amended the provision § 65 paragraph 1, which extended the original requirement to execute the punishment of community service within one year to two years. This change has also become a subject of quite significant criticism from the judges.

Comments made by the judges and state prosecutors (not as often), also recommended to increase the length of the community service punishment to 400 hours (previous version).

The criminal code law n. 140/1961 Sb. was changed in regard to the transformation of the community service punishment according to § 65 paragraph 2 letter c), which amended the conversion rate between unserved length of community service and length of imprisonment. The new law regards each incomplete hour of the community service punishment to be equal to one day of imprisonment, that is to say there is a ratio of 1:1. Judges as well as state prosecutors viewed this increase in severity positively.

Respondents had an opportunity to voice their thoughts on the issue of the obligation to request a report from a probation officer, as well as the expectation to impose the punishment of community service by court order (§ 314e paragraph 3 TrŘ /of the code of criminal procedure/). Almost half of the state prosecutors questioned (49.5 %) and more than half of the judges (56.3 %) viewed the introduction of the aforementioned obligation to be a change for the worse. In additional commentary, respondents most often mentioned that the mandatory request of a probation officer's report makes for an additional process which delays the proceedings. On the other hand, there is a large enough portion of respondents in both groups, which views the obligation to request reports as a way to further individualise the punishment of community service, which in turn contributes to its proper execution.

The comparison of the new criminal code with the old criminal code as for the changes made to the conditions of the community service punishment was not unanimous by any means even among the probation officers. According to 38 % of respondents, the new law is better than the old and

26 % conversely view the previous one as better than the new. The ambivalence in opinion becomes clearer if we take into account the additional comments of respondents. It has been shown that some changes included in the new criminal code were welcomed by the heads of Probation and Mediation Service centres, but other changes were criticised and in these cases, probation officers call for the return to the original law.

Unfortunately, one of the changes made by the new criminal code in regard to the execution of the community service punishment, has obviously not taken the practical needs of the Probation and Mediation Service into account – the extension of the period in which community service is to be executed. This legislative change was evaluated by most respondents as erroneous. Heads of Probation and Mediation Service listed the most reasons for their negative perception of the extension. They most often noted the increased difficulty of enforcing the punishment according to the new criminal code – clients become unmotivated and have a tendency to postpone the execution of the punishment and it is additionally significantly more difficult to negotiate the terms of the execution with providers of community service.

Probation officers differed in their opinions of the newly introduced option of transforming the punishment of community service into different punishments other than imprisonment. Respondents who viewed the change critically blame the lawmakers for inappropriately substituting one alternative for another, which is also problematic in regard to appropriate motivation for offenders to execute their community service punishment. Respondents, who welcomed the introduction of a possibility to transform this punishment into other alternative sanctions especially, value the increase in the amount of combinations that are available to them while working with a client.

Probation officers were asked to describe the most significant difficulties or obstacles their centre faces in the area of enforcing the execution of the community service punishment. Respondents repeatedly returned to the issue of extending the period in which community service is to be performed to two years and to the question of transforming the community service punishment. They detailed their discontent in regard to specific issues that were introduced by the change. Worse negotiating conditions with both their clients and providers were mentioned most often. By numerical account however, two other issues these centres face in practice were more prevalent – the difficulties linked with the clients' attitude towards executing their punishment, the second issue being cooperation with the courts. As for the clients' attitude and working with the client, the comments listed in particular the frequent unreliability, passiveness, low motivation and reluctance to execute the punishment, weak work ethic (sometimes including the absence of work habits and a sense of order), or a bad attitude towards compliance with their duties. We have also received the observation that some clients commit crimes against property directly at their workplace and are thus causing damage to the provider. Also mentioned was the clients' tendency to cheat via "surrogates", which is to say people who do the work instead of the convicted offender. Some respondents connected the criticism of their clients' attitude with the above stated change in the length of the period of executing the community service punishment, or with the possibility that unserved work is not automatically transformed into imprisonment, but can also be transformed into other (alternative) forms of punishment. The courts were criticised the most by the heads of probation and mediation centres for inappropriately chosen punishments (sometimes contrary to a negative recommendation expressed by probation officers) and also for inconsistency in executional proceedings, where in some cases, the courts do not react to suggestions for transformation of the punishment made by probation officers. The lack of providers that allow their clients to execute their community service punishment is also not an unimportant issue for a portion of respondents. This matter has been repeatedly linked with the providers' bad experience with the clients and, again, with the extending of the period of execution of the punishment to two years. There have been comments which stated that there are specific categories among the sentenced offenders whose "ease of placement" with providers is more

difficult than others'. This mainly refers to drug addicted offenders, who are said to be very unreliable, but also adolescent clients. Some of the respondents call for a systemic solution to the issue of "ease of placement" by bringing into law an obligation for local municipalities to create jobs to allow for executing the community service punishment, or potentially by a financial subsidy to organisations that would decide to cooperate with the Probation and Mediation Service.

The change in the law concerned with the obligation to request a report from a probation officer was unanimously welcomed by the probation officers. Better executability of the punishment was by far the most mentioned justification for the answers provided by the respondents. All of the changes listed still rely in practice on the expectation that the court will respect the report of the probation officer and the opinions expressed within it. According to some probation officers, this is not always the case.

One of the points that the reports are to focus on especially is the medical fitness of the offender. Seeing as this topic was spontaneously mentioned by a whole 40 % of respondents, we may safely assume that namely the medical fitness of the offender used to make for a noticeable issue in practice. But now, according to our respondents, the cases where the offender is not capable of executing his or her punishment can be pre-emptively avoided.

One of the key factors in assessing the effectiveness of any alternative punishment is the motivation of the convicted offender to execute it. A portion of respondents is convinced that the introduction of the obligation of the court to request a report from a probation officer allows the probation officer to discern the clients who are determined not to comply by the conditions of the community service punishment, which makes this punishment to be an inappropriate choice for the sentence.

As for the probation officers' suggestions for changes in the criminal code, which would lead to a more effective execution of the punishment, the suggestion that was mentioned most often was directed at the issue respondents focused on in previous questions – that is the period of time in which the offender is to perform the community service punishment. This once again affirms that most heads of Probation and Mediation Service centres consider the change to be misguided and furthermore that shortening the period back to a single year (that is to the period detailed in the previous legislation) would be one of the possible ways to achieve the required effectiveness of the punishment.

The probation officers' second most listed suggestion also repeated some previously mentioned ideas – according to a fourth of the respondents, a quicker or a more flexible reaction of the courts in transforming the punishment of the clients who do not fulfil the conditions of their punishment would contribute to an increase in effectiveness of the execution of this punishment. In this case the respondents do not call for a change of legislation, but merely for a refinement of current practice.

A less significant portion of respondents would amend the law in the sense of repealing the option of transforming the unserved punishment by community service into other punishments than that of imprisonment. This opinion is not as prevalent here as it is among the judges and state prosecutors.

Suspended sentence of imprisonment with supervision, the issue of supervision

The new criminal code also refines the legislation for supervision and the respondent judges and state prosecutors were asked to evaluate this change. More than two thirds of the respondent judges and approximately half of the state prosecutors are convinced that the current legislation is neither better nor worse than the previous one. In their comments, judges did not focus as much on the legislation itself as they did on its execution. The most voiced opinion was that the effectiveness of supervision over an offender serving his suspended sentence of imprisonment is entirely reliant on the quality of work done by the probation officers. A portion of state prosecutors see the current legislation to be more cohesive and sophisticated, especially in the sense of defining the duties and authority of a probation officer in the provision § 51 of the criminal code.

The supervision by a probation officer is defined in the new criminal code under the provisions § 49 to 51. Heads of the Probation and Mediation Service were given the opportunity to comment on any and all significant issues, from the definition of the purpose of the supervision itself to the definition of the duties of the offender and the duties and authority of the probation officer. Concurrently, we focused on the greatest issues Probation and Mediation Service centres face in practice, as well as potential legislative suggestions, which could help increase the effectiveness of practical supervision.

Based on the opinions of the heads of the centres, we can conclude that the purpose of supervision is defined appropriately in the new criminal code. The laudatory nature of the comments also corresponded with a positive attitude towards the change.

The rules that the offender under supervision must comply with are defined in the new criminal code in § 50. Our survey shows that most heads of the Probation and Mediation Service view the wording as satisfactory, the opposite view being held only by a tenth of the respondents. The comments cited especially the clarity and explicitness which makes it easier to supervise the client and his behaviour during the probationary period.

The duties and authority of a probation officer while supervising an offender are defined in § 51 of the new criminal code. In this case, the heads of the Probation and Mediation Service centres also view the cited law positively.

We have received substantial feedback from probation officers when we asked them to detail the greatest difficulties probation officers face during actual supervision. The comments were clearly dominated by the topic of cooperation between the Probation and Mediation Service and the courts, which did not come as a surprise to us due to the frequent comments already made in previous questions. Three quarters of our whole sample size expressed criticism towards the work of the courts. The common denominator of most of these comments was little (or no) reaction of the courts to the report of a probation officer concerning the client's breach of the conditions of his or her supervision. It is not surprising that many probation officers are frustrated with the judges' approach in these cases. It must be very demotivating for them to have their reports about severe breaches of the conditions of supervision overlooked. Furthermore it is shown that under these circumstances the necessary authority the probation officers should have above the sentenced offenders comes into danger. Some respondents described their experiences with courts which refrained from ordering the offender to be punished by imprisonment despite the continued criminal activity of the offender during the probationary period. Surprisingly, even these individuals sometimes receive "certification". Courts were also the subject of a different phenomenon our respondent pointed to. Suspended sentences with supervision of a probation officer are, according to them, in some cases imposed inappropriately (according to a fourth of our sample). They perceive errors being made in ordering supervision inappropriately in regard to the type of the offender as well as the conditions of the supervision itself, especially the length of the imposed probationary period.

The court may impose appropriate limitations and appropriate duties to the offender for the duration of the probationary period which are meant to assist the offender in his efforts to live an orderly life. A portion of the respondents see an issue in the fact that some of them cannot be fulfilled in practice – either due to unfeasibility of actual supervision of the client in a given area or due to the lack of adequate conditions for their realisation.

There is no doubt that the key to successful rehabilitation of an offender is his or her own motivation to live in accord with the law and actively participate in solving the problems he or she is facing in his or her personal life. This level of motivation then results in a corresponding level of cooperation with the probation officer. According to some respondents, it is exactly this lack of motivation on part of the client which makes their supervision significantly more difficult. In their experience, clients refuse to attend consultations, are not interested in cooperating and some of them go so far as to change their address, which makes them difficult to reach.

As for the suggestions for changes which would lead to more effective supervision made by the heads of the centres, the most frequent reaction we have seen was the statement that a significant step towards change does not necessarily require a change in legislation as much as it requires a change in the approach of the courts. A portion of the respondents believe that the approach of the courts could change if there were a clear set of rules in place for cases when the client breaches the conditions of supervision. The specific form of these rules varied between respondents, some for example suggested changing the position of the Probation and Mediation Service in the system as a whole (according to them, the probation officer should become a direct participant of the court process). Some of the respondents see an opportunity for change in defining the some parts of the conditions of supervision. These would namely include a more flexible approach to its length, either in the sense of potential shortening for “good behaviour“ or ordering supervision only for a portion of the probationary period. Such a law might not only be beneficial for the Probation and Mediation Service (freeing-up necessary resources) but obviously for the clients themselves (a significant motivating factor). A more flexible approach should be taken, according to some of the respondents, in relation to the duties and limitations that can be imposed on the sentenced offender as part of supervision. Conditions and important events affecting his or her life can change during the probationary period, which should be taken into account and reacted to appropriately, should the supervision fulfil its “educational“ or rehabilitative purpose. The court should therefore accept the suggestions made by the Probation and Mediation Service which are incorporated in the probation plan.

On fines

The survey also focused on fines (§ 67 – § 69 TrZ). We were interested in how our respondents from among the judges and state prosecutors view the current law in contrast to the previous criminal code law n. 140/1961 Sb. Almost two thirds of the judges (60 %) questioned and almost half (46,8 %) of the state prosecutors see the current legislation regarding fines to be worse than the previous one.

Judges voiced their discontent over the legislation concerned with the transformation of an outstanding fine according to § 69 paragraph 2 a 3 of the criminal code. Widely criticised by the respondent judges as well as state prosecutors was the problem of imposing a daily charge according to provision § 68 TrZ. Respondents generally pointed out that imposing a fine in this way is confusing and impractical. A large portion of the judges indicated that the obligation to attempt to enforce an outstanding payment (according to provision § 343 TrŘ /of the code of criminal procedure/) before proceeding to transform it into a different punishment.

Evaluation of cooperation

One of the factors which can significantly alter the effectiveness of alternative punishments is the level of cooperation between the institutions responsible for their realisation. Almost two thirds of the judges evaluate the cooperation with the prosecutor’s offices positively and a whole 92 % of them favourably evaluated their cooperation with the Probation and Mediation Service while imposing alternative punishments. Only a small group of judges added further comments which were critical towards the cooperation with prosecutor’s offices. These most often pointed out a passiveness or a kind of formalism of procedure on part of the state prosecutors in connection to imposing alternative punishments.

Conversely, the cooperation with probation officers during imposition of alternative punishments was praised by a number of judges in their comments that predominantly listed quality of work as well as initiative displayed by probation officers participating in the process of imposing alternative punishments. The state prosecutors (three quarters of them) evaluated their cooperation with the Probation and Mediation Service during imposition of alternative punishments very

positively. They especially valued the active approach and swift (to the extent possible) work of the Probation and Mediation Service. A portion of state prosecutors pointed out the insufficient number of Probation and Mediation Service employees, which they viewed as a factor which hinders their otherwise productive cooperation. There were nonetheless some opinions, which were not as common that considered the cooperation with the Probation and Mediation Service during the process of imposing alternative punishments a significant hindrance to the proceedings.

Much like in the case of imposing alternative punishments, the cooperation in the area of execution of these punishments with the Probation and Mediation Service was evaluated very positively by the judges, who also amended their comments with praise for the work of the probation officers.

The probation officers also had the opportunity to express their opinions on the cooperation between the Probation and Mediation Service and prosecutor's offices as well as courts. If we compare both institutions, the courts come out on top with a higher score – 95.6 % of the heads of Probation and Mediation Service centres evaluate the cooperation with them positively while in the case of prosecutor's offices the same options were chosen only by 77.8 % of respondents. The respondents' commentary which followed can be, with a slight simplification, divided into three groups; the "positive", the "negative", and "mixed" opinions. Most comments by far fall into the first category, as they evaluated the cooperation with the court positively without reservation. They linked their satisfaction with speed with which the courts reacted to the probation officers' suggestions, high quality of communication, taking the observations of probation officers into account or with general helpfulness. Some comments noted an increase in quality of cooperation over time. Mixed comments therefore contained appreciative as well as critical observations. A certain dissatisfaction most often stemmed from experience with insufficiently strict reactions of courts to reports of breaches of conditions of the punishments imposed. Approximately a tenth of our sample commented decidedly negatively. Unfortunately, these comments show that the respective courts do not accept the Probation and Mediation Service as a partner and are not interested in cooperating with it.

The heads of Probation and Mediation Service centres evaluated the cooperation with prosecutor's offices slightly worse than the cooperation with courts. This corresponds with the fact that the commentary following the answers made by the respondents more frequently showed negative observations. Similarly to the case of the courts, the predominant point was the general lack of acceptance of the role of PMS in the criminal justice system. It was not a rare occurrence to see responses detailing the experience that the cooperation, be it a quality cooperation as it may, relies mainly on the internal activity of PMS and without this initiative (or without cooperation with the Police of the Czech Republic) the probation officer would not even see the cases which are in the stage of preparatory proceedings.

The issue of decriminalisation, more lenient or stricter punishment for some criminal offenses

We mapped the opinions of judges and state prosecutors on the possibility of a full or partial decriminalisation of some of the current criminal offenses as well as the possibility of introducing stricter punishment for some criminal offenses. In the case of suggestions for decriminalisation, we have received a positive reaction by almost a half of the respondent judges and state prosecutors. Almost a third of the judges and 40.9 % of state prosecutors evaluated the possibility of decriminalisation with disapproval. Respondent suggestions were clearly dominated by the suggestion for "removal" of the criminal offense of failure to pay alimony according to § 196 TrZ. This suggestion was made by 60 judges and 65 state prosecutors, who in their additional comments also suggested that a more appropriate alternative would be to enforce payment from the offender as part of a civil law proceeding. As for additional suggestions, which were significantly less common, the respondents listed the criminal offense of defamation according to § 184 (5 judges and 21 state prosecutors)

and some behaviour fulfilling the characteristics of the criminal offense of obstruction of justice according to § 337 (9 judges and state prosecutors were in agreement).

Stricter punishment for some criminal offenses was introduced in relation to the new criminal code. Therefore we were interested whether, according to the judges and state prosecutors we approached, it would be appropriate to make the punishment for some of these offenses more lenient. Only 15.6 % of judges and less than a tenth of state prosecutors would allow for more leniency. Most often mentioned by both groups was the suggestion to lower the punishment for recidivism in the criminal offense of theft according to provision § 205 paragraph 2. Conversely, approximately a fifth of the judges and less than a third of the state prosecutors would welcome a stricter punishment for the criminal offenses listed. Suggestions made by the judges and state prosecutors only contained groups of criminal offenses which the respondents would punish more strictly. Judges and state prosecutors both listed criminal offenses of violent nature most often.

Lowering the prison population, working with offenders, rehabilitation

One of the main goals of the new criminal code was a change in the general philosophy of imposing sanctions. The explanatory report of the criminal code highlights the need for a change in the hierarchy of sanctions, which would view the punishment of imprisonment as an “ultima ratio“ and focus on an individualistic approach to criminal affairs, presupposing a wide variety of alternative options in place which would provide the offender with positive motivation. The new philosophy for imposing criminal sanctions rooted in the criminal code stems from depenalisation, which on one hand in addition to the current criminal sanctions (punishments and protective measures), which are modified as necessary, conceptualises new, more effective alternative sanctions, which are formulated in respect to an appropriate sense of satisfaction on part of the victims of criminal offenses, while a special part of the criminal code makes some punishments for criminal offenses more lenient in the context of revision. On the other hand, with respect to the need to ensure an adequate response of the criminal justice system to serious criminal offenses (brutal murders, armed robberies, kidnappings, etc.) and new specific types of crime (organised crime, terrorism, etc.), in the case of these most severe criminal offenses a befitting repression will be applied, corresponding to the nature of these crimes.

We have therefore also attempted to uncover how our respondents perceive the connection between the introduction of the new criminal code and the state of the prison population. Almost two thirds of respondent judges lean towards the opinion that the new criminal code did not contribute to a reduction of the prison population. Half of the state prosecutors lean towards the opinion that the new criminal code did not contribute to a reduction of the prison population. More than 40 % of respondent probation officers did not have a clear opinion, and of those who did a slight majority was convinced that the number of people actively imprisoned has been reduced due to the new criminal code. However, judicial and prison statistics show that the amount of people serving an unsuspended sentence of imprisonment has paradoxically increased after the new criminal code went into effect.

Recidivism is undoubtedly a serious issue which has a significant effect on the prison system. Respondents from all groups were asked to think about possible measures or steps that could be taken in the area of rehabilitation of offenders, which would, according to them, lower the rate of recidivism and what exactly does the criminal policy need to focus on in this area. All of our respondents agreed on the importance of job placement as a tool for rehabilitation and a significant factor lowering the possibility of subsequent recidivism. A considerable portion of judges view the employment of convicts, who are already executing their punishment of imprisonment as very important for keeping, or in many cases even facilitating the creation of working habits in the convicts. Probation officers thought about how and whether it would be possible to make the effect on the offender more

effective during his stay in prison. These most often suggested focusing on employment and on rehabilitation or requalification programs for prisoners (including adequate preparation for their release).

All of our respondents suggested various options for strengthening the system of post-penitentiary care. These consisted mainly of suggestions to create “halfway houses“ which would at least in part address the issues a released prisoner may have with a place of residence, or to introduce start-up support programs which would provide effective help during the process of their integration into society. There were also opinions to strengthen the role of social curators and probation officers in the process of rehabilitation.

A group of judges and state prosecutors voiced some doubts concerned with the ability of the current criminal policy as such to affect the rehabilitation of offenders. Instead, they assigned more weight to social policy and the socio-economic circumstances in our society. Probation officers showed noticeable dissatisfaction with the general setup of criminal policy, which, according to them, acts too leniently towards offenders who do not display an effort to improve their behaviour. Furthermore, probation officers highlighted the need to connect and harmonize the activity of individual institutions in the criminal justice system, but also the need to cooperation between different sectors and different fields. Probation officers very frequently mentioned the issue of indebtedness as a major obstacle for offenders on their way to rehabilitation. Probation officers also perceive a lack of probationary or rehabilitative programs for adult offenders, where offenders could learn the required abilities and habits. They also accentuated the need for supporting these programs systematically and continually. Approximately a tenth of the probation officers pointed to the need for a quicker resolution of cases as well as a need for a more thorough and stricter approach to offenders who breach the conditions of their alternative punishments. Therefore, it has again been pointed to the issue of a timely reaction by courts to the reports made by probation officers concerning convicted offenders who breach the conditions of their respective sanction.

Translated by: Aspena

8.

Použitá literatura

- Rozum, J., Háková, L., & Kotulan, P. (4 2005). Několik poznámek k trestu obecně prospěšných prací. *Trestní právo*, str. 9–14.
- Rozum, J., Kotulan, P., & Tomášek, J. (2008). *Účinnost dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Praha: IKSP.
- Scheinost, M., Háková, L., Hulmáková, J., Kotulan, P., Rozum, J., Tomášek, J., & Vlach, J. (2013). *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

Přílohy

R/9 Zhodnocení praxe soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí v letech 2010 a 2011 (Trestní kolegium Nejvyššího soudu ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012)¹⁰

(Úvod)

V roce 2009 byl přijat Parlamentem České republiky nový trestní zákoník, jenž byl vyhlášen pod č. 40/2009 Sb. a který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2010. V roce 2012 tedy soudy již třetím rokem aplikovaly tento základní kodex trestního práva hmotného. I když nešlo o příliš dlouhou dobu, považoval Nejvyšší soud za vhodné získat pokud možno fundované informace o dopadu nového trestního zákoníku na aplikační praxi soudů. Proto, obdobně jako tomu bylo v případě velké novelizace trestního řádu, se rozhodl vyhodnotit účinnost nové právní úpravy, analyzovat právní problémy spojené s její aplikací a v zobecňujícím materiálu zaujmout stanovisko k těmto otázkám.

Vzhledem k tomu, že se jedná o matérii poměrně širokou, rozložili jsme zkoumání účinnosti nového trestního zákoníku do několika etap, přičemž její první část jsme zaměřili na zkoumání účinnosti trestních sankcí, a to ve spolupráci s Univerzitou Karlovou a Institutem pro kriminologii a sociální prevenci (GAČR č. P408/12/2209 “Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí”). Abychom získali obraz o aplikační praxi soudů v jednotlivých krajích, obrátil se Nejvyšší soud se žádostí o spolupráci na tomto průzkumu na předsedy krajských soudů, protože jsou nepochybně nejlépe obeznámeni se situací nejen u krajského soudu, ale i u okresních soudů v jejich obvodu. Přestože nikoli všechny soudy v České republice se do provedeného průzkumu zapojily, resp. některé soudy neodpověděly na všechny položené otázky, domníváme se, že zjištěné poznatky mají dostatečnou vypovídací hodnotu a mohou posloužit k ovlivnění další praxe všech soudů v naší republice.

Jeden z principů, na nichž stojí nová kodifikace trestního práva hmotného, je princip depenalizace a posilování koncepce restorativní justice. Tyto principy našly své vyjádření zejména v zavedení nových alternativních sankcí, jakož i v modifikaci stávajících alternativních sankcí a v rozšíření okruhů trestných činů, u nichž přichází aplikace alternativní sankce v úvahu. Smyslem takovéto úpravy bylo především nahradit krátkodobé tresty odnětí svobody všude tam, kde jsou pro to vhodné podmínky, alternativním řešením. Důležitost tohoto problému naznačuje celkový počet odsouzených, počet nepodmíněných trestů odnětí svobody a z toho počet krátkodobých trestů odnětí svobody, kterých je okolo dvou třetin ze všech uložených nepodmíněných trestů. Např. u soudů v obvodu Krajského soudu v Ostravě bylo v roce 2010 odsouzeno celkem 8 029 osob, z toho nepodmíněných trestů bylo uloženo 1 560 (tj. 19,4 %) a krátkodobých trestů do jednoho roku bylo z toho 1 057 (tj. cca 2/3 z nepodmíněných trestů). V následujícím roce bylo soudy tohoto krajského soudu odsouzeno celkem 13 792 osob, nepodmíněných trestů bylo uloženo 2 905 (tj. 21 %), krátkodobých nepodmíněných trestů bylo uloženo 1 746 (tj. 60 % z uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody).

Nakolik se povedlo naplnit cíl snížit využitím alternativ počet krátkodobých nepodmíněných trestů a jak se nové alternativy osvědčují, příp. na jaké aplikační problémy realizace tohoto cíle naráží, měl právě zjistit tento průzkum. Zaměření průzkumu ovlivňuje i současná situace ve vězeňství, tj. kapacitní problémy a fakt, že toho času se ve výkonu krátkodobých trestů odnětí svobody (tj. trestu do jednoho roku) nachází více než 2 000 odsouzených.

¹⁰ Tento text vyšel ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 2/2014 (ročník LXVI) z 21. 3. 2014, který vydal Nejvyšší soud České republiky v nakladatelství Novatrix s.r.o. V této příloze se souhlasem autorů zveřejňujeme jeho vybrané části, a to úvod a závěry.

Z výše uvedeného vyplynulo, že předmětem průzkumu byly nové alternativní tresty, tj. trest domácího vězení (§ 60 a § 61 tr. zákoníku), trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76 a § 77 tr. zákoníku), dále trestním zákoníkem modifikované tresty obecně prospěšné práce (§ 62 až § 65 tr. zákoníku), peněžitý trest (§ 67 až 69 tr. zákoníku), dále podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (§ 81 až § 83 tr. zákoníku), tak podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody s dohledem (§ 84 až 87 tr. zákoníku). Předmětem tohoto průzkumu byly i procesní odklony, tedy podmíněné zastavení trestního stíhání § 307 a § 308 tr. řádu a narovnání § 309 až § 314 tr. řádu.

Průzkum zachycuje rozhodovací činnost za léta 2010 a 2011, aby se alespoň částečně postihla dynamika vývoje v této oblasti s tím, že jsme se snažili vyhodnotit každý rok samostatně. Samozřejmě bylo již při zadání tohoto průzkumu jasné, že s ohledem na časovou působnost trestních zákonů se vliv nové úpravy na aplikační praxi soudů v roce 2010 mohl projevit pouze omezeně.

(Závěry)

Přestože má nepodmíněný trest odnětí svobody v Evropě i ve světě dlouholetou tradici, pevné zakotvení v právním vědomí veřejnosti i v kulturní historii společnosti, přičemž je veřejnosti srozumitelný a v justiční praxi zaběhnutý, potřeba zvýšit účinnost boje s trestnou činností vede k jeho kritice a hledání alternativních právních prostředků, které by poskytly nové formy a způsoby zacházení s pachateli trestných činů, a to zejména v kategorii přečinů. Vysoký počet pachatelů odsouzených ke krátkodobým nepodmíněným trestům odnětí svobody přepřelňuje kapacitu vězeňských zařízení, znesnadňuje sociální rehabilitaci vězňů a přináší podle zkušeností z našich vězení i další problémy, např. nedostatek pracovních příležitostí pro vězně, nedostatek kvalitního personálu ve věznicích apod. Krátkodobé nepodmíněné tresty přes jejich určitý odstrašující účinek neposkytují dostatek času k převýchově odsouzeného, a proto jsou z hlediska individuální a generální prevence často kontraproduktivní, přičemž nezřídka jsou projevem také určité diskriminace, neboť jsou ukládány i pachatelům, kterým nemohl být uložen některý majetkový trest, popř. jiný alternativní trest (zejména obecně prospěšné práce či domácí vězení). Navíc podle opakovaných výzkumů z oblasti vězeňství je izolace ve vězení samostatný a významný kriminogenní činitel, což dokazuje, že u určitých skupin vězňů přináší trest odnětí svobody zejména při nedostatečné resocializační roli výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody opačné účinky, než jsou obecně předpokládány. Samostatnou kapitolou jsou pak vysoké finanční náklady na vězeňství a dlouhodobě trvající neutěšené poměry v našich věznicích plynoucí rovněž z jejich přeplněnosti, které se proto v posledních letech jen pomalu daří zlepšovat.

Hlavními přednostmi alternativních sankcí a alternativních procesních přístupů (tzv. odklonů) jsou zejména:

- zpravidla zachování pozitivních (někdy však i negativních) vazeb v rodině a v sociální komunitě, ve které odsouzený žije,
- u pracujících odsouzených udržení zaměstnání a tím i sociální soběstačnosti,
- větší zapojení veřejnosti do nápravného procesu a resocializace odsouzeného a jeho následného znovuzачlenění do společnosti,
- vytváření pocitu odpovědnosti za činnost trestní justice ve společnosti a tím i zvyšující se zájem občanů o způsoby zacházení s odsouzenými,
- uvolnění místa ve věznicích pro těžší zločince a
- snížení nákladů na výkon trestu odnětí svobody.

Z těchto důvodů se hledání vhodných alternativ ke krátkodobým nepodmíněným trestům odnětí svobody stalo v posledních desetiletích předmětem zájmu nejen vědeckých a nevládních organizací, ale i příslušných vládních orgánů ve většině evropských zemí, jakož i nadnárodních institucí. Významnou roli zde sehrála a stále sehrává Rada Evropy, která v četných rezolucích, studiích

a dalších materiálech iniciativně upozorňovala na možnost a účelnost nahrazení trestu odnětí svobody jinými druhy trestu. Obdobné úsilí vyvíjí i Evropská unie a v celosvětovém měřítku v rámci OSN Výbor pro prevenci a kontrolu zločinnosti a Hospodářská a sociální rada.¹¹

Jak vyplynulo z provedeného průzkumu ohledně vybraných trestních sankcí, podle názoru Nejvyššího soudu je škála odklonů i alternativních trestních sankcí dostatečně široká (trestní zákoník rozšířil alternativní sankce zejména o domácí vězení, ale i zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce), aby mohlo dojít ke snížení ukládaných krátkodobých trestů odnětí svobody a tím i k snížení počtu osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Tím je splněn základní předpoklad pro to, aby se Česká republika nejprve alespoň přiblížila a posléze i zařadila k vyspělým demokratickým zemím s podstatně nižším počtem odsouzených vykonávajících nepodmíněný trest odnětí svobody na 100 000 obyvatel. V tomto směru je třeba se mimo preventivních opatření zaměřit i na praxi soudů a státních zastupitelství, kde by mělo dojít k podstatnému zlepšení stávajícího přístupu k alternativním sankcím a dalším procesním postupům (tzv. odklonům), které umožňují zcela jiný přístup k pachatelům méně závažné trestné činnosti, jenž je založen na restorativní justici (obnovující spravedlnosti).

Aby bylo dosaženo uvedených cílů, trestní kolegium Nejvyššího soudu dospělo po vyhodnocení provedeného průzkumu k těmto závěrům a legislativním návrhům:

1. K praxi soudů:

A. Ke krátkodobým nepodmíněným trestům odnětí svobody

U **krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody** ve výměře do jednoho roku je třeba setrvat na praxi, kdy jsou tyto tresty **ukládány spíše výjimečně**, zvláště jen recidivistům, kteří se dopustili nového trestného činu krátce po výkonu předchozího nepodmíněného trestu odnětí svobody, nebo u nichž byly předchozí alternativní tresty neúčinné či nevykonatelné. Ukládání alternativního trestu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je třeba zvláště zvažovat v těch případech, ve kterých soud uvažuje o nepodmíněném trestu odnětí svobody ve výměře do 3 měsíců, resp. do 6 měsíců.

U těch soudů, které uložily takový trest v poměrně velkém počtu případů (až okolo 20 % osob) prvotrestaným osobám, je třeba tuto praxi změnit a napříště ukládat tento trest jen výjimečně, a to jen za splnění podmínek uvedených v § 55 odst. 2 tr. zákoníku. Prvotrestaným osobám by totiž měly být zásadně ukládány především alternativní tresty.

V **odůvodnění výroku o trestu**, kterým byl uložen krátkodobý nepodmíněný trest odnětí svobody, je třeba, aby se **soudy vždy vypořádaly výslovně i s ustanovením § 55 odst. 2 tr. zákoníku**, které je třeba v odůvodnění (pokud nešlo o zjednodušený rozsudek ve smyslu § 129 odst. 2 tr. ř.) konkrétně z hlediska splnění jeho podmínek rozebrat. Tento postup vyžaduje i ustanovení § 125 odst. 1 poslední věta tr. ř., ve kterém se uvádí, že ukládá-li soud nepodmíněný trest za trestný čin uvedený v § 55 odst. 2 tr. zákoníku, vyloží, jakými úvahami byl veden při tomto rozhodnutí, a proč nebylo možno uložit trest přímo nespojený s odnětím svobody.

11 Např. 12. Kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici, konaný ve dnech 12. až 19. dubna 2010 v Salvadoru, Brazílie, v tzv. Salvadorské deklaraci (E/CN.15/2010/11) v bodě 51. zdůraznil potřebu posilovat alternativy k uvěznění, jež mohou zahrnovat trest obecně prospěšných prací, restorativní justici a elektronické sledování a podpůrné nápravné a reintegrační programy, jako jsou programy na nápravu kriminálního chování, programy vzdělávání a programy přípravy na budoucí povolání vězně (v České republice dostupné v publikaci 12. Kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici, Praha: IKSP, 2010, zejména s. 15.

B. K trestu domácího vězení

Trest domácího vězení je ukládán jen v nepatrném množství případů. Některými okresními soudy nebyl tento trest ve sledovaném období tento trest uložen vůbec, ostatními zpravidla jen ve velmi malém počtu případů (někdy jen v počtu kolem 1 až 2 ročně). Přestože trestní kolegium Nejvyššího soudu chápe potíže s jeho ukládáním i výkonem způsobené **nezavedením elektronického kontrolního systému**, což je třeba považovat za **zásadní omezující faktor**, jakož i častými, spíše nešťastnými novelizacemi, které jeho ukládání dále omezily, je třeba se na jeho využívání v praxi soudů jako alternativy k nepodmíněnému trestu odnětí svobody u přečinů zaměřit a **pokusit se ve spolupráci s Probační a mediační službou zvýšit četnost jeho ukládání**, aby došlo k dalšímu omezení ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody.

Domácí vězení je třeba **ukládáním přiměřených omezení a přiměřených povinností podle § 60 odst. 5 tr. zákoníku** náležitě diferencovat a individualizovat ve vztahu k osobě konkrétního pachatele, jeho poměrům a možnostem nápravy.

C. K trestu obecně prospěšných prací

Vzhledem k tomu, že platná a účinná **právní úprava trestu obecně prospěšných prací** a všech souvisejících otázek se jeví být na podkladě provedeného průzkumu vyvážená a dostatečná, je třeba se v praxi soudů **zaměřit na její náležitě využívání**. V tomto směru považuje trestní kolegium Nejvyššího soudu upozornit na potřebu **ukládání tohoto trestu v celém rozpětí trestní sazby**, neboť u některých soudů je tento trest ukládán převážně v horní polovině trestní sazby nebo dokonce při/na horní hranici rozpětí od 50 do 300 hodin, a to i v případech, v nichž to nevyžadují okolnosti případu, osoba a poměry pachatele nebo možnosti jeho nápravy. Proto je třeba, aby v případech méně závažných přečinů byl tento trest vyměřován i v dolní polovině sazby uvedené v § 63 odst. 1 tr. zákoníku, zvláště když jde např. o pachatele blízkého věku mladistvých (srov. i sníženou sazbu u mladistvých podle § 26 odst. 1 z. s. m. – 50 až 150 hodin). Více je třeba také u tohoto trestu využívat možnosti ukládání přiměřených omezení a přiměřených povinností podle § 63 odst. 2 tr. zákoníku, aby byl i tento trest náležitě diferencován a individualizován ve vztahu k osobě konkrétního pachatele, jeho poměrům a možnostem nápravy.

Dále je třeba více používat novelizované ustanovení § 65 odst. 2 tr. zákoníku, podle kterého je možno **přeměnit trest obecně prospěšných prací** nejen v nepodmíněný trest odnětí svobody, ale **i v peněžitý trest nebo trest domácího vězení**. Tyto alternativy by měly mít zásadně přednost před přeměnou v nepodmíněný trest odnětí svobody.

Za nesprávnou je třeba označit praxi těch soudů, které s ohledem na novelizované ustanovení § 314e odst. 3 tr. ř. neukládají tento trest **trestním příkazem**, neboť je nezbytné **vyžádat nejprve zprávu Probační a mediační služby** obsahující stanovisko obviněného, a přistupují proto hned k projednání věci v hlavním líčení. Podle názoru Nejvyššího soudu je třeba zajistit ve vhodných případech vyžádání zprávy Probační a mediační služby obsahující stanovisko obviněného ihned nebo v krátké době po nápadu obžaloby tak, aby po jejím doručení bylo možno využít trestního příkazu, což se jeví být hospodárnějším než nařízení a provedení hlavního líčení. Vyžádání zprávy Probační a mediační služby v těchto případech vede podle zkušeností těch soudů, které v tomto směru náležitě spolupracují s Probační a mediační službou, k výraznému poklesu počtu nevykonaných trestů obecně prospěšných prací, resp. počtu přeměn tohoto trestu na trest odnětí svobody.

D. K trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Větší pozornost je třeba věnovat také **ukládání nově zavedeného trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce**, který může být velmi účinným prostředkem, a to jak ve smyslu individuální a generální prevence zejména u trestných činů výtržnictví podle § 358 tr. zákoníku, ale i násilí proti orgánu veřejné moci podle 323 tr. zákoníku, násilí proti úřední osobě podle § 325 tr.

zákoníku, vyhrožování s cílem působit na úřední osobu podle § 326 tr. zákoníku, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 352 tr. zákoníku, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 tr. zákoníku, podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 tr. zákoníku, projevu sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka podle § 404 tr. zákoníku nebo popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia podle § 404 tr. zákoníku apod.

E. K peněžitému trestu

Soudy, které ve své praxi tento trest neukládají nebo ho ukládají jen ojediněle, by měly svou praxi změnit tak, aby byla v souladu s ustanovením § 39 odst. 7 tr. zákoníku, neboť jde o **základní majetkový trest**, který je možno ukládat jak **samostatně**, tak i **vedle jiného trestu**, ve smyslu § 55 tr. zákoníku, a to i když trestní zákoník na některý trestný čin takový trest nestanoví (srov. i § 67 tr. zákoníku). V té souvislosti považuje trestní kolegium Nejvyššího soudu upozornit i na ustanovení § 67 odst. 3 tr. zákoníku, podle kterého, jako samostatný trest může být peněžitý trest uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Zejména u **přechinů** jde rovněž o **významnou alternativu zejména k nepodmíněnému trestu odnětí svobody**, což vyplývá i z ustanovení § 67 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku, které je podle provedeného průzkumu jen velmi málo využíváno a podle něhož je možno ho uložit za přečin v každém případě (bez podmínek odst. 1 § 67 tr. zákoníku), v němž vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá (není zde tedy nutné, aby pachatel takovým přečinem pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch).

Trestní kolegium Nejvyššího soudu považuje za potřebné upozornit na možnost **využívání celého rozsahu možné výměry peněžitého trestu** ve smyslu § 68 odst. 1, 2 tr. zákoníku, když podle provedeného průzkumu jsou vyšší peněžití tresty ukládány spíše výjimečně, což se projevilo i v nevyužívání trestním zákoníkem zvýšené výměry náhradního trestu až na čtyři léta. Vyšší peněžití tresty přicházejí v úvahu zejména u rozsáhlé hospodářské a majetkové trestné činnosti, kde lze využívat i ustanovení § 68 odst. 4 tr. zákoníku o možnosti stanovení příjmů pachatele, jeho majetku a výnosů z něj, jakož i jiných podkladů pro určení výše denní sazby, odhadem soudu.

F. K podmíněnému odsouzení k trestu odnětí svobody

Podle provedeného průzkumu je **počet podmíněných odsouzení a podmíněných odsouzení s dohledem**, a to i v vztahu k využívání dalších alternativních trestů (zejména obecně prospěšných prací, nebo peněžitého trestu) v praxi soudů stále **poměrně vysoký**. Jak vyplývá ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti, počet podmíněných odsouzení v posledních letech znovu roste zejména na úkor trestu obecně prospěšných prací a zejména peněžitých trestů, jichž je stále velmi málo. Je proto třeba se zaměřit na ukládání dalších alternativních trestů, a to mimo již uvedených zvláště na trest domácího vězení.

Vzhledem k tomu, že podle provedeného průzkumu praxe převážně většiny soudů v celé České republice při **ukládání přiměřených omezení a přiměřených povinností** (§ 82 odst. 2 a § 85 odst. 2 tr. zákoníku) a **výchovných opatření u osob blízkých věku mladistvých** (§ 82 odst. 3 a § 85 odst. 3 tr. zákoníku) není dobrá, neboť soudy taková omezení dostatečně nevyužívají, je třeba jich podstatně více využívat, neboť jde o významný institut směřující k individualizaci a diferenciaci podmíněného odsouzení (srov. č. II/1967, č. IV/1968 a č. 11/1984-s. 94 Sb. rozh. tr.). Výjimkou je jen povinnost hradit po dobu výkonu trestu běžné výživné a také uhradit dlužné výživné u podmíněného trestu za trestný čin zanedbání povinné výživy (srov. č. 11/1984-s. 94 Sb. rozh. tr.) a povinnost, aby podle svých sil nahradil škodu u podmíněného odsouzení za některé majetkové trestné činy (srov. č. IV/1968, č. 47/2007 a č. 8/2010 Sb. rozh. tr.). V té souvislosti považuje Nejvyšší soud za potřebné

upozornit, že po novele provedené zákonem č. 181/2011 Sb. lze podmíněně odsouzenému uložit i povinnost, aby podle svých sil odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. Samozřejmým předpokladem uložení správně zvolených přiměřených omezení a přiměřených povinností je ovšem *úplné zjištění všech okolností* týkajících se osoby pachatele, jeho poměrů a příčin jím spáchané trestné činnosti, a proto je třeba ve vhodných případech i na tyto okolnosti zaměřit dokazování v hlavním líčení.

G. K podmíněnému zastavení trestního stíhání a k schválení narovnání

Také agendě odklonů je třeba v praxi soudů věnovat zvýšenou pozornost. Přestože si je trestní kolegium Nejvyššího soudu vědomo skutečnosti, že tyto instituty jsou v poměrně velkém počtu případů využívány již státními zástupci v přípravném řízení, je třeba, aby i jednotlivé **soudy odpovědně zvažovaly ve vhodných případech přečinů vyřízení věci buď podmíněným zastavením trestního stíhání** za splnění podmínek § 307 odst. 1, 2 tr. ř. nebo **schválením narovnání** podle § 309 odst. 1 tr. ř. Důležitá je zde i činnost odvolacích soudů, které navíc mají po novele provedené zákonem č. 193/2012 Sb. (s účinností od 1. 9. 2012) též možnost podle § 257 odst. 1 písm. d) tr. ř. po zrušení rozsudku nalézacího soudu trestní stíhání podmíněně zastavit nebo rozhodnout o schválení narovnání, shledá-li okolnosti uvedené v § 307 odst. 1 nebo 2 nebo § 309 odst. 1 tr. ř. (neuplatní se zde již rozhodnutí pod č. 16/2012 Sb. rozh. tr., podle něhož nebylo možné, aby odvolací soud v rámci odvolacího řízení podmíněně zastavil trestní stíhání obžalovaného).

2. K praxi státních zastupitelství:

Obecně je třeba konstatovat, že je nesporné, že na ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů a používání alternativních sankcí a způsobů řízení má vliv i **přístup státních zástupců**, kteří by se také měli ve své praxi ve vhodných případech **zaměřit na využívání alternativních trestů a odklonů** tak, aby ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody bylo pokud možno výjimečné a aby bylo vždy odůvodněno splněním podmínky ve smyslu § 55 odst. 2 tr. zákoníku, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život.

Na základě provedeného průzkumu by bylo vhodné, aby se státní zástupci v rámci svého návrhového oprávnění zaměřili i na **ukládání nových trestů zavedených trestním zákoníkem**, a to zejména na **domácí vězení** a také **zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce**. Tyto tresty nejsou soudy dostatečně využívány, což se podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu jeví být i důsledkem praxe státních zástupců, kteří jejich uložení nenavrhují ve všech vhodných případech **v závěrečném návrhu v hlavním líčení**. Při případném neuložení těchto navrhaných trestů by měli státní zástupci za splnění zákonných podmínek pro jejich uložení podávat opravné prostředky.

K lepšímu využívání ustanovení § 39 odst. 7 tr. zákoníku by mohla přispět i zvýšená aktivita státních zástupců při **navrhování uložení přiměřeného trestu majetkové povahy ve všech vhodných případech**. Přitom již v přípravném řízení by měly policejní orgány, a to i k pokynu státního zástupce ve smyslu § 174 odst. 2 písm. a) tr. ř. (příp. i § 157 odst. 2 tr. ř.), opatřovat podklady pro ukládání trestů majetkové povahy, včetně **objasňování majetkových poměrů obviněného** (srov. § 39 odst. 1 tr. zákoníku), což je základním předpokladem pro uložení peněžitého trestu, ale i ostatních trestů majetkové povahy. Státní zástupci by měli také již v přípravném řízení více **využívat vhodných zajišťovacích institutů**, zejména zajištění peněžních prostředků na účtu u banky (srov. § 79a tr. ř.), zajištění peněžních prostředků na účtu u spořitelního a úvěrního družstva nebo jiných subjektů, které vedou účet pro jiného, blokaci peněžních prostředků penzijního připojištění se státním příspěvkem, blokaci čerpání finančního úvěru a blokaci finančního pronájmu (§ 79b tr. ř.), zajištění zaknihovaných cenných papírů (§ 79c tr. ř.), zajištění nemovitosti (§ 79d tr. ř.), zajištění jiné majetkové hodnoty (§ 79e tr. ř.) a zajištění náhradní hodnoty (§ 79f tr. ř.), jakož i zajištění výkonu trestu

propadnutí majetku podle § 347 a násl. tr. ř. Také v těchto případech by bylo podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu vhodné, aby státní zástupci k naplnění smyslu ustanovení § 39 odst. 7 tr. ř. více za splnění zákonných podmínek využívali i opravných prostředků, pokud jejich návrhu na uložení přiměřeného majetkového trestu nebylo vyhověno.

V neposlední řadě je třeba se v praxi státních zastupitelství zaměřit v souvislosti s vyměřováním trestů nespojených s bezprostředním odnětím svobody (zejména u podmíněného odsouzení a domácího vězení) na **navrhování přiměřených omezení a přiměřených povinností** (§ 82 odst. 2 a § 85 odst. 2 tr. zákoníku a § 65 odst. 5 tr. zákoníku) a **výchovných opatření u osob blízkých věku mladistvých** (§ 82 odst. 3 a § 85 odst. 3 tr. zákoníku a § 65 odst. 6 tr. zákoníku).

Při aplikaci institutů podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání v řízení před soudem, by měli státní zástupci za splnění zákonných podmínek vymezených v § 307 odst. 1, 2 tr. ř. nebo v § 309 odst. 1 tr. ř. přispívat k uplatnění těchto odklonů, které jsou významnou alternativou k potrestání obviněných v souladu s principy restorativní justice.

3. Legislativní návrhy a další související opatření:

A. K trestu domácího vězení

Poznatky z provedeného průzkumu ukázaly na **nepromyšlenost a zbytečnost novelizace provedené zákonem č. 330/2011 Sb.**, kdy bylo vypuštěno původní znění ustanovení § 60 odst. 3 tr. zákoníku a nahrazeno povinností soudu podle § 60 odst. 4 tr. zákoníku stanovit časové období, ve kterém je odsouzený povinen se zdržovat v určeném obydlí nebo jeho části, a to v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Jak bylo zjištěno soudy, u kterých byl proveden průzkum, jen v minimální míře využívají možnosti individualizace uloženého trestu domácího vězení a v rozhodnutích stanoví standardní rozsah zdržování se pachatele v určeném obydlí vyplývající v podstatě z úpravy před provedenou novelizací § 60 odst. 3, 4 tr. zákoníku.

Vzhledem k tomu, že tato novelizace je kritizována i ze strany teorie, trestní kolegium Nejvyššího soudu navrhuje, aby **při nejbližší novelizaci trestního zákoníku** byla do § 60 odst. 4 tr. zákoníku mimo kritérií, k nimž je třeba při stanovení výměry trestu domácího vězení přihlídnout, **doplněna věta:**

„Nestanoví-li soud v rozsudku jinak, trest domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění; zdravotnické zařízení je povinno na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit.“

Vzhledem k shora popsaným potížím spojeným s přeměnou trestu domácího vězení v trest odnětí svobody trestní kolegium Nejvyššího soudu navrhuje, aby při nejbližší novelizaci trestního zákoníku bylo přistoupeno ke **změně stávajícího znění § 61 tr. zákoníku** a opětovnému **zavedení náhradního trestu odnětí svobody**, který je podstatně vhodnější než poměrná přeměna podle platné a účinné úpravy:

„§ 61 Náhradní trest odnětí svobody

(1) *Ukládá-li soud trest domácího vězení, stanoví pro případ, že pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu domácího vězení nepovede řádný život, bude se vyhybat nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu bude porušovat podmínky výkonu trestu domácího vězení nebo jinak mařit výkon tohoto trestu, náhradní trest odnětí svobody až na jeden rok.*

(2) *V případě maření výkonu trestu domácího vězení soud rozhodne o výkonu celého náhradního trestu odnětí svobody a zároveň stanoví i způsob jeho výkonu.“*

K účinnému ukládání a zejména výkonu trestu domácího vězení je třeba **urychleně zavést elektronickou kontrolu odsouzených**, jejíž neexistence je hlavním limitujícím důvodem pro častější

ukládání trestu domácího vězení, přičemž u některých soudů jde o tak zásadní nedostatek, že se pro něj tyto soudy obávají tento trest uložit, v důsledku něhož není tento trest některými soudy vůbec ukládán. Podle názoru trestního kolegia je skutečně neomluvitelné, pokud je zavedení elektronického kontrolního systému z různých důvodů stále odkládáno, a to přesto, že s ním počítá ustanovení § 334b tr. řádu. Domníváme se, že doba již téměř pěti let od zavedení tohoto nového alternativního trestu, byla zcela dostatečná k tomu, aby došlo i v tomto směru k naplnění účelu zákona.

B. K podmíněnému zastavení trestního stíhání a k schválení narovnání

Legislativní úprava narovnání není z hlediska potřeb praxe vyhovující, neboť základní podmínky (řízení o přečinu, uhrazení škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení) jsou stejné jako u podmíněného zastavení trestního stíhání. Proto je třeba narovnání upravit specificky tak, aby jeho uplatnění jako odklonu bylo přínosné pro orgány činné v trestním řízení a zároveň i pro obviněného a poškozeného.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu tedy navrhuje, aby **narovnání** bylo upraveno tak, aby se **vztahovalo na konkrétně vymezené trestné činy**, a to zejména takové, které mají povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným, přičemž se nemusí jednat jen o přečiny, ale může jít i o méně závažné zločiny. Dále by měly být od sebe **odděleny výroky o schválení narovnání a o zastavení trestního stíhání** tak, aby mohla být rozšířena škála opatření, která bude moci obviněný použít k odčinění újmy poškozeného a k zajištění obecně prospěšných účelů (nejen složení peněžní částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, ale i např. závazek odpracování určitého počtu hodin prací ve prospěch obcí, státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, závazek zdržet se řízení motorových vozidel spojený s odevzdáním řidičského oprávnění na určitou dobu, zdržování se po určitou dobu ve svém obydlí apod.). **Schválení narovnání by bylo spojeno s přerušением trestního stíhání** a k zastavení trestního stíhání by došlo až po splnění podmínek, ke kterým se obviněný zavázal (např. až po náhradě škody, zaplacení peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti, uplynutí doby, po níž se obviněný zavázal zdržet řízení motorových vozidel, odpracování příslušných prací apod.).

V neposlední řadě je třeba podle názoru trestního kolegia Nejvyššího soudu **posílit personálně a materiálně Probační a mediační službu** tak, aby byla i v budoucnu schopna plnit náročné úkoly v oblasti odklonů v trestním řízení, ale i alternativních sankcí.

K naplnění těchto cílů trestní kolegium Nejvyššího soudu zamýšlí **provádět obdobný průzkum pravidelně, nejméně v pětiletém cyklu**. Proto je třeba přizpůsobit i evidence a statistiky skončených trestních věcí, a to jak u jednotlivých soudů, tak i u Ministerstva spravedlnosti, aby bylo možno při následujícím průzkumu podstatně lépe sledovat a vyhodnocovat potřebná data, která by měla mít náležitou vypovídací hodnotu z hlediska dynamiky vývoje v oblasti alternativních sankcí i odklonů.

Příloha číslo 2:

Dotazník pro soudce

Institut pro kriminologii a sociální prevenci v současnosti řeší v rámci svého Střednědobého plánu výzkumných úkolů schváleného Ministerstvem spravedlnosti pod č. j. 1/2011-SNT-SNK/66 výzkumný úkol „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“. Tento výzkum se zaměřuje na aplikaci nového trestního zákoníku, a zvláště pak na zkušenosti s využíváním vybraných sankcí a jejich efektivitu. Jsme přesvědčeni, že názory odborníků v dané oblasti by měly být významnou součástí zmíněného výzkumu. Proto se na Vás obracíme s žádostí o spolupráci formou odpovědí na otázky obsažené v tomto anonymním dotazníku. Budeme Vám vděčni za každý poznatek či zkušenost, které nám sdělíte.

1. Jste spokojeni se škálou alternativních trestů v novém trestním zákoníku?

- a) ano, škála alternativních trestů je dostatečná
- b) ne, škálu alternativních trestů bych rozšířil/a (uveďte o jaké alternativní tresty)

- c) ne, škálu alternativních trestů bych zúžil/a (uveďte o jaké alternativní tresty)

- d) nevím / nemám jednoznačný názor

2. Jak hodnotíte zavedení trestu domácího vězení novým trestním zákoníkem?

- a) velmi pozitivně
- b) spíše pozitivně
- c) spíše negativně
- d) velmi negativně
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

3. Současná právní úprava trestu obecně prospěšných prací je dle Vašeho názoru:

- a) lepší než úprava předchozí
- b) horší než úprava předchozí
- c) ani horší, ani lepší než úprava předchozí
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

4. Současná právní úprava peněžitého trestu je dle Vašeho názoru:

- a) lepší než úprava předchozí
- b) horší než úprava předchozí
- c) ani horší, ani lepší než úprava předchozí
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

5. Současná právní úprava dohledu je dle Vašeho názoru:

- a) lepší než úprava předchozí
- b) horší než úprava předchozí
- c) ani horší, ani lepší než úprava předchozí
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

6. Současná právní úprava trestu domácího vězení dle Vašeho názoru:

- a) nepůsobí v praxi problémy
- b) způsobuje v praxi problémy (uvedte jaké)

c) nevím / nemám jednoznačný názor

7. Souhlasíte s tvrzením, že i bez zavedení systému elektronického monitoringu může být trest domácího vězení efektivní?

- a) zcela souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) zcela nesouhlasím
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

8. Přináší formální pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku v rámci aplikační praxe nějaké významnější problémy?

- a) ano, přináší problémy
- b) ne, problémy nepřináší
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

9. Bylo by vhodné dle Vašeho názoru některé ze stávajících trestných činů dekriminlizovat?

- a) ano, některé ze stávajících trestných činů by bylo vhodné dekriminlizovat (uveďte jaké)

- b) ne, v současné době by nebylo vhodné dekriminlizovat žádný ze stávajících trestných činů
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

10. Přijetím nového trestního zákoníku došlo ke zpřísnění postihu některých trestných činů. Bylo by vhodné jejich postih zmírnit?

- a) ano, postih některých trestných činů by bylo vhodné zmírnit (uveďte u jakých)

- b) ne, jsem pro zachování stávající úrovně trestního postihu
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

11. Doporučoval/a byste postih u některých trestných činů dále zpřísnit?

- a) ano, doporučoval/a bych u některých trestných činů postih zpřísnit (uveďte u jakých)

- b) ne, jsem pro zachování stávající úrovně trestního postihu
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

12. Souhlasíte s tvrzením, že aplikace alternativních sankcí zrychluje průběh trestního řízení?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

zde svou odpověď případně rozveďte:

13. Nová právní úprava podmiňuje uložení trestu obecně prospěšných prací prostřednictvím trestního příkazu předchozím vyžádáním zprávy od probačního úředníka. Tuto změnu považujete za:

- a) změnu k lepšímu
- b) změnu k horšímu
- c) tato změna není ani k lepšímu, ani k horšímu
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozveďte svou odpověď:

14. Jak hodnotíte součinnost se státním zastupitelstvím při ukládání alternativních trestů?

- a) velmi dobrá
- b) spíše dobrá
- c) spíše špatná
- d) velmi špatná
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

15. Jak hodnotíte součinnost s Probační a mediační službou při ukládání alternativních trestů?

- a) velmi dobrá
- b) spíše dobrá
- c) spíše špatná
- d) velmi špatná
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

16. Jak hodnotíte součinnost s Probační a mediační službou při výkonu alternativních trestů?

- a) velmi dobrá
- b) spíše dobrá
- c) spíše špatná
- d) velmi špatná
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

17. Domníváte se, že nový trestní zákoník přispěl ke snížení počtu vězňů?

- a) ano, přispěl ke snížení
- b) ne, ke snížení nepřispěl
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

18. Jaká konkrétní opatření či kroky v oblasti resocializace pachatelů by přispěly ke snížení recidivy? Na co by se v tomto směru měla trestní politika zaměřit?

19. Pokuste se ohodnotit celkovou úroveň starého trestního zákona (zákon č. 140/1961 Sb.)? Označte prosím tuto úroveň jako ve škole, tj. známkou od 1 do 5.

1 2 3 4 5

20. Jak hodnotíte celkovou úroveň nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.)? Označte prosím tuto úroveň jako ve škole, tj. známkou od 1 do 5.

1 2 3 4 5

zde prosím uveďte hlavní přednosti a nedostatky nového trestního zákoníku:

21. Uveďte prosím délku Vaší praxe ve funkci soudce:

Děkujeme Vám za spolupráci.

Příloha číslo 3:

Dotazník pro státní zástupce

Institut pro kriminologii a sociální prevenci v současnosti řeší v rámci svého Střednědobého plánu výzkumných úkolů schváleného Ministerstvem spravedlnosti pod č. j. 1/2011-SNT-SNK/66 výzkumný úkol „Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí“. Tento výzkum se zaměřuje na aplikaci nového trestního zákoníku, a zvláště pak na zkušenosti s využíváním vybraných sankcí a jejich efektivitu. Jsme přesvědčeni, že názory odborníků v dané oblasti by měly být významnou součástí zmíněného výzkumu. Proto se na Vás obracíme s žádostí o spolupráci formou odpovědi na otázky obsažené v tomto anonymním dotazníku. Budeme Vám vděčni za každý poznatek či zkušenost, které nám sdělíte.

1. Jste spokojeni se škálou alternativních trestů v novém trestním zákoníku?

- a) ano, škála alternativních trestů je dostatečná
- b) ne, škálu alternativních trestů bych rozšířil/a (uveďte o jaké alternativní tresty)

- c) ne, škálu alternativních trestů bych zúžil/a (uveďte o jaké alternativní tresty)

- d) nevím / nemám jednoznačný názor

2. Jak hodnotíte zavedení trestu domácího vězení novým trestním zákoníkem?

- a) velmi pozitivně
- b) spíše pozitivně
- c) spíše negativně
- d) velmi negativně
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

3. Současná právní úprava trestu obecně prospěšných prací je dle Vašeho názoru:

- a) lepší než úprava předchozí
- b) horší než úprava předchozí
- c) ani horší, ani lepší než úprava předchozí
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

4. Současná právní úprava peněžitého trestu je dle Vašeho názoru:

- a) lepší než úprava předchozí
- b) horší než úprava předchozí
- c) ani horší, ani lepší než úprava předchozí
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

5. Současná právní úprava dohledu je dle Vašeho názoru:

- a) lepší než úprava předchozí
- b) horší než úprava předchozí
- c) ani horší, ani lepší než úprava předchozí
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

6. Současná právní úprava trestu domácího vězení dle Vašeho názoru:

- a) nepůsobí v praxi problémy
- b) způsobuje v praxi problémy (uvedte jaké)
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

7. Souhlasíte s tvrzením, že i bez zavedení systému elektronického monitoringu může být trest domácího vězení efektivní?

- a) zcela souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) zcela nesouhlasím
- f) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

8. Přináší formální pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku v rámci aplikační praxe nějaké významnější problémy?

- a) ano, přináší problémy
- b) ne, problémy nepřináší
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

9. Bylo by vhodné dle Vašeho názoru některé ze stávajících trestných činů dekriminalizovat?

- a) ano, některé ze stávajících trestných činů by bylo vhodné dekriminalizovat (uveďte jaké)

- b) ne, v současné době by nebylo vhodné dekriminalizovat žádný ze stávajících trestných činů
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

10. Přijetím nového trestního zákoníku došlo ke zpřísnění postihu některých trestných činů.

Bylo by vhodné jejich postih zmírnit?

- a) ano, postih některých trestných činů by bylo vhodné zmírnit (uveďte u jakých)

- b) ne, jsem pro zachování stávající úrovně trestního postihu
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

11. Doporučoval/a byste postih u některých trestných činů dále zpřísnit?

- a) ano, doporučoval/a bych u některých trestných činů postih zpřísnit (uveďte u jakých)

- b) ne, jsem pro zachování stávající úrovně trestního postihu
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

12. Souhlasíte s tvrzením, že aplikace alternativních sankcí zrychluje průběh trestního řízení?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) rozhodně ne
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

zde svou odpověď případně rozveďte:

13. Nová právní úprava podmiňuje uložení trestu obecně prospěšných prací prostřednictvím trestního příkazu předchozím vyžádáním zprávy od probačního úředníka. Tuto změnu považujete za:

- a) změnu k lepšímu
- b) změnu k horšímu
- c) tato změna není ani k lepšímu, ani k horšímu
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozveďte svou odpověď:

14. Jak hodnotíte součinnost s Probační a mediační službou při ukládání alternativních trestů?

- a) velmi dobrá
- b) spíše dobrá
- c) spíše špatná
- d) velmi špatná
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

zde prosím rozvedte svou odpověď:

15. Domníváte se, že nový trestní zákoník přispěl ke snížení počtu vězňů?

- a) ano, přispěl ke snížení
- b) ne, ke snížení nepřispěl
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

16. Jaká konkrétní opatření či kroky v oblasti resocializace pachatelů by přispěly ke snížení recidivy? Na co by se v tomto směru měla trestní politika zaměřit?

17. Pokuste se ohodnotit celkovou úroveň starého trestního zákona (zákon č. 140/1961 Sb.)? Oznámkuje prosím tuto úroveň jako ve škole, tj. známkou od 1 do 5.

1 2 3 4 5

18. Jak hodnotíte celkovou úroveň nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.)? Oznámkuje prosím tuto úroveň jako ve škole, tj. známkou od 1 do 5.

1 2 3 4 5

zde prosím uveďte hlavní přednosti a nedostatky nového trestního zákoníku:

19. Uveďte prosím délku Vaší praxe ve funkci státního zástupce:

Příloha 4:

Dotazník pro vedoucí středisek PMS

Vážené kolegyně a kolegové,

Institut pro kriminologii a sociální prevenci v současné době zpracovává výzkum, zaměřený na uplatňování **nového trestního zákoníku**, a to zejména s ohledem na efektivitu a zkušenosti s využíváním vybraných sankcí.

Vzhledem k tomu, že Probační a mediační služba hraje klíčovou roli v oblasti alternativních sankcí, obracíme se na Vás jako na vedoucího střediska s prosbou o spolupráci formou odpovědí na následující otázky. Budeme Vám vděční za každý poznatek či zkušenost, které nám svěříte. Ujistujeme Vás, že dotazník bude zpracován anonymně.

A. Obecně prospěšné práce

A1: Úprava podmínek výkonu obecně prospěšných prací podle nového trestního zákoníku je podle Vás (vyberte prosím jednu z variant):

- a) lepší než úprava předchozí
- b) horší než úprava předchozí
- c) nedošlo k podstatnější změně ani k lepšímu, ani k horšímu
- d) nevím / nemám jednoznačný názor

Svou odpověď prosím zdůvodněte:

A2: S jakými problémy se v oblasti výkonu obecně prospěšných prací v současné době nejvíce potýkáte?

A3: Nová právní úprava stanovila, že soud může trestním příkazem uložit trest obecně prospěšných prací pouze po předchozím vyžádání si zprávy od probačního úředníka. Tuto změnu hodnotíte jako:

- a) změnu k horšímu
- b) změnu k lepšímu
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

Svou odpověď prosím zdůvodněte:

A4: Jakou změnu by bylo podle Vás možné v trestním zákoně provést, aby byl výkon obecně prospěšných prací efektivnější?

B. Institut dohledu

B1: Vymezení účelu dohledu je podle Vašeho názoru v novém trestním zákoníku:

- a) zcela vyhovující
- b) spíše vyhovující
- c) spíše nevyhovující
- d) zcela nevyhovující
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

Svou odpověď prosím zdůvodněte:

B2: Vymezení povinností pachatele v rámci dohledu je podle Vás v novém trestním zákoníku:

- a) zcela vyhovující
- b) spíše vyhovující
- c) spíše nevyhovující
- d) zcela nevyhovující
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

Svou odpověď prosím zdůvodněte:

B3: Vymezení povinností probačního úředníka při výkonu dohledu je v novém trestním zákoníku:

- a) zcela vyhovující
- b) spíše vyhovující
- c) spíše nevyhovující
- d) zcela nevyhovující
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

Svou odpověď prosím zdůvodněte:

B4: Vymezení oprávnění probačního úředníka při výkonu dohledu je v novém trestním zákoníku:

- a) zcela vyhovující
- b) spíše vyhovující
- c) spíše nevyhovující
- d) zcela nevyhovující
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

Svou odpověď prosím zdůvodněte:

B5: S jakými problémy se v oblasti výkonu dohledu v současné době nejvíce potýkáte?

B6: Jakou změnu by bylo podle Vás možno v trestním zákoníku provést, aby byl výkon dohledu efektivnější?

C. Trest domácího vězení

C1: Zavedení trestu domácího vězení do trestního zákoníku hodnotíte:

- a) velmi pozitivně
- b) spíše pozitivně
- c) spíše negativně
- d) velmi negativně
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

Svou odpověď prosím zdůvodněte:

C2: Souhlasíte s tvrzením, že i bez zavedení elektronického monitoringu může být trest domácího vězení efektivní?

- a) zcela souhlasím
- b) spíše souhlasím
- c) spíše nesouhlasím
- d) zcela nesouhlasím
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

Můžete prosím svou odpověď zdůvodnit:

C3: S jakými problémy se v oblasti výkonu trestu domácího vězení v současné době nejvíce potýkáte?

C4: Jakou změnu by bylo podle Vás možno v trestním zákoníku provést, aby byl výkon trestu domácího vězení efektivnější?

D. Dopad nového trestního zákoníku na praxi

D1. Domníváte se, že nový trestní zákoník přispěl ke snížení počtu vězňů?

- a) ano, přispěl ke snížení
- b) ne, nepřispěl ke snížení
- c) nevím / nemám jednoznačný názor

D2: Napadá Vás k novému trestnímu zákoníku a změnám, které do oblasti výkonu sankcí přinesl, ještě něco dalšího? Uvítáme jakýkoli podnět, zkušenost či připomínku:

E. Spolupráce se státními zastupitelstvími a soudy

E1. Jak hodnotíte spolupráci Vašeho střediska se státním zastupitelstvím v oblasti realizace alternativních trestů?

- a) velmi dobrá
- b) spíše dobrá
- c) spíše špatná
- d) velmi špatná
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

Můžete prosím svou odpověď zdůvodnit:

E2. Jak hodnotíte spolupráci Vašeho střediska se soudem v oblasti realizace alternativních trestů?

- a) velmi dobrá
- b) spíše dobrá
- c) spíše špatná
- d) velmi špatná
- e) nevím / nemám jednoznačný názor

Můžete prosím svou odpověď zdůvodnit:

F. Hodnocení celkové úrovně starého a nového trestního zákona

F1. Pokuste se ohodnotit celkovou úroveň starého trestního zákona (zákon č. 140/1961 Sb.)? Označte prosím tuto úroveň jako ve škole, tj. známkou od 1 do 5.

1 2 3 4 5

F2. Jak hodnotíte celkovou úroveň nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.)? Označte prosím tuto úroveň jako ve škole, tj. známkou od 1 do 5.

1 2 3 4 5

G. Práce s pachateli trestné činnosti v ČR

Napadá Vás, jaká konkrétní opatření či kroky v oblasti resocializace pachatelů by přispěly ke snížení recidivy? Na co by se v tomto směru měla trestní politika zaměřit?

Děkujeme Vám za spolupráci!

SANKČNÍ POLITIKA POHLEDEM PRAXE

Autoři: Miroslav Scheinost
Lucie Háková
Jan Rozum
Jan Tomášek
Jiří Vlach

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, 150 21 Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Design: addnoise.org

Sazba: Metoda spol. s r.o. Brno

Tisk: Carter/reproplus s.r.o.

Dáno do tisku: prosinec 2014

Vydání: první

Náklad: 200 výtisků

www.kriminologie.cz
ISBN 978-80-7338-144-8

